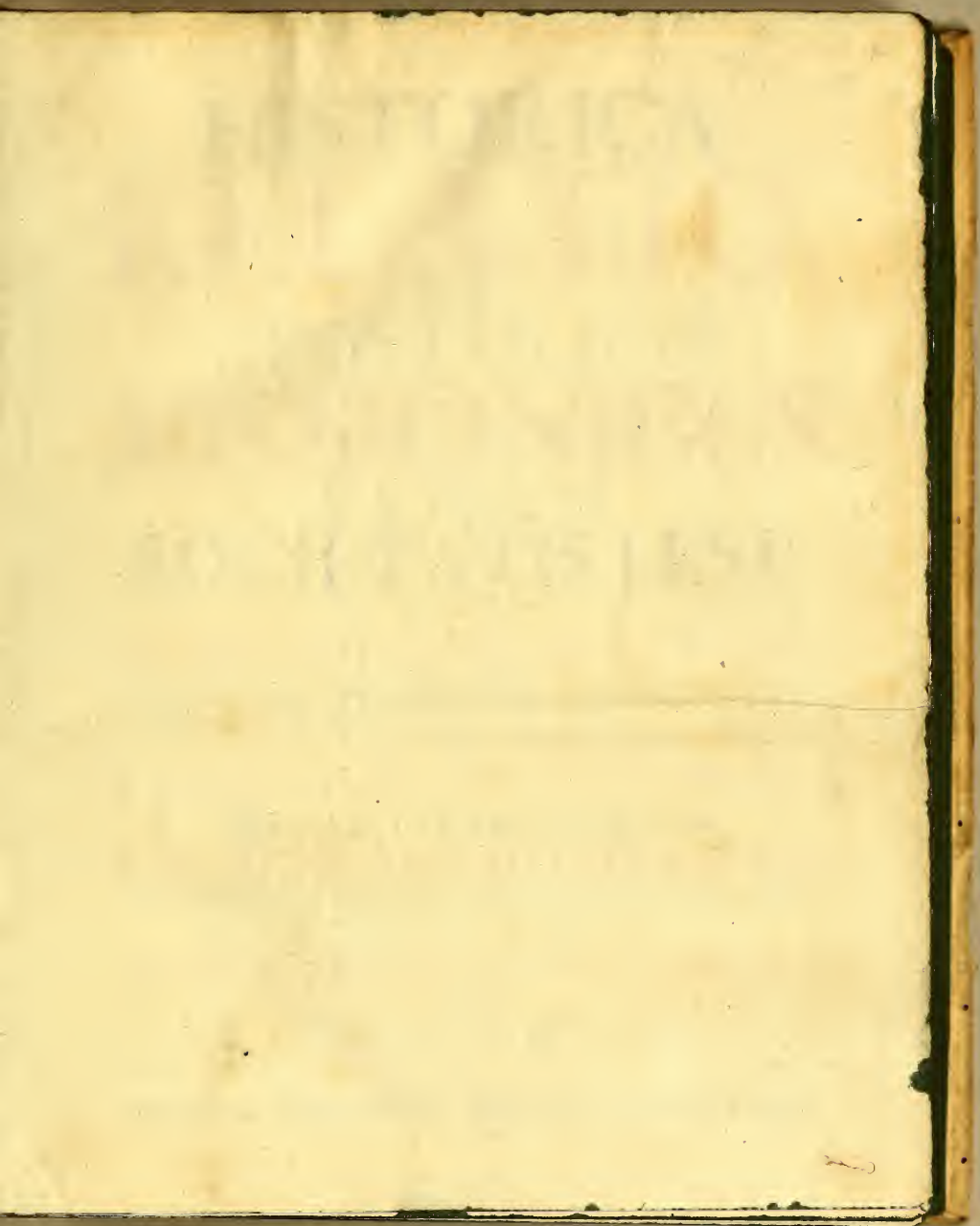

John Carter Brown.

v

Not a Dick

col. p. 100

HISTORICA
RELATIO,
DE
APOSTOLICIS
MISSIONIBUS
PATRUM
SOCIETATIS JESU

APUD
CHIQUITOS, PARAQUARIÆ POPULOS,
PRIMÒ
HISPANO IDIOMATÈ CONSCRIPTA

à
P. JOAN: PATRICIO FERNANDEZ,

DEIN AD TYPUM PROMOTA

A P. HIERONYMO HERRAN,

PROCURATORE GENERALI PROVINCIÆ PARAQUARIÆ,
UTROQUE SOCIETATIS JESU SACERDOTE.

ANNO M. DCCXXVI.

HODIE IN LINGUAM LATINAM TRANSLATA

AB

ALIO EJUSDEM SOCIETATIS JESU SACERDOTE.

CUM LICENTIA SUPERIORUM.

AUGUSTÆ VINDELICORUM,

Sumptibus Mathiæ Wolff, Bibliopolæ, M. DCCXXXIII.

HISTORICAL

RECORDS

OF THE

AMERICAN

SOCIETY

OF THE

UNITED STATES

OF AMERICA

AND

THE

DEDICATIO

HUJUS HISTORIÆ.

Serenissimo Domino, Domino

FERDINANDO,

ASTURIÆ PRINCIPI

primitus inscripta.

Domine Clementissime!

Quamquam tenuitas muneris sollicitum, quin & pavidum offerentis animum reddere soleat: nihilo tamen minus, qui tantæ Celstitudini offerre quid præsumunt, cujus respectu etiam maxima fiant minima (ut in præsentiarum mihi quoque contingit) tantum abest, ut in tales clientes vel metus vel sollicitudo cadat, ut potius anxietas in confidentiam, solatio plenam, timiditas verò transeat in amabilem reverentiam.

) (2.

Sunt

JOHN CARTER BROTHERS

DEDICATIO.

Sunt inter cœli sidera nonnulla, quæ nobis oppidò magna, alia autem, quæ primo aspectu exilia valdè, & minuta existimantur: quod idem perinde accum stellis fit etiam cum montibus, quorum aliqui ex stupenda altitudine sua, jure merito prægrandes, & ut ita dicam, Gigantes montium nuncupantur. At ubi Sol astrorum princeps in spectabile hoc cœli theatrum progreditur, & immensa insuper ætheris amplitudo & distantia in considerationem venit, mox cœlestes illæ faces, ut ut oculorum judicio magnæ, evanescunt in parvas veluti scintillas, quin propè in nihilum: Gigantei autem montes, quantumvis Maximi, gracilescunt in pumiliones, puta, in exiguos colliculos. Ea de causa sacræ Paginæ Solem duntaxat Magnum nominant, *Luminare majus*, ut adèò tantummodo ab illis cœlum dici possit magnum, qui nôrunt, totam terraquei globi molem, cœlo comparatam, minutulum punctum non excedere.

In confesso est citra omne dubium, quod natura parens, & multa, & grandia inæstimabilis pretii Cimelia, quòd ars admirandorum operum specimina, quòd scientiæ rara profundissimi ingenii inventa, quòd poëseos ac eloquentiæ facultas præclara prorsus artificia in se complectantur, & non semel

DEDICATIO.

mel in lucem publicam proferant: quæ quidem omnia, secundum se spectata, possunt Magna æstimari. Ut primùm verò ad pedes Serenissimorum Principum fuerint deposita, illicò patefit, illa non tantùm non esse grandia, sed exilitatis suæ causâ, ne digna quidem esse, quæ regiis oculis respiciantur. Nempe omnis horum dignitas valorem perdet: Sapientiæ partus insipiens: poëtica commenta non nisi hallucinationes, facundia ipsa indiserta, quin elinguis videbuntur. Usque adèdò tenuantur in se vel maxima, si in comparationem veniant cum adhuc majoribus, & summis.

Non absterrente tamen hac evidenti veritate præsumo Magnum vocare præsens hoc donum, quod tibi, Serenissime Princeps! ad pedes humillimè depono. Et illud quidem munus aliud non est, quàm compendiaria descriptio Apostolicorum laborum, & insignium operum, quæ Missionarii Societatis Jesu patrârunt, hodiè que patrant in convertenda & cicuranda, antehac admodum efferata, & incognita Chiquitorum Regione, quæ Paraquariæ est pars. Hoc donum est, quod non reformido dicere Magnum, etiam dum in præsens ante pedes tuos prostratum conspicio. Ejus enim sententiæ omninò sum, plus opus non esse, ad magnitudinem

DEDICATIO.

dinem non vulgarem alicujus rei adstruendam, quàm ut Regiæ Tuæ Serenitati ea grata accidat, & benignum oculum mereatur, quæ ipsa gratia huic historiæ modò obvenit. Non dubito proin nomine omnium cæterorum Missionariorum Soc. JESU pronuntiare, quòd post divinum honorem (quem pro Scopò primo & ultimo Societas nunquam non habere debet) non dubito, inquam, nomine omnium horum asserere, quòd secundùm DEI gloriam inter universos eòsque incredibiles labores, inter tot præsentissima vitæ pericula illos Apostolos nihil magis animet, quàm quòd præter DEUM, Tuæ Serenitati serviant, cum ea proinde spe, suos labores gratioso oculo esse dignandos. Profectò, Serenissime Princeps! hi Apostolici Viri operantur juxta ac patiuntur faciliè majora, quàm quæ calamo exprimi possunt, id quod ipsum lectione præsentis historiæ aliquatenus patebit. Fruuntur interim solatio inexplicabili, dum considerant, miserrima priùs principis tenebrarum mancipia, hodie Tuæ Regiæ Serenitatis ter fortunatos subditos vivere: dum animo reputant, eos, qui olim in miserabili, & prorsus ferina libertate sine lege, sine DEO, sine Rege, brutòrum animantium ritu passim vagabantur, modò sub regiæ tuæ clementiæ tutela conquie-

DEDICATIO.

quiescere. Nunc tandem vastissimæ illæ, & vix non inaccessibleæ solitudines, & deserta Paraquariæ tesqua in amœnos prorsus cœlestis Regis hortos transmigrârunt: nunc hæc ipsa viridaria Evangelica regiis vestris oculis, & teneræ adhucdum vestræ juventuti per bellissimos virtutum Christianarum flores delicias facere possunt, ubi non ita pridem vel confirmatæ ætatis viri sola tantæ tamque horrendæ vastitatis, & barbariei mentione potuissent metu ac tremore concuti.

Nemo unus intereà mihi inficias ibit, cuiuscunque vel semel beata fors te videndi obtigit, quòd omnis amaritudo in dulcorem, mœstitia in solatium, labor in refrigerium non transeat, simul ac Tu, Serenissime Princeps! clementi aliquem oculo dignaris. Etsi enim amaritiam inter & dulcedinem, mœrorem inter & gaudium, laborem inter & quietem nunquam convenire videatur, certum tamen est, tantas dari excellentias, & magnificentias, quæ pugnantes has & tam oppositas sibi res conciliare invicem possint. Quàm ex vero sit hoc assertum, datur experiri de præsentibus Missionariis Soc. Jesu in Paraquaria. Quippe præsens relatio licet nihil magis memoret, quàm amaros sudores, duros labores, & vix tolerabiles ærumnas,

DEDICATIO.

nas, regius tamen favor tuus facit, ut omnes hæ molestiæ illis faciles, & optabiles accidant. Quin ab eadem felicitate non excluduntur ipsi nostri Indi, & Neophyti, utpote quibus Superi id fortis indulserunt, veniendi scilicet per veræ fidei januam in beatum numerum subditorum potentissimi, & clementissimi Regis, qualem orbis unquam viderit.

Repeto proinde, quod superius asseverare non dubitavi, haud exiguum, sed magnum hoc meum esse donum, sed simul protestor, nullam magnitudinem illi inesse, nisi quæ accrevit à Regio tuo favore. Quòd si tamen tua modestia faceret, quò minus allata hætenus causa apud te magnificaret meum demississimum oblatum, cum tamen hæc ipsa & una ratio illud apud omnes eximium, & præclarum sit facturum, tamen hoc dabis, parvum esse non posse omne id, quod in utroque orbis hemisphærio potentissimus Rex, Parens tuus æstimare, & approbare est dignatus. Quanti autem faciat Apostolicos Soc Jesu labores in Paraquaria, hoc enuntiat universo orbi Ipsius plùs quàm regia liberalitas, qualem hodie dum tam Societati, quàm recènsibi fundatæ Christianorum Communitati deferre non desinit. Quæ certè munificentia tam grandis & tam præter modum est, ut in quocúnque

DEDICATIO.

que alio Rege, quanticúnque tandem zeli sit, (nisi fuerit ipsissimus Philippus V. redundans liberalitas possit videri.

Atque hæc ipsa hujus Apostolicæ expeditionis æstimatio, quam Magnus hic Monarcha quotidie ipso opere prodit, me animosum reddidit, ut pavidam reverentiam, aliquamdiu cogitationi meæ obstrepentem, prorsus à me amandarem, ac tandem non vererer, cum hoc historico munere ante regiam tuam Celsitudinem comparere. Mecum enim ita concluderam, illud, quod Magnus Rex Hispaniæ Philippus, magni æstimare non est dedignatus, profectò non tam exile, parúmque æstimabile debere videri, ut metus esset, Principem Asturiæ, Magnum Filium tam magni, & Regii D. Parentis parvi facturum, & à se repulsurum.

Pedibus itaque suis plenus solatio, & fiducia advolvor, Serenissime Princeps ac Domine! demississimo animo supplicans, uti hanc eximiam benevolentiam Magni Regis D. Tui Parentis continuare velis, ad quod ipsum satis superque erit, si modò relationem isthanc gratiose acceptare animo dignaberis. Certè ea unica gratia nobis universis Missionariis Soc. JESU, id omne quidquid in votis est, secum afferet, nobis reddet omnia facilia, omnia dulcia,

) () (

& sua-

DEDICATIO.

& suavia, quia eò valebit per integrum orbem, ut invidia ipsa suas hucusque magno numero impactas calumnias, & injurias reprimat, ac deinceps in perennes sese laudes effundat. Societas Jesu interea sui secura, & solatio delibuta nihil instantius post DEI gloriam affectabat, quàm ut nomen tuum, atque potentia in orbe terrarum magis magisque inclarescat, nec optabit quid ardentius, quàm ut supremum Numen, cujus honor tibi magis cordi est, quàm propria vita, tuos vitæ dies eò usque prolonget, téque tamdiu victoriis, & felici rerum tenore beet & cumulet, donec Regnum Hispaniæ cum magna hac orbis terrarum parte nempe America per te apicem felicitatis attigerit, atque adeò omnis cæterus orbis tam grandis Principis & Regis causâ, possit invidere.

Tuæ Regiæ Celsitudinis

Submississimus

HIERONYMUS HERRAN,
Soc. Jesu.

A P P R O B A T I O

Rev. P. Alberti Pueyo , Soc. JESU
Qualificatoris Supremæ Generalis Inquisitionis
in Hispania.

BX Mandato suæ Regiæ Majestatis Summo cum solatio perlegi historiam de Conversione Indicarum Gentium , quas Chiquitos vocant. Et ejus certè sum opinionis , eam vel à frigidissimi Spiritûs religioso homine legi non posse , ut non majorem concipiat zelum Christi Fidem disseminandi , suique teporis causâ rubore suffundatur , si quidem torporem suum cum fervore verè Apostolico horum incomparabilium Virorum , ac Christi heroum , de quibus hæc historia passim meminit , comparaverit. Ego profectò mihi penitùs persuadeo , talem , sin minùs flagrantissimo inde desiderio inflammetur , suamet operam in laboriosa hac Christi vinca locandi , saltem eò motum iri , ut cum omni fervore suum animi frigus sit defseturus , & à Deo Altissimo ob annos hætenus in supino forsan otio , aut certè in negotiis magnam partem inutilibus transactos veniam sit rogaturus. Ego sanè præ solatio vix jam me capio , quoties considero , quòd per coelestem illum ignem , quem Apostolicus ampliandi per omnem terram Divini Honoris Zelus , in cordibus meorum Charissimorum in Christo Fratrum , nempe Missionariorum è Soc. Jesu in Paraquaria accendit , quòd , inquam , per dictum ignem Divina Bonitas hodie dum ea

ipsa gratiæ miracula patret, qualia olim in primitiva Ecclesia est operatus. Profectò Apostolici hi Viri ad literam, imò & ultimum apicem explent ea omnia, quæ Christus Dominus iis singulis, qui Apostolicam vitam profiteri volunt, in mandatis dedit. Non desinunt nimirum suos speciosos Evangelizantium pedes circumferre percurfando immensa illa regionum spatia, aut potiùs vastas Paraquariæ solitudines, quæ magna profectò pars est Americæ. Non sistunt eorum cursum tot sæculorum lapsu sylvescentia, & ad horrorem densè incrementa nemorum tesqua, nec deserti, & solis feris immanibus infessi recessus, nec aspectu, aditùque horrendi, & fortè nulli mortalium antehac superati montes, nec incogniti aquarum rapacium torrentes, nec denique fames vel sitis, nec omnis annonæ penuria, quin nec mors ipsa zelum illorum potest retardare. Vix momentum est, quo se non exponant lubentes manifestis mortis periculis, ut si vel mille vitas possiderent, vix unius conservandæ spem certam possint sibi polliceri. Atque hæc non alia de causa fiunt, quàm ut vitam æternam impertiri possint illis miseris, & omni commiseratione dignis populis, qui in hodiernum usque diem in densissimis tenebris suæ superstitionis, & in cæcis sylvarum anfractibus non in morem hominum, sed ferarum instar ratione expertium, absque fidei, Deique cognitione, nudissimo corpore circumferebantur, & hodiedum longè plures eorum circumferuntur.

Clarè item deprehendi ex lectione hujus operis, quòd æterna veritas suis his tam fidis servis, & operariis partam apud S. Marcum mercedem abundè reddi faciat, quando illis mirandam prorsus & naturæ vires transcendentem gratiam confert discendi scilicet ignota, & barbara admodum idiomata, quorum species diversæ tot sunt, quot sunt separa-

paratæ harum gentium communitates, quæ quidem sunt innumeræ. Ingens profectò gratiæ miraculum est, usque adeò efferatos hos semi-homines, illicò ad unum & alterum verbum Missionarii, vel ad aspectum erectæ S. Crucis, vel B. V. **MARIÆ** commoveri solere ita, ut non tantùm semetipsos perardenter cupiant esse Christianos, sed mox incipiant esse ipsi Apostoli, quin vitâ suâ insuper habitâ vel sanguinem profundere non reformident. Et eâ quidem solummodo de causa, ut & suis finitimis opem ferentes, in viam salutis cæcos reducere possint. Hæc tam viva, & heroa fides non solum in Missionariis operatur tanta, sed & in recens conversis Indis, ut secundum **DEI** promissum in Evangelio sub omnium oculis dæmones proscribant ex suis viculis, & inquilinis, quibus hi mali genii ad id usque temporis per tot sæcula citra impedimentum liberè dominabantur. Ad abigendam verò luem contagiosam, aliâque varia morborum genera depellenda sæpe pluribus opus non est, quàm ut quis Apostolicorum Virorum Evangelium legat super ægrotos, vel ut suas imponat manus. Eo quippe pacto derepente lues abscedit, ægri convalescunt, & mille alia mira contingunt. Id quoque satis admirari non possum, si mecum reputo, quòd, licet totis frequenter mensibus alius victus non sit his laboriosis Viris præter crudas radices cum aqua sæpe turbida, quòd, inquam, nec venena, nec pestilentes auræ, nec corrupti & rancidi cibi; nec ingens aliquandò penuria alimonix aliquid nocumenti illis afferant, vel saltem valetudinem labefactent. Finis quidem, & præcipuus scopus tam ferventium Virorum est, ut inprimis regnum Christi, & numerum filiorum **DEI** amplificent, dein verò etiam, ut magno Monarchæ nostro & Regi Hispano pro viribus gratificentur: ob eam nempe rationem, ut tanto Regi ac Benefa-

etori aliquatenus gratos sese exhibeant; quippe qui præter alios millenos favores, quibus indefinenter & clementissimè beat minimam JESU Societatem, etiam ad has novas Neophytorum Chiquitorum Colonias sustentandas, & augmentandas totos quantos thesauros expendit. Cæterùm etsi numerus Missionariorum è Societate nostra, hîc loci laborantium, non parvus videatur, secundùm se consideratus, si tamen tantam, & vix credibilem Regionumillarum vastitatem quis respiciat, non sine animi dolore exclamare cogetur: *Messis quidem multa, operarii autem pauci.* Utinam! Summæ Bonitatis DEUS, tanquam Dominus hujus messis Evangelicæ, multorum corda eò permoveat, ut & ipsi falcem missuri in messem appropereant, & juncto plurium Messorum labore adhuc copiosiores fructus in divina horrea inferantur. Mihi profectò videtur, quòd nullo æquè ac hoc nostro tempore veriùs potuerit ab omnibus pronuntiari illud, sed non sine lacrymis: *Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.* In regione enim Chiquitorum (quæ vox Hispana denotat *parvulos vel paucos*) sunt innumeræ animæ, quæ instantissimè, & indefinenter opem implorant, & clamant, ut earum miseratio nos tangat, & illis Patres (quo nomine Missionarios vocant) submittamus, à quibus instruantur. Sed ô ingens luctus & dolor! Dum Europa abundat sacratis DEO hominibus, fortasse otiosis, carent hi miserimi populi in eò orbis tractu operariorum subsidio, qui ipsi Evangelicum panem frangant: id quod tam inflammato desiderio postulant: *Et non erat, qui frangeret eis.* Jam verò in consideratione omnium, quæ adhuc attulimus, potèstne vel unus ex filijs S. Patriarchæ nostri Ignatii inveniri, cui lamentabilis tot miserabilium clamor cor non discindat, & copiosas ex oculis lacrymas non exprimat?

Cujus

Cujus tandem pectus usque adeò obduruit, ut nulla commiseratione moveatur, nec his Christi sanguine redemptis, & extrema derelictione afflictis animabus omni, quo potest, modo succurrere, & opem ferre desideret? Essent quidem, si velificari affectui meo vellem, multo plura dicenda de gloriosis horum ferventium Virorum laboribus: sed cum id rerum circumstantiæ non admittant, finem dicendi facio, non item demirandi. Id unum assevero, quandoquidem in hac relatione nihil admodum adversus fidei nostræ sanctitatem, nihil adversus observantiã erga Regem nostrum & Dominum, nihil contra probatos mores ego legerim, censeo & assevero, posse ac debere liberam omnino concedi licentiam, ut utile hoc opusculum typis vulgetur; Neque enim mihi est ullum dubium, evulgatã hac historiã Spiritum Divinum in multorum Lectorum cordibus tantam charitatis flammam & zelum animarum excitaturum, ut vel ipsimet in viam se dent, & laboraturi in hac vinea novum adire orbem non horreant, vel certè ut omnia alia adjumenta, quoad poterunt eò conferant, uti nimirum desertissimæ hæ animæ, defectu Apostolicarum operarum perituræ, juventur, cœlique janua illis patefiat. Atque hæc est mea minima, sed sincera Sententia. Datum in Collegio Imperiali Madriti 24. Aug. Anno 1726.

ALBERTUS PUEYO,
Soc. JESU.

APPRO-

A P P R O B A T I O

Rev. P. Josephi de Silva Concionatoris
Regii in Collegio Imperiali Soc. JESU.

EX mandato suæ Regiæ Majestatis non sine delectatione, & solatio perlegi Relationem Missionum, quibus Patres Societatis JESU in Paraquariensi Chiquitorum Regione initium fecerunt, quod hodiè que prosequuntur. In harum enim Iustratione deprehendi, facta horum Virorum, qui laborarunt, & pergunt laborare cum Magni Indiarum Apostoli S. Xaverii operibus posse meritò comparari: Sive spectemus ingentem multitudinem, sive ferinam immanitatem gentium, ad Christi Ovile reductarum. Mihi quidem videtur, DEUM eadem gratiæ miracula, quæ, ut Marci 16. legere est, in primæva Ecclesia operabatur, nostris temporibus in hac Paraquariæ de novo fundata rectè credentium Ecclesia instaurasse, atque hac ratione sanctæ Fidei veritatem roborare voluisse. Quam ipsam veritatem non pauci ex Apostolicis his Viris obsignarunt suo sanguine, quem inter Indos, similiores feris, quàm hominibus ex violenta morte profuderunt. Est proin, mea opinione causæ satis asseren-

rendi, Magnum gentium Apostolum S. Paulum labores, sibi à DEO commissos (*utpote nomen meum coram gentibus & regibus & filiis Israël*) inter hos Apostolicos Viros dispertisse. Nam & ipsi Nomen JESU Sacrosanctum cum Fide Christi in hanc novam, & magnam orbis partem transfulerunt, & miris quoque modis gloriosum reddiderunt, ut adeò debeatur illis ea merces, quam DEUS Opt. Max. per Prophetam Jeremiam, & per S. Apostolum Paulum pollicitus est iis omnibus, quicunque Divinæ Majestatis Nomen usque ad extremum terræ prædicaverint. Ut verò Apostolicos hos Viros, aliorum calamis laudandos transmittam, quibus & major id præstandi facultas est, & in quos minus suspitionis cadit, & assentationis, abstineo ab omni cætera laude, & tantummodò cum S. Greg. Homil. 13. in Marcum ingemo: *Ad messem multam, Operarii sunt pauci, quod non sine mærore, & lacrymis loqui possumus.* Ea tamen spe me solor, fore, ut ex lectione præsentis historiæ multorum corda inflammentur, ne otiosi deinceps operarii stent, sed in vinea Domini strenuè laborare intendant. Censeo proinde, hoc opus, ex quo nihil magis emerget, quàm major DEI gloria, publicæ luci esse exponendum. Datum in Collegio Imperiali Soc. JESU, Madridi 21. Augusti, ANNO 1726.

JOS: de SILVA.

XXX

MI-

MICHAËL ANGELUS TAMBURINUS,
Præpositus Generalis Societatis Jesu.

Cum Relationem Missionum à Patribus nostræ Societatis apud Chiquitos, in Paraquariæ Provincia, à P. Joanne Patricio Fernandez nostræ Societatis conscriptam, aliquot ejusdem Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi posse probaverint, facultatem facimus, ut typis mandetur, si iis, ad quos pertinet, ita videbitur. Cujus rei gratia, has literas manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Romæ 16. Aprilis, Anno 1726.

MICHAËL ANGELUS
TAMBURINUS.

LICEN-

LICENTIA ORDINARII.

NOs Doctor Don Christophorus Damasio, Canonicus Insignis Ecclesiæ Collegiatæ Sacri Montis Ylipulitani Valparagso, extra muros civitatis Granodensis, Inquisitor Ordinarius, & Vicarius hujus Urbis Madritensis, &c. pro præfenti, & quantum ad nos attinet, damus licentiam imprimendi Relationem historiam Missionum Chiquitorum, quæ Curæ Patrum Societatis Jesu, in Provincia Paraquariæ subsunt, conscriptam à P. Joanne Patricio Fernandez, ejusdem Societatis Sacerdote, cum in ea nihil occurrat, quod Sacræ Romanæ Fidei, aut bonis moribus opponatur. Datum Madriti 13. Aug. 1726.

Doctor DAMASIO.

L I C E N T I A
R E G I I C O N S I L I I .

DOn Balthasar de San Pedro Acevedo Secretarius
Camerae Regiae, & Consilii notum facio,
quod à dicti Consilii Senatoribus data fuerit
Licentia P. Joanni Patricio Fernandez, Societatis JESU,
una vice imprimendi Librum, quem composuit sub
titulo: *Relacion Historial, de Las Misiones de Los In-*
dos, quellaman Chiquitos, en La Provincia de Pa-
raquay. Cum hac conditione, ut dicta impressio
fiat secundum Originale, ad finem Sigillo meo, &
manu firmatum, & ut antequam vendatur, defera-
tur ad Consilium, ut pateat, an secundum Originale
sit impressum. In quorum fidem dedi praesentes lite-
ras. Madriti 12. Aug. 1727.

Don BALTHASAR
de San PEDRO.

FACUL-

—————
F A C U L T A S
Rev. Patris P R O V I N C I A L I S
Cum Privilegio Cæsareo.

Cùm D. Mathias Wolff, Bibliopola Augustanus, typis mandare desideret Librum cui Titulus: *Historica Relatio de Apostolicis Missionibus Patrum Societatis JESU, apud Chiquitos*, primùm ab uno è Nostris Hispanico Idiomate conscriptum, nunc ab alio ejusdem Societatis Sacerdote, in Linguam Latinam translatum; Ego JOSEPHUS MAYR, Societatis JESU, per Germaniam Superiorem Præpositus Provincialis, potestate mihi ab Adm. Rev. P. N. FRANCISCO RETZ, ejusdem Societatis Præposito Generali, concessa, eidem ad hanc primam editionem facultatem impertio, simulque communico Privilegium Cæsareum, quò aliis Bibliopolis & Typographis interdicitur, ne dictum Librum citra consensum Superiorum vel recudere, vel intra fines Imperii, & Hæreditarias Sac. Cæs. Majestatis Provincias inferre præsumant. In cujus confirmationem has literas, chirographò meò & consueto officii mei Sigillo munitas dedi. Monachii 3. Septembris, 1732.

JOSEPHUS MAYR.

Protestatio Auctoris.

Cum necesse sit in decursu præsentis Relationis dicere aliqua de compluribus Apostolicis Viris, qui à Barbaris pro sancta fide, quam eis evangelizabant, occisi fuerunt, uti etiam eventus aliquos mirabiles, quos Deus supra naturæ vires in bonum fidei, & solatium Missionariorum patrâsse videri possit, omnibus notum facio, me nihil ultra fidem humanam hic affirmare velle, atque ideo tantum abest, me positos à S. Romana Ecclesia limites transgredi, aut contra Pontificum statuta quocunque modo agere velle, ut potius me atque præsens hoc opus iudicio ac Censuræ ejusdem Sanctissimæ Ecclesiæ totum quantum subjiciam.

Monitum Translatoris.

Nihil ferè mutavi in præsentis historia, nisi idioma. Capita tamen longissima in paragraphos secanda putavi, ut facilitati legentium consulerem, ex quo nihil decedet historiæ, imò clarior evadet ob additas singulis paragraphis synopses.

HISTORICA RELATIO

DE

APOSTOLICIS MISSIONIBUS PATRUM SOCIETATIS JESU.

Apud Chiquitos, Paraquariæ Populos.

P R Æ F A T I O.

Ræsertem hanc de Apostolicis Missionibus Patrum Soc. JESU in Paraquaria historiam non venditamus, velut ad omnes Artis regulas exactam. Est peritior alterius stylus, qui Patrem Nicolaum del Techo prosequuturus, accuratiorem, & legibus historicis conformiorem relationem elaborabit, & in lucem publicam dabit, de rebus nostræ Paraquariensis Provinciæ, præsertim de gentium conversione, & progressu nostræ S. Religionis. In hac brevi historia solùm intendimus pauca aliqua, quoad nimirum sinent adjuncta rerum, conscribere de reductione barbararum nationum de duris & ærumnosis laboribus eorum, qui his populis Christo lucrandis sudorem, valetudinem, quin ipsam vitam consecrant, de indole & moribus quæ ipsorum incolarum, quæ Regionum, quas inhabitant, de superstitiosis ritibus, quibus sunt addicti. Multi equidem insignes Viri verique heroes in hac Chiquitorum vinea desudârunt, quorum laus omnino hic poni merebatur. Quoniam verò unâ ex parte eorum aliqua multi adhuc in vita superstites, hodieum
in

Prefatio.

in agro Domini laborant: ex altera autem parte præfixi descriptionis limites id non concedant, encomia eorundem virtuti debita commodiori occasione, & fusiori relationi, de qua supra dictum est, reservantur. Animadvertendum igitur hoc loco est, hanc lucubrationem nullatenus loqui de tota Missione, & Provincia Paraquariæ (hoc enim majoris molis opus desideraret) sed duntaxat de modica ejusdē parte, videlicet de regione Chiquitorum hinc fit mentio, idque properanter & breviter. Sciendum quoque est, dum fortè de itinerum longitudine, de amplitudine Regionum, atque adeò de milliariibus sermo incidit, quòd ibi non intelligantur miliaria Germanica, Gallica vel Italica, sed Hispanica, quorum unum non nihil superat dimidium Germanici miliaris, sive horam. De cætero nihil aliud hoc opere quæritur, quàm ut in cordibus eorum, qui vel vocationis suæ, vel ex stimulo virtutis, & Christianæ charitatis se zelo accendi sentiunt, hæc divini Spiritûs flamma conservetur, & ampliùs dilatetur. Nihil proindè curandum est, quidquid fortassis torpentes & frigidæ animæ, vel invidia quorundam adversùs Societatem nostram, vel denique impietas aliquorum, de sancta Fide malè sentientium contrà vel cogitare, vel loqui præsumperint. Quandoquidem hinc nihil aliud affectatur, quàm major Dei gloria, quæ unicus harum Missionum, & universæ Societatis Scopus nunquam non fuit, & est, & erit.

CAPUT

INDEX

CAPITUM, ET PARAGRAPHORUM.

CAPUT I.

DE Ortu, & Progressu Missionum. fol. 1

Cap. I. §. 1.

1. Longitudo Paraquariæ. Ejus Gubernatores sacri, & profani. 2. Nomina & numerus Reductionum, & Converterum ibi Indorum hæcenus. ibid.

Cap. I. §. 2.

1. Limites Chiquitanæ terræ, & flumina. 2. Prisci ejusdem incolæ, dein transmigrantes. 3. Mors truculenta Alexii Garciae Lusitani. 4. Chiriquani anthropophagi indomabiles. fol. 2

Cap. I. §. 3.

1. Chiriquanorum Legatio pro dono Fidei. 2. Mirè his mittitur Pater de Arce, qui ope S. Xaverii sanatur. fol. 4

Cap. I. §. 4.

1. Remoræ Missionis. 2. Pars Chiriquanorum Patrem de Arce invitant. 3. Pars altera nostros repellunt. fol. 6

Cap. I. §. 5.

1. Indoles Chiriquanæ Gentis ad flumen Pilcomayum. 2. Vis mali exempli ab Europæis contra Catholici Regis decreta. fol. 7

Cap. I. §. 6.

1. P. Arce ad Guairanos abit. 2. Refractarii nuper Fidem ultrò sollicitant. 3. Tricæ Indorum componendæ. fol. 8

Cap. I. §. 7.

1. Pax conciliata. 2. Baptismus infantium, & morientium. 3. Passim petuntur Fidei Doctores. fol. 10

X)()()

Cap. I.

Index

Cap. I. §. 8.

1. Excitatae turbæ per Apostatas. 2. Ceremoniæ consultantium Indorum. 3. Fundatur Colonia S. P. N. Ignatii. fol. 13

CAPUT II. §. I.

1. De Regione Chiquitorum. 2. Ejus flumina. 3. Mellis copia, & animalia. 4. Piscatio. 5. Fruges. 6. Temperies plagæ. 7. Morbi, & modus ineptus medendi & crudelis. fol. 16

Cap. II. §. 2.

1. Indoles, mores, forma. 2. Vestitus. 3. Arma Chiquitorum. 4. Regimen. 5. Potus Chicha. Ritus nubentium. 6. Habitatio. 7. Hospitalitas. Convivia. Ebrietas sublata. fol. 20

Cap. II. §. 3.

1. Partitio diei, & annui Labores. Victus. Lusus. 2. Religio Chiquitorum. Sepultura. Luna eclipsata telis defenditur. Fulguris, & fulminis interpretatio. 3. Superstitio. fol. 24

Cap. II. §. 4.

1. De perdifficili lingua Chiquitorum. 3. Ejus linguæ specimen. fol. 27

CAPUT III.

Gens Chiquitorum detecta.

fol. 31

Cap. III. §. 1.

1. Origo fluminis Paraquarii quaeritur. 2. Hispani sedem figunt apud Chiquitos. 3. Trucidantur novi Domini ob avaritiam. 4. Residui Hispani profugi condunt Urbem S. Laurentii. 5. Vicus S. Xaverii sit Christianorum Reductio. 6. Barbari Hispanorum prædia exspoliant, denique ipsos necant. 7. Talionem experiuntur ab Hispanis. fol. 31

Cap. III. §. 2.

1. Chiquiti pacem petunt. 2. Valdè minuuntur per Hispanos & Mamalucos. fol. 33

Cap. III. §. 3.

1. De Mamalucorum origine, & maleficiis, postquam Lusitani Brasiliâ poriti. 2. Urbs Piratininga nidus Mamalucorum, 3. à Deo, & Rege deficiunt. 4. Situs Piratiningæ. Soli fertilitas. 5. Plagiarii Mamaluci cum ruina Urbium, & Millionum. fol. 34

Cap. III.

Capitulum & Paragraphorum.

Cap. III. §. 4.

1. Inaudita Mamalucorum impietas. 2. Puniuntur à DEO, & Indis victoribus. fol. 36

CAPUT IV.

- P. Jos. Arce dar initium novæ Reductioni Chiquitorum post superatas multas difficultates. fol. 38

Cap. IV. §. 1.

1. Paraquarii origo in vestiganda Patsi Arce demandatur. 2. Supplementum novum Missionariorum. 3. Obstacula Patri Arce facta. 4. Obstacula à plagiaris Hispanis, & institoribus iniquis. fol. 38

Cap. IV. §. 2.

1. Causa plagiariorum diu non decisa pendet. 2. Graves pœnæ in eos statutæ tandem. fol. 41

Cap. IV. §. 3.

1. P. Arce præclusam sibi Missionem constantiâ evincit. 2. Iter ejus ad Chiquitos. 3. Lues inter illos. 4. Nova sedes eligitur. Templum struitur novæ Reductioni. fol. 42

Cap. IV. §. 4.

1. Indi, dicti Penoquis adjunguntur novæ Reductioni. 2. Morbus P. Arce. Avocatur à Superiore. Locus Coloniae mutatur. fol. 45

CAPUT V.

- De perniciosis, sed irritis Mamalucorum technis adversus memoratos populos. De strage Mamalucorum. fol. 47

Cap. V. §. 1.

1. Irruptio Mamalucorum. 2. His cladem inferunt Pinoquifii. 3. Altera incursum Mamalucorum cum clade Neophytorum per dolum. ibid.

Cap. V. §. 2.

1. P. Arce contra Mamalucos colligit suppetias. 2. Militare subsidium Hispanorum. 3. Felix pugna contra Mamalucos, nostris cum S. Cruce præeuntibus. fol. 49

Cap. V. §. 3.

1. Discordia Hispanorum viciat plenam victoriam. 2. Iterata clades Mamalucorum. 3. Guaranii pridem capti à Mamalucis post cladem eorum deficiunt, & sunt Christiani. fol. 52

X X X X 2

CA

Index.

CAPUT VI.

De varia Reductionum novarum mutatione, & de morte P. Antonii Fide-
li.

Cap. VI. §. 1.

fol. 54

1. Turbatio, & jactura Missionum. 2. Nostris ad necem quærentur, fu-
gantur. 3. Colonia S. Xaverii bis transfertur. 4. Reductio S. Ra-
phaëlis etiam mutatur.

fol. 54

Cap. VI. §. 2.

1. Reductio S. Josephi inter maximè florentes. 2. P. Antonii Fide-
li labores strenui. 3. Ejus matura, sed pia mors.

fol. 56

Cap. VI. §. 3.

1. P. Antonii Fidei vita, virtus, navigatio morosa in Indiam. 2. Cha-
ritas PP. Franciscanorum in ejectos vi tempestatis. 3. Iterata ejectio
in Brasiliam. 4. Missio S. Joannis Baptistæ.

fol. 58

CAPUT VII.

De Missionum ærumnis per eas terras.

fol. 61

Cap. VII. §. 1.

1. Modus venandi animas. 2. Difficultas, & pericula hujus venationis.
3. Alia & crebra mortis discrimina, & sexcentæ ærumnæ. 4. Nec
tamen sine sacro solatio.

fol. 61

Cap. VII. §. 2.

1. Stabiliuntur priores ærumnæ. 2. Soliditas virtutum ad has requiritur.
3. Longævitas Patrum inter tot ærumnas.

fol. 63

CAPUT VIII.

De fervore, & pietate novorum Christianorum, quam Deus miris even-
tis est remuneratus.

fol. 66

Cap. VIII. §. 1.

1. Accurata legis divinæ observantia in conversis Indis: cruenta peniten-
tia. 2. Conscientiæ expiandæ candor. 3. Inda, ut innocentiam
baptismi non perderet, mori optavit, & est mortua.

fol. 66

Cap. VIII. §. 2.

1. Corrector Neophytorum, & castigatio, quæ coacta, quæ spontanea.
2. Chiquiræ fatales ponunt inimicitias: mansuetudinem ipsi vitæ præ-
habent. 3. Neophytorum exercitia pietatis planè admiranda.

fol. 68.

Cap. VIII.

Capitulum & Paragraphorum.

Cap. VIII. §. 3.

1. Musica sacra Neophytorum sub noctem. Devotio munifica erga Deiparam. Processiones religiosæ. 2. Hos Indos judicârunt olim Hispani non esse homines, sed bestias in humana specie, & ut tales tractabant. 3. Papa declarat, Indos esse veros homines. fol. 71

Cap. VIII. §. 4.

1. Neophytorum pœnitentium agmen. 2. Supplicatio Festo Theophoriæ. 3. Impetrata pluvia: Lues averfa: annonæ defectus per prodigium tollitur. fol. 73

Cap. VIII. §. 5.

1. Neophyti summè æstimant Rosaria tanquam Scutum in adversis. 2. Inclamatum nomen *JESUS, MARIA*, à tigridis unguibus liberat. 3. *MARIA* invocata ægrum Indum sanat. 4. Lucidus è cœlo globus circumdat Christianos. 5. Adulter cœcitate punitur. 6. Sed pœnitens mirè visum recipit. fol. 75

Cap. VIII. §. 6.

1. Mira conversio venefici. 2. Et Apostatæ per serpentem. 3. Item impudici per fulmen. fol. 78

Cap. VIII. §. 7.

1. Impudicus juvenis miserè perit. 2. Exitium præstigatoris. 3. Horrenda mors, & sepultura adulteri. fol. 82

Cap. VIII. §. 8.

1. Mira ostenta Neophyti ægrotantis, & ecstatici. 2. Via perditionis ostenditur. 3. Magia exprobratur. 4. Damnatus ex Orco rapatur. 5. Diabolus cogitur salutaria dicere. 6. Lamenta damnati. 7. Plures alii damnati in illa visione. fol. 85

Cap. VIII. §. 9.

1. Beata mors aliquorum Neophytorum. 2. Monita S. Angeli. 3. Ostenta cœlestia. 4. Peccata etiam ignorata, & non expiata obicem cœlo ponunt. fol. 88

Cap. VIII. §. 10.

1. B. V. *MARIA* spectabilis. 2. Oblatum Rosarium arguitur à Deipara, & restitui jussum. 3. Neophytus ex rapru sibi redditur. 4. Fructus ex narratis his eventis. 5. Zelus Neophytorum ad convertendos etiam alios. fol. 90

)()()() ;

Cap. VIII.

Index

Cap. VIII. §. 11.

1. Zelus animarum in novellis Christianis.
 2. Prodigium in Lacu per veneficium cruento.
 3. Item in periculo luculenti incendii auctore diabolo.
- fol. 93

CAPUT IX.

Quæritur per flumen Paraquarium communicatio Missionum cum Guaranieis populis.

fol. 95

Cap. IX. §. 1.

1. Via brevior ad Chiquitos quæritur.
 2. Indus Catechumenus suos gentiles ad fidem pernoctat.
 3. Pericula in itinere. Error in flumine, quod Paraquarium esse, malè credebatur.
- fol. 95

Cap. IX. §. 2.

1. Itinerarium per terras & aquas.
 2. Pacem respuunt barbari.
 3. Legatus pro pace cum sociis occiditur.
 4. Navigantes infestantur à Barbaris.
 5. Locus herbæ Paraquariensis.
 6. Cruces à Barbaris ipsi erectæ contra incursum tigris.
 7. Duo Patres à Mamalucis ad mortem usque cæduntur. Orizæ nativæ, non sativæ ingens copia.
- fol. 98

Cap. IX. §. 3.

1. Nex duorum Fratrum nostrorum.
 2. Ignis accensi fumus nuntius adventantium hospitem vel hostium.
 3. Mors aliquorum è nostris.
 4. Diversissimi iterum populi circa Paraquarium.
- fol. 101

Cap. IX. §. 4.

1. Indi insignis benevolentia, & liberalitas.
 2. Lacus, ex quo originem trahit Paraquarius. Fertilis ejusdem Insula à Mamalucis destructa.
 3. Indi se jungunt navigantibus cum spe convertendæ suæ gentis, datis interim pueris, quali obsidum loco post nostra munuscula.
- fol. 104

Cap. IX. §. 5.

1. Payaguani nostrorum interfectores ad Christi fidem invitantur.
 2. Mura à nobis & illis munera.
 3. Eorum hostilitates, & perpetua locorum mutatio sunt impedimento, quò minus convertantur.
 4. Duplex navigantium periculum, ope Mariana depulsum.
- fol. 107.

Cap. IX. §. 6.

1. Mors unius è Sociis itineris, & honor illi habitus.
 2. Finis itineris, in quo præter mortuos sedecim Indos cæteri morbis tentati.
- fol. 109

Cap. IX.

Capitulum & Paragraphorum.

Cap. IX. §. 7.

1. Novum iter per undas, & terras explorandi causa, sed sinistro exitu.
2. Morbi nostrorum Patrum, & mors Fratris cum vitæ compendio. fol. 110

Cap. IX. §. 8.

1. Guarayi Indià Christianis ad fidem adducti.
2. Lacus Mamorè detectus, ubi portus Mamalucorum fuerat.
3. Periculum Patrum.
4. Payaquani læsi pacem frangunt. fol. 112

C A P U T X.

Reductiones aliquæ mutantur. Neophytos infortunium involvit. fol. 114

Cap. X. §. 1.

1. Quatuor Coloniae sedem mutant cum augmento accedentium Barbarorum.
2. Brevior via ad Chiquitos iterum, sed frustra desideratur.
3. Chiriquani nostris conspectis, veluti Mamalucis aufugiunt.
4. Periculum à fraudulentis Barbaris declinatur. fol. 114

Cap. X. §. 2.

1. Christiani sunt plagarii non ad Barbarorum servitutum, sed ad libertatem filiorum DEI.
2. Inermes enim hi plagarii se sinunt potius trucidari.
3. Scaucus Indus cœlitus post ultima Sacramenta sanatur.
4. Auctores cædis cæduntur à Christianis. fol. 118

Cap. X. §. 3.

1. Christiani multas Barbarorum familias addunt ad Fidem.
2. Cæsorum pro Christo corpora requiruntur.
3. Duæ recentes Coloniae locatae. fol. 120

is A P U T X I.

Nativitas, ingressus in Societatem Jesu, & primus fervor, dein labores Venerabilis Patris Lucae Cavallero, tandem Martyris. fol. 122

Cap. XI. §. 1.

1. Patria Patris Cavallero: conditio parentum: pia educatio: pudor virgineus.
2. Literarum studia. Recipitur in Societatem Jesu. Indias affectat & obtinet. fol. 122

Cap. XI. §. 2.

1. Vela facit: exscendit in portu boni aëris: altiora ejus studia. Superbia spiritus ipsum vexat, & impedit: Fit Sacerdos.
2. Initia facie Missionis apud obstinatos Pampas.
3. Chiriquanis biennium frustra impendit, pulsus tandem Patribus cum P. Cavallero.
4. De errur ad Chiquitos. Ejus zelus & fructus. Item morbi. fol. 123

Cap. XI.

Index.

Cap. XI. §. 3.

1. Detritæ ejus vires cum veste miserrima referunt mancipium: jocantes idè in se Barbaros ad fidem permover. 2. Plagiariis Europæis, fortiter resistit. 3. Puraxes docet, illisque pluviam à Cœlo impetrat. fol. 125

Cap. XI. §. 4.

1. Calumnia, Patri Cavallero impacta ab Europæo, non invenit Fidem apud Puraxes. 2. Expostulatio, & minæ scelerati Europæi spernuntur à Patre. fol. 126

C A P U T X I I

- P. Cavallero proficiscitur ad Manaticos. Indi, necem Patris meditantes puniuntur. fol. 128

Cap. XII. §. 1.

1. Tres populi ad fidem proni: infantes baptizantur. P. Cavallero morbo sternitur: voto facto convalescit. 2. Frustrà terretur, ne Manaticos adiret. 3. Patris magnanimitas animat Puraxes. fol. 128

Cap. XII. §. 2.

1. Inimicitia gentis cum gente impedit petitam pluviam. 2. Renovata pax eandem feliciter impetrat. 3. Metus Comitum redire volentium. 4. Confirmantur in itinere profus periculoso. fol. 130

Cap. XII. §. 3.

1. Territi iterum Comites, exemplo Patris Crucem præferentis, propinquant Barbari. 2. Hi ad hospitem conspectum in arma ruunt. 3. Pater Cavallero stat cum Cruce in manibus impeterritus. 4. Izu interpres suos Manaticos pacat, & ad fidei gratiam permover in medio imperu necandi omnes. fol. 132

Cap. XII. §. 4.

1. Pax firmatur cum Manaticis jam Carechumenis. 2. Accedunt pacis fœderi plures populi. 3. Redire cogitur P. Cavallero invitis Neophytis. 4. Diaboli Strophæ ad perdendum Patrem Cavallero, sed per abitum Patris elusa, cujus laudes enuntiant vel ipsi Barbari, pugnaturo contra Orci irritatos satellites. 5. Lue pereunt machinatores necandi Patris Cavallero rabidorum canum instar: nigra eorum cadavera, alba baptizatorum ex peste morientium. 6. Alii Crucem evertentes miserè mortui. fol. 134

CA-

Capitulum & Paragraphorum.

CAPUT XIII.

Descriptio Regionis, superstitionum, rituum, & aliarum proprietatum,
apud populos Manicos. fol. 137

Cap. XIII. §. 1.

1. Varii fructus & feræ Regionis. Famacosio sic dictum animal mirabile,
& nocens. Fructus Bainilla, & Tutumas. Pisces & messis copiosa.
2. Species incolarum, & indoles. 3. Architectura eorum. 4. La-
bor foeminarum. Ritus conviviorum. fol. 137

Cap. XIII. §. 2.

1. Auctoritas & potestas Caciquiorum, quibus obeditur in summo rigore.
2. Polygamia. Hæreditarium dominium. 3. Frequentia hujus popu-
li. Regionis descriptio cum populis variis. 4. Perversæ aves
parvæ, sed mortiferæ. fol. 139

Cap. XIII. §. 3.

1. Superstitiones Manicorum, mixtæ quasi umbrâ Christianâ, ex S. Apo-
stolo Thoma reliquâ, de Christi nativitate ex Virgine, ejus miraculis,
& ascensione. 2. Interim dæmones visibiles colunt. fol. 142

Cap. XIII. §. 4.

1. Emulatur diabolus veram Ecclesiam, fingens tres DEI Personas, &
hujus genitricem misero gentis istius ludibrio. 2. Ritus adorationis, &
salutationis in adventu dæmonum terribili. 3. Responso Saranæ, & ad-
hortatio, dum se rerû creatorem fert cum stygia aula pedissequa. 4. Com-
potationes, choreæ, ad quas horratur diabolus. Cædes ebriorum.
5. Etiam dæmones simulant se scire Chicham potionis gentis. fol. 143

Cap. XIII. §. 5.

1. Post compotationem à Sarana fit musica ad Sancta Sanctorum, quæ pa-
rent soli sacrificulo. 2. Nullus pagus sine tali præstigiatore. Oracu-
la Orci semper prospera cum reciproco scommate Barbarorum: inte-
rim ab Orco ad bella irritantur. 3. Dona diabolis oblata & gustata.
Abitus eorum cum ingenti tumultu. Mapano sacrificulo magus abit in
cælum, & redit mitis modis. fol. 145.

Cap. XIII. §. 6.

1. Dii aquarum coluntur fumo tabacæ herbæ, & oblata parte piscium.
2. Honor, & tributum sacrificulo Mapanoni præstitum: ejus arcana
hausta ex Orco. 3. Popæ domus. Ejus aliquando solitudo. Candidati
Poparum instruuntur rigidè: Jejunium, dein convivium. fol. 148

)()()()()

Cap. XIII.

Index

Cap. XIII. §. 7.

1. Manacici credunt immortalem animam, ad cœlos recipiendam. Exequiæ eorum. 2. Iter fabulosum animæ defunctæ. 3. Diabolus in specie Charontis animas transvehere creditur. 4. Aliæ ineptiæ de mortuis. 5. Quale cœlum defunctis suis in eorum opinione. fol. 150

CAPUT XIV. §. 1.

- P. Lucas Cavallero pergit in Missione modò delictorum Manacitorum. fol. 152

Cap. XIV. §. 2.

1. Pacem persuader. Periculum in montibus. 2. Inopia victus. Herba, quâ Dii vescuntur, insulsa. 3. Diabolus affligit Patrem variè. 4. Zibicæ populi Patrem habent hostis, quin magi loco. Causa hujus opinionis. 5. Conversio Caciquii, & popæ junioris convertit totum populum. fol. 154

Cap. XIV. §. 3.

1. Ringitur Orcus ob correptionem populi. 2. Exagitat popam conversum: querelæ ejusdem diaboli, & minæ, 3. Quas popa constans in fide rider: idèd cœditur à dæmonibus usque ad sanguinem, & vitæ discrimen. Tantæ constantiæ præmium est subita sanitas à cœlo data Mapanoni popæ juniori. fol. 157

Cap. XIV. §. 4.

1. P. Cavallero adit Quiriquicas ad pacem fanciendam cum inermibus Sociis Indis. 2. Charitas horum erga Patrem famis tempore. 3. Adventum Patris dæmon antè prodit inter querelas contra eundem, simul ad arma vocat. 4. Mapano popa ex ipsis querelis diaboli, Patrem timentis, convertitur. fol. 158

Cap. XIV. §. 5.

1. Visis nostris fugiunt Barbari: P. Cavallero insequitur profugos. 2. MARIÆ effigies ostensa barbaros arcus enervat. 3. Delubri aras, & alia Pater evertit, aut comburit. 4. Comites Patrem deserunt paucis exceptis. 5. Breviarium putatur liber magicus. Mors Patris designatur, sed meru avertitur. fol. 160

Cap. XIV. §. 6.

1. Patris necem meditantibus peste pereunt. Hoc ipsum mover ad conversionem, quam juvat Indus Sonena nomine. 2. Se dedunt arbitrio Patris. 3. Mapano popa non tantum conversus, sed & Apostolus. fol. 162

Cap. XIV.

Capitulum & Paragraphorum.

Cap. XIV. §. 7.

1. Barbaris mirè conversis Crux solenniter erigitur. Litanie cantantur artonitis Barbaris. Infantes primò baptizantur ingenti numero.
2. Abitus Patris barbaris Catechumenis profus illætabilis. fol. 164

CAPUT XV.

- P. Lucas Cavallero revertitur ad Manacicos. Visitat singulos eorum pagos, & alià vià redit ad S. Xaverii Reductionem. fol. 166

Cap. XV. §. 1.

1. Forma Regionis. Anhelat P. Cavallero ad Chiquitos: excipitur amicè à Zibacis. 2. Pacem sancire saragit feliciter. 3. Tum verò prædicat Evangelium jam benè paratis, Fidei articuli cantantur. 4. Deipara invocata ægros sanat plures ad fidei incrementum. ibid.

Cap. XV. §. 2.

1. Jurucarès idololatræ adit: dæmon ejus adventum inter querelas prædicat: fugiunt Barbari. 2. Persuadentur ad reditum, imò ad fidem. 3. Crux erigitur, adoratur: idololatria dedocetur. Popa primarius præit suos populares. 4. Proteruntur, comburuntur ad idololatriam spectantia. fol. 170

Cap. XV. §. 3.

1. Zibacæ Neophyti cum suo Caciquio promovent rem Christianam. 2. Jurucarès ad pacem faciendam permoventur. 3. Quiriquicæ putant Patrem esse pestis suæ causam. Refutat stulta opinio. Inimici in Patrem injuriæ, morte puniti. fol. 173

Cap. XV. §. 4.

1. Caciquius phreneticus miraculo ad se redit, instruitur, baptizatur, piè moritur post preces Patris Cavallero. 2. Idem precibus suis pellit pestem. 3. Cosacas adiens Pater telorum nimbo salutatur. 4. Tela prodigiosè retorta salvo Patre, qui scuti loco Deiparæ effigiem extulit adversus tela. fol. 175

Cap. XV. §. 5.

1. Barbari furorem ponunt. 2. Ad verba Patris popa primus omnium fidei lumen accipit. 3. Barbarus in ipso Deorum fano baptizatur. 4. P. Cavallero iterum ad necem quæsitus per Angelum servatur. 5. Sauciorum Neophytorum patientia: sanantur divinitus. fol. 177

Cap. XV. §. 6.

1. Certatim volunt fieri Christiani Cozacæ: uti & Zubarecæ populi. 2. P. Cavallero adire illos. Honor. crucibus habitus. 3. Ægros omnes

)()()()(2

Index.

nes sanat Pater recitato S. Evangelio. Idololatræ subito adoratores S. Crucis. 4. Ægris Comitibus Pater sanitatem à cælo impetrat suis precibus. 5. Angelus apparet uni ex ægris, qui omnes sanantur, iterum alacres ad iterum molestias. fol. 179

Cap. XV. §. 7.

1. Incommoda viarum. Victus inopia. Pagani Comites Patrem deserunt. 2. Uni è Christianis apparens Deipara hortatur, ne deserat Patrem cum aliis viæ fociis. 3. Venit Pater ad Aruporecas, cum quibus tendit ad Tapacuràs, Parum gratus ejus adventus. 4. Causa hujus aversionis, nempe crux eversa à Barbaris, & idèd lue sublatis. Errorem dedocti morem gerunt Patii. 5. Dæmon prænuntians adventum Patris vacuat incolis pagos. fol. 182

Cap. XVI. §. 8.

2. Summa difficultas itineris. Amicè accipitur Pater. 2. Sed suafu diaboli infantes subducuntur. 3. Pater in vindictam erigit crucem ad ipsum sanum. Calcat pedibus idola. 4. Bohozas adit, benevolè exceptus. 5. Ethnici Christianos æmulati, crucem ipsi erigunt: se flagris cædunt. qua ratione pestem extinguunt. Confirmantur ab Angelo viso: Coloniam novam conficiunt. fol. 184

CAPUT XVI.

Nova Reductio Conceptionis B. V. à P. Luca Cavallero fundata. Ejus gloriosa mors per manus Ethnicorum, quos Puyzocas vocant. fol. 188

Cap. XVI. §. 1.

2. Area novæ Reductionis eligitar. 2. Populi nudissimi, & idololatræ Patrem Cavallero præni audiunt. 3. Porum Chichæ sibi interdici nolunt. Modus conficiendæ Chichæ. 4. Ritus sepeliendi mortuos, præfente dæmone. 5. Fugit hic adveniente Patre, & popam secum ad Tartara rapit inter ejulatus. fol. 188

Cap. XVI. §. 2.

1. Nova Colonia augetur aliis Indis. P. Cavallero abit ad novam gentem mitiorem. 2. Salutatur ab hac emissis telis. Tamen adit intrepidus, & munera accipit. Explorat exequias Barbaras. 3. Cogitur invitus redire. Plagiatii Europæi crudelitate sua pessumdant omnia, exacerbatis inde contra fidem Barbaris. 4. Reductionem transfert aliò. fol. 190

Cap. XVI. §. 3.

1. Cofiricæ populi Christianis volunt annumerari. 2. Terribilis pugna animi in P. Cavallero, an Puyzocas adeat, nec ne. Vincit, & ad illos ire statuit.

Capitulum & Paragraphorum.

statuit. 3. Fictâ benevolentia excipitur. Comites Patris trucidantur :
demum & ipse Pater. fol. 193

Cap. XVI. §. 4.

1. Puyzocæ post Patris, & aliorum cædem terrore suo dispergunt cæteros
Christianos. 2. Præsidium militare contra homicidas emittitur. Flamma
conspicitur supra cadaver Patris, quod incorruptum adhuc deprehendunt.
3. Jumenta militum ultro, & prodigiosè adveniunt ad corpus
Martyris deportandum. 4. Auctores necis miserè pereunt. fol. 195

Cap. XVI. §. 5.

1. P. Lucæ Cavallero virtutes. Insolitus zelus animarum. Castitas, exi-
mia obedientia. 2. Animi demissio post tot præclare acta ad animarum
salutem. Desiderium Martyrii: abstinentia, paupertas. fol. 197

CAPUT XVII.

De conversione populi Morotocos & Quies. Item de nova per flumen Pa-
raquarium detecta via ad has Missiones. fol. 200

Cap. XVII. §. 1.

1. Boxi Neophyti mittuntur ad Morotocos. Casus lepidus Indi senis.
Amicè suscipiuntur. 2. Arma Morotocorum. Proles necant, ex quibus
paucas reserant. Uxor & domina domûs, & viri, servi vilissimi.
3. Nullum certum illis regimen, nec religio. Infelix eorum regio. Po-
tus ex palma. Nudi non frigent. Ætas longæva. ibid.

Cap. XVII. §. 2.

1. Morotoci benè afficiuntur Christiano modo vivendi. Eorum pagi quin-
que ad Coloniam S. Josephi transferuntur. 2. Alii Indorum pagi sunt in
spe conversionis: sed memoria injuriarum cogit Neophytos retrocedere,
oblatis duobus pueris, qui dein occasio sunt convertendæ suæ gentis. f. 202

Cap. XVII. §. 3.

1. Variarû nationû notitia accipitur, revera Regionis Chacoensis (del Chaco)
2. Liberalitas in Zamucos parit odiû inter Cucarates. 3. P. Zea neci pro-
ximus: eripitur à robusto Neophyto. Fructus tamè Missionis hujus. f. 204

Cap. XXII. §. 4.

1. Iter difficillimum duorum Patrum inter continuas Barbarorum insidias.
Via tamen ad Chiquitos non reperitur. 2. Munusculis deliniti Barbari
cessant infestare. fol. 205

Cap. XVII. §. 5.

1. P. Jos. de Arce terrestri itinere pergît quætere quæsitam viam cum Co-
mitibus Indis. 2. Fame premuntur. Sylvæ superandæ difficultas.

X) () () X 3

3. Zea

Index

3. Zelus Patris Arce infatigabilis inter perpetuas ærumnas. 4. Morbo corripitur, nec à suis deseritur. fol. 207

Cap. XVII. §. 6.

1. Viam ad Chiquitos inveniunt cum gaudio: ad Reductionem S. Raphaëlis deseruntur, ubi P. Zea. 2. P. Arce iter continuare nititur, sed mora facta disponente Dño per pluvias, ne periret cum aliis. fol. 210

CAPUT XVIII.

P. Josephus de Arce, & P. Bartholomæus Blende à barbaris Payaquis trucidantur. Menio brevis de utriusque Apostoli virtutibus. fol. 212

Cap. XVIII. §. 1.

1. Apostata cum veneficiis evertit spem Missionis. 2. Necatur ab his ipsis P. Blende cum Sociis. fol. 212

Cap. XVIII. §. 2.

1. P. Arce reperit cæsa Patris Blende, & Sociorum corpora. 2. Animar suos ad simile Martyrium. 3. P. Arce cum tredecim Christianis & ipse occiditur. 4. Cœleste omen neis hujas futuræ. 5. Interfectores à Caciquio Carechumeno puniuntur. fol. 214

Cap. XVIII. §. 3.

1. Vita & virtutes Patris de Arce. 2. Donum Orationis. 3. Humilitas. 4. Paupertas & abstinentia. 5. Palmaris virtus in sancienda pace. 6. Mors Patris truculenta ex odio fidei. fol. 218

Cap. XVIII. §. 4.

1. Vita ac virtutes Patris Blende. 2. Ab Hollandis intercipitur cum sociis. Hæreticorum insolentia, & impudentia. 3. In Hollandiam cum capto Archi-Episcopo abducitur. Catholicos ibi juvat. 4. Liberatus cum sociis reperit navigationem in Indiam: ab Anglis invaduntur. fol. 222

CAPUT XIX.

Erectio novæ Colonix. Initium Missionis apud Zamucos per P. Joan. Bapt. de Zea; cum brevi vitæ ejusdem Patris descriptione. fol. 226

Cap. XIX. §. 1.

1. Reductio S. Joan. Bapt. cum alia perit. 2. Reductio S. Josephi in duos dividitur. 3. Nova Reductio S. Joannis Bapt. sub P. Joan. Bapt. Xandæ. 4. Iter Patris Zea perdifficile. ibid.

Cap. XIX. §. 2.

1. P. Zea post exactam in Sylva Purgatorii viam iter continuat. 2. A Neophytis aliquibus fraude diaboli in via deseritur. 3. Cum solis duodenis per novam Sylvam aperire semitam molitur, sed frustra. fol. 228

Cap. XIX.

Capitulum & Paragraphorum.

Cap. XIX. §. 3.

1. Carens populū anthropophagi. 2. Eorum bella cum Morotocis. 3. Pacem recusant, & fidem: velitatio cruenta cum Christianis Indis. 4. P. Zea tentatam nuper in saltū viam pervincit ascis. 5. A Zamucis amicillimè excipitur. 6. Reductioni S. Ignatii fit initium. fol. 232

Cap. XIX. §. 4.

Vita, & Virtutes Patris Zea, Apostoli. fol. 234. 235. 136. 237. &c.

Cap. XIX. §. 5.

1. Paupertas Patris Zea. 2. Sui abnegandi Studium. 3. Abstinencia. 4. Obediencia. 5. Charitas, zelus animarum, patientia. 6. Ejus obitus.

C A P U T X X.

De continuata Missione ad Zamucos per P. Michaëlem de Yegros, & Fratrem Albertum Romero, quorum posterior à Barbaris mactatur. fol. 241

Cap. XX. §. 1.

1. Iter Patris Yegros ad Zamucos. 2. Cupidè excipitur ab iisdem. 3. Difficultas novæ Colonix ex aquæ & victūs penuria. ibid.

Cap. XX. §. 2.

1. Fundanda Reductio S. Ignatii præter omnē spē subito intercidit. 2. Violenta à Barbaris mors Fratris Romero Soc. Jesu, & duodecim Christianorū. f. 245

Cap. XX. §. 3.

Vita, & Virtutes Fratris Alberti Romero, Soc. Jesu.

1. Natus est à copiosis parentibus. Indias petit mercimonii causa. Post opes ad inopiam redigitur, sed ad salutem ejusdem. Fit nostris à familiaribus obsequiis, atque etiam Carechista, & Operarius Manualis, agrorum insuper curator. 2. Sanctitati interim studet, orationi, & mortificationi deditus. A Satana visibili infestatur per triennium. 3. Societati Jesu adlegitur, pro fide dein occisus, ut dictum. fol. 246. 247. 248

C A P U T X X I.

De variis casibus aliarum Reductionum ad Annum 1717. & 1718. fol. 249

Cap. XXI. §. 1.

1. Chiquiti Christiani sunt alii Indis Apostoli. 2. Reducunt multos ad Fidem, à qua vel solum nomen Mamalucorum absterret alios. ibid.

Cap. XXI. §. 2.

1. Infelix mors Indæ Christianæ, sed impudicæ. 2. Apparet terribilis post mortem, falsa causam damnationis. fol. 252

Cap. XXI. §. 3.

1. Vita & mors P. Josephi Tolu. Mirabilis visio ejusdem. 2. Mors item

Suz-

Index Capitum & Paragraphorum.

Surdastroorum duorum statim post factam Patri Confessionem. 3. Ejusdem Patris fortitudo sub intentata nece. 4. Animabus purgatorii omnia sua merita transcribit, & posthuma suffragia. fol. 254. 255. 256

CAPUT XXII. §. 1.

1. Brevis descriptio Regionis Chaco. 2. Ritus & indoles incolarum, diu restitentiū Evangelio, cælis etiam aliquot Apostolis. 3. Causa tantæ contumaciæ sunt ipsi Hispani. 4. Cæli duo è nostris comparent post mortem. f. 257

Cap. XXII. §. 2.

1. P. Antonius Machomi fundat Reductionem S. Stephani. 2. Indoles & mores horum populorum: item religio, & Barbaries citrà ullam Legis naturalis cognitionem. 3. P. Machomi crebrò ad necem quæritur.

4. Baptisus dat etiam corporis sanitatem. fol. 261

Cap. XXII. §. 3.

1. Gens Europæi coloris detegitur. 2. Patres explorant incogniti fluvii accolæ: innumerabilis grex equorū & ovium. 3. Comitū aliquorū nex. f. 265

Cap. XXII. §. 4.

1. Pestis fugat incolas Reductionis S. Stephani. 2. Redeunt tandem. 3. Periculum ab aliis Barbaris. 4. S. Francisci Solani propheta de Indis convertendis. fol. 267

CAPUT XXIII.

Ultima Relatio de Missionibus apud Chiriquanos, & Chiquitos. fol. 268

Cap. XXIII. §. 1.

1. Chiriquani post tot annorum tergiversationem ultrò perunt Missionarios. 2. Petitionis causa est Apostata post infelicem mortem apparens. 3. Fundatur Reductio. 4. Diabolus terribili forma reductis insultat. 5. Ope subitanea B. V. MARIÆ sanatur persona moriens: ite pluvia impetratur. f. 268

Cap. XXIII. §. 2.

1. De Chiquitis & Zamucis. 2. Guarayi profugi. 3. Incendium pagi separationem populi à populo suadet. 4. Via brevior ad Chiquitos denique inventa per P. Franciscum Hervàs. 5. Felix Neophytorum zelus in recludendis ad Fidem Indis. fol. 270

Cap. XXIII. §. 3.

1. Nomina & distantia Missionū seu Reductionū. 2. Cucutades populi respuunt Evangelium pauculis exceptis. 3. Sed per irruptionem hostiū Ugaraniorū impulsū, ad S. Fidem confugiunt. 4. Mors P. Francisci Hervàs. fol. 272

Annua enumeratio conversorum in Missionibus variis, quæ nominatim exprimuntur. fol. 275. 276.

CAPUT

C A P U T I.

De Ortu, Fundatione, & Progressu
Missionum.

§. I.

1. *Longitudo Paraquaria. Gubernatores Sacri & profani.* 2. *Nomina & numerus Reductionum, & conversorum ibi Indorum hactenus.*

Non est mei propositi, integram moliri historiam de universa Paraquaria Provincia Soc. Jesu. Illi qui de vastissimis his terris pleniorē capiunt instructionem, consulant historiam P. Nicolai del Techo, unde sat eruditionis haurire est partim de ipsa regione, quæ ad sexcenta milliaria in longitudinem porrigitur, & à quinque Ecclesiasticis, & a totidem politicis gubernatoribus hodie regitur: partim etiam de gloriosis æquè ac laboriosis expeditionibus, quibus Patres Societatis Jesu conversionem harum gentium promoverunt. Id unum hic breviter notandum duxi, iis temporibus, ad quæ memorata historia excurrit, Reductiones (hoc nomine vocant recens conflatas populorum communitates) non plures numero, quàm viginti quatuor fuisse. Sitræ sunt omnes hæ reductiones secundum utraq; litora ingentium fluviorum Parannà, & Uraquay, qui, ubi sese in flumen Paraquarium exonerarunt, vastissimum & celebratissimum flumen Rio la Plata, sive Argenteum conficiunt.

2. Excrevit modò numerus Christianarum Reductionum ad unam & triginta. Cum his proin etiam multitudo Neophytorum Indorum (qui in toto eo tractu Guarani dicuntur) ita aucta est, ut Anno 1717. in solis his novis communitatibus centena, viginti, & unum millia personarum præter centum, & octoginta octo numerarentur. Hæc omnes animæ sacri baptismi lavacro per manus Patrum nostrorum sunt expiatae. Nomen dederunt his novis Coloniae Sancti Tutelares, puta, Sancti Apostoli, intemerata Conceptio Virginis Matris, Beati tres Martyres Japonenses, S. MARIA Major, S. Franciscus Xaverius, S. Nicolaus, S. Aloysius Gonzaga, S. Laurentius, S. Joannes Baptista, S. Michaël Archangelus, SS. Angeli Custodes, S. Apostolus Thomas, S. Franciscus Borgia, Nomen Sacrosanctum Jesu & MARIE, S. Crux, Sancti tres Reges. Atque his sacris nominibus veniunt istæ communitates, quæ sunt ad ripas fluminis Uraquariensis. Reliquæ assident magno flumini Parannà, noménque sibi vendicant à S. P. Nostro Ignatio, cognominato Majore, à B. Virgine de Fide, à S. Jacobo Apostolo, à S. Rosa Limana, ab Annuntiatione B. V. MARIE; à Purificatione ejusdem Virginis, à SS. Cosma & Damiano, à S. Josepho, à S. Anna, à Lauretana Virgine, à S. Ignatio, dicto Minore, à Theophoria Christi, à S. Nomine JESU, à S. Carole, à Sanctissima Trinitate. In singulis his, modò enumeratis communitatibus sive vicis non sine admiratione observare est quotidianum Neophytorum augmentum, uti & primi in baptismo concepti fervoris constantiam. His ad noticiam præmissis propositum meum prosequar, quod quidem est, dare congruam Relationem de novis Missionibus apud Indos Chiquitos, inter quos Apostolica Paraquariæ Provincia in hodiernum usque diem infatigabili ardore defudat.

CAP. I. §. 2.

1. *Limites Chiquitanae terræ, & flumina.* 2. *Prisci ejusdem incolæ, dein transmigrantes.* 3. *Mors truculenta Alexii Garcia Lusitani.* 4. *Chiriquani anthropophagi indomabiles.*

IN ea plaga, ubi Provincia Tucumania occidentem versus Regno Peruvia est contermina, ingens sese aperit terræ tractus, qui desinens in loco S. Crucis Serratae sive à Serra dictæ (Santa Cruz de la

la Sierra) ad urbem verò Tarixam initium ducens, trecenta milliaria secundum solam longitudinem in se complectitur. Ad Solis ortum aspicit illa Regionis Chacoanæ juga (del Chaco) quæ in terras Tucumanianæ se inlinuant, ad occasum autem solis limites ponit pars Maragnonianæ, aut potius ille tractus de S. Cruce Serrata, ad Peruviam spectans, cui proximè obvertitur. Parti Meridionali limes est Provincia Charcafana (de las Charcas) Boreali verò longius aliquanto distita Provincia Itatinensis populi (Itatines vocant) universa Regio ab Arcto ad Austrum in duas quasi partes scinditur per continua montium juga, quæ assurgere incipiunt à famosissimo Monte Porosino (Porosì) seque ad latissimas Regiones Guayranas extendunt. In hac eadem regione originem suam nanciscuntur tres magno fluvii Vermejus, Pilcomayus, & Guapayus, qui postquam rupibus subjectos utrinque campos, & subsequenter in immensum protensam Provinciam irrigaverunt, tandem Paraguario fluvio absorbentur.

Hic locorum populi, Chiriquani dicti, ante ducentos circiter annos confederunt, desertâ Patriâ suâ Guayrâ. Qui verò se habuerit hæc transmigratio, videtur operæ pretium, paucis perstringere. 2.

Cùm utraque corona, Hispana & Lusitana suas Americanas ditiores paribus studiis ampliare contenderent, præ cæteris Alexius Garcia Lusitanus suas curas eò deflexit, ut terris à suo Rege Joanne II. occupatis, novas Provincias adjungeret. In eum finem assumptis in Societatem ex Brasilia tribus aliis comitibus, animi robore non inferioribus, peragravit terras trecentorum milliarium, usque dum ad Paraguarium flumen evaderet. Ibi militum loco corrasit duo millia Indorum, in quorum comitatu alia quingenta milliaria confecit, inque ipsum famigerati Regis Ingæ imperium vi penetravit.

Ibi collectâ ingenti copiâ argenti & auri, tandem Brasiliam respiciebat. At barbari viæ compendium illi fecerunt, dum proditorum more eundem vitâ exturbârunt. Admissò hoc scelere metus & cura hos Barbaros, ne talio à vindicibus Lusitanis ipsos insequeretur. Hic metus; & fortassis spes alterius commodi eò permovit, ut relictis patriis suis terris partem modò descriptæ regionis occuparent. In prima migratione numerus eorum non admodum frequens erat, cùm plûs quatuor millia non fuerint. Postea verò multitudo increvit ad viginti millia, cum maximo vicinarum gentium damno. Quippe recentes 3.

hi transfugæ, nullo loco consistere soliti, sed turmatim vagantes obvia quæque expilârunt, homines verò captivos secum raptârunt.

4. Hos dein pecorum altitium more aliquamdiu saginatos, denique immani gulæ suæ sacrificabant, tam crudeli quidem & insatiabili ingluvie, ut plûs centum quinquaginta Indorum millia sic absumpta fuisse ferantur. Hos ferinos Anthropophagos ut humanis & Christianis moribus iniciarent, priori jam sæculo totis viribus institerunt Apostolici Viri P. Emmanuel de Ortega, P. Martinus del Campo, P. Diodacus Martinez, & subin plures alii. Nullâ tamen impensâ operâ obstinati, & efferati horum animi potuerunt emolliri, ut ad eam ea regio penitus derelicta fuerit, utpote in quam Evangelicum semen citra fructum spargeretur, cum alibi tamen feracioris non deessent agri, laborem fructu centesimo soluturi. Duravit hæc desertio usque ad annum 1686. quo duo nostrorum Missionariorum ex Urbe Tarixa de novo hos Barbaros adierunt, ductu Evangelici zeli alteram inter illos aleam tentaturi.

CAP. I. §. 3.

1. *Chiriquanorum Legatio pro dono fidei.* 2. *Mirè his mittitur Pater de Arce, qui ope S. Xaverii sanatur.*

1. **C**Oelo hunc iteratum zelum arisisse, documento erant varia prodigia, quorum vi corrigerentur tam perverfæ nationis mores in his desertis locis. Post hæc enim evenit, ut aliqui Cacicquiorum (sic vocantur certarum communicatum, & Indicorum viculorum Superiores) captato antè consilio, & unanimi consensu, aliquot è suo gremio subditos ad Patres ablegarent, supplicaturos, sui ut misererentur, & in viam salutis dirigerent. Sed justæ huic petitioni alia tunc responsio non potuit dari, nisi quòd gratificari Patres antè non possent, quàm P. Provincialis ea super re consultus annueret. Hic autem erat ea tempestate P. Gregorius Orosco, natus Almagri, Vir magni zeli, qui, ut maximè vellent, citius hanc rem expedire non potuit, quàm post apertum in urbe Tarixa justî numeri Collegium. Accessit præterea eidem P. Præsidi difficulas in delectu faciendo inter tot, qui arduam hanc Missionem precibus & lacrymis sibi deprecabant.

Re demum satis deliberatâ onus hujus operis oblatum est Ven. P. Josepho de Arce, nato Canariensi, cujus magnanimum zelum Deus glorioso Martyrio coronavit, ut deinceps narrabitur. Exultabat hic præclaræ virtutis vir toto pectore post hanc gratiam sibi factam, quam tamen magis debebat S. Francisco Xaverio, quàm Superioribus. Hi enim cùm singulare concionandi donum in eo suspicerent, quo certè par erat quibuscunque cathedris eloquentiâ suâ orandis, huic ipsi officio Virum antea destinarant, non sine maximo ejusdem dolore. Si quidem ejus demissioni nihil magis repugnabat, quàm honoratum adeò munus. Ad hoc declinandum nullis parcebat precibus & lacrymis, quibus continuò satagebat suos Superiores emollire. At verò cùm animadverteret, sibi hac parte permodicum spei esse, vota sua transtulit in alteram & meliorem partem, scilicet ad S. Indiarum Apostolum Xaverium. Unde brevi expertus est, suas preces multo feliciùs esse locatas. Non diu enim fuit, cùm morbo correptus est, ex quo licet nullum primò periculum esset, tamen paulò post in lethalem infirmitatem degeneravit incuriâ illius, qui ægro serviebat. Alteri enim præparatum medicamentum huic ægro imprudens porrexit. In summo igitur periculo versabatur ægri salus, cùm apud P. Thomam de Baeza, Provinciæ Præsidem, ardentè instittit, sibi ut liceret cum bona ejus venia vorum facere ad suum magnum Patronum S. Francisc. Xaverium: eo nimirum pacto, ut reparata valetudine omnes vitæ dies in reducendis Indis deinceps exigeret. Hoc petitum eò faciliorem annutum invenit, quò certius spes sanitatis consequendæ apud omnes perierat. At enim simul ac se voro obstrinxerat æger, momento eodem malum ita minui sensit, ut paucorum intervallo dierum integra valetudo sit insecuta. Ea ipsa tempestate laborabatur ingenti zelo, ut adjacentes Magellanico freto populi ad Christi fidem traducerentur. Dabant ad hoc ansam per commodam ipsimet Indi, quibus paucis antè diebus fervidus, & post martyrio coronatus P. Nicolaus Mascardi, Italus, veram religionem prædicaverat. Post beatam ergo hujus mortem iidem Indi alios desiderabant instructores. Et verò in eam expeditionem præparata jam erant omnia, ipsòque piissimo Rege nostro Carolo II. ordinante in procinctu stabant inflammati Missionarii, ut primo quoque tempore in illam Provinciam, Patagonum aliàs dictam, proficiscerentur. In horum Apostolorum numero erat etiam noster Rev. Pater Arce, & Xaverianâ sanatus,

CAP. I. §. 4.

1. *Remora Missionis.* 2. *Pars Chiriquanorum Patrem de Arce invitant.* 3. *Pars altera nostros repellunt.*

1. **H**ic sed enim Sancto proposito orcum obicem posuit, & funditus intervertit operâ regionum aliquotervorum. Hi insuper habito DEI, & sui Regis honore, solo lucri terreni studio ducti, petierant à Rege, ut sibi liceret has regiones armata manu subigere. Intentio eorum interim alia non erat, quàm ut cum tempore pauperculis his indigenis tanquam mancipiis possent abuti. Et verò consensum in sua postulata extorserunt, quo autem dolore Apostolicorum Virorum, & bonorum omnium, divinæ gloriæ studiosorum, pius lector suomet animi sensu capiet. Obstructâ igitur Evangelio hac viâ Rev. P. noster Josephus de Arce aliò destinatus est ad ferendum fidei lumen memoratis nempe Chiriquanis. Qua ipsa profectio aperiturus credebatur viam in alias vastas regiones. Nimirum ut aliquando sequerentur ejusdem instituti Patres, simili zelo animati ad spargendum Legis Divinæ semen, idque non impendio tantum sudoris, sed & sanguinis, rigaturi agrum, & majorem fecunditatem allaturi. Antè tamen, quàm opus tantum aggredereur, cura erat, ut sibi provideret de necessariis tam gravi negotio virtutibus. Facile enim animo divinabat, quanta vi Tartarus esset obstiturus, ne sua tamdiu pacifica possessione deiceretur.

2. Interea dum ita hoc negotium cum Deo transigit, contrâque orcum se obarmat, improvisus ecce! adest à flumine Pilcomayo Caci-quius in comitatu sex suorum subditorum. Is instaurato desiderio urgebat, ne diutius DEI misericordiâ se suosque exclusos veller. Quàm serio autem animo id peterent, ipso facto demonstrabant, cum non sine summo gaudio & mentis attentione christianæ disciplinæ explanationem in vestigio auscultarent. Hoc ipsum P. Josepho de Arce novos indidit stimulos. rem citra moram in opus deducendi. Videbatur illi scilicet indubitatum hoc prognosticum, fructuosam locurum iri operam prædicationis in populo tam benè affecto. Et profectò haud vanam sibi spem facere poterat apud Chiriquanos, sed tantum illos, qui ad flumen Pilcomayum resident, non verò apud illos, ad litora fluvii Vermeyi habitantes.

Hi quippe altera jam vice Missionarios suis è terris, extrurbârunt, 3.
falsa persuasione seducti, ceu nostri aliud nihil agerent, quàm ut in-
colas liberos Hispanarum servituri transmitterent. Quare hi Barbari
cum iteratis minis edixerunt, fore, ut, si rursus inferrent Missiona-
rii pedem suas in terras, aut ipsi desererent suam regionem, aut ad-
venas viros vivos comburent, ne molestâ potè eorum præsentia
torquerentur.

CAP. I. §. 5.

1. *Indoles Chiriquane gentis ad flumen Pilcomayum.*
2. *Vis mali exempli ab Europæis contra Catholici Regis decreta.*

Anequam hîc pergam in historia, necesse est, ut naturam & in- 1.
dolem hujus gentis aliquanto exactius disquiram; secus enim
ob constantem animi inconstantiam vix, & ne vix dignosce-
rentur. Hi igitur barbari sunt ingenii levissimi, & instabilis, omni
vento mutabiliores. Nullis, quæ fecere, conventis stant. Hodie
se ferunt ut homines, & quidem Christianos: cras perfidos barbaros
se probant. Quousque proprii commodi spem odorantur, cum quo-
cunque, etiam cum Hispanis, suis juratis hostibus, amicitiam simu-
lant. Sed huic simul & semel solvendæ satis est vel levissima causa.
Hoc tamen non est potissimum impedimentum, quo minùs rerum di-
vinarum cognitio ipsis possit instillari.

Longè plus obicis & damni afferunt pessima exempla veterum Chri- 2.
stianorum. Quippe hæc obstipi capit is gens, cujusmodi Indi sunt,
nulla re citiùs eruditur, quàm obversantibus exemplis. Ex christia-
næ vitæ tenore arguunt nostræ fidei rationem. Hinc ausi sunt non se-
mel in faciem Missionariis exprobrare, cur usque adeo severa polyga-
miam Lege interdicerent, qua tamen ad voluptates tantopere, & tam libe-
rè uterentur Europæi? Has similésque objectiones ut refutari, & si-
bi eximi sinant, nulla orationis vi evinces. Quapropter primi nostri
in hac Provincia Evangelici operarii optimo consilio concluserunt, ut
ab urbibus procul remoti, Evangelium iis maximè locis prædicarent,
ubi commercium aut saltem convictus Indorum cum alienigenis per
prava exempla non corrumpere postliminio, quidquid fructûs longo
Mis-

Missionariorum labore collectum est. Huic salutari consilio hodie-
 dum cautissimè insistitur, ad quam ipsam rem porissimum confert piis-
 simus Catholicorum Regem nostrorum zelus. Hi enim omnibus & sin-
 gulis Europæis, imò & ipsis Hispanis in America interdictum voluerunt
 omnem aditum, ut ne pedem ad Christianas Guairaniæ colonias in-
 ferre liceat, nisi forent Gubernatores sacri & profani, quibus ex offi-
 cio incumbit, incolas tanquam suos subditos invisere. Hoc decre-
 tum cum apud Chiriquanos necdum observetur, utpote qui cum vici-
 nis urbibus assidua tractant commercia, maxima inde nascitur diffi-
 cultas in pertrahendis ad fidem Indis. Ita enim cum humana fragili-
 tate comparatum est, ut multo citius & pronius boni à malis infician-
 tur, quàm è diverso mali bonorum consortio ad meliorem frugem
 perducantur. Itaque dici vix potest, quantum damni his Indis ac-
 crescat, cum observant, quàm iniquis modis alii christiani oppressio-
 ne indigenarum ditescere satagant, quàm intemperanter se carnis vi-
 tiis immergant, quàm frigide alii, etsi pauciores, fidei Christianæ
 Sanctitatem profiteantur. Atque inde odium, & aversio animi ipsis
 ingeneratur non modò adversus eos, qui christiano nomine veniunt,
 sed & adversus ipsam christianam legem. Et quamvis innata Hispani-
 nis pietas hinc locorum non miuùs ac in aliis provinciis eluceat, pau-
 corum tamen perversitas longè plus evincit, quàm omnium cerero-
 rum probitas & virtus. Unde patet, quòd, tametsi tradita Christi
 doctrina, & evidentes veritates corda eorum subeant, bonasque illis
 cogitationes affricent, hoc tamen dicto citius evanescat, vel
 ex ingenita animi mutabilitate, vel ex contrariis exterorum moribus,
 id quod satis superque, prò dolor! nos docuit experientia. Sed re-
 vertamur ad historiam nostram.

CAP. I. §. 6.

1. *P. Arce ad Guairanos abit.* 2. *Refractarii nuper fi-
 dem ultrò sollicitant.* 3. *Tricæ Indorum componen-
 da.*

1. **P**osteaquam P. Arce fervorem prædicti Caciquii & Sociorum per
 dies aliquot sat explorasse sibi visus est, statuit in ejusdem regio-
 ne novam Christianorum communitatem fundare, cum bona
 spe,

spe, rem ad felicem exitum deducendi. His ita conclusis domum dimittit Caciquium cum quatuor Guayranis Indis, quos comites addidit expiscaturos gentis ceteræ indolem, & simul viculos reliquos circa fluvium Pilcomayum exploraturos. Ipse fidem suam astrinxit, se propediem secuturum comitante D. Didaco Porul. Erat hic Dominus exquisitæ probitatis, gratus omnibus ob amabilem, & comem conversandi gratiam, ideoque vel necdum Christianis dilectus. Causa, cur Patrem Arce comitaretur, erat, ut suâ præsentia secundaret Patris conatus, sua potestate & autoritate ceteros ad flumen Vermeyum grassantes Caciquios in officio contineret. At verò Deus optima Viri hujus voluntate contentus, cujus vires sat adulta ætate jam erant infractæ, subita illum infirmitate coëgit viam relegere post emensa aliquot itineris milliaria. Ne tamen ipsius propositum ex toto intercideret, sui loco unum filiorum subornavit. Hoc proin comite Pater Arce mense Majo Anno 1690. iter ingressus est. Vixdum aliquot dies itineris confecerant, cum ad quosdam viculos devenerunt (Rancher Hispanis dictos) prope fluvium Pilcomayum, ubi ab incolis summo cum gaudio excepti sunt. Sed eodem temporis articulo lamentabantur hi afflicti Indi mortem suorum aliquot affinium, qui vitam amiserunt ex similitate cum duobus potentioribus Caciquiis, Cambaripa, & Tataberig dictis. Dissensiones hæ inter utramque partem tollendæ omnino erant, donec novæ reductioni fieret initium. In eum finem Apostolicus Vir ipse se componendæ discordiæ sequestrum obtulit. Jam in eo erat, ut ea de causa infestis invicem his partibus se immitteret, spreto omni vitæ periculo, certè adeundo. Quippe Caciquius Tataberigus inter fœderatos sibi populos Tobas vocatos numerabat, qui ex conventione infesta tenebant passim itinera. Interea Cambaripa alter Caciquius festinatò nuntium ablegat ad Patrem, supplicans, ut sibi & suis subditis properatas ferrer suppettias ad præsentissimum exitum avertendum: quandoquidem par non esset tot hostibus, nec fugæ locus, nec tempus, aliâque spes restaret. Motus vehementer eo nuntio Pater, unâque commiseratione incitatus, reditum acceleravit, præsidium armatum ab Hispanis impetraturus. Sed in ipso reditu ingens solatium impertuit illi Deus, quod adversitatem priorem non nihil mitigaret.

Ecce enim Vermayenses Chiriquani, qui nuperrimè usque adeò 2,
obstinatum pectus divinæ gratiæ occluserant, simul & semel emolliri,

in occursum Patris ultro venerunt cum omni significatione honoris & amoris. Quin & ipse Cambichuri, potentissimus id loci Caciquius singularia benevolentiae signa praeferebat, unà Patrem invitavit, uti suos subditos suae Religionis, Christianae scilicet faceret, facta asseratione, ad nutum Patris omnia fore.

CAP. I. §. 7.

1. *Pax conciliata.* 2. *Baptismus infantium & morientium.* 3. *Passim petuntur fidei Doctores.*

Ubi primum Tatixae appulit, impetrato à Loci Praefecto militum manipulo, maturavit reditum cum Joan. Bapt. de Zea. Et quamvis arduum per se, & periculosum iter, spero insuper omni corporis commodo, nihil tamen gravitatis sentiebant ex abundantia internae dulcedinis, à caelo instillatae.

1. Occasio enim fuit in medio itineris ingentem numerum infantum, sacro lavacro lotum, ab interitu vindicandi: quae ipsa fors beata etiam adultis, morti jam proximis Indis obrigit. Tandem vigesimo sexto Septembris ad vicus Caciqui Tataberigi perventum, ubi Patres pacem sancirent. Hic quadraginta suorum stipatus excepit illos omni, qua potuit humanitate, addita habitatione optima, quantam fert illa barbaries.
2. Vix pacis negotium tractare coeperat P. Arce, cum sua dexteritate rem eò deduxit, ut ambo Caciqui mutuam integrarent concordiam, restauratâ pristina amicitia. Pax item restituta inter affines illorum, qui interfecti fuerant: quod quidem opus perficere, videbatur fore non modicæ difficultatis. Pacem ita conclusam excepit festiva celebritas cum communi totius populi exultatione, in qua nulli plenior gustus fuit & satisfactio præterquam Caciquio Cambaripæ. Altera conciliatorum pars nempe Tataberigus incredibili amore exarsit in Patres, & unâ desiderio Christianæ Legis.
3. Institit proin, ut secum manerent Patres, & Christi fidem populum docerent, sponcione adjecta, se quoque proximè numero credentium accessurum. Ne verò dubium de sui propositi constantia esset, filium suum unicum, baptismi undis lustrandum, in antecessum velut pignoris loco offerebat. At Patres, priusquam alicubi sedem
fige-

figerent, explorandam totam regionem censuerunt. Spe itaque reditûs factâ, mox iter sunt ingressi, in quo suprâ dicti Nobilis Hispani filius nunquam à Patribus recessit. Ubi devenere ad litora fluvii Parapity, à frequentibus ibidem accolis summo cum gaudio recepti, pro modulo pauperis regionis hospitium & victum reppererunt. Inde digressi versùs juga Charaquayensia, ad quorum radices potior pars populi Chanesti (Chanès) præter multos Chiriquanos confederant. Ibi locorum sat negotii facebant incolæ, conciliandi scilicet cum subditis Taquirembori. Tricis compositis profecti sunt iter, sub quo nihil ostenderunt præter vastatos desertosque pagos. Indigenæ enim ad declinandas belli calamitates aliò secesserant. Exantiaris demum nec paucis nec levibus periculis flumen Guapayum attigerunt, cujus incolæ incredibili amore eos susceperunt. Quin Manguta, & Fayo duo Caciqui valde instabant, ut suis in terris persisterent, salutis semitam monstraturi. At Pater Arce, aliis modò distentus, solùm pollicitus est, hoc sanctum desiderium alia occasione completum iri. Quatuor dein Indis moribundis aquâ baptismi expiatis, itinèri continuando se accinxerunt. Sub ipsum discessum stitit se calamitosa Inda, Patrum pedibus advoluta. Erat hæc soror Tambacuræ Caciqui, quem falsò accusatum ab hostibus vincula expectabant, & gravia supplicia ex mandato Gubernatoris ad S. Crucem Serratam (de la Sierra) istam calamitatem Missionario tam potenter Soror quæsta est, ut animo commotus Pater patrocinium pro viribus sponderet, idque eò faciliùs, ut illæ gentes manifestè discerent, nihil à Patribus præter eorum commoda, & tutelam quæri. Ea quidem mente P. Arce in se receperat patroni officium, sed Deus id longe altiori ex consilio fieri permisit, cui sæpius propria hominum commoda serviunt ad reconditum providentiæ suæ ordinem evolvendum. Atque huc referebat Deus istud iter Missionariorum versùs S. Crucem, quo nihil intendebant, quàm charitatis opus, nempe vitæ gratiam uni homini impetrandam. At verò Divina Bonitas per hoc ipsum, nihil cogitantibus Nostri, destinaverat ingentem populum ex Erebi faucibus vindicare. Ut primum igitur Missionarii cum Tambacurâ, innocenter reo, ad S. Crucem elustati sunt, summâ animi lætitiâ à Gubernatore Loci D. Augustino de Arce excepti sunt. Nec difficilis fuit piissimus hic & recti tenax Dominus, post cognitam innocentiam in faciendâ vitæ gratia Caciquo illi, certo certius perituro. Hæc

tanta honoris, amoris, & æquitatis significatio induxit Patres, ut
 confidentiùs cum Governatore agerent, illique suum propositum
 pluribus aperirent convertendi nimirum Chiriquanos, additis unà
 precibus, suum ut præsidium non negaret, si quis obicem ponere
 tanto operi præsumeret. At verò expertissimus Dominus reposuit,
 fore, ut in hoc proposito tempus & laborem perderent apud obstina-
 tas illas gentes, quas nosset, nihil aliud tandem relaturi præter
 probra, contumelias, & omne genus malorum. Recolerent ani-
 mo, quid factum P. Martino de Campo, strenuo Operario ex Pro-
 vincia Peruana. Quippe qui transactis inter illos Barbaros aliquot
 mensibus citra omnem tamen fructum, satis expertus esset duritiem
 eorum, & contumaciam, coactus tandem aliò zelum suum transfer-
 re spe melioris sementis. Sequerentur proin potiùs exemplum P. Mar-
 tini, & perinde ac ille sancta sua consilia flecterent ad aliam Regio-
 nem, ubi minus periculi, & plus spei adducendi Christo animas
 alias, multo numerosiores. Atque hoc quidem erat consilium opti-
 mi Governatoris, quod persuadere est conatus. Opportunè interim
 subiiit cogitatio, Chiquitos Indos, ab Urbe S. Crucis non admodum
 remotos, nuperrimè pacem sanxisse cum Hispanis, unaque Legis
 Christianæ Doctores experiisse. Verùm horum desideriis velificari
 tum non permittebat paucitas Patrum Peruanae Provinciæ, in qua
 Urbs S. Crucis sita est. Illis enim sat laboris & negotii erat apud
 Moxos. Itaque Governator hos latissimos, messi jam maturos offe-
 rebat agros, ubi zelo Patrum defutura non esset occasio strenuè, &
 multifariam laborandi: ubi magnitudini laboris multo major fructus
 responderet, sudore optimè locato sementis loco, unde pullularet
 plurimum salus animarum. Ut igitur eò proniùs in suam senten-
 tiam traheret animos Patrum, his ea super regeminas literas ferendas
 dedit, unas quidem ad P. Præsidentem Provinciæ, alteras ad Admo-
 dum Rev. P. Præpositum Generalem Thyrsum Gonzalez, cum quo
 jam olim in Hispania intima Governatori erat amicitia. Natabant
 his intellectis Viri Apostolici præ gaudio, cum adverterent, alium
 sibi à Deo agrum esse apertum ad dilandam ejusdem gloriam. Ita-
 que illi, si per istos staret, omnem offerre operam vel cum dispendio
 vitæ. Priùs tamen necessarium esse insinuabant, ut conscii ejus rei
 fierent Superiores, suo natu id confirmaturi. Hoc obrento se certò &
 pro-

propediem cum gaudio reduces fore ad iniciandos DEI cognitione hos populos. His dictis subinde à Gubernatore sunt dimissi.

Institentes viam porro Tarixam versùs, dum fluvium Guapayum trajiciebant, circumfessi sunt ab ingenti numero Indorum, qui formari sibi communitatem exoptabant, & suscipi curam suarum animarum; paratos enim omnes se dicebant ad Christi fidem amplectendam. Nostri ne sine omni solatio hos populos præterirent, habitationis locum circumscripserunt, erectâ dein arâ portatoriâ in conspectu omnium Sacris Christiano more operati sunt. Et quoniam dies erat Purificatæ Virginis MARIE, in ejus potenti tutela novam coloniam esse voluerunt. Atque hæc usque adeò probata sunt præsentibus Barbaris, ut famâ ejus rei in alios barbarorum vicos delatâ, illico multi alii Caciquii sese obtulerint, ibidem cum suis subditis habituros. Exinde Patres perrexerunt Tarixam, paraturi ibi necessaria tantæ expeditioni. Interea cælum ærumnas itineris remunerati voluit, oblato infante, jam agente animam, quem sacro proin lavacro regeneratum felici æternitati transcripserunt cum maximo solatio.

CAP. I. §. 8.

1. *Excitata turba per Apostatas.* 2. *Ceremoniæ consultantium Indorum.* 3. *Fundatur Colonia S. P. N. Ignatii.*

Contrâ major longè fait invidia & ira furentis hostis stygii, qui ex lætis his iniitiis conjectabar sua cum tempore damna, progressu nempe fidei proscribendus è ditione sua. Totis adeò viribus obnitebatur, evulsurus maturè radices primas, antequam latius sese diffunderent. Peropportuni huic executioni erant quidam Apostatæ, validum diaboli instrumentum. Ut enim in fidei desertoribus perversitas vitæ multo deterior est, quàm eorum, qui necdum S. Fide sunt imbuti: ita hi Apostatæ morum pravitate ceteros omnes facile solent superare. Præcipui inter hos maximè erant duo Caciquii, Urbanus Garnita, & Petrus de S. MARIA. Hi ægerrimè ferebant, ibi locorum Christianum nomen crebrescere, quo pacto vel cogerentur loco cedere, vel sua flagitia deserere. Quapropter

quà Orci instigatione, quàm impuri amoris cestro erga suas concubinas dementati, multifaria probra adversum Missionarios, eorumque Neophytos effutiebant. Objectabant scilicet, Missionarios non aliter centendos, quàm hostium exploratores, eo animo, ut Indos Hispanis subiectos facerent, specie religionis omni libertate eos privaturi: nec longam fore moram, cum suspiraturi essent priorem gentilem vitam, postquam emaciata sua corpora, exulceratos vibicibus humeris ab heris suis senserint, cum quo jugo ipsum Christi jugum imponerent. In hujus rei testimonium ostentabant corporis sui cicatrices, verberum enormium testes, quibus ipsi, olim Christiani, multati fuissent post nocturnam & diurnam operam, & sudores tyrannicis suis Dominis sudatos. Hæc & id genus plures calumniæ non omnino carebant effectu. Esi enim tunc temporis desiderium christianæ Legis inter Barbaros in primo vigore perseveraret, tractu tamen temporis & remittente tantisper fervore hi Apostatæ Caci qui id obtinuerunt, ut perturbata regione incolas ad Patres, à se abigendos, pepulerint. Initio Anni 1691. Patres Joan. Bapt. de Zea, & Jacobus Centeno trajecerant fluvium Guapayum, novam Purificatæ Virginis communitatem ordinaturi. Sed Pater Arce descendit in vallem Salinariam, (de las Salinas) quò ingens indorum accursus erat. Horum multi facti benevolos se præbebant; contra alii vel ipso vultu prodebant deteriora consilia, morte scilicet tollendi Patrem. Et verò opere compleissent, nisi Indi Tariqueani meditarum facinus disuasissent. Interim dum Apostolicus Vir industriam suam incendit, ut novam coloniam formæ præstintæ restitueret, Satan minimè otiosus eò rem per Apostatas deduxit, ut fructum aliquot hebdomadam paucis horis pessumdaret. Huic malo accessit longè gravior, dum Tobensis populus crudelis, Deo & Hispano nomini infestissimus, in arma ruit, intellectoque Patris proposito irruptionem fecit in eas terras, omnia populaturus. Itaque Pater Arce triculentiam hostium in horas expectans, magnanimum fato ultimo se præparabat, secuturus suos Neophytos, in sanctam fidem receptos. Fama enim ferebat, hos ab hostibus circumventos, & esse mactatos. Sed ab æterna sapientia tantum permissus terror ille videtur, ad capiendum specimen, quò se in Apostolica vita servus ipsius haberet. Paulò enim post panicus hic merus desit, accepto nuntio, quòd Pater Zea cum P. Centeno ad reductionem Purificatæ Virginis prospero itinere pervenerit: Tobenses verò suam in religio-

gionem retrocesserint. Hæc edoctus, Tariqueam excurrit, excitatus instantius vicinos populos ad amplexandam fidem. Neque verò male acceptus, loci primoribus adventûs sui rationem significavit. Coactum ergo Caciquiorum Concilium, in quo negotium conversionis transigeretur.

Cæterùm miris de ceremoniis, quas ad id genus consultationes hæc gentes adhibent, non ingratum, credo, accider, paucis intelligere. Initium interlocutioni fuit intempesta nocte per inconditum cantum, diversis fistulis mistum, sub quo saltatione peracta, ridebant per vices ad colloquium. Singulas choreas, quæ erant admodum breves, claudabant facto haustu. Illucescente aurora, quantumvis perfrigidus ureret ventus utpote hyemale sub tempus, omnes tamen ad flumen lavandi causâ se contulerunt. Ut verò diem adhuc lætiores redderent, capita sua ornarunt versicoloribus plumis, facies autem suas collurulabant turpissimis coloribus, persuasi penitus, hoc pulchriores sese fore, quò similiores ipsis deterrimis Diabolis. Provectiore jam die jentaculum admittebant ad colligendas scil. vires ulteriori consultationi, quam proinde eodem ritu sunt profecuti. Et quis speraret ex tali deliberationis modo bonam conclusionem protari sancto opere? Nihilò tamen minùs unanimi consensu decreverunt, Christum ejusque sanctam Legem amplecti. Porro factum à se decretum è vestigio detulerunt ad Patrem, qui interea sub tugurio grave hoc negotium bono Deo commendaverat. Tres tamen condiciones apposuerunt, quas acceptari cupiebant. Prima erat, ut communitas in eodem ipso tractu instituereur: secunda, ne illi, qui avitam superstitionem essent retenturi, aut plures concubinas admissuri, cogentur solum vertere: tertia demum, ne filii eorum ad Ecclesiæ servitia adhiberentur. Neque verò his petitis contrarium se præbuit Pater, spe fore, ut cum tempore ejus gentis corda pretioso Christi Sanguine emollirentur. Spes certè Patris non carebat fundamento, quandoquidem Taticù præcipuus inter omnes nomine totius populi gratias egit, quòd curam animarum suarum in se suscipere non dubitaret. Quin & Deo ipsi gratiarum actionem demissè solvit, quòd de tanto viro illis providere sit dignatus, qui citra proprium commodum studeret duntaxat bono alieno.

Et quoniam omnia hæc contigere ipso festo S. P. N. Ignatii, sub hujus ipsius Patrocinio & nomine reductioni huic datum est initium.

rium. Sed hanc tamen novam Christi coloniam in suo primo flore relinquimus, quin de ea mentio à nobis sit deinceps futura. Expedi-
tior enim hoc pacto procedet relatio de altera adhuc feliciore colo-
nia, recens fundata in terris Chiquitorum, id, quod pro principè
operis hujus scopo statuimus.

C A P U T II.

§. I.

1. De Regione Chiquitorum. 2. Ejus flumina. 3. Mel-
lis copia. Animalia. 4. Piscatio. 5. Fruges. 6. Tem-
peries plagæ. 7. Morbi & modus ineptus medendi &
crudelis.

1. **R**egio Chiquitorum, si aliquanto exactius ejus peripheriam
dimetiamur, excurrit in longitudinem ducentorum millia-
rium (quorum unum Horam Hispanicam circiter conficit)
in latitudinem verò centum milliarium. Occiduum solem
versus adjacet Urbi S. Crucis Serratæ (de la Sierra) à qua nonnihil re-
motiores sunt novæ Missiones apud Moxos, qui tamen nostræ Para-
quariensi Provinciæ accensentur. Versus ortum porrigitur ad cele-
brem Lacum Xarayensem (de Los Xarayes) quem ob vastitatem
suam primi expugnatores harum terrarum meritorè *dulce mare* voca-
runt. Quà spectat Boream, clauditur perpetuis jugis, quæ ab oc-
casu solis continuantur usque ad dictum lacum. Ad Austrum obver-
ritur Regio Chacoënsis (del Chaco) & spatiosus lacus, vel potius ob-
longus sinus, quem generat eluvione sua fluvius Paraquarius. Inde
ansa data est, ut sinus ille nomen portus Itatinensium obtineret.
Utrinque litora obumbrantur amœna arborum evirescentium serie.
2. Irrigant hanc regionem, secantque duo fluvii. Alter horum Gua-
payus nomine fontes suos accipit ex montibus Ceuquisacanis. Pro-
currens dein per plana præterit Chiriquanorum pagum alapò nuncu-
parum. Inde declinans in Orientem specie Semi-Lunæ ambit Ur-
bem S. Crucis Serratæ. Porro se diffundit per spatiosos, austrum in-

ter & Boream jacentes Campos in Lacum Mamorensem (Mamorè) ad cujus ripas pars Christianorum, quos Moxos dicimus, confedit. Alter fluvius nominatur Caperè, vel alio nomine fluvius S. Michaëlis. Hic originem suam trahit è jugis Peruanis, & obliquatur per Chiriquanorum terras, ubi perditò primùm nomine in Spissa denique sylvâ semetipsum perdit. Ex illa tamen iterum eluctatus, post varios retrogrados flexus evadit sub nomine Parapirus ad locum, à vetere S. Cruce dictum, ubi annis prioribus reductio S. Josephi fuerat fundata. Hic denuo se sinuat in Septentrionem, & nonnihil in occasum; communitatibus S. Xaverii, & Virgineæ Conceptionis peropportunos. Inde autem in Meridiem se reflectens, multisque aliis auctus fluentis irrigatione fugiferas reddit Baurensum Colonias, Moxorum Missiõnibus annumeratas, dum denique cursus sui finem faciat in Lacu Mamorensi, qui ipse porrò in Maragnonem, vastum Amazonum flumen sese exonerat.

Cæterùm regio hæc est admodum montosa, & densis nemoribus obrita, ex quibus Indi ingentem mellis & Cerae copiam colligunt ex abundantia apum diversæ generis. Una earum species, incolis *Ope-mis* dicta, Europæis apibus haud absimilis est, quæ mella stipant admodum potentis & suavis odoris: Cera autem candore cum nive certat, mollior cæterâ cerâ. Abundat præterea regio hæc simiis, cervis, capris, apris, gallinis, anseribus, testudine, nec non serpentibus & viperis, quarum virus oppidò fatale. Icti enim ab his mirum in modum mox intumescunt, ita quidem ut sanguis ex oculis, auribus, ore & naribus, quin ex unguibus digitorum prorudatur. Expulso tamen sic noxio humore nulli fit dispendium vitæ. At altera viperæ species pestilentior est, cujus venenum, si vel calx pedis extremus fuerit perstrictus, momento caput perit, & fauciatum viribus, ratione, & omni sensu privat. Postea pervadens omnes venas toxicum certæ mortis est prodromus, quòd adversus hujusmodi malum nulla hæctenus industria repererit antidotum.

Sed redeamus ad hujus terræ descriptionem. Est quidem sicca ejus constitutio, pluviarum tamen tempore, quæ ibi locorum à mense Decembri in Majum usque continuant, multi enascuntur rivi, & lacus, ex quibus copiosa incolis est piscatio, projectâ in eam massâ farinariâ, eaque amarâ. Hujus enim esu stupefacti pisces, aquæ supernatant, & facili operâ capiuntur. Durante hac imbrum tempe-

state regio quasi clausa, & inaccessa omnem communicationem unius loci cum altero suspendere cogitur.

5. Verum elapsis his mensibus regio non lentè exsiccat, ut tamen culturà omnino indigeat. Exscindendæ sunt sylvæ, montes & colles fariendi, quam industriam sequitur ingens fertilitas, gignens triticum Indicū, Orizam, Goscypium, Saccarū, etiam herbā Tubacā sive Tabacā, & alias fruges, cæteris terris incognitas, foli huic regioni proprias.
6. Cæteroqui Regionis Clima est plerumque calidum, & vix aliquando temperatum. Unde fit, ut indigenæ valde sint obnoxii apoplexiæ, & lepræ, quæ duo mala magnam inter illos stragem edere solent, idque eò magis, quia non plura, quàm duo remedia usurpare sciunt.
7. Primum est, ut Caciquius loci quem in his eventibus Iriabòs vocant, corpus ægrotantis sugendo pervadat; hoc enim officium Solis Caciquius competit, illisque conciliat auctoritatem, nec absque alio insuper commodo. Quippe Gallinas, bene paratas, & alia lætiora edulia non solent præbere decumbenti, sed iis semet saginant, dum interim desertus æger malè cõcto tritici pulmento vesci cogitur, interdicto omni alio obsonio, etsi vel non possit, vel non velit sumere. Ex his conjicio, plures ægrorum fame magis, quàm ipso morbo perire. Jam verò morbum suis his medicis explicant, dum vel ægrotantem ipsum, vel hujus malè affectam partem monstrant, & unà significant, quas vias priori die iverit. His præmissis explorat medicus, an non infirmus aliquid de portione, quam Chicham dicunt, cerevisiæ similem, incautè effudisset? Item an non fortè objecisset canibus bolum carnis testudineæ, cervinæ, vel alterius animantis? Quod si æger ejus erroris reum se fateatur, infert Medicus, animam illius animalis sumendæ vindictæ causa in corpus patientis immigrasse, & nunc cruciari pro' modulo illatæ injuriæ. Tum verò Caciquius in afflicta parte sugere, vel baculo circa ægrum terram percutere, ut peregrina anima terrefacta fugeretur. His omnibus tamen peractis, nihilo valentiorum se sentit infirmus, nisi fortè aliis ex causis naturalibus malum sponte sua desinat. Observatum est in his medicis, quòd suscepto sacro baptismo etiam post omnem conatum nihil amplius purulentæ materiæ ex ore suo potuerint reddere, ut antea poterant, quoties ægrum suctu illo curare attentârunt. Pronum est ad eò, nec ex vano suspicari, vi S. Baptismatis tacitum cum inferis pactum sol-

solvi; expliciunt enim pactum iniuste nemo horum Indorum ex vero dici potest. Alterum medendi genus est prosum crudele, & non nisi hujusmodi barbaris consentaneum. Consistit autem in eo hæc medicina, quod infirmorum uxores necent, dum certò sibi persuadent, uxores unam unicam omnis mali causam esse. Hæc opinio fortasse ingenerata est illis inde, quòd suboluerit, mortem per mulierem mundo supervenisse. Igitur cum in alterum mundum illas violenta morte ablegant, credunt, mortem adversus ipsos ægros vires perdidisse. Ut primùm ergo quis decumbit, statim consulunt Caciquios & alios medentes, quænam ex uxoribus videatur suæ infirmitatis causa? quamcunque dein medicans nominaverit, ad mortem usque cæditur, non attentà intima & proxima consanguinitate. Hunc tam noxium, fallacemque morem nulla ratione dissuaderi sibi sinebant, utur constanti & manifestâ experientiâ convincerentur de inanitate & crudelitate remedii. Origo tam ineptè medendi primariò nascitur ex stupida persuasione, omnes nimirum morbos accidere ex causis externis, non verò ex interna humorum intemperie. Quidquid enim sub externos corporis sensus non cadit, debili intellectu suo non capiunt: quæ tenuitas ingenii omnibus occiduis Indis innata est, quamquam de cætero ad aperta manuum opera vel maximè apri deprendantur. Hac tempestate, posteaquam viderunt à Patribus antidota feliciter adhibita, ob minimam quamque infirmitatem sine mora venam sibi aperiri petunt. Eo tamen casu si brachium exporrigere jubentur, majorem in modum reluctantur, causantes, in capite vel alio membro dolente, non in brachio venæ sectionem requiri. Tandem cum quotidiana experientia doceret, quantæ virtutis esset hic morbi pelendi modus, suum avitum curandi morem damnarunt, non sine tacito pudore, quòd tam atrocibus & inconditis medicinis sibi imposuerint.

CAP. II. §. 2.

1. *Indoles, mores, forma.* 2. *Vestitus.* 3. *Arma Chiquitorum.* 4. *Regimen.* 5. *Potus Chicha.* *Ritus nubentium.* 6. *Habitatio.* 7. *Hospitalitas.* *Convivia, ebrietas sublata.*

1. **N**Activa hujus nationis indoles est vivax & excitata, & in comparatione aliorum Indorum habili quoque juncta est ingenio. Pronior insuper ad bonum, quam ad malum cernitur natio citra notam hebetioris capitis. Sinunt se facile regi. naturalibus rationis regulis ducti. Luxuria, americanis aliis populis tam foedè & perditè assueta, locum inter Chiquitos vix invenit. Statura corporis superat mediocritatem: Vultus proportio ferme assimilatur nostro Europæo, ut tamen facile discernantur ab Europæis ex colore, qualis est Olivæ. Cùm viginti ætatis annos attigerunt, comam nutriunt, eò deinceps sua opinione venustiores, quò magis promissos alunt crines. Barba ipsis serò crescit; & rara admodum. Vestibus viri omnino non utuntur: sed femine tegumenti quid adhibent ex Gossypio, vocantque *Tipoy*.
2. Hoc vestimentum manicas habet usque ad cubitos, reliquum brachii nudum præferunt. Similiter vestiuntur tunica, sed succinctiore Caciuii, & alii nobiliores. Collum & suras multimodis ornant corollis; certos globulos, in filo collectos, præsentantibus. Globuli autem hi quâ splendore, quâ venustate nihil cedant Pyropis & Smaragdus. Præter hunc ornatum diebus celebrioribus induunt alios insuper funiculos, ex quibus minutæ notæ pendentes tinniunt. Aures & labium inferius perforant, ut multicolores plumas, & stanni frustulum possint appendere. Zonæ loco ad lumbos gestant fasciam elegantem, quæ ex varietate certantium colorum planè visu est dignissima.
3. Cæterùm magnanimi sunt pectoris, ad bella pronissimi, ad arma verò tractanda, maxime ad arcum cum sagittis dexterrimi. Hanc suam dexteritatem omnibus demonstrandi gratiâ circumferunt secum numerosas ferarum diversarum caudas, & plumas avicularum, quas nempe suo arcu confixeant. Præter arcum usurpant etiam clavam ex durif-

durissimo & ponderoso ligno, in forma Europæi fustis, quo pilæ in altum animi causâ propelluntur, eo tamen discrimine, quòd Indorum clava non nihil productior, ancipiti gladio similis acuat: arque hac clava utuntur comminus, cum res poscit.

Politicam communitatis formam si requiras, nihil certi regiminis habent, nec ordinatam lege aliqua vivendi rationem, sed stant sententiâ seniorum. Dignitas Caciquiorum non est hæreditaria, ut transeat in filios: sed hæc illi deferretur, quem dignissimum existimant, in bello versatissimum, & captorum hostium copia memorandum. Ut verò hostes infestent, ratio alia opus non est, quàm fortè spes frustum ferri prædandi, vel nomen fortis, & bellicosi viri comparandi. Contra alterius profus indolis sunt contermini populi, qui in vicinia pacem colunt, metu scilicet incurrendæ servitutis apud Chiquitos. Quamquam non sit, cur eam servitutem magnopere metuant, cum à Chiquitis perinde habeantur, ac proximè affines, quin etiam parentum loco. Unde suasmet filias sæpe numero illis in matrimonium elocant: Si tamen hæc traditio nomen conjugii meretur, cum id sit dissolubile, & non perenne. Quippe tamen plebeis non liceat nisi cum una tantum femina ligari, tamen pro libitu possunt primam conjugem repudiare, aliamque ducere. Unis Caciquis fas est duas vel tres sibi in confortem adoptare, si vel sorores eorum fuerint.

Harum uxorum sola ferè occupatio est præparatio potionis, quam vocant *Chicham*, ex tritico Indico, aliisque frugibus conficiendam. Ejus potus color est similis potui Chocolatæ, virtute verò & effectu vino hic liquor æquiparatur. Jam verò Maritorum officium est, hospites invitare, tecto recipere, & memorato embammate reficere. Cæterum ritus sumendi in matrimonium sunt eiusmodi. Pater filiam suam maritat nulli, nisi qui egregio inter suos facinore se commendârit. Itaque nupturiens venatum antea it, & tor, quot potest, feras sternit. Cum his domum repetit, ex omnibus centum lepores seligit, quos ad domesticas concupitæ Sponsæ fores deponit; arque hoc pacto citra ullum præterea verbum filia in maritale consortium est postulata. Tum verò parentes lustrant prostratas venatione feras, feruntque judicium, an tanta sint proci venantis merita, ut illi filia connubio jungatur. Sed enim liberorum educatio tam est neglecta, ut id nominis non mereatur. Sinuntur vivere velut liberi onagri citra omnem metum vel reverentiam erga parentes. Fas proin ipsis est

consciscere, quidquid effrenis libertas & imprudentia teneræ ætatis
suoapte imperu suader.

6. Ad habitationem eorum quod attinet, pauci unà degunt, umbra
quasi communitatis, quoniam sine capite, cum nemo ibi superiorem
agnoscat, præterquam quisque semetipsum. Inde fit, ut ex obvia
levique causa dissocientur, & sedem alibi figant. Illorum autem do-
mus non sunt aliæ, quàm stramineaj tuguria, quæ juncta quidem
in Sylvis alia post alia promiscuè stant, sed absque ordine & discrimi-
ne. Ostium pro introitu est admodum humile, ut subire quis non
possit nisi rependo. Unde data est Hispanis anfa vocandi Chiquitos,
hoc est, Parvos, quandoquidem suas casas ineundo & exeundo cor-
pus valde contrahi, & quasi gracilescere necessum est. Causa tam
angusti aditus est multitudo culicum, & vesparum, quæ pluvia
tempestate torum aërem agminatim infestant. Sed cum terrâ nonni-
hil altiores volitent, in obvia grassantes, non tanta copia sese pen-
trant per depressum adeò introitum tugurii. Alteram hujus fabri-
cæ causam faciunt hostes, qui per laxiores aperturas sub nocturnum
tempus sagittis oppidò nocere possent. Infantes atque impuberes us-
que ad annum decimum quartum ætatis simul commorantur in uno eo-
démque mapali, quod ex ramis arborum contextum est tam perfun-
ctorio opere, ut ventis liberè sit pervium. In hujusmodi mapalibus
excipiuntur quoque adventitii hospites, quibus consuetà patriæ Am-
brosiâ, scilicet Chicha, & meliore frugum, quas terra sua fert, ob-
fatio deservunt.
7. Sed ad ejusmodi symposia aditus quoque est indigenis ultrò con-
currentibus, qui haud secus, ac hospites alienigenæ eodem hospita-
litis beneficio fruuntur. Nequid verò maleficii hæc sua gaudia tur-
bet, adjurant antè, & pellerè nituntur malum genium. Hæc au-
tem fit, dum eorum aliqui ex casis prosiliunt, & inter clamores in-
conditos suis impactis clavis terram circum, nec perfunctoriè pulsant.
Id genus convivia producuntur plerùmque in tres continuos dies, ac
noctes, ubi maximus consistit luxus in copia, & virtute suæ portio-
nis. Sed haustus hic ut primùm petierit vel modicè caput, aliàs de-
bile, rationis sensu privat, eo effectû, ut hi lætitiæ dies plerumque
inimicistricis, & cædibus finiuntur; nam residues diu iras, & odia
pridem sepulta ea heluatio resuscitat. Quod si è diverso hospitalita-
tem hanc præ & concordia rexit, & clausit, vicissim prior Pro-
mus

mus Condus a suo peregrino hospite invitatur ad reciprocum ejus generis epulum, in suo viculo pari quadra struendum. Et ex hac vivendi & revivendi ratione stant, atque absolvuntur omnia ipsorum diverticula. Præter has extororum gratiâ factas comotationes, seipfos quoque mutuo & crebrò invitant ad chichæ haustum, quod ipsum maximo est obstaculo, quò minùs ad fidei sanctæ agnitionem, & vitæ humanæ formam reduci possint. Nimis enim quàm verum est, quod de his aliisque Indiæ populis Reverendissimus D. Episcopus Alphonsus de la Penna Montenegro scriptò reliquit, dum dixit: *Frustrà docentur in fide, nisi ab eis removeatur ebrietas.* Itaque Missionariis nostris ipso statim principio unica cura conatùsque fuit, ut hoc intemperantiæ genus cum omni convivorum ritu tolleretur. Eo sine varia, modò mitia, modò amara sunt remedia adhibita. Fuit enim, cum vasa, temulentia instrumenta, porulentis confringerent; aut ipsum potum effunderent. Quin fuit aliis vicibus, cum ipsa comporantium conventicula disturbarent, & omni verborum energia interdicerent. Ergo barbari tandem præ indignatione non semel stomachari, & ringi, imò clavas suas & tela jamjam expedire, ut liberarentur à tam acerba sibi disciplina. At observatum est denique, nec absque admiratione, tam altâ radice roboratum ebrietatis vitium vix non simul & semel remisisse. Quam quidem mutationem nemo humanæ tantùm industriæ Patrum nostrorum adscripsit, sed dexteræ Excelsi inprimis supra omnes naturæ vires. Voluit, credo, Altissimus mirabili hujus vitii extirpatione remunerari, & in terris etiam coronare ingentes labores P. Antonii Fideli, Itali. Hic nullum non lapidem movit, ut excogitatis remediis huic morbo nationis temulentæ mederetur. Nec zelus ejus Apostolicus fructu caruit, cui tandem immortalis est Anno 1702. Quippe ab obitu ejus animadversum est, quod citra singularem deinceps nostrorum operatorum conatum hi Inqui inveteratum perpetuandi morem penitus posuerint, quin oblivioni dederint, perinde ac si nunquam illi tam perditè inhæssissent.

CAP. II. §. 3.

1. *Partitio diei, & annui labores. Victus. Lusus.* 2. *Religio Chiquitorum. Sepultura. Luna eclipsata a belis defenditur. Fulguris & fulminis interpretatio.* 3. *Superstitio.*

i. **V**enio nunc ad ordinem diurnum, & distributionem temporis, quæ est sequens. Sub auroram sumunt jentaculum, musicis dein se recreant instrumentis, quæ à nostris fistulis Europæis non multùm differunt. Perstant ita collecti, donec calore Solis ros matutinus absumatur. Cavent enim sibi ab omni roris madore, tanquam à re, valetudini summè noxia. His finitis manum labori in colendis agris admovent, nec alio utuntur in eam rem instrumento, quàm durissimo ligni genere, quod aratri, & cæteri ferramenti necessarii vices facile supplet. Hic labor producitur usque in meridiem: postea domum reduces capiunt prandium. Reliquum diei infumunt ambulando, se mutuò invifendo, ubi in signum benevolentiae, & amicitiae vasculum, Chichâ plenum, circum ambulat, ex quo singulos modicum quid libare oportet. Præter hunc temporis fallendi modum sunt illis varii generis lusus. Hos inter unus assimilatur lusui Europæo, quo pilam inflatam per auras ultro citroque propellimus. Igitur in lata planitie aliqua multi ordinatè dispositi, pilam lusoriam in altum protrudunt. Hanc recidentem non pugno, sed capite impacto illico repellunt, quod quidem summa dexteritate consequuntur, etsi frequentius ad terram usque sese inclinare debeant, ut nimirum supposito capite cadentem pilam ferire possint. Atque hic virorum est quæ labor, quæ exercitatio, ut tædium morosi temporis levent. Sed & foeminis consuetæ sunt, & multò frequentiores visitationes ad suas paris conditionis vicinas, quoniam plus otii illis superest defectu laboris, Indas haud satis occupantis. Hunc enim facili opera absolverint, si modò domui bene providerint aquâ & ligno, si modicum quid obsonii ex hordeo suo in aqua decocto pararint, vel ex herbis, ex cucurbita, ex sylvestribus fructibus lixum aliquid apposuerint; nendi enim usum majorem non habent, quàm quantum brevis & modica ipsarum vestis poscit. Siquæ tamen velint esse labo-

riofiores, pertextunt rete penfile, fomno ducendo ferviturum. Quæ quidem textura magno labore fit, deficientibus nempe idoneis instrumentis. Quare cum pauci pares sint fumptibus, ad hoc rete necessariis, non sine incommodo coguntur indormire vel nudo solo, vel lignis junctim positis, non dedolatis, nec æquatis. Cœnam admittunt post solis occasum, qua sumpta adultiores se dant quieti nocturnæ: Cœlibes Juniores ad initium noctis sese conglobant, & viâ publicâ choreas instituunt in modum sequentem. Ordinant se in spatio circum, in cujus centro choraulæ duo inflatis fistulis pubem animant. Exorto fistulæ sonitu, conclamant sub saltatione unâ omnes, voce tamen non variata, sed uniformi. Post juvenes in alia area saltitant eodem ritu puellæ, durâtque hæc gemina saltatio plerumque duas vel tres horas, donec lassati cubitum concedant. Præter hunc diei ordinem etiam dispersitas anni partes observant; nam finitæ tritici & orizæ messi succedit venatio, & piscatio. Venarum ituri in multos sese dividunt manipulos, & per duos, tresque ipsos menses excutunt ferarum latibula. Sternuntur apri, simii, ursi, cervi, rupicapræ. Ne autem præda ferina putescens pereat, exsiccant illam tamdiu, donec in morem ligni indurescat. Et ille quidem, qui venatu plus prædæ collegit, fortunatus, fortisque celebratur, ut nemo non eidem gratularum veniat. Mense exin Augusto revertuntur ad sua mapalia, avocante illos agricultura, quæ circum id temporis initium sumit. Hæc de Chiquitorum externis moribus.

In rebus fidei similiore sunt brutis, quàm cæteris Barbaris. Vix enim reperire est populum, quantumcunque hebetem & tardum, qui non agnoscat aliquam utut falsâ Numinis Divinitatem. Chiquiti contra nihil Numinis omninò colunt, seu quod sub sensus cadit, seu quod sensus excedit, nequidem ipsum Diabolum, quamvis hunc magnopere expavescant. Credunt tamen animæ immortalitæ. Quare cum mortuos suos terræ mandant, tumulis apponunt escas cum arcu & sagitta, ut in altera vita suomet labore sibi alimenta provideant. Hoc nempe pacto sibi persuadent fore, ut non cogantur defuncti redire in has terras urgente fame. Et in hac quidem opinione sistunt citra longius, exactiusque examen, qui tandem ille artifex fit, cui tam nobiles creaturæ suum ortum debeant. Neque verò, si hoc ab ipsis roges, ad quæstionem sciunt respondere. Lunæ, quam solam aliquatenus respiciunt, tribuunt nomen *Matri* absque alia tamen veneratione. Si

contingat, ut terræ objectu illa eclipsim patiatur, tum verò ex rugis suis prorumpunt, & inter terribiles ejularus, & tremores effundunt in aëra densum telorum veluti nimbum, ad Lunæ scilicet laborantis defensionem, à canum incurfū, ut ajunt, super astra infestatae, & usque adeò laceratae, ut corpus ejusdem totum quantum cruore diffluat. Hæc tam ridicula ipsis est persuasio de Lunæ deliquiis. Unde jaculari sagittas non cessant in cœlum, donec Planeta hic ad priorem se nitorem reduxerit. Quando cœlum fulgurat, aut tonat, perhibent, aliquem defunctorum certare cum stellis, inter quas versari illum credunt. Id genus tempestates inter fulgura, & tonitrua, etsi sint ipsis valdè frequentes, non tamen meminere, ullum suorum fuisse vel ictum fulmine, vel morte prostrarum. Itaque horum Indorum unus unicus Deus est *venter*, nec alteri rei magis student, quàm ut per omnia genio suo litent inter voluptates. Sicut autem nullum venerantur Numen, ita nihil tolerant, quod in stigii hostis honorem apertè cederet. Hinc extremè execrantur veneficos, & omne genus commercii cum malignis Orci spiritibus. Propterea magos, ceu pessimam humanæ gentis pestem persequuntur. Certè paucis abhinc annis quàm plurimos ejus maleficæ facis præstigiatores morte multarunt. Nemini uni proinde fas est, ut vel minimam suspensionem moveat de magicis artibus, nisi in arena velit fatalem mox clavam experiri. Nihil tamen minus sunt impensè dediti superstitionibus in divinando futuras res.

3. In ea enim fixi hærent sententia, omnia seu bona seu mala, casu evenientia accidere ex astrorum influxu. Ut explorata ergo habeant, quæ sibi sint eventura, non quidem cursum cœli, vel situm planetarum (id enim transcendit ipsorum intellectum) observant, sed varia animalia, arbores, volucres, & harum maximè cantum attendunt. Quodsi prognostica ipsis signa denorent infaustum quid, puta, morbum, lepram, vel incurfionem Mamalucorum, tum verò totis artibus contremiscunt, sideratique ita impallescunt, ceu impenderet cœli ruina, aut terræ dehiscentis hiatus ipsos exspectaret. Quin panicus hic terror eò valer, ut desertis suis casis aliò profugiant, & in spissos nemorum recessus, & rupium cavernas sese abdant, ita quidem, ut genitor suas proles, maritus uxorem, affinis affinem, amicus amicum ultro penitusque derelinquat, perinde ac si nunquam se mutuo nôssent, aut sibi consuêssent. Hæc ipsa divortia & diffugia nostris

nostris Apostolicis viris ingentem injecere curam, qua neophytos collectos uno eodemque loco continerent. Fatendum tamen est, hoc ipsum, quod nullam divinitatem coluerint, malosque genios nunquam in æstimatione ac pretio habuerint, unam ex optimis præparationibus extitisse, ad unius verique DEI agnitionem illos perducendi. Nec modicum huc etiam contulit averfatio omnis rei magicæ, quæ alioqui apud Barbaros maximo est impedimento, quod minus veritas fidei illis persuadeatur. Laudanda proin eâ de causâ singularis providi DEI bonitas, quæ non permittit, ut in harum animarum possessione falsum aliquod Numen sibi locum præoccuparet, cum tamen contermini Indi alij in his miseris idolomania tenebris versarentur, & magnam hodie dum partem versentur.

CAP. II. §. 4.

I. De perdifficili lingua Chiquitorum. 2. Ejus lingua specimen.

UT postremum memorem quid de eorum lingua, profectò hæc est captu difficillima; quippe cui addiscendæ ne multi quidem anni sunt satis. Sileam ego hac super re, & id tantum afferam, quod prioribus annis unus Missionariorum hos inter populos perscripserat amico suo. Queritur ille, se adhibitâ quantumvis omnî industriâ illam linguam capere non potuisse. Quælibet communitas, inquit, utitur singulari, ab aliis distincto idiomate, eoque difficillimo. Quæ certè res ex omnibus, quæ Apostolico apud Chiquitos viro occurrere possunt, longè est gravissima. *Ingentem proinde laborem, & unâ maiorem (scribit ille) mihi hoc affert, cum faciliè persuadeor, me ex ignorantia linguæ non posse porro sudorem meum impendere ad incrementum hujus novæ Colonia Christianorum. Lexicon hujus linguæ hodie dum non est absolutum, sed primodum ad initium literæ C. est deductum, & tamen hic liber jam consieit viginti quinque quaterniones chartæ. Dein & Grammatica non caret maximis difficultatibus, potissimum in variatione verborum, ut vocant Latini. Hæc enim innumeris mutationibus obnoxia sunt, modo prorsus diverso ab aliis linguis. Hæc specimen. Possum duabus his vocibus: Ego amo: in diversis uti circumstantiis. Ita licet mihi dicere: Ego amo: ego amo Petrum, amo me, amo illum, illos,*

amo hoc, amo ideo, & id genus plura, ita ut dua voces: Ego amo: in cunctis his circumstantiis citra variationem fixa manere possint. At verò contrarium accidit in Chiquitorum idiomate, cum in allato exemplo tam vox ego, quam verbum amo mutari debeat. Quae diversitas facit, ut, etiamsi inflexionem seu conjugationem talis verbi ordine calleam, mihi tamen parum profit ad verbi alterius conjugationem addiscendum. Ego quidem spatio quinque mensium, quo hic versor, vix quaternas ejus generis conjugationes didici, licet dies ac noctes summam industriam in id impenderim. Censeo proin oportere illos, qui huc mittuntur, esse junioris aetatis, & unam Sanctitatis Vivos invictam maxime patientiam, & felici insuper memoria instructos, sine quibus adminiculis nunquam hanc linguam exhaurirent. Et Barbari quidem ex aliis communitatibus omnino non sunt apti ad eam perdiscendam, nisi à prima pueritia usque in usu ejusdem idiomatis educantur. Certè P. Paulus Restivo, qui antea Guaranicam linguam mensis unius impendio comprehendit, ut solitas nobis functiones omnes perageret, puta concionandi, catecheses tradendi, &c. Hic tamen nunquam toto, quo hic est, tempore praesumpsit dicere ad populum. P. Joannes Bapt. Xandra, quod sat adulta aetate huc missus sit, permodicum hujatis linguae intelligit. Ex Senioribus Patribus, quorum aliqui viginti quinque omnino annos his in tertis jam exegerunt, nemo unum hanc linguam funditus perfecteque possidet. Quin fertur, quod saepius ipsimet Indi se invicem non intelligant. Quid jam dicam de pronuntiatione? Quandoque quatuor simul verba sic in ore confundunt, ac si nullum ex his pronuntiarent, & ita quidem; ut à nemine possint intelligi. Apponam hic breve idiomatis exemplum de laudando SS. Sacramento, & formando signo S. Crucis, prout quot diebus decantant, non verò, prout pronuntiant. *Tametsi enim hanc formulam scriptam praemanibus quis habeat, tamen nec verbum intelliget, ut aded mibi imaginari non possim, quomodo ipsi semet in mutuo sermone capiant. Hem specimen linguae.*

2. Latinè. *Laudetur Sanctissimum Sacramentum,*
 Hispanicè. *Alabado sea el Santissimo Sacramento,*
 Chiquiticè. *Anauscia Santissime Sacramento.*
Quod est in altari, atque etiam,
Que està enel altar, y tambien,
Naqui anè ycu altar, inta yto.

*Virgo S. Maria, que in sua Conceptione,
La Virgen S. Maria, desde su Origen,
Virgen S. Maria, ninnemooco.*

*Fuit libera, & pura, quando principium,
Est à libre, y pura, quando tuvo principio,
Oximanane, quichetenna, onumo, ayboyi.*

*Habit essentia primi peccati antiqui,
Al ser del primer pecado antiguo,
Ty tnicocinitanna ninahiti ticanni.*

FORMULA

Ad Signum S. Crucis est sequens.

Latine. *Per Signum S. Crucis,*
Hispanicè. *Por la fennal de la santa Cruz,*
Chiquiticè. *Oj naucipi santa Crucis.*

*Defendat nos - Deus noster,
Defende à nosotros Dios nuestro,
Oquimai zoychacu Zoichupa.*

*Ab illis, qui oderunt nos,
D aquellos, que aborrecen à nosotros,
Mo unama, po chineneo Zumanena.*

*In nomine Patris, & Filii,
En el nombre del Padre, y del Hyo,
Au niri naqui yayotik, ta naqui aytotik.*

*Et Spiritus Sancti,
Y del Espiritu Santo,
La naqui Espiritu Santo.*

Quid jam lentit R.^a V.^a ? Profectò ardua res. Nec alio fine hæc perscribenda duxi, nisi ut condoleret, Deòque supplicans, mihi aliquid de dono linguarum impetraret. Antè tamen, quàm finiam, fatendum nihilominùs est, apud hos Indos, id commodi adhuc esse, quòd nos, ut corrupta dialecto loquamur, vel perperam pronuntiemus, tamen illi nos faciliè intelligant.

Hæc est epistola illius Missionarii, ex qua patet, quàm difficile cadat id ipsum, quod ad prædicationem Evangelii summè necessarium est. Præter hujus linguæ difficultatem ingens etiam aliarum varietas fervorem Apostolici Viri admodum retardat, dum modò hic, modò illic recentes Indorum vici, à centum & amplius familiis conflati, occurrunt, in quorum singulis etiam singularis, & prorsus diversa lingua usurpatur. Si cui hujus rei experientia non est, vix fidem astruet. Cùm Patres Christoph. de Acunna, & Andreas de Artreda volente Rege Philippo IV. populos ad litora fluminis Amazonum confidentes visitarent,prehenderunt, illos centum quinquaginta linguis loqui, quarum quælibet ab altera plus differt, quàm Hispana à Gallica. In Missionibus apud Moxos (si bene memini) quindecim distincta idiomata sunt in usu, quamquam incolarum millia plura non sint, quàm triginta. In his nostris Chiquitorum novis Colonia triplex vel quadruplex viger idioma. Ad hanc tantam difficultatem tollendam, ea cura impendi cœpta est, ut omnes hujus tractûs Indi condiscerent unam Chiquitis maximè propriam linguam, id quod tam facili opera non fiet. Quippe si alii Barbari, in quibus ad fidem reducendis hodie dum laboratur, ad numerum trium vel quatuor millium ascenderint, nova Colonia erit plantanda, & nobis proinde erit necessè, accommodare linguam ipsorum linguæ. Igitur præter Guaramicam, qua in Guaramia utimur, opus est, ut etiam devoret Missionarius idioma Chiquitorum cum Morotoccco, quo loquuntur populi Zamucos dicti.

C A P U T III.

Gens Chiquitorum detecta.

§. I.

1. *Origo fluminis Paraquarii quaeritur.*
2. *Hispani sedem figunt apud Chiquitos.*
3. *Trucidantur novi Domini ob avaritiam.*
4. *Residui Hispani profugi condunt Urbem S. Laurentii.*
5. *Vicus S. Xaverii fit Christianorum reductio.*
6. *Barbari Hispanorum pradia exspoliant, denique ipsosmet necant.*
7. *Talionem ab Hispanis experiuntur.*

Gubernabat Anno 1557. Paraquariam universam Dominicus Martinez. Hic amandaverat hominem (Nufflo de Chabes dicebatur) ad originem usque Paraquarii fluminis, à quo ipso fluit nomen toti Paraquariæ. Jussus iste fuerat specie aperiendi majorem vicinitatem cum Peruviae Regno, exstruere modicum propugnaculum in Insula Lacus Xarayensis (Xarayas) in quem finem illi comites attributi sunt trecenti milites. Cum præfixum sibi hunc terminum attingissent, in ulteriora regionis nonnihil penetrarunt usque ad Chiquitos.

Igitur emensis ad occidentem septuaginta circiter leucis ad radicem cujusdam montis coloniam fundarunt, cui nomen dedere à S. Cruce in montanis (Santa Cruz de la Sierra) At ubi progressu temporis pax & concordia inter Nufflonem de Chabes, & suosmet Commilitones intercidit, multi eorum terga verterunt, & terrestri itinere procul recesserunt. Illi autem, qui ad Crucem restiterunt, sua tandem familiaritate & comitate conciliarunt sibi amorem & benevolentiam circumjacentis populi. Hunc ergo in quasdam velut toparchias distribuere: eademque operâ persuaserunt, ut sibi ceu Dominis annum penderent tributum, partem scil. Gossypii & annonæ in Signum Jurisdictionis.

3. At enim, cum lucri cupido nec modum, nec legem pariat, eorum aliquos insatiabilis ditescendi fames eò abripuit, ut novos subditos intolerabili jugo premerent. Præcipuè miseros torquebat Indos, dum videbant, suos sibi liberos ab Hispanis vi abstrahi in mancipiorum sortem. Ergo huic tam iniquæ fervituti finem facturi, non dubitarunt suos usque ad eò immisericordes Dominos trucidare. Horum exemplo mox cæteri quoque animari Indi paria suis dominis fecerunt, ut proinde Prorex Peruviae id temporis Franciscus de Toledo necessarium duxerit mandare Hispanis, ut eam regionem penitus defererent.
4. Hi igitur quinquaginta leucis in regionis interiora occasum versus profesti, Urbem S. Laurentii, caput totius Provinciae de S. Cruce condiderunt. Atque eo pacto Penoquisii, hujus ab Hispanis desertæ terræ incolæ recuperârunt suam cum libertate patriam, & unâ conterranei. Sed & eâdem occasione in avitæ superstitionis tenebras rediêre. Ex reliquis Hispanis aliqui secesserunt contra Proregis edictum in terras Moxorum, ducentis milliaribus remoras ab Urbe S. Laurentii. Ibi ope exigui navigii superato fluvio Mamorè, per vastum flumen Maragnonem in Oceanum delati, tandem in Europa appulerunt. Reliquiæ autem Hispanorum remanserunt in Chiquitorum Provincia.
5. Ibi ad pedem montis viculum construxerunt sub nomine S. Francisci, penes quem locum hodiedum videre est novam Christianorum Reductionem S. Francisci Xaverii. Quamdiu quidem Hispani hîc confederunt, aliquid dominii sibi vindicârunt, quod constabat ex populis Quicmes, Tanipuycas, & Saberecas. Sed propediem coacti sunt, parta relinquere, & ad Urbem S. Laurentii sese recipere. Hujus demigrationis comites fuerant pauci Quicmes, & Paranies, qui non procul dicta Urbe locum habitandi in Cotocà captârunt, ubi in hunc usque diem sub religiosa Provinciae nostræ Peruanæ cura ætatem degunt.
6. Post hanc rerum mutationem Barbaros ardens incessit cupiditas prædandi quidpiam ferrei instrumenti. Ea intentione trajecerunt fluvium Guapayum, occasionem à nocte captantes in occulto recessu, ex quo improvisi circumjecta Hispanorum prædia adorti, quidquid cultorum, asciarum, ferrarum, & id genus ferramenti repperunt, secum abstulerunt citra aliud tamen damnum, Sed enim, ut avaritia malè

malè partis plùs inflammatur, ita crescebat sitis plura acquirèndi, & cum illa siti etiam audacia. Quippe iterata prædiorum expilatione inquilinos non tantùm rebus, sed & vitâ spoliârunt. Senferunt tandem Hispani, hanc stragem à Chiquitis fuisse.

Talionem ergo reddituri, ultumibant injuriam. Sed una alterâque vice expeditio ipsorum tam malè cessit, ut post cruentam sibi pugnam ex acie discederent. Hoc enim verò erat, cor Hispanorum petiisse, ubi sensus est acerbissimus, in puncto scilicet læsi honoris. Nec tam supellectilis ablatae jacturam, quàm id maximè dolebant, nulla ratione ferendam, glorioso nimirum nomini suo, & bellicæ tanto sudore, quin & cruore partæ gloriæ apud omnes gentes à vilissimis Barbaris tam turpem aspersam esse maculam. Hoc ergo famæ probrum abstersuri, justo hostes suos prælio aggrediuntur, in quo, dum Chiquiti nullo ordine dimicant, explosis utique fistulis pyriis inexpectati, acie victi sunt. Exinde Chiquiti ab innata animositate remiserunt in omnem dispersi partem, ac in densissimâ sylvarum abdita profugi, ut in futurum adversus armatam victorum iram tuti laterent. At nec hinc securis esse licuit, ubi ab Hispanis velut indagine clausi crebrò protraherentur, continuato vindictæ studio ad eluendum dedecus, quod in eorum pectus tam altè descenderat. Et verò ad satietatem id sunt consecuti, quando hostes suos manipulatim in servitutem abstraxerunt.

CAP. III. §. 2.

1. *Chiquiti pacem petunt.* 2. *Valde minuuntur per Hispanos & Mamelucos.*

PEr has aded frequentes, noxiâsque incursiones tandem Chiquiti ita subacti, suppressique sunt, ut Anno 1690. cœperint sollicitare pacem, & amicitiam. Nam aliqui eorum, disci Pacarâs, Zumiquies, Cozos, & Pinnocas subornârunt Legatos ad Urbem S. Laurentii, nomine suorum Caciqforum veniam & pacem rogatos. Utrâque sunt consecuti à Governatore ad S. Crucem D. Augustino de Arce. Itaque hostilitates illos inter atque Hispanos finem acceperunt, non iratamen, quin variæ, & admodum damnosæ persecuciones supervenerunt, per quas tam populosa alioqui gens valde accisa & diminuta est.

2. Sed de his plura non afferam, nec toti Hispanæ Nationi imputetur, quod aliquorum improbitati, qui nec divini nec regii honoris rationem habuere, est adscribendum. Præter hos ad diminutionem ejus gentis plurimum contulerunt perpetuæ grassationes Mamalucorum ex Brasilia. Hi trajecto Paraquario flumine in miserum hunc populum tam crudelibus modis sunt debacchati, ut vix non excinderent, penitusque delerent. De impia Mamalucorum fœce nonnullam noticiam hîc subministrabo, quoniam crebriorem de eorum maleficiis mentionem facere me oportebit.

CAP. III. §. 3.

1. De Mamalucorum origine & maleficiis, postquam Lusitani Brasiliâ potiti. 2. Urbs Piratininga nidus Mamalucorum. 3. à DEO & Rege deficiunt. 4. Situs Piratiningæ, soli fertilitas. 5. Plagiarii Mamaluci cum ruina Urbium & Missionum.

1. **P**ostquam Lusitani armatâ manu potiti sunt Brasiliæ Regno, longius progressi in interiora terræ, nova habitandi spatia designarunt. Horum alia pagi tantum nomine veniunt, alia sunt oppidis & urbibus accensenda.
2. Inter has urbes una dicitur Piratininga, aliâs à S. Paulo dicta. Incolæ hujus loci ob penuriam Mulierum Europæarum nobilem suum sanguinem cum Barbaro sexu commiscuerunt, aut potius infecerunt. Quippe horum filii, qui plerumque plus matrum quam patrum indoli consuescebant, usque adeo à nobili stirpe degenerarunt, ut ipsorum causa vicinas Lusitanorum civitates puderet, omnique cum illis amicitia renuntiarent. Quin ne tanta morum dissimilitudo in suis Gentilibus toti Lusitanæ Nationi in oculis mundi indelebilem labem affricaret, ablato illis Lusitanorum nomine tanquam desertores non nisi Mamalucos cognominarunt. Hos tamen ipsos ut in Christianæ saltē vitæ orbita retineret, nihil non operæ impendit Thavmarurgus Pater Josephus Anchieta Soc. Jesu. Cum Sociis enim ejus Collegii totis viribus connixus est, ut Deo & suo Regi fidem constanter servarent.

At progressu temporis perditâ omni legum reverentiâ Patres nostros procul à se abegerunt, & unâ jugum excusserunt utriusque potestatis Divinæ & Humanæ, ita quidem, ut nec Regi, nisi commodum eorum interesset, nec Deo, nisi extrema necessitas posceret, obedientiam præstarent. His Apostatis magno numero dein accessit variæ sortis colluvies hominum ex Italis, Hispanis, Hollandis, & aliarum nationum, qui vel meritas debitasque criminibus pœnas declinaturi, vel vitæ licentiori vela daturi, vel hæresin suam impuniùs professuri illuc convolarunt. Quo proin transfugio non tantum numerus, sed & indomita insolentia oppidanorum mirum quantum sumpsit incrementum. Isti tam sceleratæ ac brutæ vitæ occasionem multam præbebat loci ipsius tutissimus à natura situs.

Urbs siquidem tredecim circiter milliaribus à mari remota admodum præruptæ incumbit perræ, quæ torâ suâ peripheriâ omnem in urbem aditum ita præcludit, ut nonnisi unâ eâque perangustâ viâ introitus pateat. Quare vel à paucis contra multos facile potest defendi. In inferna planitie per circuitum petrosi jugi exant aliquot vici, qui partim sunt sub jurisdictione Gubernatoris, partim serviunt diversorîi loco peregrinis, & mercatoribus. Nam urbem accedere nulli ex his consultum est. Cæterum auræ temperies ex suo pro naturali situ, & miti climate loci est saluberrima, amœna, & per jucunda. Commodè enim distat ab æquatore in Meridiem 24. Gradibus, & quod confectarium est, summa ibi terræ fertilitas, quâ spontanea naturæ liberalitate, quâ cultura. Fert proin magnâ abundantîâ non duntaxat ea, quæ necessitati, sed & quæ hominum deliciis deserviunt, ut in vicinorum quoque locorum usum ex hoc tractu magna frumenti, pecoris, Saccari & aromatum copia avehatur. Quin nec desunt huic loco aurifodinæ, & aliorum metallorum feraces glebæ. At enim ipsi incolæ, à natura tam liberaliter provisi, usque ad eod non referunt eisdem pares gratias, ut etiâ ejusdem naturæ leges contemnunt.

Præter omnem enim rationis legem illorum potissima sunt studia, ut omnes adjacentes regiones hostili grassatione infestent, miserisque Indos maximo numero in servitutem abstrahant post omnium scilicet expilationem. Id nefas principio ausi sunt non sine timore, postea tamen cum nihil pœnæ, sed inanes tantum minas experirentur ad terrorem, impunitas in extremam audaciam degeneravit. Certe intervallo centum & triginta annorum quadrages centena hominum.

num millia (pura duos miliones, si tantum computemus, quæ certa sunt) truculenta morte sustulerunt, aut secum in Brasiliam raptarunt ad duram servitutem. Hæc Mamalucorum immanitas grassabatur latè ultra mille millia, ut ne quidem populi ad Maragnonem fluvium confidentes, suas inter solitudines securi persisterent. Primi omnium tamen, quos hæc inhumana involvit procella, erant proximè ad sui nostri Indi ex Provincia Paraquariensi. Nam ut taceam aliquot Urbes, quas Inquilinis Hispanis penitus nudarunt, quatuordecim insuper Christianorum Communitates funditus pessumdederunt, quas nostrorum Patrum indefessa industria in Provincia Guarantica constituerant. Numerabantur autem ibidem quingenta animarum millia, quæ Dei cognitione jam erant feliciter imbuta. Crudelitas horum plagiariorum eo major censenda est, quo certius ipsis constabat, ex centum vix unum in Brasiliam usque deferri, cum potior pars iniquitate viarum antè pereat. Cæteri, qui vivi illuc perveniunt, præ properam æquè mortem obeunt, quoniam in effodiendis metallis & faciendo agresti opere inter horribiles plagas & victus miserimi tenuitatem durissimè habentur. Legi ipsismet Catalogum, Regi submissum, cujus summa est, quòd ex ter centum millibus Indorum, spatio quinquennii à Mamalucis abstractorum, non amplius, quam viginti millia in Brasiliam sint translata.

CAP. III. §. 4.

1. *Inaudita Mamalucorum impietas. 2. Puniuntur à DEO & Indis, Victoribus.*

1. **V**ERùm post hæc omnia impietati necdum fuit ultimus terminus, quamquam ne quidem potuisse illam crescere existimares. Quippe iisdem viis & modis usi sunt ad finem suum pessimum consequendum, quos usurpabant nostri Missionarii ad persuadendam barbaris Christianam veritatem. Quo quidem inaudito scelere Patres maximo omnium Indorum odio exposuerunt. Nequissimi enim Nebulones sese ferebant publicè tanquam veros Missionarios è Societate Jesu. Sibi proin ipsi attribuebant nomen *Patris*, apud omnes, etiam barbaros populos usque adèd venerabile. Unus quidem se fingebat sub-

subditum, alter superiorem, quin tertius etiam ipsum Provincialis titulum sibi arrogabat. Et fuit hujus farinae aliquis speciosus Provincialis nomine insignitus, qui viginti abhinc annis ab Hispanis captus est. Quin imò (quid tandem vel ipsa dæmonis malitia pejus excogitet) erigebant in patenti campo signum S. Crucis: ostentabant Indis pia simulacra nostri Servatoris & Virginæ Mattis. Erant alii, qui adibant viculos, & more Missionariorum donabant incolas munusculis variis, genti huic pergratis. Hoc bolo quasi inescatis suadebant, suis ut relictis tuguriis secum transmigrarent ad alterum populum, victuri quietius & sanctius. Ubi primum hac fraude simplices Indos suæ potestatis fecerant, Caciquios primò ferreis compedibus constringebant, cæteros dein ex plebe secum raptabant. Hic dolus ipsam diaboli nequitiam propè superans, nos Patres (ut pronum est judicare) plerisque omnibus populis non tantum maleficii tanti suspectos reddidit, sed etiam in præsentissima vitæ pericula non semel conjecit. Indi enim sub alicujus Missionarii adventum planè incerti hærebant, an non sub Ovina pelle Christiani Prædicatoris lusus rapax ex Brasilia veniens delitesceret. Itaque vel fugam procul præcipitabant vel ad arma conclamabant, maximo ipsorum damno, & nostro incredibili dolore.

Neque verò Deus ultionum Dominus hoc tantum nefas dissimulare visus est, cum manifesta doceat experientia, id genus plagiarios sceleratissimos misera plerumque morte perire citra ullius poenitentiae signum, quin cum summa desperatione. Certè unus è nostris Patribus narrat, id quod suismer oculis vidit, nullum scilicet ex omnibus Mamalucis, qui Anno 1696. vel prælio victi occubuère, vel in profundum aquarum ex acie profugi sese præcipitârunt, cum signo poenitentis cordis animam efflâsse. Cæterum etsi Mamaluci quâ nefandis his belli dolis, quâ execranda armorum vi & insolentia his imbecillibus Indis, adversus tales hostes non perinde armatis, tordecumenas strages intulerint: tamen & Indi vicissim nec una occasione bello superiores, atque aded victores evaserunt cum clade hostium, quæ eorum impietatem, suasque injurias strenuè vindicârunt, fractâ non perfunctoriè insolentiâ. Cùm enim adverterent, sibi vel moriendum, vel vincendum, aliquoties tanta animositate pugnârunt, ut tam in sylvarum anfractibus, quàm in aperto campo penes ipsos staret victoria, captivis ductis iis ipsis, qui exierant libertatem Indis ablaturi.

CAPUT IV.

Pater Josephus Arce dat initium novæ
reductioni Chiquitorum post superatas
multas difficultates.

§. I.

1. *Paraquarii origo investiganda Patri Arce demandatur.* 2. *Supplementum novum Missionariorum.*
3. *Obstacula Patri Arce facta.* 4. *Obstacula à
plagiariis Hispanis & infitoribus iniquis.*

Sub initium Anni 1691. Tarixam advenerat P. Gregorius de Orofco, id temporis Præses Provinciæ, visitaturus Collegium, & inde perrecturus in terras Chiriquanorum. Nempe ut coram & ibi inspiceret tantisper quâ difficultates, quâ ingentia suorum subditorum discrimina, inter quæ illos necessariò verari sciebat. Dum in hujus itineris proposito est, accipit literas à D. Præfesto Urbis S. Crucis cum supplice epistola Patris Arce. Hanc suam epistolam hic ipse Pater dein secutus, Tariqueâ supervenit, ut præsens rem suam urgeret ad Dei gloriam, & animarum salutem cum spe Martyrii olim consequendi. Inexpectatæ hæc literæ P. Provinciali non modicam injecerunt curam. Suomet quidem zelo admonebatur, ut omnem, licet uno eodemque tempore se offerentem salutis alienæ occasionem prenaret, & quoad posset, novos Missionarios ablegaret, ubi ubi spes se dabat Christianam fundandi Coloniam: ex altera tamen parte ab hoc proposito deterrerat paucitas Missionariorum, qui eo tempore vix pares erant conservandis præfisis Missionibus. Re diu maturèque deliberata visum est, salutem tot recentium animarum præferri oportere, quoniam bono DEO faciliè esset, penuriam operariorum supplere. Nec secus factum est eodem adhucdum anno, Quippe quadraginta [quatuor Patrum supplementum

tum in portu Boni aëris feliciter exiit. Miserat hos ex Hispania Procurator hujus Provinciæ P. Didacus Franciscus de Altamirano sub cura P. Antonii Parra, cæterorum Superioris. Cessit hoc ad tantum Provinciæ hinc nostræ emolumentum, ut magnam historiæ partem hi viri suis factis sint expleturi. Hujus ergo divini subsidii spe fretus P. Provincialis Patrem Arce dimisit ad flumen Paraquarium cum mandato, ut originem ejusdem fluvii exploraret, & unâ indolem Chiquitorum, & vicinarum gentium, an nempe, & quam spem facerent recipiendi olim baptismi, donec in partem laboris supervenirent alii, ex Guayranæ reductionibus evocati.

Eorum autem nomina erant P. Constantinus Diaz Ruinenfis ex 2.
Sardinia, P. Joannes Maria Pompejus, Beneventanus ex Regno Neapolis, P. Jacobus Claret Namurcensis ex Belgio, P. Joannes Baptista Neuman Viennâ Austriæ, P. Henricus Cordule Pragâ Bohemiæ, P. Philippus Suarez-Almagro Castellani Provinciæ, denique P. Petrus Lascamburu, Iruno ex Biscaya, qui cæteris Superior datus est. Atque hi quidem omnes sua hac Apostolica Missione mitum quantum lætabantur, alacritate tamen animi facile anteibat universos ardentissimus P. Arce, qui præsolatii abundantia vix se capiebat. Itaque ne quid temporis deperderet, cum Socio Fratre Antonio Ribas citra moram Tarixâ discedens, ad Urbem S. Crucis Serratæ (de la Sierra) devenit. Jàmque in procinctu erat ad iter suum porro prosequendum, cum non sine summo dolore intelligit, quòd Orcus suum propositum intervertere tentaret.

Et verò incurfus hic tantæ fuit vehementiæ, ut certò certius succu- 3.
buisset, nisi extraordinarius Viri zelus, verè Apostolicus animâsse ad eò fortius obvianum adversitati. Fons mali fluxit ex improvise adventu novi Gubernatoris in Urbem S. Crucis, sub quo rei facies prorsus immutata est. Non tantum enim in eo laborabatur, ut gravis expeditioni huic interponerentur impedimenta, sed apertè etiam conabantur inanibus ex causis Patri persuadere, suis à consiliis ut penitus desisteret. Objectabat enim, hunc conatum bono exitu cariturum propter nimias, & humanis viribus non superabiles ærumnas, quæ evitari non possent. Chiquitos nimio opere barbaros & brutos esse, ut proin jugo Christi in hominum æstimatione tam duro, nunquam se subdituri sint, maxime quòd in comperto sit, nunquam illos ad aliorum Barbarorum superstitiones à suis vicinis perducere potuisse, licet

licet effreni illorum genio vivendi multo largius velificarentur: fieri deinde non posse, ut Dei & proximi amor instilleretur cordibus eorum, qui ne quidem volunt, quod natura parens docet vel bruta animantia: non tam esse magnanimitatem, quam sub zeli schemate latentem temeritatem, dum quis tam cæco modo se exponit vel violentæ mortis, vel saltem certæ captivitatis periculo; desiderio enim horum Barbarorum, quo fidei Christianæ gratiam affectare videntur, nullatenus fidendum, cum tacito id duntaxat dolo fiat, nequid maleficii porro Hispani ab ipsis timeant, ipsi interim suas consuetas infestationes & rapinas eò fidentiùs continent. Ad ultimum si hæc tot & tanta momenta animum non avesterent, consideraret ramentum Pater Arce, quam non salubre, quin valde noxium ejus Regionis Clima sit, maximè alienigenis, cum vel ipsos inquietos ferè quot annis periculosa lues infester, quæ ipsa Patrem procul dubio contagione, esset peritura: murato proinde consilio pinguiorem messem in alio agro sibi quæreret.

4. His & similibus, pridem antiquatis rationibus contendebant multi ex Nobilibus (verius ipsi Tartarei animarum hostes) extinguere P. Josephi Arce inflammatum zelum. Sed enim experiri dedit eventus Tartaro, omnes has suas technas in nihilum recidisse. Ergo tam ardentis zeli flammæ domandæ aliam suscitavit flammam. Auri sacra fames nimirum fomes fuit inflammandis nonnullis Europæis institutibus, ut ad majores grassarentur opes, sed illicitis nempe viis. Ex condito enim inierunt Societatem, & mutuis converitis hominum venalium commercium instituerunt, impii futuri plagarii. Quod quidem mercimonii genus humanum nihil humani, sed avaræ feritatis plurimum ferebat. Quippe eorum hominum, quos emebant, pretium erat tam exiguum, ut matrem cum filio non majore impendio sibi compararent, quam unam aliâs ovem cum agnello. Verum hæc emptio justo carior ipsis denique visa est. Igitur ipsimet in proximiores Indorum terras penetrârunt, ex quibus brevi ingentem mancipiorum numerum corraferunt, nec id sine immani crudelitate. Specie enim injuriæ, & damni ab Indis illati ad meritas quasi penas exigendas irraebant in eorum vicos, & improvisò opprimebant incolas, trucidatis iis, quos sibi restituros timebant. Quin etiam vivos horum aliquos igne perdebant cum suis tuguriis, abstracta secum cætera indigenarum colluvie. Ex his deinde in Peruvia venditis tantum lucri annui colligebant, ut ad multa scutorum millia excresceret.

CAP. IV. §. 2.

1. *Causa plagiariorum diu non decisa pendet. 2. Graves pœna in eos statuta tandem.*

AT enim impia isthæc mercandi ratio cæteris conscientiæ melioris Hispanis probari nullatenus poterat, cum palam esset, hoc plagii genere regionem incolis, & subditis nudari cum indelebili Hispani nominis dedecore præter adscitum capitale Indorum odium, & securam totius Christiani orbis dereftationem. Id quidem plerique omnes clam dolebant, sed nemo unus erat, qui apertè auderet quidquam contrà movere, cum ipsi Hispanarum sedium Magistratus non conferent consultum, deferri ejus fatinæ mercatores ad supremum regiæ justitiæ tribunal, metu scilicet ingentium turbarum in iis terris. Dum vetò ex hac impunitate malum ed intolerabilius fiebat, coacti sunt prioribus annis nostri apud Moxos & Chiquitos Missionarii appellare altius Regis tribunal, Chuquisacæ erectum, ibique suas justas querelas insinuare. Sed & hic causa decisione caruit, quoniam in illo justitiæ foro dives admodum, & potens causæ Patronus se extulit, qui iniquam hanc mercaturam tota est tutatus opum vi. Itaque tam sapiens alioqui senatus, metuendas turbas prævertendi gratiâ, à dicenda sententia abstinuit. Nihilo tamen minùs ex hoc foro res tam gravis est translata ad Principem de sancto Bono. Præerat hic Peruvix tunc temporis vicaria Regis potestate, fuitque simul Generalis militiæ Præfectus, cujus summo proinde arbitrio res tanta decidenda relicta est. Iste Magnanimus æquè ac Christianus Princeps primo causæ intuitu illico deprehendit gravem mercimonii hujus iniquitatem.

Itaque idonea malo remedia, eaque severa duxit adhibenda, ne in posterum ejus generis nefas supremo regio foro negotium faceretur. Certè jacturam omnium facultatum, & pœnam exilii interminatus est iis, qui deinceps attentarent Indos vel emere vel vendere. Illi quidem Gubernatori, qui in commercio tam iniquo connivebat, suum abrogatum est officium cum mulcta duodecim millium Philippeorum. Atque hunc in modum tandem sublatum est infandum plagium cum iuexplicabili solatio eorum, qui animas Christi Sanguine redemptas sanctiore mercandi genere quærebant. Huc deditâ operâ ponendam

cenſui cauſas præſentis ſeriem, & exitum, non quòd temporis ordo id poſceret, ſed ut pateret, enorme id genus nefas habere meritam pœnam ſibi in veſtigio pedifèquam. Redeamus modò ad cœteram noſtram hiftoriam.

CAP. IV. §. 3.

1. *P. Arce præcluſam ſibi Miſſionem conſtantia evincit.*
 2. *Iter ejus ad Chiquitos.* 3. *Lues inter illos.* 4.
*Nova ſedes eligitur. Templum ſtruitur nova red-
 Etioni.*

I. **U**T primùm P. Joſ. Arce Urbem S. Crucis attigit, impiam venalium hominum mercaturam reperit ita introductam, ſimulque authoritate, & potentia multorum altiore ex ordine ad eò ſubnixam, ut vix credibile videretur, poſſe illi velur torrenti ſufficiens poni obſtaculum. Nempe præſagebant iniqui ejus ſurfuris nundinatores, noſtros Miſſionarios, ubi ſemel in iis terris fixiſſent pedem, non deſtituros, donec tale commercium everteretur. Pronum deinde erat cogitare, noſtros idiplum facili negotio conſecuturos, ſi modò (ut experientia paulò poſt docuit) ipſum Principem, Regis Vicarium eò promoverent, ut hos populos tanquam ſibi proprios, atque ad eò coronæ regiæ, nec alteri ſubjectos eſſe declararet. Cùm igitur hoc revera nihil aliud ſecum traheret, quam ruinam omnis eorum lucri, ſimul & ſemel ferendam, nulli parvitum eſt labori, quo omnes aditus ad eas regiones Noſtris præcluderentur. Et verò Apoſtolicus Vir id ſatis ſupérque eſt expertus. Ille tamen omninò perſuaſus, Dei voluntatem hoc negotio verſari, ut daretur executioni, nullo hominum conſilio, nec metu ullius periculi, nec reſpectu cujuſlibet authoritaris abſterrerſe ſe ſinebat. Fructus tantæ conſtantia fuit, ut ſuum feliciter ſcopum conſequeretur. Cùm enim cerneret, ſe vi non poſſe pervincere, adortus eſt denique ipſos hos plagiarſos zelo ſuo quàm ardenti, tam prudenti: miſcuit demiffas quidem, ſed potentes etiam preces, donec tam opratam Miſſionis veniam ab avaris obtineret. Equidem movebar aliquos ipſa nominis ſui fama, ne ſcil. nimmùm ſcelerati, & crudeles haberentur: alii connivere viſi, quòd crederent,
 Patrem

Patrem Arce vel violentis Barbarorum manibus, vel ex immenso laborum cumulo brevi mortem occubiturum. Post extortam dicto modo licentiam novum impedimentum emerfit ab inferis. Viæ enim ductor, dju quæritus, nemo unus ad manum erat, sine quo tamen aditus ad Chiquitos reperiri vix poterat. Denique duo Indi astrinxerunt fidem, se deducturos Patrem usque ad primas Stationes Pinnocarum, qui Chiquitis annumerantur.

2. Nono igitur Decembris die P. Josephus Arce iter suum ingressus est, in quo momentum quodlibet ipsi annus videbatur: maximè cum intellexisset, eo ipso tempore plurimos ibidem Barbaros sæva lue correptos decedere, quorum si minus corporibus, certè animabus opem ferre festinabat. Ea de causa nullam viæ asperitatem animo reputabat, cum per fruteta, & senticera inter sylvas penetrare, cum ad ardua montium rependo eluctari, cum superare rapidos fluvios, palustres lacus transvadare, aliæque vitæ pericula adire necesse habuit. Quin imò inter hæc aspera sentiebat potiùs inexplicabile animi solacium, ea cogitatione constantè defixus, quòd desertissimi essent miselli illi populi, qui suo pre mortu, tantòque desiderio gratiam baptismi sollicitarant, nunc perituri scil. defectu illius necessarii remedii. Tandem ad confinia Pinnocarum exeunte Decembri est delatus, ex viarum molestiis mortuo similior, quàm viventi. Quantum autem animi solacium capiebat ex termino tandem consecuto, tantum doloris accidebat, dum miseras suorum Chiquitorum coràm arbitrabatur.

3. Nec enim poterat sibi temperare à lacrymis, cum videbat desertissimos hos nudo passim solo decumbere, alios quidem sub dio, alios sub malè tecto ex ramusculis rugurio: aliquos jam cum morte luctari, quin aliquos ante lustratam baptismi animam in vestigio exspirare. Scindebatur paternum Viri cor ad verba lamentantium, quòd scil. eorum parentes, & affines jam obiissent citra gratiam sacri lavacri. Sed hoc saltem interea gaudebant miseri, quòd fidei Pæconem tantopere exoptatum sua in regione denique nacti fuissent. Studebant hunc omni obsequio demereri: offerebant agrestes nemorum fructus, qui misellis illis cupidiarum loco in eo rerum statu erant: rogabant, ne ipsos in ea calamitate desereret, sanctè spondentes, se structuros Patri templum, & domicilium additis omnibus, qua ad ejusdem sustentationem forent necessaria. Inter hæc vota valentiores deducebant

Patrem ad terræ tractum, haud procul distitum, ut ibidem aptam habitationi aream circumscriberet ad novam junctâ operâ fundandam coloniam. Hac tam bona populi voluntate considerata Patri Arce visum est, esse ipsis obsequendum, ne sua tergiversatio desperationem afflictis pareret.

4. Statuit proinde subsistere, facturus novæ reductioni initium: præsertim quòd absque hoc pluvia annuo more tempestas, in longum protrahi solita, jam ingrueret, viam præclusura Patri, quò minus obviam ire possit venturis Sociis ad litora fluminis Paraquarii. Estimabat enim in illis circumstantiis, nihil fore contra vel præter imperium R. P. Provincialis, si interea temporis adventuris Patribus hunc populum præpararet. Intellecto hoc mansuri Patris proposito insolita incessit Indos lætitia, quam testabantur quâ lacrymis præ gaudio fluentibus, quâ aliis gestientis animi signis, & cæremoniis. Quin cum lues quidem jam remitteret, ipsi verò à tolerato morbo debiles ita essent, ut agrè pedibus consisterent, promissæ tamen templi ædificationi ante finem Decembris initium fecerunt. Eum in finem Crux alta circa designatum locum fuit erecta, coram qua in genua provoluti Patre præcunte Litanias de B. Virgine Matre recitârunt, & unâ sese cum tota regione DEI, Dæparæque tutelæ omnium primò devoverunt. Tum eodem adhuc die lignatum simul omnes exivère in sylvam, ut necessariam fabricæ materiam convehrent: cætero labori ita incubuerunt universi, ut duarum hebdomadam intervallo non integro templum staret absolutum, pretio quidem, & ornatu non magnificum, sed operarum ædificantium fervore, & pietate commendandum. Dedicatum autem est tanquam Patrono tutelari glorioso Indiarum Apostolo S. Francisco Xaverio, uti beneficis suis oculis de cælo respiceret hunc necdum excultum ejus gentis agrum, ac superna benedictione in Paradisi speciem transformaret. Et verò patrocinio tanti Sancti reipsa id etiam obtentum est, confluyente manè & vesperi populo in templum ad excipiendam fidei Christianæ doctrinam. Imò major eorum pars hoc tantillo tempore, quale ipsis videbatur, non satiata, nihil instantius urgebat, quàm ut proximo quoque tempore in numerum filiorum DEI admitterentur. Hoc intempestivum sanè desiderium fecit, ut Patri Arce vix temporis pars restaret, ad dicendas horas Canonicas. Modò enim aliquis, quod non satis ceperat, modò alius aliud, quod memoriâ exciderat, requi-

requirebar à Patre, clariùs explicandum. Nempe ideo, ne propter hunc rerum incertiam aliis postponerentur in recipiendo S. Baptismo. Iste equidem fervor summopere placebat Patri, adultiores tamen differendos putavit, ut fidei suscipiendæ desiderium ex ipsa mora cresceret, & innata vitia Barbari citiùs dedicerent, & oblivioni darent mores avitos. Quare salutis fonte abluit solos infantes, facilè centenos, quorum aliquot secuta propediem morte in prima suâ innocentia, tanquam primitiæ hujus recentis vineæ, in cœlestem Paradisum sunt translati.

CAP. IV. §. 4.

1. Indi dicti Pinoquis adjunguntur nova reductioni.
2. Morbus P. Arce. Avocatur à Superiore. Locus Colonia mutatur.

Quis jam satis explicet immensum solatium, quo Viri Apostolici pectus perfundebatur, considerando, hos Neophytos cooperante divino Spiritu non tantùm probitate, sed & numero auferere? Vix enim fama percrebuit de Adventu Doctoris Christiani, mox Indi Pinoquis dicti, qui remotiores versùs Urbem S. Crucis habitant, Legationem adornârunt ad Patrem, supplices, ut simili gratia eos dignaretur, ipsosque inviseret, quandoquidem pari legis Christianæ desiderio tenerentur. Quod si suam præsentiam sibi negandam putaret, se ultrò Patre annuente illuc venturos. Annuit Pater Arce, & omninò ut venirent, dici jussit, cum ita vellent. Ad nutum ergo venientibus illis numerus Neophytorum ita auctus est, ut capax alioqui templum eos jam non caperet. Multò minùs par erat crescenti labori Missionarius. Quamvis enim incredibilis charitas vires subministrabat ad ferendos faciliùs labores, tamen quòd integris diebus, ac noctibus quiete careret, toto corpore ita tenuatus est, ut planè non sufficeret pro rei necessitate tot functionibus.

Imò verò tanta debilitatio tandem in calidam degeneravit febrem, ut in vili tugurio se pro quiete componere cogeretur. Ibi pauculorum dierum spatio ita viribus est exhaustus defectu omnis humanæ opis, ut hora ultima in propinquo esse videretur. Sed enim opti-

mus DEUS tali articulo erga suos finceros servos, liberalissimus, celesti dulcedine ita recreavit ægrum, ut brevi morbo levatus, ad priores rediret labores. Verùm & hoc solatium non diu tenuit, cùm brevi post jussus est P. Arce redire Tarixam, intellecturus ibidem voluntatem novi P. Provincialis Laurentii Nunnez. Mutuus Patrem inter & Neophytos amor hanc avocationem ut acerbè sensit, ita non sine reciprocis lacrymis illam admisit. Paulò post oviculæ hæc, à suo Pastore derelictæ, commigrârunt in alium agrum, quem ante abitam Pater Arce illis suaserat. Totam ergo reductionem transfulerunt in commodiorem, ac ampliorem tractum, quem receperunt ad fluvium S. Michaëlis. Ipse verò Pater Arce in itinere dum fines Chiriquanorum pertransit, communitatem à Visitatione B. MARIE dictam curæ P. Joannis Bapt. de Zea commisit: alteram verò sub nomine S. Ignatii demandavit P. Josepho Tollu, & Patri Philippo Suarez. His ita constitutis cùm Tarixam pervenit, ex P. Præsidente Provinciæ intelligit, in Superioris officio illi successurum P. Joannem Bapt. de Zea. Ipse vicissim P. Arce juberetur adire Reductionem Præsentatæ Virginis MARIE. Ad Chiquitos proficisci sunt jussi P. Didacus Centeno, & P. Franciscus Hervàs. Jam verò quid hi Apostolici Viri laborârunt in erigendis, conservandis, & augendis his novis Coloniais, fusior alibi erit dicendi locus.

CAPUT V.

De perniciosis, sed irritis Mamalucorum technis adversus memoratos populos.

De strage Mamalucorum.

§. I.

1. *Irruptio Mamalucorum.* 2. *His cladem inferunt Pinoquisii.* 3. *Altera incurfio Mamalucorum cum clade Neophytorum per dolum.*

Cum igitur nova Christianorum Colonia in sat prospero statu, & quotidiano incremento effloresceret, juratus omnis boni hostis nimirum indoluit, sua hactenus machinamenta nullius momenti, & efficacitatis fuisse. Ad novas proinde moliciones, & astus animum intendens, totis viribus egit, ut Achillem ultimum quam fortissimè admoveret. Huic strophæ evolvendæ apros judicavit Mamaluços ex Brasilia, quos identidem stimularit, ut Neophytorum nostrorum terras flamma, ferroque vastarent, nullumque damnum incolarum nigrum putarent. Et verò damnata orci consilia effectu suo neutiquam caruissent, nisi providus Deus illa evertisset, clade postremum in ipsos auctores redundante. Res ita accidit. Dum sceleratis Mamalucis in memoriam redit, quàm fortunatæ prioribus annis excursiones eorum, & rapinæ fuissent in terris Chiquitorum, ad eandem sibi aleam tentandam exarserunt, & quidem in tractu recens conversorum Pinoquisiorum (Pinoquiis) apud quos spem sibi faciebant facilioris & pinguioris prædæ. Suboluit, nescio unde, hoc hostium propositum Pinoquisiis. Quare cum se tantarum virium non esse cernerent, quibus vim vi in patenti campo reprimerent, staverunt de industria retrocedere, & sylvæ callem perangustum insidere, quàm hosti transeundum. Ibi in insidiis latentes, clanculum substiterunt, donec hostes penitus subiissent.

Ita.

Itaque simul ac Mamaluci illuc penetrarunt, Indi in abscondito stantes, venenata sua tela ex sylvæ latebris impunè intorserunt, tanta dexteritate, ut vulnus accipere, & mortem appetere vix interstitium faceret. Mamaluci interim nullam sui defendendi rationem invenientes, cum nescirent, adversus quos sibi pugnandum, inulti cadebant ab hoste ne quidem viso, donec pauci, qui fatales evaserant sagittas, diu explorando locatas insidias deprehenderunt. At his ipsis ea vice far esse debuit, quòd via ad reditum ipsis pateret, quin neces suorum commilitonum vindicare possent. Solabantur se tamen illo diverbio: *Talionem differri, non auferri.*

3. Quippe sequentis mox anni initio integra eorum cohors flumini Paraquario se commisit, atque inde usque ad lacum Mamorensem, (Mamorè) progressa, in portu Itatinensi (Itarines) exscendit, in continentem Indos, nuperos hostes suos, investigatura. Sub hoc itinere illis sanè multa, & spissa nemora erant penetranda, ardui & asperi montes superandi, quin imò (quid non agit & tolerat execrabilis avaritia?) sexcenta iis incommoda fuerunt exhaurienda, donec ad viculos gentis, Taus dictæ, tandem pervenirent. Collectâ ex his far magna mancipiorum copiâ, iter profecti sunt versùs Pinoquisios, nempe cladem priori anno acceptam ulturi. Et ea quidem vice auspiciator illis fuit expeditio, quàm priori anno, sed cui ipsa Pinoquisiorum incuria, & oscitantia ansam faciliorem præbuit. Tamen enim irruptio hostium à certis exploratoribus de vico in vicum usque ad Reductionem S. Francisci Xaverii prænuntiaretur, nihilo tamen minùs isti se accingere ad vim repellendam, aut saltem se ad dictam reductionem subducere, & cum cæteris conjungere intermiserunt. Quapropter eò ventum est, ut diffugio jam non esset locus, nec tempus. At Mamaluci semel icti, jam cautiore venenata jacula oculissimi vitare, & accessum loci ita formare instituerunt, ut incolas improvisò simul & semel obruerent. Sub ista intempestiva aggressione non equidem omnes Pinaquis tam fracto erant animo, ut non aliqua multi ad primum affulsum arma corripere, & eo quidem ferore, quo si minùs hostibus superiores evadere, certè ferociam eorum reprimere, & succidere potuissent. At dolo circumventi sunt per suam simplicitatem. Mamaluci enim, perinde ac si vim tantisper subterfugerent, simulabant se aciem cum cura instruere, nempe ut tempus traherent, donec subsidiarii ejusdem farinae plagarii aliunde irruerent.

irruerent, & relictas domi inbelles Matres cum prolibus in mancipatum compingerent. Hac suorum jacturâ intellectâ Indi animo conciderunt, ex acie pendente in sylvarum latebras profugi. Neque hostis intercepti hos ex novo stratagemate; Non enim dubitarunt, Barbarorum amorem erga suos captos retracturum fugitivos in spontaneam servitutem, id quod revera factum est. Cum captivis tamen admodum clementer egit hostis, cum non in modum captaræ prædæ, sed gratorum hospitiæ locò se illos habere præferret. Imò Caciquios non indecònis donabat vestimentis: cæteris autem munuscula diversi generis, Barbarorum genio facta, liberaliter dispertiebat, cum sponione omnis felicitatis, qua ad Urbem S. Pauli essent beandi. Hac benevolentia eo tantum dolo fiebat, ut muneribus delinitos captivos haberent eosdem duces ad alias communitates, præcipuè ad Reductionem S. Xaverii, sed quæ ea tempestate jam translata erat ad flumen S. Michaëlis.

CAP. V. §. 2.

1. Pater Arce contra Mamalucos colligit suppetias.
2. Militare subsidium Hispanorum.
3. Felix pugna contra Mamalucos, nostris cum S. Cruce præeventibus.

Nuntius de tam infelici rerum fato delatus denique est etiam ad Chiriquanos, sollicito ibidem potissimum Patre Arce, ne iste turbo ad suam quoque recentem Christianorum plantationem pertineret. Decrevit ergo nec citra præsens vitæ discrimen totam percursare regionem, & motus hostium propius observare. Hac profectioe cum delatus esset ad ethnicos Moxos, Tabiquas, & Taus, ab his exceptus est velut Angelus pacis. Et quoniam ad hos quoque fama de infesto hostium incurfu penetraverat, facile metu periculi adducti sunt, ut sejuncti sese colligerent ad novam communitatem in loco idoneo, ubi junctis viribus repellendo hosti essent pares futuri. Huic consilio peroppartunum præbebat locum amœna ad fluvium Jacopò planities, ubi nuperrimè Colonia S. Raphaëlis tenuè datum erat initium. Ad hujus loci defensionem nata videbatur proxima sylva, in cujus opaca densitate incolæ quàm maximè confidebant.

debant. Sub hoc igitur spisso recessu quietam prensarunt stationem, donec tempestas desæviret. Ufus est quoque Vir Apostolicus eodem meticuloso quasi asylo, moraturus ibi, ut hostium molitiones certius exploraret. Ea occasione salutaris fonte tinxit infantes, adultis autem mysteria sanctæ Fidei explicuit. Et verò ipse merus acerbæ servitutis oculos cæcis aperuit, ut ad declinandam inferorum servitutem sacrum baptisma deposcerent. Eam tamen gratiam illa quidem vice non sunt consecuti, quòd Pater Arce ad constantiam, & patientiam illos hortatus, alterique commodiori occasione reservans, necessarium festinaret iter ad Urbem S. Crucis. Causaürgens fuit, ut ejus loci Gubernatori tempestivum ferret nuntium de hostili excursionione, & unà milites animaret ad arma contra hostium pericula, tempestivè propulsanda.

2. Nec magno molimine opus fuit ad id obtinendum, quandoquidem armata Hispanorum pieras facilè persuasa est, ut Chiquitorum olim ipsis illata damna, & probra jam defensione eorundem, & vel fusso sanguine prorsus Christianè rependerent. Eorundem proposito huic non leve momentum prudens merus, ne effrenis Mamalucorum Licentia majora sumeret incrementa, atque adeò in ipsas Hispanorum urbes procellam belli effundere auderet, nisi malum timendum temporipræverterent. Itaque paucis horis conflata cohors est centum & triginta militum, bello exercita, animo & armis instructa. Et quoniam moræ periculum urgebat, magnis itineribus ad Reductionem S. Xaverii properarunt. Ibi suppetias trecentorum Indorum sibi adsciverunt, quos omnium fortissimos, bellique expertiores censebant. Cum his ergo profecti sunt, indagaturi hostem in terris Pinonquifiorum, quoniam ibi offensuros se credebant. Interim intelligunt, Mamalucos in desertam primulum S. Xaverii communitatem fecisse irruptionem, at nullà ibi inventà prædà statuisse, quin jam in via esse, ut Urbem S. Crucis repentino assultu obruerent. Hoc nuntio accepto incessit Hispanos insolita alacritas, eò quòd in sua animositate, robore, & bonitate causæ prorsus confiderent, fore ut his latronibus meritum pridem exitium denique afferrent. At verò hostes, dum circa vacuam S. Xaverii reductionem vestigia quasi eorum, solo impressa, observarunt, nihil bonæ spei sibi promittebant. Præcipuè ipsorum Ducem ea res sollicitum habuit, quòd existimare, Hispanos ante occupasse fortem, ut adeò reditus ante tempesta-

pestatem sibi maturandus videretur. Ne tamen rediret cum suis, perfualit acceptus nuntius, quòd paulò antè, nec procul eo loco armentorum grex & non equitum, ex memorata reductione abactus, hanc transierit. Dum hæc fiunt, nostri milites iter suum præcipitarunt, ut eodem adhuc die hostem assequerentur. Incidit postridie festum S. Laurentii, primarii totius illius Provinciæ Patroni, sub cujus ipsius præsidio unanimi consiliò hostem summo manè aggredi decreverunt. Et quoniam credibile erat, cum hoste tam exercitato non incruentam fore utrinque pugnam, potior pars militum noctis quietem animarum suarum curæ posthabuit, inrenta nempe conciliando Deo per expiationem conscientiarum. Et huic quidem sancto labori sex Patrum nostrorum potissimam noctis partem impenderunt.

Sub primam igitur auroram nostri ad conflictum expediti, in hostem moverunt. Et verò sub ipsum prælii exordium ultor Deus ipsos hostium primipilos ad meritas traxit pœnas, post tot maleficia, & damna, Paraquariensi potissimum Provinciæ illata. Omnium enim primi hi malorum coryphæi condignam mortis pœnam luerunt. Laus facti hujus est aliquor Hispanorum militum, qui Socios antegressi, imminebant occasione, qua vel inobservati duobus hostium ductoribus interitum ferrent. Sed prodito per Indum horum consilio, unus è gregariis Mamalucis ad arma conclamavit, & unà aliquem è nostris emissariis glande intorta stravit. Hac commilitonibus cæde Hispani magis irritati sunt ad vindictam, præ primis D. Andreas Florian, quàm Nobilis, tam magnanimus Hispanus. Hic Heros primo sistulæ igniferæ globo primarium hostium Ducem Antonium Ferræz de Auraujo prostravit, quin stricto dein gladio alterum quoque hostium caput Emmanuelem de Frias percussum solo exporrexerunt. Mamaluci Ducibus amissis ubi desertam suam aciem viderunt, confuso primùm ordine, projectis subin armis ad flumen profugerunt. Sed contrà, ac speraverant, non salutem, sed exitium repperunt. Quippe Hispani cum Sociis Neophytis, conspecto DEI manifestè assistentis auxilio majoribus jam animis pugnam profecuti, quæ explosis glandibus quæ jactis sagittis tantam ediderunt stragem, ut ex hostibus non nisi sex superstites morrem evaserint, ex quibus ipsis tres capti sunt. Inter nostros autem pauci vulnerati, octo tantùm in conflictu desiderati. Hujus pugnae & victoriae pars etiam aliqua fuit nostris Missionariis, ut qui effigiem Christi Crucifixi nostris pugnancibus in

fronte aciei præferre non horruerunt, vincentibus animum facturi, & fiduciam in Deum crecturi, victis autem accipiendæ pœnitentiæ anam oblaruri. Hæc insignis victoria eò majorem lætitiã & solatium omnibus attulit, quò certius erat, Deum pro vindicando suo honore, & pro sua nova Ecclesia nobiscum depugnâsse. Itaque junctâ omnium operâ Evcharisticum festum est celebratum inter varia triumphantis gaudii paradigmata.

CAP. V. §. 3.

1. *Discordia Hispanorum vitiat plenam victoriam.*
 2. *Iterata clades Mamalucorum.* 3. *Guaranii pridem capti post cladem à Mamalucis deficiunt, & sunt Christiani.*

1. **S**Ed enim his omnibus absolutis nec lætitia, nec victoria erat numeris omnibus absoluta. Fortissimi enim Victores, à prostratis hostibus memorandi, instigante nimirum inferorum hoste vinci se non erubuerunt per turpem discordiam. Eo ipso igitur temporis articulo, quo cogitaverant alteram hostium turmam bello persequi, subsistentem scilicet apud Pinequisios cum mille quingentis captivis, paucorum Nobiliorum similitate factum est, ut omisso hoste potius ad S. Crucem regrederentur. Excepti sunt cum ingenti plausu, ubi & Gubernator, & Regii Ministri cæteri victoribus obviam processere, compulsatis dein campanis, solutisque bellicis tormentis festivè salutârunt. Successit salutationi communis populi universi solennitas, per dies aliquot continuata.

2. Interea temporis tres illi Mamaluci, ex acie residui, ad socios suos, quos cum captivis Indis remansisse diximus, provolarunt, acceptæ cladis suæ restes. Hoc nuntio usque adeò consternati sunt commilitones, ut perinde ac si Hispani jamjam tergo instarent proximi, tumultuosè retrocederent, & cum abstractis tot, quot poterant, mancipiis Paraquario flumini se committerent, ad S. Paulum (ad suum nempe spoliarium) quàm celerrimè redituri. At verò illuc nondum pervigerant, cum alia Mamalucorum caterva sit obviam, eadem venandi homines intentione. Hi licet audita sociorum strage non nihil commoverentur, tamen in suo rapinæ proposito perstiterunt,

runt, exprobrantes tam acerbè profugis timiditatem, ut hi resumptis animis sese conjungerent, sed fato sanè funesto. Nam quibus fortunæ alea nuper sartam tectam curiculam cum vita reliquam induferat, illos modò accepta clade retrocedere aut ipsa morte luere coëgit. Invaserant quidem junctis viribus aliquot Indorum vicos, sed tanta fortitudine repulsi sunt, ut propemodum citra omnem prædam ad S. Pauli stationem revertentur.

Eadem occasione, dum hæc circa lacum Mamorensem (Mamorè) accidunt, illis Guaraniis, qui multo tempore apud Mamalucos stipendia meruerant, melior mens indita est, considerantibus, quàm medicum boni, mali verò plurimum in miserrima hac servitute experirentur. Statuerunt ergo deserere suos adè tyrannicos Dominos, eutùmque in locum secedere, ubi citra metum miseræ, & infelicitis mortis quietam degere vitam possent. Hoc suum propositum concubia nocte dederunt executioni, dum ad bidui intervallum profugi à Lacu Mamorensi occasum versùs in amœna planitie confederunt. Ibidem cum uxores ipsi decissent, cum occiduis sibi proximioribus Curacanibus affinitatem contraxerunt. Hi ipsi postmodùm desiderio Christianæ fidei in Reductionem S. Joannis Bapt. transmigrârunt. Funesti hi casus Mamalucos ita terruere, ut ab illo tempore nunquàm ampliùs præsumerent, pedem inferre nostris Coloniiis. Quapropter etsi Anno 1718. ad litora Paraguarii propugnaculum, octoginta leucis à reductione S. Raphaëlis exstruxerint, ea tamen spe nos solamur, fore, ut etiam excursions hæc in flumine isto præpediantur, maximè, si rectè credentium numerus ibidem ad 50. vel 60. millia ascenderit, id quod per divinam gratiam brevè futurum confidimus. Frenum etiam majus grassantibus Mamalucis injiciet licentia, à Catholico Rege obrenta, qua deinceps & Indis licebit uti balistis manuariis ad sui defensionem. Eo pacto res deduci poterit, quò deducta est à Guaraniæ communitatibus, quæ igniferorum tuborum subsidio ab irruentibus Mamalucis se immunes præstiterunt, postquam fatale toti suæ Regioni agmen quinque millium auspiscatò præliò fuderunt.

CAPUT VI.

De varia Reductionum novarum mutatione, & de morte P. Antonii Fideli.

§. I.

1. *Turbatio & jactura Missionum.* 2. *Nostri ad necem queruntur, fugantur.* 3. *Colonia S. Xaverii bis transfertur.* 4. *Reductio S. Raphaëlis etiam mutatur.*

1. **Q**UAMVIS circa hæc tempora plantaræ diversis in locis Christianorum Coloniarum per varios gravesque casus non penitus conciderint, tamen non mediocriter concussæ sunt. Persuasum equidem erat, Reductionem S. Xaverii magna sumpturam incrementa, imò novas fundari posse communitates, præsertim apud Indos Pinoquis, Xamaròs, & Quicmes, qui in fide Christiana instrui petierant, sed omnis ea spes intercidit. Quin duæ novæ præterea Chiriquanorum Reductiones, etsi nihil periculi illis imminere videretur, penitus dissolutæ sunt. Ex quo observatum est, quàm vera assertione sapiens juxta ac Nobilis D. Augustinus de Arce Missionariis prædixerit, apud illos nempe populos omnem perdi operam, id quod ipsa experientia comprobavit. Omnis enim benevolentia gentis erga Patres, qua eos sibi acceptos præseferabant, inde fluxit, quòd ex sua supina pauperie protracti, per nostrorum industriam commodius jam viverent. Interim nullus Patrum conatus evincere potuit, ut hæc gens Christianis sacris interesset, aut explicandæ Catechesi. Imò nec parvulum aliquem, aliasque operas impetrabant Patres, qui sibi vel ad aras, vel in re domestica servirent. Perstiterunt nihilominus nostri inter has, & alias inexplicabiles ærumnas, donec Barbari tot monitorum, &

correctionum pertæsi statuerent, Patres tota regione sua exturbare. Hoc ut facilius auderent exequi, antiquatas calumnias, & probra recoxerunt, Patres nimirum ex solo Mamalucorum instinctu huc sibi submissos esse, ut & ipsi (asserebant) velut Chiquiti in servitutem traderentur.

Ea quamquam multis eorum constabat falsitas accusationis, quippe qui Hispanorum Socii fuerant in bello contra Mamalucos, stygius tamen hostis ope Apostatarum perfecit, ut populus Patres Lucam Cavallerum, & Philippum Suarez pessimè tractaret, incenso denique ipso templo. Coacti proin sunt Patres suam habitationem deserere, & in remotiore sese tugurio abscondere, donec furor concitati populi deservesceret. Sed incassum hæc cautio. Quippe armatis manibus ubique locorum investigabantur nostri, ex plebis decreto jamjam ad necem trahendi, Et verò crudele facinus opere complèssent in primò iræ imperu, nisi brugi barbari fuissent persuasi, ut hoc maleficium differrent usque ad reditum suorum Caciquiorum, qui in dies expectabantur. Eo rerum statu visum est Patribus consultißimum, sese subducerent ad S. Crucem de Sierra, & inde ad communitatem S. Xaverii recederent, id quod eadem nocte factum, relicta illa Barbarorum statione. Fama seditionis hujus cum pervenisset ad P. Josephum Paulum de Castaneda, id temporis Superiorem, subvereri meritò potuit, ne similes fortassis turbæ alteram quoque Chiriquanorum communitatem S. Ignatii involvissent. Iraque Patres ibi degentes moneri jussit, ut inde discederent in Chiquitorum terras.

Propter sinistras has vicissitudines, quas partim jam accidisse nar-
ravimus, partim in futurum timere poteramus, Communitas S. Xaverii à flumine S. Michaëlis translata est in priorem tractum, in alia tamen ejusdem planitie, Pari dictam. Distat hæc octo duntaxat leucis à S. Cruce de Sierra. Ibi cum aliquam multi, qui Mamalucorum effugerant manus, Pinocàs nempe & Xamaròs, sese associassent, facta numerosa Colonia est erecta. Verum ex hac iterata transmigratione brevi patuit, summè necessariam esse novam migrationem. In causa erat nimia vicinitas urbis, ubi non deerant frigidi, quin impii Christiani, qui pessimis vitæ exemplis progressum sanctæ Fidei inter Barbaros sufflaminabant, præsertim dum scelerati aliqui ausi sunt, modò hîc, modò illic Neophytos rapere captivos ad mancipatum. Igitur à P. Luca Cavallero longinquior habitandi locus est electus, quem

quem totus recens credentium globus occupavit, numerò tamen eorum non modicè diminutò, quà ob mutationem aëris, & inde enatos morbos, quà ob multiplices tot itinerum difficultates. Providus tamen Deus hanc jacturam brevi supplevit accessione recentium Indorum, qui huic Reductioni se adjunxerunt, ut ad eò florì pristinis restitueretur.

4. Altera in iis terris Collectio Christianorum stabat sub Patrocinio S. Raphaëlis, quam P. Joannes Baptista de Zea, & P. Franciscus Hervàs sub finem Anni 1696. fundarunt. Distat hæc à priore octodecim dierum itinere, versùs ortum magis porrecta. Mox sub ipsam initium numerabat mille circiter animas, potissimum complexa Tabicas, Taus, aliòsque populos, qui dudum Patri Arce sese obtulerant ad recipiendam vitæ Christianæ instructionem. Hic tamen numerus multum decrevit ex irrepente brevi lue. Itaque incolæ supplices insisterunt, uti Reductio sua in primam stationem rursùm transferretur, nempe ad fluvium Guabys. Quod quidem nostri facillimè concesserunt ea de causa, quòd locus iste suo proposito longè aptior, scil. ut hanc communitatem cum Guaranicis Colonii sociarent. Beneficio enim fluvii Guabys, qui in Paraquarium effluere creditur, facilis communicatio est cum Guaranis.

CAP. VI. §. 2.

1. *Reductio S. Josephi inter maximè florentes.*
 2. *P. Antonii Fideli labores strenui.* 3. *Ejus matura, sed pia mors.*

1. **T**ertia Indorum Colonia sub nomine, & tutela S. Josephi locata est super montem, ad cujus pedem annis præterlabitur. Urserat hanc reductionem piissimus, & de his Christianis optimè meritus illustrissimus D. Comes de Toxo, Joannes Josephus Campero. Incolæ hujus habitationis majorem partem sunt populi vario nomine; nam Boxos, Tactos, Penotos, & aliquot familias Genis Xamaròs, & Pinocas complectitur. Est hæc Missio inter maximè florentes, cum propter Missionarios, quibus probe instructa est, tum quòd ostium veluti sit ad reducendas cum tempore multas alias:

alias nationes. Primi duo hujus agri Coloni, P. Philippus Suarez, & P. Dionysius de Avila fatærumnarum id loci sunt passi, cum vix aliquid necessarii victûs, laborum affatim fuerit. Neque etiam Deus indulst diu solatium à Socio P. Antonio Fideli, quem Superiores in laboris partem illis subiniferant. Iste enim Apostolicis functionibus brevi succubuit.

Recens venerat ex Europa P. Antonius, nec laborem affectabat 2.
 minorem zelo suo, quo nullam operandi occasionem à se negligendam rebarur. Itaque dies jungebat noctibus in animarum cura. Sociis in sylvas dilapsis, ut sparsas venarentur animas, ipse domi indefinenter occupabatur in dedocendis residuis Barbarorum moribus, nullâ dissimulatâ maculâ ex inolita vitæ prioris consuetudine. In eum finem tribuebat diem instructioni parvulorum, vesperum verò, & primas diei horas adultioribus excolendis dabat. Præter hæc nullo non tempore omnibus præstò erat pro necessitate emergente, non modò animarum; sed & corporum curâ in se susceptâ, quin totas etiam noctes apud ægros excubare erat solitus. Inde factum, ut viribus penitus exhauriretur, maxime cum perexigua insuper alimonia, & maligna accederet. Præter enim frustulum insulsæ & siccæ carnis pro se victu non erat nisi aliquid exotici panis, confecti ex durata, & contusa radice, Mandiocâ dictâ, Mensâ perquam lauta videbatur, si modicum quid ex sylvestribus accederet fructibus. Nihilò tamen minùs continuabat semel assumptos sibi labores tantâ constantiâ, & alacritate animi, ac si corpus etiam ab interno animi vigore tanquam alimento sustentaretur. Atque in his perseverabat tamdiu, donec profligatæ valetudini jam non superesset remedium.

Igitur 1. Martii Anno 1702. suum laboris Apostolici propè bien- 3.
 nium præcoce, sed beata morte clausit, meritum in cælo denarium receperurus. Id tamen, quod per brevitatem vitæ obtinere non potuit, postmodum suo in cælis parrocinio pro bono suæ derelictæ Missionis feliciter evicit. Quippe ejus Neophyti inveteratæ vitium ebrietatis, cui perditè inhærebant, unâ cum cæteris flagitiis agnatis, simul & semel damnârunt, prorsusque abdicârunt, ad quod ipsum nullis antea machinis percelli poterant. Præmaturum ejus obitum vel ipsi dolebant Indi singulari certè luctu, posteaquam in vivis P. Antonium non alio, quàm amantissimi Patris nomine compellere erant soliti.

CAP. VI. §. 3.

1. *P. Antonii Fideli vita, virtus, navigatio morosa.*
 2. *Charitas Patrum Franciscanorum, in ejectos vi*
tempestatibus. 3. *Iterata ejectione in Brasiliam.*
 4. *Missio S. Joannis Baptiste fundata.*

1. **N**atus erat P. Antonius Fideli Regii Julii in Calabria à Nobilissimis Parentibus, quorum tamen splendorem sanctæ demissionis studio altum subtrahit. Primos adolescentiæ annos transiegit Neapoli in Seminario S. Francisci Xav. quò studiorum causa transmissus est. Ibi vocantem Deum sequens, Societati Jesu est adlectus. In hac non minorem virtutis, quàm scientiæ progressum fecit, ut suis æquè superioribus ac æqualibus summopere se probaverit. Conciliârat illi omnium amorem suavis, & admodum amabilis agendi ratio. Quippe quocumque tandem tenore res fluebant prospero vel sinistro, ille sibi constabat, amœni semper vultus, hilarisque animi, erga omnes comis, & benevolus, cumque se occasio dabat, suis quoque sociis, etsi in rebus arduis, ad gratificandum paratus. At enim Neapolitana Provincia ejus zelo angustior visa est, ut ampliorem inter Indos ambiret, cujus voti etiam damnatus est, obtentiâ licentiâ cum P. Ignatio de Frias, id temporis Generali Procuratore in Paraguariam proficiscendi. Hoc longinquum iter ingressus est Anno 1696. sed ante solidum propè quadriennium vix absolvit. Delatus enim ad Urbem Gaditanam, intellexit, ulteriorem navigandi occasionem procul abesse. Ergo Hispalim profectus biennium ibidem in Domo Professa exegit, non sine ingenti incolarum copiosè confluentium fructu. Quippe per septem & amplius horas excipiendis eorum confessionibus indefessus aderat, aliâque Societati consueta præstabat obsequia tam feliciter, ut apud omnes præsertim apud Nobiles sancti viri nomen sibi, longè aliud agens, comparârit. Denique data navigandi occasione Gades repetens, cum quadraginta quinque Patribus è Societate nostra, in tres naves partitis, Anno 1698. iter maritimum est profectus. Lentus enim verò nec sine magnis infortuniis cursus fuit, quando post viginti duos primùm menses portum Boni Aëris tenuerat. Causa tam tardæ, & vagæ profectiois fuit, quod primis statim

statim diebus, Gadibusque vix à conspectu subductis navigia, variè dispersa semetipsa invicem amiserint. Huc faciebant decumani fluctus, & maris turbines, vi quorum ad litora Guineæ ejecta sunt. Primaria verò navis, qua vehebatur P. Antonius Fideli, coacta est salutem quaerere in Lusitana Insula S. Jacobi.

Est hæc una Hesperidum, vel ut hodie loquuntur, Insula Promontorii viridis. Ibi cum insigni benevolentia excepti sunt, maxime à Patribus Franciscanis, quorum charitas non permisit Nostros aliò divertere, nisi intra sua septa, ne scilicet loci illius indoles, peregrinis nocentissima, etiam nostris exitio foret. Et verò exquisita ea charitate effectum est, ut nemo nostrorum periret, cum cæteri tamen plerique omnes, qui unà exscenderant, decumberent, & plus centum mortem oppetierint. Sed hoc ipsum Patribus nostris, dum morantur, non levem facebat laborem, quo ægris, & moribundis extremo solatio adstiterunt. Cum igitur tempus continuandi itineris advenisset, mirum dictu est, quanta amoris significatione Patres Franciscani, præsertim eorum Superior nostros dimiserint, usque ad dulces prægaudio lacrymas, eo etiam ex capite, quòd viderent singulos nostros salvos, & incolumes, nullo eorum desiderato, quin cum auctario discedere ab hoc tam periculoso exteris loco. Nam P. Superior nostrorum ibidem magnæ spei, & fervoris juvenem in Societatem adlegerat. In comperto interim est certâ experientiâ, paucos peregrinos, quibus in eas devenire terras contigerit, has easdem non aliter quàm morte deserere: id quod adagio locum fecit, ut ea terra *Sepulchrum Europæorum* diceretur.

At enim hunc tam fortunatum abitum iidem, qui nuper, marini turbines iterum exceperunt, ut post aliquod temporis intervallum denud cogerentur, ad oram scil. Brasiliæ, appellere, & naves reparare. Inde post omnem charitatis operam à Lusitanis Patribus præstitam, terra tandem vice se mari commiserunt, ventisque faventibus ad portum boni aëris delati, optatas attigerunt terras, vitam servatam illorum populorum salutem consecraturi. Quamquam si vel in mari defuncti essent, mors illis in gloria non fuisset, cum ob ærumnas maris fortiter toleratas, tum ob alios socios itineris omni Religioso servitio usque ad obitum procuratos. Cum igitur beneficio boni aëris vires tantisper recollegerent, P. Fideli Cordubam fuit transmissus, ubi emissis 4. solennibus votis Deo arcibus in Societate se obstrinxit. Ita

obarmatus citra morem ad Chiquitorum Colonias properavit, ubi vitam suam præmaturò perisse diximus. Atque hæc de Apostolici Viri Virutibus, & morte dicta sunt ex occasione Reductionis S. Josephi.

4. Quarta reductio nomen sortita est à S. Joanne Bapt. & complectitur potissimum populos Xamaròs. Fundata hæc est mense Junio Anno 1699. à P. Joanne Bapt. de Zea, & P. Parricio Fernandez. Prior horum Indos Tanipucas, Curicas, & Pequiquas suâ eloquentiâ ed jam permoverat, ut vellent conjungi erectæ Communitati, & Christianam amplecti legem, cum improvise Superiorum imperio avocatus, præesse iussus est Reductionibus ad flumen Uraquayum. Itaque totius novæ Coloniae onus soli incubuit Patri Joanni Parricio. Hic tamen propter constantem in valetudinem, tum etiam propter summam egestatem, aliosque multiplices labores non poterat per tres primos annos venari plures barbaros, quorum tamen multi erant bono Neophytorum exemplo allecti ad augendum credentium numerum. Improbo nihilominus labore pervicit tandem populos Suberecas, & Petas, uti & aliquos Pinnocas, qui non alia de causa ad communitatem advolarunt, quam ut sacro baptismi fonte lustrati, vitam suam Deo consecrarent, quam grassante in suis terris lue potro conservare desperaverant. Hoc baptismi desiderium in Barbaris miro solatio affecit Virum Apostolicum, ut labor ipse dulcesceret, atque ad venandas animas magis incitaretur, nec unquam absque fructu, minore tamen, quam optaret Patris Zelus. Impedimentum ponebat situs communitatis non admodum salubris, ac pesti crebro obnoxius, ut adeò Indi metu contagionis absterrentur, donec ea Colonia in tractum magis sanum transferretur.

CAPUT VII.

De Missionum ærumnis per eas terras.

§. I.

1. *Modus venandi animas.* 2. *Difficultas & pericula hujus venationis.* 3. *Alia & crebra mortis pericula & sexcenta ærumna.* 4. *Nec tamen sine sacro solatio.*

Postquam aliqua jam de laboribus nostrorum in novella hac Christianorum regione sparsim enarravimus, nunc arduam sane vivendi rationem fusius, & ordinariùs docebimus. Initium faciat modus instituendi Missionem, quæ tamen venationis sacrae nomen magis meretur, eò quòd barbari in densissimis sylvis, & tenebrosis montium cavernis sint investigandi. In eum adeò finem Missionarius sumptu precum Canonicarum libro sub axillam, & in manum Christo crucifixo citra aliam rerum provisionem, solà Dei providentiâ confusus iter ingreditur. In socios sibi adsciscit viginti quinque, aut triginta Neophytos Christianos, partim futuros interpretes, partim viarum duces, quas expediri multoties opus est. Itaque manus eorum comitum ascitis, & securibus constanter instructæ sunt, ut præcis arborum obstantium ramis viam aperiant per nemorum tesqua. Qui quidem labor aliquando necessarius est ad 30. aut 40. Milliaria.

Accidit non semel, cum in trajiciendis crebris paludibus, & labucus minoribus collo tenui Nostri urgerent iter. Ad incitamentum enim Neophytorum Comitantium ipsi Patres semper primi erant ad tentanda fluviorum vada, ad superandas ascensu, vel descensu lubricas, & periculosas montium declivitates, ad explorandas abditas cavernas: nec absque periculo vel à latentibus ibi feris, vel à ferinis barbaris pereundi. Intermittunt post omnes hos labores nihil superebat, quo

quo sub noctem levarent famem, præter sylvestres radices. Quin sæpe per dies aliquot nec siti mitigandæ quidquam aderat, nisi roscidæ in arborum frondibus pendentes guttæ: noctu lectuli vicem supplebat dura sub dio tellus sine omni adversus nocturna frigora adminiculo; tugurium enim, si quod tumultuario opere struebatur, erat ventis pervium, & miserum ex arborum, & fructicum ramalibus, ad depactos quadrifariam palos implexis.

3. His accessit præsentissimum quovis momento vitæ periculum, cum Barbari sub larva Missionariorum nonnisi personatos Mamalucos suspicarentur, atque adeo suas clavas in vestigio expedirent, & arcus intentos ad ictum sustinerent. Necui tamen suspicio veniat, me rem ejusque periculum nimio opere exaggerasse, scriptum Missionarii testimonium in medium afferam. Hic proximis retrò annis in Missione apud Zamucos constitutus, scripsit P. Joanni Patricio Fernandez, Rectori Collegii ad S. Jacobum de Estero, qui ipse aliquoties cum R. P. Provinciali eas Missiones exploratas habebat. *Ne me diutius detineam (inquit præter alia) nihil dicam, qua ratione ad hos populos Zamucos sum delatus. Illud non silebo, me præter consilium eorum, qui vias norant, iter tamen continuasse. Unde accidit, ut multa milliaria conficerem, medio corpore tenuis aquæmersus. Quod tamen tot ac tantas, vix superabiles difficultates exhausserim, non alteri in acceptis fero, quam uni unico DEO. Intuitu nimirum meritorum Primi hujus Colonia Apostoli P. Joan. Bapt. de Zea mihi vires suffecit Bonitas Divina, tanto conatus necessarius.*

4. Hæc ille Pater. Addendum tamen his est, bonum DEUM in iis circumstantiis servos suos non deseruisse, nec fraudasse suo solatio, & auxilio, quando etiam præter communem naturæ ordinem vel vitæ necessariis providit, vel faucibus ferarum, hostiùmque telis eripuit. Experimento proprio id didicit P. Lucas Cavallero non semel, & ex eo etiam patet, quòd P. Michaël de Yegros ad suum R. P. Provincialem perscripsit, quando Anno 1702. cum P. Francilco Hervàs è regione Chiquitorum flumen Paràquarium exploratum ibat. *Monse Majo scribit ille, cum 40. Neophytorum profecti sumus, cum paulò ante Communitatem S. Archangeli Raphaëlis constituissemus. Omnis conatus noster erat spes in DEUM. Simul ac iter ingressi sumus, nostri Comites in tutelam, & via ducem sibi adoptarunt Sanctissimam Virginem, cujus & opem præsentaneam sumus experti. Quippe nobis modo de carnibus ferinis, modo de piscibus materno prospexit, eo ipso articulo, dum extrema necessitas*

premebat. Idem Marianum praesidium nobis adsuit in variis periculis, quae exantlanda partim per ardua montium, partim per planitiem, aquis superfusis stagnantem, quibus superandi duos omnino menses insumpsimus, donec ad quassum flumen evaderemus, non sine perpetuo periculo incidendi in barbaris hostium manus. Hic igitur modus est, quo nostri Patres in Missionibus utuntur. Et quamquam ærumnæ, & difficultates oppidò graves intercurrant, majoris tamen sine comparatione solatii res est, si modò animas quadringentas, aut quingentas, sacra venatione captas, secum reducerint domum. Nam quamvis numerus reductorum quandoque non admodum copiosus sit, spe tamen se solantur, fore, ut in proximum annum plus prædæ nanciscantur. Id verò ea de causa frequentius fit, quòd Barbari securos se præstare antea satagant, ne fortè personatis se Mamalucis credant. Itaque in antecessum aliquos ex suis viculis clam subornant ad Coloniam, qui locum, incolas, & Patres nostros per omnia explorent.

CAP. VII. §. 2.

1. *Stabiliuntur priores ærumnæ.* 2. *Soliditas virtutum requiritur ad has.* 3. *Longævitas Patrum inter tot ærumnas.*

Postquam igitur commemoratum est, quanto labore ster, dictis id genus excursionibus ferinos populos ad cultiorem Societatem colligere, scripto illud ipsum testimonio confirmabo, ex quo patebit, quanti moliminis sit, Neophytos Christianæ fidei præceptis imbuere, in iisque conservare. Epistola scripta est à Joanne de Avila, Fratere Societatis nostræ, viro fide digno, qui R. P. Provincialis individuus Comes omnia ea loca peragrandò lustravit. Tenor epistolæ est ejusmodi. *Quemadmodum in prima fundatione Paraquariensium Reduccionum à primis Apostolicis operariis plurimum crucis exhauriendum fuit, donec incultos Indos, è sylvis protractos, ad Christianæ viæ humanitatem, & ordinem permoverent, ita ut in triginta hodie communitates rite sint distributi: pari ratione non minus sudoris, & molestia fuit primis Chiquitorum Missionariis ad formandam novam eorundem Coloniam. Dicitur vix potest, quantum Patribus tolerandum fuerit, non tantum ab apertis hostibus, sed à clanculariis quoque, quos in numero amicorum censebant.*

Patis-

Patiebantur penuriam omnium, quæ ad hominis vitam pernecessaria requiruntur. Itaque famēs, & sitis, extrema paupertas, & summa derelictio, discrimina sexcenta per profundas paludes, per aspera, & invia montium, per impenetrabiles sylvas, & solitudines erant horum Apostolorum perpetui comites. Accedit his frementium bestiarum ingluvies, constans mutatio aëris, & locorum parùm salubrium, denique conjurata adversus DEI Seruos Inferorum hostilitas, & jugis infestatio. Possem asserere singulares eventus, quos vel hisce meis oculis usurpavi, vel certa narratione accepi ab oculatis testibus, quarum tamen rerum meminisse non possum, quin ruborem mihi excutiant. Vidisses enim persèpe inambulantes hos fervidos operarios malè tedos vilissimâ lacernâ, assutis passim centonibus suffultâ, quin pelles ferinæ quandoque vestis vicem supplebant. Calcei evangelizantium erant ex frusto crudi corii, quod supernè alio item frusto plantâs tegebat. Verticem adversus intolerabiles eorum locorum calores, & solis vehementiam altero corii fragmento pilei vice defendebant. Seratum illis citra omne commodum: cibus Oriza Indica in tantilla quantitate, ut reficiendis viribus non esset satis. Carebant longo sanè tempore sociorum solatio, quorum ne unum quidem in ea vastitate videre erat. Affligebant illos & graves & diuturni morbi, quin esset remedium, vel certò levamen, aut fomentum à quoquam, agris assistente. Hæc memoratus Frater. Ad majorem tamen similitudinem confirmationem addam unum & alterum. Non diu est, cum ex Patre, his Reductionibus Præfecto intellexi, quòd aliquot ibi menses transegerit, quin aliud obsonii suppeteret præter herbas agrestes, & radices. Imò his ipsi non semel carendum fuit, ut cogereur altiùs penetrare sylvas, ad fructus quales quales colligendos. Cùm P. Gregorius Cabral nomine & loco R.P. Provincialis Simonis de Leon illas Missiones inviseret, coactus est ingruente hyeme (quam solæ pluvix ibi locorum constituunt) per non modicum temporis intervalum cum septem Sociis Missionariis intra tugurium, ramis arborum contextum, subsistere. Ibi ad manum obsonii nihil admodum fuit præter poma sylvestria, Moraqui dicta, & modicum lactis. Quia imò ipsam festivorem aliàs Paschatis mensam absolverunt aliquot triticeæ spicæ, quas Neophyti famelicis attulerant. P. Joannes Bapt. de Zealæro illo Anastasis Dominicæ die ne quidem dicto fruebatur victu, solis pisciculis illi oblati, stomacho nullatenus factis, utpote omni felle amarioribus.

2. Has quasi minutias huc apponere visum est mihi non fore superfluum, ut illi, qui Apostolicorum virorum labores duntaxat merentur ex numero conversarum animarum, unà pensi haberent, quantis laboribus & sudoribus is fructus staret, sed & pronius est cuilibet ex his colligere, utrum ea heroica charitate, tam necessaria, sit instructus, si memorata ratione affecter promotionem divinæ gloriæ, & salutem Indorum. Nam profectò inter tot pericula imperterritum versari, in tam arduis laboribus constanter perseverare, eam vivendi normam eligere, in qua ad singulos passus mors obvia stat, in qua famis & sitis dura hinc necessitas, illinc intenti arcus & sagittæ obversantur: hac parte vastissima & horribilia nemora, illa parte ferocissimi Barbari, quibus omnibus & undique Missionarius cingitur. Atque inter hæc universa, inquam, tamen citra formidinem perfare, argumentum sanè est non vulgaris virtutis, quæ omnibus & singulis, per remotissimas hasterras, Christum prædicaturis, summè semperque est necessaria. Eam ob causam solent hujus Indicæ Provinciæ Superiores Admodum R. P. Præpositum Generalem scripto monere, non cuilibet promiscuè hujus nationis Missionem convenire, sed illis solum, qui sunt radicatæ & roboratæ virtutis. Et verò memetipsum propria experientia convicit, quàm falsa opinione mea lesus fuerim, dum in Europa adhuc existens, & Missionis Indicæ appetens, mihi imaginabar, satis provisum esse Missionario harum regionum, si modò arderet ingenti animarum zelo. At verò illi, qui in noticiam hujus relationis venerint, facile intelligent, potius requiri abnegata omnia sui ipsius commoda, invictam patientiam, profundam admodum sui demissionem, corporis & animi afflictationem.

3. Nihilo tamen minùs his ita constitutis, negari interim non potest tanquam veritas vix non manu palpanda, quàm liberaliter bonus Deus sua conferat. Quippe nulli non mirum videbitur, inter tot laboriosas functiones ex tanto Missionariorum numero tantùm tres aut quatuor mortem oppetiisse: licet aliqui eorum 25. quin 30. annos in Apostolico hoc opere insumperint. Plus admirationis habet, quòd plerisque his viris constans vigeret sanitas, quin firmior fuerit, quàm si ordinati Collegii commodis frugalibus frui potuissent. Ut cæteros taceam, unus mihi Pater Zea Testis esto. Hic jam provectæ ætatis vir 65. annorum, corporis habitudine & virium tenuis, referebat hominem non adultiorem quàm 30. annorum. Præterea norandum

restat, quòd hodie dum externæ difficultates sunt magnam partem mitigatæ, cum populus post susceptam fidem sensim Ordinationem quoque & cultiorem vivendi formam præferre cœpit. Ex quo ipso sequitur, operariis multas ex supra allatis molestias fuisse sublatas. Præterea nimius alimonie defectus, ex eoque natæ difficultates non nihil levatæ sunt liberali benevolentia Hispanæ Nobilitatis.

C A P U T VIII.

De fervore & pietate novorum Christianorum, quam DEUS miris eventis est remuneratus.

§. I.

1. *Accurata legis divinæ observantia in conversis Indis: cruenta pœnitentia.* 2. *Conscientiæ expiandæ candor.* 3. *Inda, ut innocentiam baptismi non perderet, mori optavit, & est mortua.*

1.

Equidem labor, à Patribus nostris impensus ad abolendas Idololatriæ superstitiones, & implantandam vicissim veram Religionem apud has barbaras gentes, magno sanè stetit, ut hactenus narratum est: Sed enim multo major fuit laboris fructus, in consideratione, quàm bonam in terram semen veræ fidei apud cæcos hos Indos ceciderit, & quàm præmaturus tulerit fructus, Paradiso dignos. Neque verò possum satis describere ferventem pietatem novellorum Christianorum. Afferam proinde ipsorum verba operariorum, qui tam fragiferum semen sparserunt, & sequentes fructus suis mer oculis cum solatio usurpârunt, & admiratione. *In veri DEI cognitione (scribit unus es his) & in accurata Legum Divinarum observantia ausim dicere citra omnem rei exaggerationem, quod regio ista, nuper spelæum fremantium bestiarum, & omnium scelorum vorago, per DEI gratiam modò sit viva representatio primitiva Ecclesia.*

Alius

Alius in hæc verba prorumpit, infinita sint superis laudes, & gratia! Nam si horum populorum vitam, quamdiu idololatra adhuc dum erant, comparo cum illa, quam modò vivunt, fatendum sanè mihi est, ipsos sacro fonte renatos, in reparata prima innocentia constanter conversari. P. Sebastianus de S. Martino, qui harum communitatum Superior fuerat, dictis superaddit sequentia. Est sanè opera pretium, exhauriri omnes molestias amore istorum populorum propter ingentem inclinationem erga sanctam fidem, veram devotionem universè erga DEUM, & omnes res Divinas. Fufius eundem explicat fervorem ejus gentis Missionarius ex Reductione S. Josephi hisce verbis: Haud facile dictu est, inquit, quam intensus ardor fuerit per hos sacros dies, nempe vni Fejunii Anno 1705. quem in templis præferebant Neophyti. Concionibus divinis assisteabant summa animi attentione, nec minore fructu, atque aded inter tanta cordis piè contriti signa, ut mihi viderer, me versari in medio piissimorum Hispanorum. Adùm sacra contritionis, quo allocutus claudebatur, tam contento, ac serio animo eliciebant, ut plerisque uberes fluere lacryma. Tum verò arreptis flagris in sua terga immodicè savire, ut dehortationis freno opus fuerit. At illi monitis his insuper habitis pergebant sanè velut furere, & elatione voce Divinam Misericordiam implorare, subjuncto intensissimo de peccatis dolore, ac firmo proposito non offendendi de cætero Divinam Majestatem maxime per innatum vitium ebrietatis, cujus vel memoriam abolitam cupiebant. Luculentius tamen se prodebat devotio & dolor animi, quando ad sacram peccatorum confessionem se conferebant. Nam inter tam copiosas lacrymas, & dolentis animi singultus noxas suas aperiebant, ut & mihi præ solatio oculi fletu natarent, gratiasque agerem Divinæ Bonitati, qua tam prodigiosa operatur in illo populo, ex ipsa natura tam barbaro, in fide suscepta adhuc dum novitio, & satis rudi. Hæc verba sunt dicti P. Missionarii, cujus epistola sexcenta alia eventa memorat ad demonstrandam insignem Neophytorum Religionem, usque ad ruborem eorum, qui in gremio veræ Ecclesiæ nati & educati torpescunt.

Porrò quantus conscientiæ candor his recentibus Christianis sit, 2.
restantur alii Patrum nostrorum. Certè mirum quantum solliciti, & anxii hi Indi laborant, ut animæ suæ maculas, etiam minimas in sacro tribunali detegant: quin sunt eorum aliqui, qui tam innocentem ducunt vitam, ut sæpè ne materiam quidem absolutioni sufficientem afferant, etiam post excussos omnes conscientiæ angulos. Ubi primum vel levem remordentis animi stimulum sentiunt, aut noxæ ali-

cujus reminiscuntur, quin si vel umbram peccati suspicantur, mox inter fluentes lacrymas offensam Numinis deprecanti, rectè properant incitato cursu ad Patrem, vel remedium animæ vel expiationem rogaturi. Et accursus hic quidem fit, etiam si suis laboribus ruri distinentur, aut domi nocturna quiete fruuntur; abrupto enim labore, aut quiete negotium hoc animæ præ omnibus urgent, & ad conscientie arbitrum accurrunt, DEI Vicarium.

3. Dignum memoratu est, quod uni admodum piæ sceminae ex dicta Reductione accidit. Hæc cum sibi persuaderet, non posse se inter tot peccandi pericula conscientiam suam in innocentia, sacro baptismo comparata, satis tueri & conservare, DEUM enixè precata est, ut in eo statu eam constitueret, qui securitatem animæ suæ præstaret, non contrahendi ullam deinceps maculam. Et hem! precibus cœlum annuit. Quippe ipso festo Ascendentis in Cœlum Domini gravi morbo repente prostrata est. Mox ergo morientium Viatico cœlesti instructa, sacroque oleo inuncta intra paucas horas lenissima morte æternitatem adiit, obtentâ adedò gratiâ non ampliùs peccandi.

CAP. VIII. §. 2.

1. *Corrector Neophytorum, & castigatio, quæ coacta, quæ spontanea.* 2. *Chiquiti fatales ponunt inimicitias: mansuetudinem ipsi vitæ præhabent.* 3. *Neophytorum exercitia pietatis planè admiranda.*

1. **N**Eque verò hæc animi mundities penes aliquos tantum est, quos fortè singulari gratia Deus dignatur, sed eadem innocentie laus cadit in omnes illas Indorum communitates, si ab externo quidem morum habitu iudicium formamus. Ad promovendum vitæ tam inculpatæ tenorem faciunt certi à qualibet Colonia electi, Præfecti, quorum officium est, ut in cæterorum omnium mores, & vitam intentos habeant oculos. Quodsi compertum fuerit, aliquem impigisse graviter in præceptum divinum, maximè sextum Decalogi, hunc ad se citatum sacco pœnitentiæ induunt, qui exinde in medio templi suam culpam confessus, DEO suppliciter pro venia esse jubetur. Quo facto pœnitentem deducunt in apertum forum, & iuclementer flagris

flagris cædunt in præsentia omnium incolarum. Sed hæc culpam lucentium patientia tantum admirationis non meretur, dum ex aliena inspectione ad pœnam trahuntur, quantum laudis habet aliorum spontanea & sincera sui ipsorum accusatio. Sed hæc nimio potius fervori Neophytorum tribuenda, & nonnemini fortè reprehendenda. Neque enim à nostris ea suggeritur, multò minùs probatur. Ponitur tamen in hac historia, ut, quid simplex recentium Christianorum fervor ex optima mente factitârit, constet. Exemplum esto Indus & Inda. Ille quidem nuperrimè aquis salutaribus tinctus, cum spectaret id genus supplicii reo Christiano inflictum ob similem priori culpam ita corde commotus est ex justo hoc supplicio, ut palàm profiteretur se paris criminis reum, parem adeò pœnam esse promeritum, quam sibi proin infligi ultrò exposcebat. Inda verò illa, quòd nemine quidem conscio fragilitate magis, quàm meditata malitia deliquisset, ultroneè abiit, Reductionis Syndico se stitit cum fletu crimen falsa, supplex institit, ut flagitii, licet occulti, publica pœna in se statueretur, qua dignissimam se censebat, quòd summum Bonum (ut agebat) Deum nempe offenderet, quòd exempla aliorum, strenuè carnis assultui resistentium, non fuerit secuta, quòd præsentiam Divini Numinis, ubique circumfusam non cogitârit, nec statutas sceleri in Orco pœnas cordi habuerit, aliâque salutis adminicula, à Patribus tradita, neglexerit. Profectò res hæc non parvi æstimanda, dum sit à barbaris nuper personis, libertati assuetis, sine freno, sine metu ullius corripientis, dum modò rigore tanto cupiunt animadverti in sua etiam occulta flagitia.

Stupendum magis videretur, quòd Chiquiti fatales inimicitias, 2. quas adversus conterminos sibi populos perpetuò fovebant, penitus aboleverint. Hæc aversio, & fatale odium erat Chiquitis cum materno quasi lacte ingeneratum, quod auxit innata crudelitas, & continua cruoris effusio propè insanabile malum reddidit. Et tamen hi modò populi, sibi nuper infensissimi, ut ne mutuum quidem conspectum ferrent, hodie unà habitant in eadem communitate, sub eodem recto, in eadem mensa juncti victitant, hostili odio in amorem transmigrante, ut Consanguineos, atque domesticos illos esse crederes. Pocuisset sanè hæc mutatio videri apex virtutis in his Neophytis Christianis, nisi adhuc altius ea virtus ascendisset. Nam ab hostibus ethnicis si obruebantur, illi nihil admodum resistere, ut potius in frustra

concili, aut clavis mactati occumberent, quàm resistendo mansuetudinem, divina lege præceptam, læderent suo quidem ex iudicio. Audierant aliquando, mandasse DEUM, ne malum malo redderemus, nec acceptas injurias vindicaremus, quandoquidem ipse servator, dum viveret, semper mitem, & benignum suis hostibus se præbuisset. Cùm ergo accidisset, ut paulò post aliqui Neophytorum excurrerent, Indos ethnicos indagaturi, & ad agnitionem veri DEI inducturi, brevi obviam habuerunt barbarorum turmam. Et isti quidem mox expeditis telis & clavis in Christianos irruerunt. Hi verò, licet animosi satis & magis in armis experti, facile tutari se possent, nec tamen quid maleficii suis hostibus inferrent, maluerunt vitam perdere, quàm vim vi repellere. Fuerunt alii, qui in eundem finem excurrerunt, quin aliquid armorum secum deferre vellent. Cùm igitur ad paganos delati erant, arbori affixerunt imaginem B. V. MARIÆ, addito simul monito, ut hanc Divinæ Matris figuram venerarentur. Sed dati responsi loco densum telorum imbrem, in se emissorum receperunt, ex quo multi prostrati ceciderunt. Hoc intellecto Patres lacrymas non continuere, miraculum divinæ gratiæ interpretati in hoc populo, qui naturæ ductu tam tumidus, tam vindictæ cupidus & sanguinarius fuerat.

3. At enim hæc tam tenera devotio & pronitas ad res divinas, tantum è diverso vitiorum odium, & horror vel ad umbram peccati, & quod consequitur, tam religiosa morum probitas, & pietatis studium adscribendum omnino est sanctis vitæ Christianæ exercitiis, quibus alitur & crescit Neophytorum virtus. His sese exercent omnes & singuli cujuscunque conditionis, ætatis & sexûs. Ter in die, manè scilicet in meridie, & vesperi universa sexûs utriusque juventus congregatur, duòsque veluti in choros dividitur ad decantandas alta voce preces bene multas, quæ clauduntur ibidem cantu rerum, in Catechesi à Patribus traditarum. Quor diebus Dominicis & Festis Sanctorum convocatur totus populus ad audiendam articulorum fidei explanationem. Interest subin solemni officio divino, ad aram cantari solito. Omnes cùm manè cubitu surgunt, aut sub noctem cubitum concedunt, divinæ tutelæ sese diligenter committunt, invocato etiam inter prolixas preces cœlestis Reginæ & Custodum Angelorum præsidio. Alterius generis Orationibus uruntur in templo, quas tempore sacrificii præsertim sub elevatione divinæ Hostiæ & Calicis ad DEUM arden-

ardenter jaculantur. Antequam mensæ affident, magna attentione præmittunt preces pro cibi benedictione, neque gustant quidquam, nisi antea signatum formâ S. Crucis. Cùm verò ad sumptionem Sanctissimi Sacramenti admittuntur explicari non potest, quanta animi devorione, inter quatuor virtutum actus ad dignè suscipiendum, sub panis specie velatum, Numen accedant, quanta dein sollicitudine caveant, ne conscientiæ nitorem ulla peccati labe offuscant. In confirmationem hujus possent aliquammulta afferri specimina, sed brevitatis & tollendi fastidii studio unum sufficiat exemplum. Erant aliqui, qui ad sacram Synaxin admitti cupiebant. At Pater illis reposuit, nunquam hanc gratiam concessum iri, nisi liberiore vivendi genere abstinerent, morésque suos penitus corrigerent, quippe qui ritus idololatriæ adhucdum redolerent. Responso hoc vix accepto, omni contentione incubuerunt, in morum emendationem, id quod brevè, licèt magno labore steterit, à se obtinuerunt, votis proinde suis damnati. Post temporis intervallum sciscitabatur Pater, an non ad vomitum rediissent in pristina vitæ libertate? Cui responderunt non sine admiratione: qui fieri possit, amantissime Pater, ut offendamus nostrum DEUM, posteaquam ipsam in sui ipsius substantia sub corde nostro recepimus?

CAP. VIII. §. 3.

1. *Musica sacra Neophytorum sub noctem. Devotio musica erga Deiparam. Processiones Religiosæ.*
2. *Hos Indos judicârunt olim Hispani non esse homines, sed bestias in humana specie, & ut tales trahabant.*
3. *Papa declarat, Indos esse veros homines.*

NOcturno tempore (scribit aliquis, qui rem coràm est arbitratus) horum populorum communitates Paradiso assimilari videntur, dum omnia à prorsus religiosa, utur simplice, Musicâ resonant, & Christianæ fidei dogmata, metris illigata, decantantur. Puelli quidem & puellulæ id peragunt ad erectam in compitis S. Crucis statuam. Adulti verò in suis tectis, ita tamen, ut fœminæ

minæ à viris sint separatae. Porro texunt corollam Marianam confectis precibus clauduntque variis cantilenis hanc pietatem, in honorem Divini Filii, & Divinæ Matris, ut tamen suam etiam Matrem amabili titulo appellare soleant Neophyti Clientes. Singula Sabbata & pervigilia Beatissimæ Virginis celebrant festivè inter musica sua instrumenta. Iidem diebus hisce omni labore domi forisque in agro abstinent. Neque verò laborem aliàs fuscipiunt, nisi priùs se stiterint in templo, & ante B. Virginis simulacrum preces fuderint. Facultates suas, quas exiguas sanè possident, consecrant obsequiis hujus Divinæ Matris, maluntque egere ipsi, quàm ab Eiusdem cultu vel minimùm recedere. Suadebar aliquando noster Pater, ut candidam ceræ Virginis massam ex apibus collectam, venderent. At illi responderunt, Dei voluntatem non esse, ut nostræ necessitati reservemus, quod Sanctissimæ Eius Matri dono dedimus. Nam si ejusdem amore hanc ceram dimittamus, maternè sataget, ut nostræ egestati nihil admodum sit defuturum. Denique tanquam evidens testimonium solidæ veræque pietatis in his novellis Christianis afferri potest, nempe sumptum ex publicis eorum supplicationibus, præeunte cruce, & sequente Neophytorum spectabili ordine, quæ res aliquorum judicio exigua, quidem videri potest, attamen magni æstimari debet, consideratis iis, apud quos & à quibus hæc fiant populis.

2. Tales certè olim videbantur, ut necessarium fuerit Romani Pontificis iudicium & sententia, donec crederentur hæc gentes rationis atque adeò Divinæ Legis esse capaces. Adduco hæc, quod legere est apud Solorzanum tom. 1. de Jure Indiarum lib. 2. c. 8. & lib. 3. c. 7. Memorat nempe hic scriptor, primos, qui Americos populos detexerunt, temerario iudicio conclusisse, atque etiam evulgasse, quòd hi Indi omni ratione essent destituti, sola externa specie hominibus assimilati, re ipsa brutæ, stupidæque feræ. Quo errore etiam lapsi sunt Hispani in Insula S. Dominici, qui hujus incolas perinde ac bestias habuerunt. Unde illos non aliter ac jumenta ad ferenda onera adegerunt, & per multa milliaria præ se ingredi faciebant. Pari modò contigit in nova Hispania, ubi Hispani indigenas ceu feras ratione carentes sub forma humana respexerunt, similique modo illos tractarunt. Persuasio igitur Hispanorum erat, hos Indos secundùm extrinsecam tantùm figuram (ut perhibebant) homines esse, nec capaces SS. Sacramentorum, & æternæ olim felicitatis.

Atque

Atque hæc quidem sinistra opinio ita inoleverat, ut Joannes Garzes, primus Haxcatae Episcopus, Anno 1536. literas, zelo plenas, ad id temporis Vicarium Christi Paulum III. daret, cum accurata super hac re instructione. Sua proinde Sanctitas permota est, ut Pontificiis suis literis declararet, Indos esse veros homines ratione præditos, & Catholicæ Fidei capaces, ut cæteri in Europa homines. Quòd si autem Mexicani inter bruta animantia aliquando censi sunt, quid tandem sentiendum de nostris Chiquitis? qui (teste P. Josepho Acofta lib. de Politica Indianorum c. 9. Teste item Alphonso de la Penna Montenegro, Quito Episcopi lib. 2.ª Itinerarii) dictos Mexicanos crudelitate & barbarie longè superârunt. Atque ista unicè huc apponenda duxi, ut pateret, hæc externa sanctæ Religionis exercitia non ita vili pendenda, cum hæc se modò tam mirè prodant in populo tam inculto priùs ac barbaro, ut ne quidem hominibus annumerarentur. Sed hem specimina plura, ut videas, quid fructus ferat ager de se horridus, si cultura accedat Apostolica.

CAP. VIII. §. 4.

1. Neophytorum pœnitentium agmen. 2. Supplicatio festo Theophoria. 3. Impetrata pluvia: lues aver-
sa: annona defectus per prodigium tollitur.

H ipsi igitur Neophyti feriâ V. sanctæ hebdomadæ post explanatam sibi Jesu Christi patientis historiam sacro pœnitentium sese induunt, utque cruentato Servatori aliquotusque fiant similes, ponderosis aliqui onerantur crucibus, aliquorum capita coronantur spinis, propriis manibus violenter adactis, alii item incedunt, aut humi repunt expansis brachiis. Alij autem inclementius adhuc in se sæviunt flagris. Hi quidem in supplicantium ordinem se redigunt, prævia juventute tenera cum armis patientis Christi, quam ipsam subsequitur grandior S. Crucis effigies. Simili ordine se sistunt ad Christi demortui Cenotaphium, ubi non sine lacrymis varios terræ fructus, & semina offerre consueverunt. Intuitu horum operum (verba sunt unius è Missionariis) non possumus non distillare in dulces lacrymas, dum nempe illæmet animæ Divino Agno, qui
K san-

sanguine suo ipsas redemit, prona adsternuntur, quæ paulò antè feris simillimæ in sylvis errantes vagabantur.

2. Aliam solennem deductionem instituunt Festo Theophoriæ, ad quam conterminos quoque barbaros invitant. Eo igitur die exornant compita tam preciosè quidem, & eleganter, quàm fert ipsorum paupertas. Domos suas non equidem inauratis aulæis, aut pensilibus ex tela Damascena textis taperibus illustrant, id quod transcendit ipsorum facultates, decorè tamen investunt exteriores parietes implexis miro modo palmarum frondibus, erigunt festivos, & triumphales arcus, qui tam venusti, & floriduli in oculos incurunt, ac pulcherrimus hortus. Plerique habitationes suas dedecorant tegminibus, quæ ex multicoloribus plumis non minùs artificiosè, quàm bellè sunt contexta. Quin & brutæ creaturæ partem hujus solennitatis explent, ut eo die communi rerum omnium Domino debirum honorem deferant. Itaque volucres in caveis ante fenestras exponunt, & cuncta jumenta, imò & feræ, puta, tigrides, & leones in publicas plateas producuntur, ubi nimirum augustissimum deferretur Sacramentum. Porrò terram conspergunt granis tritici Turcici, & aliis Seminibus, quæ ipsis crescunt, ut Deus nempe præteriens dignetur illis benedicere, & pro sua misericordia necessarias victui suo fruges terræ multiplicare. Hic sanè explicari non potest devotio, fervor, & sollicitudo, qua hos labores ad gloriam Creatoris sui in se suscipiunt.

3. Equidem mihi persuadeo, non fore, ut bonus Deus (quemadmodum dicitur) se vinci patiatur per tam Religiosam Novorum Christianorum liberalitatem, credi tamen posset, mutuum certamen utrinque intercedere, Dei quidem in largiendo, Indorum in offerendo liberaliter, & unà mendicando à divina bonitate. Nam quanto ardentius hi Neophyti servitio Divino sese impendunt, tanto majori beneficentia solet Deus illos beare, & pluribus gratis cumulare. Experientia docet, Deum illis, quos elegit tanquam pro fundamento novæ Ecclesiæ inter populos ethnicos, singularem benedictionem impertire, non tantum in animæ necessitatibus, sed etiam in iis, quibus corpus indiget. Fortè sementis spes in agris vix non perierat, necessarii humoris inopiâ, vix autem Neophyti preces fuderunt in cælum, cum ex sereno priùs æthere copiosa descendit pluvia. Reductionem S. Raphaëlis pestilens lues infestare cœperat, cum incolæ illico ad templum concurrerunt, misericordiam implorantes, ut Dei
bo-

bonitas hanc plagam averteret: & hem! in vestigio malum desit. Ecce jam prostrati resurgunt valentes, quin de cætero aliquis moreretur, aut sanorum quispiam contagione inficeretur. Fuit aliàs, cum annonæ caritas premeret, & alimonia deficeret, quam calamitatem piæ aliquot Indæ DEO supplices his verbis insinuârunt: *Benignissime DEUS, Domine JESU Christe, da nobis victum, aut certè nobis ex fame moriendum est; alia Inda clamabat: Domine ergone me mori vis? ecce præ fame in terram ruo.* Et verò eodem etiamnum anno tam copiosa secuta est messis, quanta unquam aliàs. Tempuserat, quo Indis ex Colonia S. Joannis Bapt. venandum erat in montibus, ut penù prospicerent carnibus ex stratis feris. At quoniam ædificando templo distinebantur, nec structuram omnino absolverant, relictos se voluerunt divinæ providentiæ, quæ ipsorum necessitates curaret. Itaque abjectâ omni aliâ curâ perrexerunt in ædificio, donec perficeretur totum. Hic enim verò DEUS paternam suam curam erga eos, qui se toti crediderunt illius providentiæ, manifestè experiri dedit. Quippe integri aprorum greges ex sylva ultro procurrerunt, & velut cicures se capi, & mastari, permiserunt, quin resisterent. Cæcis ergo tor feris, quor sufficiebant explendæ penuariæ cellæ, residui apri, perinde ac si altiori imperio satisfecissent, citra omnem noxam ad tesqua sua retrò dilapsi sunt.

CAP. VIII. §. 5.

1. *Neophyti summè æstimant rosaria tanquam scutum in adversis.*
2. *Inclamatum nomen JESUS, Maria à tigridis unguibus liberat.*
3. *Maria invocata agrum Indum sanat.*
4. *Lucidus à cælo globus circumdat Christianos.*
5. *Adulter cacitate punitur.*
6. *Sed pœnitens mirè visum recipit.*

AT finis narrationi non foret, si omnis modus, & circumstantiarum genus afferretur, quo variè DEUS est usus ad demonstrandam his Neophytis suam infinitam benignitatem. Argumentum ejus rei esto, quòd hi recentes Christiani Marianum Rosarium (ut vocamus) pluriæsstimant, quàm res cæteras univeſas, quanticun-

que tandem sint aut splendoris, aut pretii. Neque id fit absque causa. Sacra enim illa corolla servit ipsis tanquam tutissimus itinerum comes, & tutela in periculis. Quemadmodum etiam per invocata duo sacrosancta nomina JESUS, & MARIA sæpenumero à præsentibus periculis, ne à feris dilacerarentur, sunt liberati.

2. Exemplum hujus unicum affero, præ aliis memoriâ dignum. Domum redibat ex itinere Christianus, nomine Jacobus, quod sanè nomen ob vitæ probitatem meretur. In hoc reditu via necessariò ducebat per spissum nemus, cum improvisò effera tigris, suo spelæo imminens, viatorem hunc totis aggreditur viribus. Exhorrescens Indus aliud in arena consilium, & præsidium nesciebat quàm à sanctissimo Nomine JESU, & MARIA, quod utrumque altum inclaimavit. Et hem prodigiosum eventum! Vix ubi pronuntiàrat ea sancta Nomina, cum tigris suas ungues, quibus jam tenebat hominem, retraxit, in sylvarum tesqua recedens. Damni nihil attulit, nisi quòd stracturas leves ab unguibus in vultu reliquerit, velut ad memoriàm prodigii, & beneficii.

3. Hic ipse pius Christianus alia vice interventu B. V. MARIE vitam suam confirmavit. Nam paulò antè derinebatur gravi morbo, adhibitis incaustum remediis. Sed quòd maximè dolebat, erat, eò quòd nihil operæ posset præstare in templi structura. Conversus igitur ad misericordiæ Marianæ opem efflictim orabat, ut illa tanquam Salus infirmorum sanitatem impetraret à Divino Filiolo. Et preces quidem tam fuere efficaces, ut valens altera die surgeret, manum strenuam templo struendo admoveret, verbis, & gestibus prædicaret, quàm salutifera esset confidentia erga cœlestem Reginam. Hoc quidem beneficium pertinebat ad unum duntaxat Christianum, aliud verò ad integram communitatem,

4. Factum est, ut hi Christiani novelli sub vesperum è Templo Domum recederent, ubi collecti preces ex Rosario Mariano persolverant. Sed vix pedem ex sacra æde extulerant, quando è cœlo ingens & lucentissimus descendit globus, qui unà consistentes præ Templi foribus Christianos ambiit suis radiis, & eorum simul corda Cœlesti dulcedine, & interno solatio perfudit. Rem autem hanc supra naturæ ordinem evenisse, colligere est ex miris effectibus, inter hos Christianos subsecutis. Quamquam autem istæ Indorum Communitates à probitate, & religionis fervore meritò commendari, & æstimari pos-

possint, negandum tamen non est, aliquos præterea inveniri sceleratos, curam corporis magis, quam animæ professi inter tot bonos. Et solet bonus aliqui Deus adversus tales brachium suæ vindicis potentiae extendere, & in malitia obfirmatos peccatores singulari modo emollire, aut inflictis etiam pœnis ad officium revocare, quando exempla meliorum in scelestos, & impudentes jam nihil valent, nec dehortantes à vitis operarii post inculcata Dei præcepta quidquam evincunt. Adducam pro testimonio unum vel alterum eventum.

Erat Indus, Jacobus Quiara dictus, qui, licet post susceptum baptismum concubinam dimiserit, tamen hanc postliminio in suam domum de novo receperat. At vindex Deus immisso statim morbo, oculorum lumine reum privavit, ut suæ adulteræ animæ tenebras videret. Prognatis enim in utraque papilla pelliculis visum omnem perdidit. Equidem Patres nostri nihil levamenti omiserunt, sed nihil profecerunt. Hoc rerum articulo misellus homo animum colligens secum ipse disputabat tristis, & anxius, quis tandem mali fons esset. Neque verò reperiebat alium, quàm sua flagitia, velut fontem suæ cæcitatibus. Quare conversus ad divinum corpus, & animæ Archiatrum deprecabatur suam calamitatem, non tam intuitu suæ personæ, hac gratiâ indignæ, quàm suorum respectu domesticorum, lacrymis ipsius sortem prosequentium, & famelicorum, cum interim illi non essent pani lucrando, cum aliquanto post tempore noctu sua peccata excuteret, & miseras bene multas suæ vitæ pensaret, in hæc ardentia verba ad Christum, & ejus Matrem virginæam prorupit: *O mi JESU! miserere mei* (sic enatravit ipse omni populo post mirè recuperatam valerudinem) *mi JESU, quamvis ego non sim meritu, tamen ex infinita misericordia tua mea noxa mihi condona, & oculorum usum mihi redde. Agnosco, O Domine, & ultro fateor, hanc cæcitatem mihi irrogatam esse in penam meorum scelerum. Sed ex sorde doleo commissa, cum firmo proposito non iterandi. Sanctissima Virgo, & Mater DEI MARIA divinum tuum filium mihi reconcilia, & mea misera anima impetra veniam peccatorum, meo autem corpori perditum oculorum lumen. O mi DEUS, & misericordissime Pater, moveat te bonitas tua, & sicut facile potes, hanc mihi fac gratiam, quam aded instanter rogo. Spondeo vicissim tibi, te ab hoc momento non amplius offensum iri, sed me pro viribus sanctam legem tuam observaturum.* Hæc elocutus pergebat inter largas lacrymas tacitè coram Deo suam miseriam deplorare.

6. Subin audiit vocem, ad se directam: *propter adulteria, & peractas sine sincero proposito confessiones hoc malum tibi obvenit.* Dum verba hæc percipit, simul anima inexplicabili dolore obiit: è strato suo se proripit, & simul clarissimam lucem in circuitu admiratur, sole ipso splendidior, sentitque unà miri & suavissimi odoris fragrantiam, nullo terreno aromati comparandam. Arguebat ergo facile, has delicias oculorum, & narium non aliunde, quàm ex cælo defluxisse. Insuper advertebat, membris suis singulares vires accrescere, & miram agilitatem. Ita constitutus cælesti solatio juxta ac dolore animi plenus cum fletu respondet auditæ voci: *Fateor, Clementissime Pater, ac Domine meum flagitium, dum dimissa legitima uxore illicitis amoribus inhasi, de quo tamen delicto summe doleo. Ita est (reponit occulta vox) aperti peccatum hoc in sacro tribunali, & penitentiam age.* His peractis ostentum disparuit, pœnitens verò Jacobus oculorum visum recepit. Considerans postea humanam fragilitatem, & inanitatem voluptatum, seriòque repetens cælestis visionis ac ambrosiæ suavitatem, multis suspiriis desiderabat celerem mortem, fruiturus citò æternis deliciis. Ut verò percepras cæli dulcines phantasiæ magis ingereret, oculos suos, quibus cælestem claritatem aspexerat, propriis manibus obnupsit, ne caducæ vitæ miseras porro videret. Quin ubi hujus ostenti recordabatur, nunquam à fletu, & singultibus poterat abstinere. Hic eventus simul ac innotuit, multum fructus peperit. Vix enim unus & alter repertus est, qui non collecto animo conscientiam purgaret. Maximus tamen fructus pertinet ad pagos SS. Josephi, & Francisci Xav. quorum indigenæ cæcum Jacobum multoties visitarunt, & obsequia charitatis detulerunt.

CAP. VIII. §. 6.

1. *Mira conversio venefici.* 2. *Et apostata per serpentem.* 3. *Item impudici per fulmen.*

1. **N**on minus admirationis alio tamen modo creavit conversio venefici, diu orco authorati. Hunc è sua caverna montana, ubi bruti animalis instar vitam degebat, indefessus Patris Lucæ Cavalero zelus protraxerat. At vix pedem iste magus inulerat in pagum S. Josephi, cum gravi correptus est morbo, in quo sumiter sibi per-

sua-

suadebat, dolores, quos sentiebat, nihil aliud esse, quam amaras querelas, & supplices preces animæ suæ, nuperas, & nunc amissas voluptates dolentis, & insanè requirentis. Quare propositæ conversionis penitens ad pristina desideria cor retraxit, ad brutum vivendi morem rediturus. Fortè concubia nocte, dum impium hoc propositum vigili mente versat, & hinc febris, illinc libidinis calore torquetur, animadvertit, sibi inter terribilem tumultum appropinquare integram populi turbam. Sed revera erant maligni ex Erebo Spiritus, à templi foribus cedere coacti. Ibi enim dum Neophyti inter lacrymas flagris se piè cædunt, dæmones hoc scilicet indignati, inter exerationes sacri loci ad venefici domum sese proripuerunt. Ergo hominem allocuti: ecce! ecce! inquirunt, quàm inconsultè Indi se flagellis cruentent. Tu verò laudem tulisti non vulgarem, quòd passus non sis te circumveniri fraudibus, & mendaciis istorum nebulonum (Patres Millionarios hoc nomine notabant) Restitue te ex templo pristina libertati, & veterum spelæum repete: secus si feceris, acerba hac flagra tu quoque senties. Audiit hæc attonito, trepidòque corde, nihil tamen oculis spectabat præter spissam, terribilèmq; umbram, ex qua vox insonabat. Equidem orci consilium fuit denuo irretiendi hominem, sed spe sua cecidit. Sensit enim æger in tanto horrore, & trepidatione, ipsissimi diaboli scenam hanc esse, sed quomodo liberari ab ejusdem infestatione posset, haud dum sciebat. Audierat quidem, vim maximam adversus inferos esse in sacrosanctis nominibus JESU, & MARIA, sed eodem angustię articulo non occurrit hoc protinus memoriæ. Vix autem recordatus, cum sincera fiducia pronuntiavit sacra Nomina, quibus fulminata spectra tanto cum tumultu, ceu tota domus corrueret, in fugam se conjecerunt. Æger contra continuato de noxis suis dolore planè statuit insistere salutis viam, id quod reipsa præstitit. Simul enim ac convaluit, Patri Cavallero se stitit, humiq; prostratus lacrymis magis, quàm verbis gratiam baptismi expetiit.

Hæc duo primùm narrata exempla sunt partim solatii, partim 2. terroris plena, at majoris fuit moliminis res in duobus sequentibus Indis. Hi in malitia sua obfirmati flocci habebant salutis monita, à Patribus nostris exaggerata. Primus horum erat Christianus recens, quem pedetentim pigebar vivere vitam rationi congruam, pertæsus jam legis Divinæ. Ergo ex Colonia S. Raphaëlis profugus revolavit ad paganos. Ibi intermisso omni Religionis sanctæ exercitiò, facile fuit

fuit animarum hosti, præcipitare illum in veterum vitiis devia, maxime libidinis, in qua cum impia pridem persona consueverat. Cognita hujus fugâ Missionarius hujus ipsius Communitatis, à quo reductus erat ad fidei veritatem, sine mora Christianos mittit, qui insequerentur fugientem. Et verò deprenderunt eundem in globo barbarorum. Exprobrabant fractam Deo fidem, in baptismo datam, & unâ perfidiam contra promissum, Patribus factum, perseverandi scilicet in dicti pagi habitatione. Transfuga dissimulato exprobrationis tam acerbæ fastidio, ablegatos amico, lætòque vultu, & verbis optimis excipit, spe eos quoque pervertendi, & ad defectionem à Fide pertrahendi. Verbis igitur lætat tamdiu, donec statum tempus instruendi more suo convivii ingrueret. Quapropter ut lautius pararet obsonium, apostata venatum abit, nec operosè feram sternit. Prædâ lætus reditum maturat, totus in ea cogitatione fixus, qui dolosum suum propositum daret executioni. Interea percipit à tergo insolitum strepitum, ut præ metu exhorresceret usque ad frigidum sudorem. Nec hoc immeritò; nam serpens horrendæ magnitudinis ipsi imminebat. Hoc conspecto corporis, & animi vires colligit, impa-
 tæque clavâ suâ bestiam non perfectoriè salutat. At illa ex icu effera-
 feratior omni nisu gutturi Antagonistæ inhiat. Retrocedit ille, salu-
 cautiore icum geminaturus pro libertate, sed sinistro omine. Nam
 clava ipsi ex manibus excidit, & simul animositas è pectore, quo so-
 lo spem residuam sustentaverat. Desertus ergo omni alio subsidio ar-
 cum corripit, & sagittam, in clamans interim unde unde opem, à
 nullo ferendam, utpote à nemine auditus. Desperata proin salute,
 viribus labentibus, vix non sui deditionem faciebat. Id saluti deni-
 que fuit, quòd serpens gutturi iterum involans semet graviter sauciâr-
 ex telo, ad singulum pendente, ut fuso non parcè crasore languesce-
 rer. Apostata interim occasionem, & tempus fugæ nactus, ulteriori
 periculo se citâ fugâ subduxit. Ad suos redux, adhuc dum consterna-
 tus animo, periculum suum enarravit, quod pagani quidem ad for-
 tuitum casum retulerunt, Christiani autem ad Divinam monitionem
 de periculo hominis apostatæ. Quæ posterior interpretatio apud
 transfugam eum fructum tulit, ut, præterquam quòd aliàs confien-
 tiæ stimulis valde urgeretur, cum toto illo paganorum globo ad Co-
 loniam S. Raphaëlis se reduceret: illi quidem ibant, ut in Fide in-
 Aructi baptismi gratiam, hic verò ut perfidiæ veniam impetraret,

seriam, & rigidam acturus pœnitentiam. Et verò id exactè præstitit, dum in singulari DEI timore laudabilem deinceps vitam duxit, & clausit.

Mirus præterea eventus fuit, quo alius doctus est majus animæ suæ pretium ponere. In Communitate S. Josephi nonnemo ad Christianam legem accesserat, amandatâ ante susceptum baptisma concubinâ, qua abusus erat. Sed proposito constantia defuit. Quippe viduitatis hujus pertæsus, gustatas perpetim delicias revolvebat. Fortè in platea vetus illa lupæ obviâ venerat, cujus primo aspectu captus, in pristinos amores exarsit. Sed quoniam domi, in pago scilicet non erat flagitium, cum tribus scortis clam fugiens, in densam procul sylvam se abdit, ubi omni Patrum industria per submissos Indos indagari non poterat. Unum è Patribus hæc fuga acerbius affligebat. Itaque probè gnarus, hanc profugam oviculam non nisi singulari divinæ Misericordiæ auxilio ad caulam reduci posse, ardentè se suppliciter DEO, & Deiparæ, uti miserescerent cæci hominis, cujus salutem purgantium etiam animarum intercessioni commendat. Nec frustra. Nam dum infelix transfuga brutæ libidini vacat, sudor profusus cælo horrendum tonitru insonat, sequiturque fulmen, ad pedes Indi in terra absorptum, quod citra aliam læsionem reum solo afflixit. Longiore post intervallo ad se reversus, facile agnovit, hanc resonantem vocem fuisse DEI, impellentis ad pœnitentiam. Quare in lacrymas effusus, prensat Marianum Rosarium, adhuc è collo pendens, se prosternit in genua, divinam misericordiam suppliciter postulat cum detestatione vitiorum, & adamantino emendationis proposito. Nec fortius proposuit, quàm re ipsa fecit. Adiit enim Communitatem S. Xaverii, quoniam animum obstinârât, nunquam in vicum S. Josephi redire, ne intuitu novo suæ Venetis desideria maligna de novo accenderentur. Sed hanc transfugæ amicam Deus morbo brevi inflicto ad se advocavit, quæ proin actâ serid pœnitentiâ, spe beatitudinis plena, æternitatem adivit. Morte amicæ intellecta Amasius in suum se pagum rerulit, in arrepta semel vitæ sanctioris semita tam constans, ut solatio cœlesti plenus, ne quidem cogitationem insanæ nuper libidinis admitteret.

CAP. VIII. §. 7.

1. *Impudicus juvenis miserè perit.* 2. *Exitium prestigiatoris.* 3. *Horrenda mors, & sepultura adulteri.*

1. **A**fferemus modò alia quædam eventa, quæ Deus permittit abs eo, ut aliqui impij moram temporis nanciscerentur ad agendam pœnitentiam: quò scilicet cæteri scelerati absterrentur à terrenis voluptatibus, & ad cœlestia potiùs anhelarent. Factum hoc funestum primò pertinet ad juvenem in Reductione S. Joannis Bapt. qui vitam fordibus plenam profiteri non erubuit. Arguebant primò Patres hominem blandioribus verbis, propiùs dein tangentes animæ vulnera ad sanitatem revocabant. Sed monita in ventum erant, nihilque proficiebant, ut miser etiam magis absurdescens, in malo obstinaretur. Denique dum tota communitas in templo divinis officijs vacat, hic clanculariam appropereat fugam. At vindicta Divina fugitivi pressit pedem, ut in latebris divinos subterfugere oculos quæreret. Alterum enim genu quàm fedè tam citò intumuit, defluens in putredinem tantam, ut bullirèt vernibus intolerabili cum fetore, & dolore, quo tandem miser in rabiem actus, more bestię infelicem animam efflavit. Nemo non ex incolis hoc miserum factum impurabat obstinationi juvenis transfugæ. Excurrerant quidem Neophyti ad requirendum profugum, sed primò dum, quando cum morte jam luctabatur, offenderunt. Hic infortunatus obitus eò valuit, ut deinceps nullus præsumeret pedem ex pago efferre, quin priùs renovato de peccatis dolore Dæum sibi propitiaret, & Divinæ Matris benedictionem expolceret.
2. Deterior fors fuit cujusdam prestigiatoris, qui Christianis aliquot ex vico S. Xaverii clavâ mactatis, non desinebat suas inanias & mendaces artes simplici popello importunè vendere, quin obstrudere. Omnibus interim modis satagebat Patrum auctoritatem apud populum elevare, aut funditus pessumdare. Non intermittebat proin inculpato Patrum mores carpere, & maledictis incessere immemor beneficiorum, à Patribus collatorum, quippe qui altera vice illum morti eriperunt, ab irritato populo certo certius inferendæ. Fortè occu-
parus

patus iterum erat in exponendis suis præstigiis, tanquam magnis mysteriis, & unâ omnem bilis vomitam inter scommata & maledicta sexcenta adversus Patres effundebat. Videbatur hæc insolens maledicentia veterano Caciqio non diutius toleranda. Igitur ille impio balatroni ac fraudulento Sycophantæ fortiter primò obfistere, mendaciis refragari, denique sublatâ clavâ fauces cum dentibus elidere, & scelestum cerebrum in arena dispergere. Ab hac scelerati, pridem mortem meriti, cæde diu hæsit novis Christianis, & memoria, & metus salutaris.

30
Terribilius est, quod subditur. Philippus Motorè carnis illecebri immerfus, expulserat justam è domo conjugem, admisso in vicem scorto, cum qua citra ruborem ceu maritus cum uxore vivebat. Hæc impudentia toti communitati non leve ferebat scandalum, id quod præcipuè afficiebat Patres, ne pessimum exemplum serperet ad alios, paria ausuros. Dolebant nimirum, tantos labores, & sudores in vanum abire, quibus conjugalis fidei scandala tollere, & inviolabile matrimonii vinculum solidare contenderant. Equidem volebant, sed non poterant jam huic malo mederi. Re igitur Deo commissa, à cælo solo remedium expectabant. Neque verò longa fuit Dei vindicis mora in auferendo tanto scandalo, quod ex omnium cordibus per utriusque complicitæ interitum sustulit, manifesto Divinæ Justitiæ exemplo. Intererat Philippus cum suo scorto choreæ, & lætus levisque cum priorum officulo saltitabat, cum derepente febris tam accensa corripitur, ut intra paucos dies de ipsius vita conclamaretur. Accurrentes confestim nostri Patres in eo desudârunt, ut in se descendens, hanc invalerudinem tanquam suorum scandalorum poenam poenitens respiceret, nec procrastinaret veniam rogare ab offenso Numine. Inter hæc salutis verba accessit misero nova debilitas, ex qua cum argueret, vitæ lux finem in propinquo esse, advocavit affines & familiares. Ad hos jam præsentibus subinde sequentia protulit verba: *Profectò, amici, omnium mortalium infelicissimus ego sum, qui propter turpissima vitia ad æternum damnatorum regum jam damnatus sum. Hæc ut diaboli propinquant, me hinc abstracturi, quò comes eam mea dilecta lupa in flammis æternas, cum qua mihi Societas erat in luxuriis. Causa aded damnationis meæ est, quòd posthabitis Patrum monitis concubinam illicitam novam domi admiserim. Obtestor vos, ut obedientiorem aurem sonitibus Patrum præceptis adhibeatis, ne & vestras animas olim perdati, ignibus*

æternæ necum crucianda. Hæc effatus sermonem, & vitam finiit, verè, ut prædixerat, infelicissimus. Circumstantes hac allocutione summè consternati sunt, maximè illi, quos parium propè scelerum reos conscientia arguebat, adeò, quod postea facti sunt, ut lethali-
 bus obruerentur angustiis. Erant tamen alii in ea persuasione, quòd vehementia dolorum moribundo usum rationis abstulisset, sermonem proin ultimum emotæ mentis partum fuisse. Pòst igitur finis in templo deponitur, Christianæ exequiæ peraguntur. At enim Deus palàm fecit, ultima defuncti verba nullo modo ex animi aberratione fluxisse, sed fuisse verum divinæ vindictæ testimonium. Fluxerant dies aliquot, quando ex templo nigricans, densusque fumus ascendere conspicitur, quasi sacra ædes ex incendio arderet. Fit concursus populi ad extinguendas, quas credebant, flammæ. At ubi observabant fumi originem, ex ipsa terra eructari deprehenderunt, sub qua conditum jacebat miserimi Philippi cadaver. Quare copiosas tumulo affundunt aquas, latentem ignem extincturi, sed frustrà. Nam terra undis immixta ebullire, & intumescere, perinde ac sub illa ardens clibanus delitesceret, totum templum in flammæ conjecturus. Aperto igitur sepulchro corpus incorruptum invenitur, quasi designata fuerit consecrata terra cum cineribus illius commisceri, cujus anima jam ardebat in igneo orci ergastulo, atque ideo impariens exhalavit horrendum & foetentem vaporem. Res hæc supra naturam visa cadaver tumulo eruendum suavit, & in remota palude mergendum. Sed & ibi aquâ subitaneo calore ebullire cœpit non aliter, quàm si igniti torres fuissent injecti. Hæc tragœdia terrorem mirum quantum disseminavit in universo populo, & dein sermo non erat, nisi de hac tristissima catastrophe. Nec jam opus erat, ut Patres conjugalis fidei integritatem inculcarent, cum funestus hic casus omnî adhortatione potentiùs in corda populi descenderit. Aliquanto pòst tempore quosdam Indorum curiositas traxit, explorandi scilicet qui se porro haberet cadaver. Perlustratâ sedulo omni paludis aquâ, nullum ejus vestigium ampliùs deprehenderunt. Sententia proin eorum fuit, corpus ab immundis spiritibus in Erebi abyssò fuisse sepul-
 gum, ut complex voluptatis olim, nunc esset & pœnæ.

CAP. VIII. §. 8.

1. Mira ostenta Neophyti agrotantis, & ecstatici
2. Via perditionis ostenditur.
3. Magia exprobratur.
4. Damnatus ex orco raptatur.
5. Diabolus cogitur salutaria dicere.
6. Lamenta damnati.
7. Plures alii damnati in illa visione.

Sed missis jam tragicis narrationibus, lætiora, & mira ostenta de Neophyto in medium proferemus, quæ ipsa ad augmentum, & profectum recentium Christianorum miris modis contulerunt. Tradam remiisdem verbis, quibus duo Patrum Lucas Cavallero, & Philippus Suarez ad R. P. Provincialem perscripserunt. Relatio ita se habet. Nonnemo Christianorum, Lucas Xarupà dictus, ex febris calida decubuerat, ut post pauculos dies, ad extrema deveniret. Eo temporis articulo nova vehemensque debilitas ægro accessit, qua omnibus destitutus est sensibus, aut fortassis (ut ipsemet postea affirmavit) anima illius ecstático modo è corpore tantisper secessit. Cùm ergo anima sic corpus deseruisset, duo obviam venerunt, formam hominum præferentes. Invitabant hi, ut secum in aliam regionem migrare ne gravaretur. Lucas primo congressu valde perterritus, verebatur, ne res sibi esset cum geminis Orci spiritibus. Sed observatione cautiore facta deprehendit vultus miræ venustatis, vestes basilicas, manus autem crucibus ornatas, loquelam amabilitate conditam; Ergo ostentum cœleste interpretatus, omnem seponit formidinem, & hos duces sequitur in ardua. Ubi fastigium attingit, sese obtulit angusta, difficilis, & decussatim implexis carduis, spinisque impedita via, qua necessariò tamen erat transeundum. Itaque cautus admodum gressum movebat, nè pedes læderet. Accidit tamen, ut non semel offenderet in spinam, tanto quidem cum dolore, ut huic succubuisse, nisi duces amoenitate sui vultus, & nitore singulari emicante roborassent, & animassent.

Denique aperuit se ad sinistram via plana, lata, & amœna, & ut ipsi videbatur, lectissimis omnis generis floribus constrata. Hanc proinde viam inire aiebat. Sed comites monuere, ut cautè observaret, quò duceret ista ad speciem perjucunda semita. Et verò mox

puir, illam horrendo præcipitio & altæ voraginis abyſſo terminari, ex qua inconditi ejulatus percipiabantur. Eodem tempore in conſpectum venit integra dæmonum caterva horribilis formæ, quorum aliqui tigrides, alii crocodilos, alii dracones, & id genus monſtra plura referebant, ex faucibus caliginolum ignem ruſtantia. Subſiſiebant geſticatorum more, & inter tremendos ejulatus aſſimilabant Indorum Saltationes. Imò præſerebant, ceu vellent perterritum ad ſe rapere Neophytum, qui metu propè externatus, omnem hanc ſcenam credebat ſuo exitio parari.

3. Simul inſclamant trepidum hominem: *Hic eſt Xarupà, noſter amicus, qui à noſtris pridem officiis fuit, eudem veteratorias artes profeſſus, quas majores ipſius nobis magiſtris didicerunt.* Dum hæc atronitus audit, non dubitabat, ſe à ſtygiis larvis momento abreptum iri ad inferos. At Angeliſecurum eſſe juſſerunt, aſſeverantes, illum nihil maleficii paſſurum.

4. Ita confirmatus videbat poſtea è medio dæmnatæ cohortis crudelem animarum carnificem proſilire, qui condemnatum hominem, tanquam clitelarium jumentum poſt ſe raprabat. Erant hujus miſerrimi manus & pedes cendentibus igne catenis colligati: collum ambiebat latior annulus ex ferro, qui progredi verabat, ſimulque caput erigere cogebat ad majorem confuſionem, & pœnam. Ad ſingulos paſſus liſtor ille truculentus in terram miſerum magno imperu affligebar: Tum verò tota dæmonum caterva irruens vinètum acerbis flagris mulctare, & inter horribilia convitia ad greflum cogere. Caſtigatus interim horrendis ejulatibus execrabatur ſuam infelicitatem, deſpuens præ deſperatione ſexcenta malediſta. Tortor verò ad Lucam Xarupà converſus rabida voce exprobrat:

5. *Et tu me quondam perbenè noveras, nec ſegnīs eras in meo ſervitio; niſi ab hoc deſtituiſſes, enimverò & tu mecum jam fores. Patres ad tuam regionem delati, dum Chriſti legem prædicarant, hoc te infortunio exortem præſtiterunt. Atque hoc ipſum eſt, nullo pacto tolerandum, quòd ſcilicet illi Viri inſtitutis meis tot convitia faciant. Scito tamen, non omnes ex tuis gentilibus, eſſi Chriſtiana fide ſint imbuti, cælo potiri, quia multi eorum perverſam vitam proſequi non ceſſant. Dalet mihi impenſè, quòd altiore vi cogar coram te comparere, atque adeò quòd tu aſpicias miſerrimam noſtram conditionem, & qua mercede ſolvamus noſtros ſeſtatores. Vade ergo, & iſthac enuntia. Erit enim, cum nos authoritate noſtra excidemus, & tui popu-*

populares missa superstitione, & impia vivendi libertate Christo jurabunt. Nisi hoc ipsum tu fecisses, socius modo esses hujus, quem hic cernis esse jam mea potestatis. Aspice hunc non persunctorie: an non nosti? Facies autem damnati adeo transformata erat, ut dignosci facile non posset. Intentiore dein obrutu explorans deprehendit, quis esset. Iste verd (subdebant Angeli) est Antonius Tapochi, qui in extrema infirmitate penitentia remedium respuit, spretis omnibus monitis, & procul faceffere jussu Patre, qui salutaria suadebat per expiationem scelerum.

Finierat Angelus, cum infelix Antonius sermonem vertit ad Lucam cum gemitu: *O me miserimum* (lamentabatur) *qui Patribus fidem non habui! O quam horrenda & inexplicabilia tormenta patior post Deum offensum, post contemptam doctrinam Patrum! Hac supplicia mea nunquam finem facient, sed aeterna erunt sine spe levaminis: O vos millies fortunatos! quibus spes superest perpetis salutis! qui vosmet immunes amarissimo hoc suppliciorum mari prestare potestis, & eximere de manibus talium tormentorum, qui ipsi inferorum flammis sunt intolerabiliores.*

His subjunxerunt Angeli admonitionem ad Lucam, ut lamentabilem hujus miserimi statum suis popularibus notum faceret. Dic in super illis (inculcabant) quod & Caciquius Michaël Motaquís in perpetuo Orci crucietur ergastulo. Erat autem hic Michaël genere, & Origine Pinnocanus, & unus inter primos, qui sanctam susceperant Fidem. Sed concepto dein Christianæ Legis fastidio cum uxore & prolibus se fugâ subduxit, ethnicis convicturus. *At sperata non inquequaque ibi fors homini arrisit.* Ergo in pagum S. Xaverii quidem redux, perseverabat tamen corde tenus inhæreere avitæ superstitioni, quamvis exteriore habitu Christianum se fingeret. Extremo morbo equidem divina admisit Sacramenta, sed tantum, ut posthumæ cayeret famæ. Nam vel ultimæ morientis angustia palam dederunt illum, ut vitam bestiarum vixerat, ita mortem simillimam obiisse. Pergebant Angeli Lucæ dicere: *Etiám Pod homo veneficus ardet in inferno, aternoque rogo. Profundius tamen luit à duobus damonibus horrendum in modum cruciatus, quos ipsos prius in vivis ceu fidos amicos, & socios respexerat. Hi item ipsi fuerunt, à quibus instigabatur ad convellendam Patrum sacramentam, ad DEI Legem, ad persuadendam Neophytis desentionem, & omnia scelera.*

CAP. VIII. §. 9.

1. *Beata mors aliquorum Neophytorum.* 2. *Monita S. Angeli.* 3. *Oftenta cœlestia.* 4. *Peccata etiam ignorata & non expiata obicem cœlo ponunt.*

Praterea dic tuis ad solarium, quod ex defunctis sui vicissim aliqui perpetua fruuntur beatitate. Hisfruitur Andreas Zurubi, qui post tridui moram in piacularibus flammis ad cælum transit. Duxerat hic Neophytus vitam admodum piam, præsertim in frequenti usu SS. Myfteriorum. Quando statis per annum diebus publica instituebatur verberatio, primus aderat penitentium cum flagro, quod quidem domi quoque singulis sextis feriis rigidè usurpabat. In Templo adsternebatur pedibus crucifixi Domini, ubi noxas suas cum lacrymis tam seriò dolebat, ut vel aspectus Patrum lacrymas mutuas iisdem eliceret. In postremo morbo vivum veræ patientiæ præbebat exemplum. Prodidit tamen ingens etiam desiderium, ut dissolveretur, & esset cum Christo. Cùm ad extrema ventum erat, submitit illi unus Patrum imaginem S. Francisci Xaverii, ut patrociniò hujus vitam protraheret. At verò æger deprecabatur potius à Sancto citum transitum ex terrena in æviternam vitam. Auditus est; precibus enim vix absolutis ad S. Apostolum piè, & suaviter obdormivit in Domino. Quando postmodum puerulus, qui iconem Sancti retulerat, fuit requisitus, qui se haberet ægrotus, respondit non sine innocenti stomacho: Mortuus est, inquit: & cur non moreretur, dum tam ardentè desideravit frui beato aspectu JESU, & MARIÆ. Versatur quoque in cœlesti jam Jerosolyma (verba porrò erant Comitum Angelorum) Augustinus Zurubi, & pia ejusdem uxor, quos ed promovit vehemens desiderium intueri divinam faciem. Hic verò Augustinus fuerat insignis pietate Christianus, præcipuè animi demissione, obsequendi studio, & mundæ conscientie reverentia conservanda. Mortis propinquæ interstitia impendebat evolendo Mariano Rosario, & piis ad DEUM & DEAM Matrem suspiriis. Sub Agonem verò obvios sibi habuit aliquos Sanctorum, deducturos in cœlestem paradysum: prout suis ipse amicis asseravit. Et verò etiam inter repetita dulcissima JESU, & MARIÆ nomina placidè spiritum emisit. Uxor hujus post receptum baptismum

tam probam, & innocentem agebat vitam, ut Pater audiens confitentem tantum noxæ non colligeret, quantum impertienda absolutio requirebat.

Admone insuper tuos gentiles (subjungebant Angeli) [ut magni astiment, & honorent suos Patres Missionarios, tanquam DEI Legatos: se verò inuicem velut veros Christianos amarent, deletis oblivione injuriis quibuscunque, & seposito omni odio, & simultate. Expone illis terribiles damnatorum pœnas, quandoquidem non pauci ex popularibus tuis sunt, qui in sua impietate obstinati pergunt, spreto aq̄e Patrum cohortationibus, ac DEI inspirantis admonitis. Dic insuper, suam ut Coloniã transferant, & domicilium propius locent ad ethnicorum terrã. Propter refractariam enim tuorum populorum duritiem, migrare aliud nolentium, pestis in pœnam immissa est, non desitura citius furere, quàm obedientes se divinæ voluntati probaverint. Ut quid Evangelicæ Prædicatores tempus, & operam vix non perdant in cura paucarum animarum, dum interim tot earum millia alibi pereunt, defectu docentium viam salutis? Catechistis verò, qui suam operam locant prædicando Evangelio apud barbaros, diserte significa, laborem ipsorum DEO gratum accidere, & functionis suæ molestias olim coronandas esse ineffabili gloria. Ne igitur timeant hostilitates ethnicorum, nec ipsam mortem, majore remuneratione compensandam. Ut autem fidem tibi adstruant, veni, & vide, quid sit æternis gaudiis perfrui.] 2.

His dictis momento desit prior horrore plena visio. At Angeli bonum hominem ad portas usque cœlestis Jerusalem levârunt, quæ tantæ majestatis, ac elegantiæ erant, quantum describit S. Joannes in Apocalypsi. Quando propius dein se insinuabat, obvios habuit duos bellissimos juvenes, manibus præferentes luculentissimas cruces. Hi deducebant hospitem in hortum peramœnum, cujus fragrantia, & mira pulchritudine vix non sibi iple creptus est. Cùm autem fructus, malo granatæ non absimilis, illi offerretur, & hospes tantum ori ad-moveret, cor ejus tanta oblectatione, & dulcedine delibutum est, ut crederet, majores non dari posse delicias. Sed enim mox reponebatur illi, gaudia beatorum multo esse excellentiora, & hæc, quibus modò fruere, stare solum pro figura illoium gaudiorum, quibus cœlites sensum tenuis beantur, quoniam corporis humani capacitatem longè excedit summa illarum deliciarum felicitas, quæ ex clara Dei visione, & comprehensione divinæ substantiæ enascitur.] 3.

4. Lucas necdum omnia fatis lustrarat, cum nova Scena veniuitatis & lætitiæ visenda se obtulit, ut ibi immorari vellet, & unâ pelliceretur ad pergendum. Verùm obuius aliunde spirituum cœlestium globus illum ad se quodammodo divertit. Præstantissimus eorum, qui cum Majestate incedens, videbatur esse Princeps totius agminis cœlestis, allocutus est Lucam, gravibus his verbis: *Unde, & quomodo tu hic præsens es? An ritè es confessus de peccatis?* Interrogatus reponit: *Omnino sum confessus.* Perrexit Angelus Princeps porrò querere: *Etiam hæc tria peccata aperuisti?* (hæc Genius illi clarè expressit) ad hanc vocem obmutuit penitus Lucas, quia revera per ignorantiam non detulerat ad forum pœnitentiæ illa delicta. Postea superaddidit Angelus hæc verba: *Scito animam tuam his tuis peccatis sædè conspurcari, teque impediri, quò minus ad DEI visionem evadas. Dic tuis popularibus, non alia ratione cælum intrari, quàm præmissa sincera noxarum confessione, ut Patres vestri vos docent.* Hæc ultima verba Angeli erant instar tonitruui. Desiderabar quidem Lucas Neophytus post priora amplius quid videre, præcipuè circumspiciebat id, quod dici audierat de DEO, ejusque immensa gloria: & quomodo Beati se non minus in DEO videant, quàm DEUM in seipso. Sed dictus cœli Princeps mox docuit, neminem vel minima peccati labe infectum, se posse in DEO tanquam in speculo videre, nisi semet ipse purissimum effecerit speculum, in quo DEUS se proin videat. Iret itaque, & priusquam eò evadat, inque hunc locum revertatur, verâ pœnitentiâ & confessione à peccatis se penitus mundaret.

CAP. VIII. §. 10.

1. *B. V. MARIA spectabilis.* 2. *Ablatum Rosarium arguitur, à Deipara restitui jussum.* 3. *Neophytus ex raptu sibi redditur.* 4. *Fructus ex narratis his eventis.* 5. *Zelus Neophytorum ad convertendos etiam alios.*

1. **D** Ejectus ergo spe sua Lucas è beato hoc loco cessit. Dum proximam viam ingreditur, conspicit Beatissimam Cœli Regnam in multorum Sanctorum comitatu obviam procedere,

tanto radorum splendore circumfusam, ut Lucas præ elegantia, & gloriâ Virginei vultûs mirè acronitus subsisteret. Salutat dein Divina Mater Lucam in patria sua lingua, præterensque simul aliquid displicentiæ, ex eo quærit, quidnam collo pendulum gestaret? *Rosarium*, respondet ille.

Subdit Beatissima Virgo: *Atqui hoc Rosarium non est tuum, sed pertinet ad meum filium* (nominavit simul illud mancipium, cui Lucas corollam illam violenta scilicet pietate, quasi bona fide rapuerat) *Ile hoc sertum sibi arcus & sagitta dexteritate vendicavit, & præ aliis rebus amore mei sibi delegit. Fac, statim eidem reddas; nam tua violentia ipsum maxime afflixit.* Hæc elocura disparuit: Comites verò in terras has clientem reduxerunt, sed ad singulos ferè passus occurrerunt maligni spiritus more canum venaricorum, latera infestantium, ut horrore locius corripereur.

Ventum est denique ad paulò antè desertum corpus Lucæ, quod referebat informem terræ massam. Exhorruit Lucas, ad ejus conspectum, & vix credidit suum illud esse, in quo prius habitaverat. Querebatur igitur de ea re, cum Socii subridenti similes innuerunt: *Nunc ipse, ajunt, experiris, qui tandem sis, nempe vilis, & erubescenda terra portio.* Dixerant hæc, simul ex oculis abierunt. Lucas autem Xarupà, aut veriùs ejus anima corpori postliminio erat restituta. Nec aliter illi res visa: quàm si ex alto somno evigilaret. Hujusmodi visiones quidem quòd veræ, & non tantum apparentes fuerint, patet ex effectu bono. Certè subsequuta conversio multorum ostendit manifestè fuisse illustrationes DEI, vel boni Angeli, qui sese accommodârunt ruditati, & genio Barbarorum.

Cæterum prima post cura Lucæ fuit, ut accito ad se homini ablatum Rosarium redderet non sine deprecatione illatæ injuriæ. Et hem sub idem temporis momentum, eò usque cruciante feбри liberatum seprehendit. Stupebant circumstantes vehementer, illum tam levi remedio potuisse ex morbo tam gravi derepente convalescere. Crevit admiratio, quando ex ordine, quid ei contigisset, & quid DEus significare illis ore suo jussisset, recensuit. Capi non potest, quantos animorum motus, quantas lacrymas cum summo fructu hæc narratio exciverit, etiam in aliis Indorum reductionibus. Itaque innocentis antea vitæ Christiani eò ardentius virtuti studuerunt; peccatis autem conversationis rei ad frugem redierunt. Lucas Xarupà au-

rem, cui hæc ostenta exhibita sunt, ad suum usque finem reverentem Sanctam vitam continuavit.

5. Restat, ut mentionem faciamus de insigni zelo, quo exardescunt novi Christiani ad prædicandum Ethnicis, & ampliandum ubique Christi Evangelium. Neque enim satis est ipsis dignam Christiano vitam profiteri, sed omni quoque industria satagunt, ut ejus felicitatis participes, quàm plurimos alios faciant. Hæc laus ab ipsis nostris Patribus confirmatur. Relaram modò visionem, & ecstasim unus ex duobus supra memoratis Patribus ita claudit: *Ex his igitur, aliisque miris eventis in populo ingens exortum est incendium amoris, Zeli, & Religionis, ad annuntiandum barbaris DEI veri nomen. Erumnas adeo quascunque nil pensi habebant, ut nec ipsam mortem horrerent, cujus periculum ad singulos propè passus est obvium. Alius nostrum ita scribit: Fidei propagatio (DEO sint infinita gratia) quot diebus incrementa sumit, & multi admodum sunt, qui spreto presentissimis vitæ periculis desiderant excurrere ad paganos, & illis prædicare Veri DEI Religionem. Mei Neophyti (verba sunt Patris Cavallero) qui præterito primùm Anno Salutis fonte uncti sunt, offerant sese præ Commiseratione erga suos populares, rogantque, ut illos visitare liceret, ad cognitionem veri DEI perducendos, ne scilicet expertes essent sortis tam beata, qua ipsi jam Neophyti fruerentur. Specialiter de aliquo Indo, cui Ignatius nomen, prædicatur, quòd omne vitæ tempus insumpserit in captandis, & convertendis Ethnicis. Hic postea à P. Joanne Bapt. de Zea Zamucorum genti præfectus est, & cum laude prudentiæ, & doctrinæ in peragendis negotiis Superioris officium explevit. De alio Indo (Antonius vocabatur) in Pago S. Raphaëlis restatur P. Augustinus Castanares, tem totis viribus insudasse, ut quàm plurimos ex captivitate Mamalucorum liberaret, in fide Christi dein instrueret, & in suum transferret vicum. Vix ubi post longas pluvias serenatur cælum, Indi in procinctu sunt ad excurrendum. Æstimant se eò feliciores, quo plus advesitatum occurrit, modò plures ad DEI cognitionem perducant. Sæpè menses quatuor exigunt indefessi, donec animarum fructum colligant. Sub eorum verò reditum in populo insolita exultatio, & gratulatio increbrescit, qui omni amoris, & benevolentis significatione recentes excipit hospites, tamen si capitales antea hostes fuissent. Hæc cerè Indorum suorum charitas, Patribus nostris dulces non semel exprimit lacrymas: maxime cum observant, quanta facilitate hos advenas indigenas in suas*

suas domos recipiant; & tantillum, quod possident, impertiant; & velut cum ipso corde dividant: Quæ quidem benevolentia apud barbaros id efficit, ut facile obliti suæ patriæ; Legi Divinæ se subjiciant: præcipue eo in casu, quo talem experiuntur beneficentiam erga se, qualem nec in extrema necessitate fuisset proximis Consanguineis aliâs præstare solent id genus barbari.

CAP. VIII. §. II.

1. *Zelus animarum in Christianis.* 2. *Prodigia in lacu per beneficium cruento.* 3. *Et in periculo luculenti incendii Auctore Diabolo.*

Fatendum est, hanc novam Christianam Rempubliam potissimum sibi ipsi incrementum Fidei debere. 1. Zelus enim Neophytorum pro animarum Salute eò usque invalescit, ut contemptis vitæ periculis propè singuli, & soli in sylvas, & solitudines penetrare non horreant: aut certè Patribus nostris Sociati, montium cavernas, & nemorum spelæa excutiant, aliquos ad Dei agnitionem protracturi: in qua quidem animarum ethnicarum indagine plus centum eorum Sanguinem, & vitam læti profuderunt. Placuit etiam Divinæ Bonitati, labores horum Neophytorum sæpenumero manifestis prodigiis promovere, quæ cum spectarent barbari, catervatim baptisimi gratiam sollicitarunt. Ex multis duo exempla afferam. Christianorum aliqui, recèns sacro fonte abluti, ut agnitam Fidei veritatem porrò propagarent, contulerunt se ad Ethnicum populum Pinaculorum. Adhortabantur magno ardore, ut suum habitationis locum desererent, superstitionem abdicarent, & ad Christi gregem accederent.

Dum in eo religioso labore toti sunt nostri Neophyti, hanc perterritæ superveniunt sceminæ, altrùm clamantes: *O malam rem! unde proximi lacus, usibus populi necessaria, specie mutata in sanguinem transmutavit.* Horum verborum causa pagani omen illico captarunt ex casu, tanquam prodromo ingentis infortunii, & in varias opiniones diversi rem interpretabantur. Christianis autem asseverantibus, nihil subesse præter meras Orci præstigias, intellexerunt, his dolosis arti- 2.

bus non aliud quæri, quàm ut ab ineunda salutis via averterentur. Ut autem ipso facto id monstrarent Neophyti Apostoli, abierunt cum his paganis ad Lacum: videre quidem ibi erat repentinam aquæ metamorphosin, sed illi fide firmati expediunt sacratum Rosarium, quo eodem Lacui benedicunt, & denique illud immergunt. Res mira! eodem momento cruentus aquæ color evanuit, & cum priori specie saporem consuetum unda recuperavit.

3. Plus admirationis habet sequens eventus, qui his Christianis accidit. Diviserant se inter plures ethnicorum turmas, uno ferè milliari à se invicem remotas, ut nimirum simul omnes hos Deo lucrarentur, & in unam Communitatem congregarent. Observabant aliquando hi ipsi ethnici circa turgia sua ex terra densum, multisque flammis mixtum vaporem ascendere, omnibus ignaris, unde id esset. Conjiciebant tamen latens grassari incendium (at postea compertum est, ab inferorum genio eas flammam ortum traxisse) & quoniam vehementior ventus ingruit, imminet flamma barbaris tam celeriter, ut vix citatâ fugâ periculo sese eriperent. Cùm verò ignis primam barbarorum domunculam corripuisset, citra moram Christianos recedentes Barbari curticulo prosequuntur, efflictim rogantes, ut, si vera quidem forent, quæ de Christo, ejusque Matre prædicassent, quàm citissimè in præsentis calamitate utriusque opem implorarent. Proci-dentes igitur singuli in genua instabant Deo supplices, ut parceret his Indis, qui spondebant, se sanctam Christi Legem admissuros: Et hem luculentum miraculum! Flamma illico citra dampnum deseruit, aut potiùs præterit illam domum, quam Deus ut indemnem veller, erat rogatus. Auget prodigium, quòd servata habitatio in medio paggi constiterit, cæteris omnibus circum in cineres redactis. At miri eventus necdum est finis. Stygia enim hæc flamma, etiam alteri proximiori viculo instare visa est, consternatis loci incolis. At Christiani subsidium in promptu tulerunt. Eorum enim antesignanus, sublatam in altum Divinæ Matris effigiem deferri, & furenti igni oppositi præcepit. Quo facto flamma, velut in medio dissecta, sine læsione ullius Domus Christianum pagum præterlapsa est. Accedit, & illud mirum, notasse aliquos, quòd flamma supra unam domum in sublime se sustulerit, & in forma arcus absque maleficio discesserit. Certè portentum hoc mirè confirmavit Christianos in sancta Fide, & religione erga beatissimam DEI Genitricem; Ethnicos autem eò per-movit, ut ad suscipiendam S. Fidei Legem condicerent. CA.

CAPUT IX.

Quæritur per flumen Paraquarium
Communicatio Missionum cum Guarani-
cis populis.

§. I.

1. *Via brevior ad Chiquitos quæritur.* 2. *Indus Catechumenus suos gentiles ad Fidem permovet.* 3. *Petricula in itinere.* 4. *Error in flumine, quod Paraquarium malè creditum est.*

Simul ac initium factum est conversionis Chiriquanorum, & Chiquitorum, animo scil. ulteriùs in Regionem Chaco movendi, juxta ac docendi de rebus fidei illas gentes, quæ vastissimum terræ tractum inter Urbem Taryan, & flumen Paraquarium incolunt, cum primis mox annis tam utile, quàm necessarium visum est, ut ad dictum Paraquarium nova via aperiretur, cujus beneficio Paraquaricis, vel Guaranicis Missionariis propior aditus ad Chiquitos complanaretur. Nam eo pacto longè faciliùs Chiquitorum pagis provideri, nostris autem commodior occasio offerri videbatur, communicandi negotia cum Capite Provinciæ, & emergente casu præsentiore ab illo opem experiundi. Solatio dein plenum censebatur, si coràm ipse Provincialis arbitraretur Apostolicos labores, & copiosos fructus messis in reductis ad fidem barbaris. Id quòd eò expeditius foret, quò brevius iter alveus fluminis Paraquarii faceret. Futurum enim erat Compendium viæ, ad mille, & quingenta tantùm milliaria protensæ, quæ alibi ad duo millia, & quingenta excurreret. Re seriò consultatâ Patres nostri ad consequendum hunc finem nihil non egerunt, sed ea vice incassum. Occultâ enim Dei Providentiâ posteris primùm temporibus, & aliis proflux modis

scopum suum sunt consecuti. Tamen tacendus interim non est ingens nostrorum conatus in tentando hoc viarum compendio, nec frustrandus laude debita vel in terris, ubi toti quanti sunt in promovenda divina gloria. Potissima causa erat, cur Colonia S. Raphaëlis propè fluvium Guabys plantaretur (uti superius dictum est) ut propinquior esset Paraquario flumini. Ab illo igitur fluvio quærebant Guaranicæ Missionarii novam, & breviorẽ viam ad Chiquitos sternere. Hi autem fuerunt P. Franciscus Hervàs, & P. Michaël de Yegros, qui Mense Majo Anno 1702. comitantibus 40. Indis, viæ ductoribus iter aggressi sunt sine omni comiteatu, sustentandi solâ Dei Providentiâ, subsidio Mariano, & SS. Archangelorum Michaëlis, & Raphaëlis. Neque hac parte ipsos spes fefellit, cum insperatam ferinam cum piscibus cœlum obtulerit, quantum satis, & eò copiosius, quò major erat indigentia humani victûs.

2. Inter viæ ductores erat Patribus etiam Neophytus, sed necdum baptismo ablutus Indus, natus ex eo populo, qui prioribus annis simile Patrum propositum sustinuerat. Hic adolescens Indus non minore fructu, quàm zelo effecerat, ut ejus gentiles sanctæ fidei adlegerentur, & per tres pagos Curuminas, Batafis, & Xarayes Patribus nostris omni charitate obviarent. Ipse verò in ultimo horum pagorum remansit, quâ ob defectum vestitûs pro longiore itinere, quâ ob læsionem pedis, quo spinam induerat. Et quod dolendum, paucis post diebus funus fuit antè, quàm baptismum obtineret, quem tamen suo zelo ardente popularibus propriis impetrarat.
3. Patres interea iter prosecuti per vastas sylvas, per ardua montium, per infidas paludes, per exundantes fluvios nimirum plurimum ærumnarum, & molestiarum exhauerunt. Ut taceam continuum merum, ne cum suis in hostium manus delati perirent. Tandem ad oram cujusdam fluminis (ut rebantur) perventum est, ubi crucem erexerunt, penitus persuasi, hoc demum esse flumen Paraquarium, aut certè ejus brachium. Sed illos opinione sua decepro fuisse, postèrè edocuit tempus; neque enim fluvius, sed spaciosus lacus erat, qui postremum in densam palmarum sylvam excurrit. In reditu magnum vitæ periculum Patres subiissent, nisi Deus id tempore avertisset. Nam Indorum aliqui interea obfirmato stantierant animo mactare Patres, per suas terras reversuros. Fuere tamen alii ex illis melioris planè mentis, qui nefarium propositum suorum tantâ energiâ dis-

disfluaserunt, ut mutato consilio reduces Patres non modò non læderent, sed admodum amicè obviàm irent, & cum tota pagi sui communitate Patres comitarentur usque ad vicum S. Raphaëlis, ubi etiam habitare cœperunt. Patres allato detestè feliciter Paraquarii nuntio vix redierant, cum P. Josephus de Tolù, id temporis Superior eorum communitatum, statim subornavit P. Franciscum Hervàs, ut iret in Provinciam, ejusque altera vice Præsidi R. P. Laurentio Nunnez eandem relationem faceret. Dicit vix potest, quanto gaudio nuntium hoc exceperit R. P. Provincialis. Itaque nullà morà interposità quinque ex Veteranis Guaranix Missionariis cum uno fratre designavit, qui flumini Paraquario se ocyùs committerent, putatam novam viam exploraturi, ab aliis inventam, ut quidem credebatur, rectà ducentem ad Chiquitos. Designati Patres erant P. Bartholomæus Ximenez (qui postmodum huc Româ rediens, quò tanquam Indiæ Procurator missus erat, in portu boni aëris diem extremum obiit, annis & meritis plenus migrans ad meliorem portum æternæ felicitatis 22. Julii Anno 1717.) P. Joan. Bapt. de Zea, P. Jos. Arce, P. Joan. Bapt. Neumair, P. Franciscus Hervàs, & Frater Sylvester Gonzalez. Porro cum Lectori benevolo gratum fore confidam, si intelligat tam laboriosi itineris exitum, non pigebit, huc apponere exactam omnium narrationem, quæ in ea professione obvenerunt.

Habeo id à calamo unius è dictis Patribus, qui operosæ viæ comes fuit. Relatio, quæ diu quæsitâ tandem in manus meas venit, sic se habet.

CAP. IX. §. 2.

1. *Itinerarium perterras, & aquas.* 2. *Pacem respiciunt Barbari.* 3. *Legatus pro pace cum Sociis occiditur.* 4. *Navigantes infestantur à Barbaris.* 5. *Locus herbæ Paraquariensis.* 6. *Cruces à Barbaris ipsis erectæ contra incursum tigris.* 7. *Duo Patres à Mamalucis ad mortem usque caduntur.* *Oriza nativæ non sativæ ingens copia.*

1. **D**ecimo Maii Anno 1703. solvimus è portu nostræ Reductionis Candelariæ (à Festo Purificatæ Virginis dicta Candelaria) ad alterum portum fluvii Ataquì appulturi. Inde 27. ejusdem Mensis ad pagum Itari pervenimus, ubi singulari cum charitate nos excepit P. Gervasius ex Seraphico Ordine S. Francisci, qui ejus Loci incolas sub religiosa disciplina curabat. Adverso dein fluvio Paraminà perreximus eò, ubi Paraquarius in flumen Paranam se evolvit. Et auspiciò quidem periculosum illum tractum superavimus, quamvis non sine magna difficultate propter fluctuum, & ventorum turbines, qui per dies plures nos delassârunt. Tandem 22. Junii ad portum Assumptionis delati, consueta cum charitate more Societatis à Patribus ejus Collegii sumus excepti. Quatriduo post iter profecti sumus in mediæ magnitudinis navi (Barque dicunt) comitantibus nos alijs quatuor navigiis, quæ Balsas vocant, duobus item Pierak dictis cum Scapha. Quatuor Balsæ confectis 40. milliariibus ex longinquo observârunt mipores Indorum naviculas, quas Payaquas nominant. Videbantur esse exploratores ex illis populis. Cupiebam proin colloqui, & ad prævertendum omnem metum, & suspicionem in nos, qui essemus, manifestare, & unâ hortari, ut sancita cum Hispanis pace ad Legem Christianam animam appellerent. Quocirca P. Neuman cum Fratre Sylvestro Gonzalez consensâ scaphâ illis propinquantibus, summè conati sunt, ut isto fœdere paciscerentur.

2. Sed optimum propositum effectu caruit, acclamantibus per ludibrium Barbaris: *Peem, peem momba ore Camerada Buenos ayres viarupi!* quæ verba hunc sensum taciebant) *se formidare illos nationis nostræ, qui popu-*

populares suos circa oppidum boni aëris pessimè tractâssent. Itaque P. Neuman spelua dejectus, ad suos rediit, antè tamen vitrea grana, aliâque leuiuscula dona ex arbore in litore suspendit, Barbaris pro munere relicta. Horum aliqui ubi viderunt, nostrorum lenocinia non meritis verbis absolvi, ocyùs accurrerunt ad captanda dona, & spoliandam arborem. Imò quatuor eorum majoris animi, & fiducia uni navium (Balsæ) se junxerunt, ubi habito colloquio aliqua stragula, bellè profectò contexta, vicissim dono reliquerunt. Hæc collocutio cum Barbaris per plures dies fuit continuata singulari cum industria ablegati nostri Aniceti Guarie. Erat iste summi fervoris Christianus, & Vice-Præpositus in Reductione S. Cosmæ, qui ad salutem horum Ethnicorum omnem operam impendit, ut lucrificeret, & suarum partium tandem esse vellent. At enim Payaguana gens hebes, perfida, & fraudibus assueta est, quàm maliciosam indolem brevè palàm fecerunt.

Quippe cum noster Anicetus 12. Julii apud aliquos Payaguanos cum munusculis, quæ mirè æstimant, se stitisset, ut eo illicio citiùs sacrum baptisma persuaderet, ex nescio quo litoris recondito angulo proditorum turma, duabus naviculis vecta, advolavit, qui veteratòria proditione tam illum, quàm focios clavâ trucidârunt. Cæde facta profugerunt Barbari, ne à subsequèntibus Christianis comprehensiverint. Sed nimis serò hæc crudelitatis strophæ innouit, in eo primùm loco, ubi occisorum cadavera reppererunt, sed sine corpore Aniceti. In horum defunctorum solarium postridie Christianæ exequiæ sunt institutæ cum spe, DEUM tam fervidis Catechistis pro salute barbarorum propitiùm remuneratorem fore.

Payaguani cum adverterent nostros non mediocriter moveri cæde suorum, audentiores facti statuerunt, nos altero die loco exturbare, quem occupabamus. Videre proin erat magnum numerum navicularum, gemina serie fluentium, quarum una ad ripam applicata, suos vectores exponerebat, altera autem in flumine sursum deorsum oberrabat. Nunquam tamen ausi nobis propinquiores fieri, paulò post retrocedentes, procul videri cœperunt, exploraturi, quam viam porro iniremus. Una Unica vice tentârunt nostra navigia (Ballas) noctu ex litore jactis lapidibus & sagittis infestare. Sed levi negotio à nostris Christianis in fugam coniecti sunt. Atque hic fuit unicus hostium assultus, cui si Guaycurei Ethnici, fortis, & Catholicæ fidei

inensissima natio se junxisset, vix insidias superâstemus, maxime in fluvio, cujus utrumque litus habitatur, præterea insulis, & haud fidis recessibus, & eluvionibus abundat.

5. Septimo Augusti attigimus ostium fluminis Xexui, in quo olim, ante depopulationem populorum Maracacyù & Terecani, uti & Coloniæ à Purificata Virgine dictæ per Mamalucos patratam, quor annis ad urbem Assumptionis ingens copia herbæ Paraquariensis fuit advecta. 19. Radentes longissimè litora adverso flumine prospiciebamus aliqua Payaguanorum mapalia, qui se paulò antè reduxerant in capicem insulam, præ oculis nostris stantem. Vix ubi ripæ viciniore eramus, quando Indi nostri prosilierunt in continentem, & memores truculentæ suorum necis locum explicârunt. Insulæ autem dominum se ferebat Caciquius Jacayrà, qui ibidem subditos quosdam, fabricandis navibus destinatos destinebat. 21. Occurrit nobis litus altioris terra, vallis circumdata, ubi tres altæ cruces stabant depactæ. Suspicio primitus fuit, fortè Mamalucorum esse Machinamentum, qui suas sacrilegas Missionum functiones, ut Cap. 3. fusiùs docuimus, ibidem loci exercuerint.
6. Verùm ablato dubiotandem didicimus, hujus structuræ opus esse ipsorum Payaquanorum, qui Christianos æmulati, eâ de causâ hoc fecerunt, ut Deus incredibili multitudine tigridum, regionem illam vastantium, eos liberaret. Exiguo post temporis intervallo in conspectum venerunt 12. Barbari in litore sine ullo tamen erga nos maleficio, quin mirandum magis, nos usque ad trigessimum Augusti non nisi duas naves Guachicorum observâsse, antequam pertingeremus ad fluvium Tepoti. Hujus ingressus in Paraquariam triginta Lencis remotus est ab ingressu fluvii Peray. In superiori parte dicti fluvii Tepoti longa rupium series exportigitur, per quas turbulento & spumoso cursu volvitur, & plerumque easdem obtegit. Decrescente autem aqua, visuntur in unius caucis supremitate pedum vestigia humana, quæ incolæ autumant esse vestigia S. Thomæ Apostoli. E regione conspiciuntur cis Paraquarium duodenæ & præaltæ petræ, visu peramœnæ, in quibus natura videtur artis elegantiam superâsse. Ibi Guaycurani excitatis mox ignibus fumum immensum diffuderunt, tanquam prodromos seu volaticos nuntios adventantium hostium, de quibus conterraneos hoc pacto docent. Septem milliaria post has rupes sunt, à quo intervallo procurrat horum populorum fluvius. Proximè

ximè hunc jacet Lacus Nengetures, in quem alius fluvius se exonerat, veniens è regione gentis, quam Guamas dicunt. Secundùm Superiorem Laci longitudinem habitant Guaycani per potiorem anni partem: educant ibi totos greges equorum, & mulorum. Populis, Guamas dictis, utuntur perinde, ac mancipiis ad agriculturam, & herbæ Tabacariæ plantationem, cujus ibi locorum ingens abundantia. Haud procul ab isto regionis tractu sunt alii populi, inter quos numerant Linguas vocatos, eadem propè linguâ, qua Chiquiti, loquentes. Ex altera fluminis Paraquarii parte, multo superius fluvio Tepoto alveum suum præbet fluvius Alboymmboym.

Ad hujus ripam antiquitus Colonia fuit, in qua incolarum Salutem 7. invigilabant P. Christophorus de Arenas, & Alphonfus Arias. Accidit, ut alter eorum ad populos Guatos proficisceretur, ab iisdem postulatus, ut S. Baptisma conferret, cùm in cohortem Mamalucorum est delapsus, mox impactis ferreis fistulis ad mortem usque cæsus. Alter brevi post in horum plusquàm barbarorum Latronum manus quoque delatus, tam truculentum in modum habitus est, ut in brevi, & vivere & pati desierit. Cæterùm ab hujus tractûs confinio usque ad Xarayos immensa se camporum planities protendit, qui ex sola telluris fertilitate tantam optimæ Orizæ abundantiam progignunt, ut satris, superque indesprovifum sit Payaguanis, Guatis, Nanuquis, Caracaris, Guacamis, Guaresis, & aliis conterminis populis.

CAP. IX. §. 3.

1. *Nex duorum Fratrum nostrorum. 2. Ignis accensus fumus nuntius adventantium hospitum, vel hostium.*
 3. *Mors aliquorum è nostris. 4. Diversissimi iterum populi circa Paraquarium.*

22. **S**eprembris prætervecti sumus montes Regionis Cunnayegua, 1. in quorum altero latere se erigunt montes terræ Itò, quam inhabitant Synemacæ. Huc Evangelii seminandi causâ olim missi erant P. Justus Mansilla ex Flandria, & Petrus Romerus Hispanus. Horum posterior cum Matthæo Fernandez Fratre Laico à Chiriquanis Indis interfecti sunt, quoniam vi legis Christianæ non

nisi unam conjugem illis indulgebant. Porrò intervallo quinque milliarium cum universis sibi subjectis Payaguais in Insulam retrocesserunt duo Caciqui Jarechacu, & Arapichiqua.

2. Isti simul ac nos conspexere, septem naviculas (canoas vocant) ad magnam Insulam Oretioniorum Indorum navigare jusserunt, populis illis (ut solent in similibus eventis) de nobis nuntiaturas. Quo facto & propè & procul ingens fumus in aëre est observatus. Hanc ipsam ob causam Payaguani in illo tractu magni aestimantur, & copioso quidem cum fenore. Ad remunerandam tantam vigilantiam dono ipsis obveniunt herba Tabaca, Corium, telæ lineæ, & omne genus alimoniarum, ad redundantiam usque.

3. Tabatò solventes proximè prætergressi fumus montes Regionis Taragupitã, ex qua quondam Missionarii quatuor à P. Antonio Ruiz dimissi, hanc fustissimam Ethnicorum terram inter se disperterunt ad Legem Evangelicam ferendam. Erant autem hi P. Ignatius Martinez, Hispanus, P. Nicolaus Henart Gallus, Jacobus Ferrer, & Justus Mansilla, ambo Flandri, quorum primus in Peruvia ad Chiriguatorum Missiones fuit avocatus: duo proximi laboribus & ærumnis confecti, omni humana ope destituti, mortem obierunt, morti S. Francisci Xav. non abfimilem. Ultimus ex his, qui restabat, pariter laborum cumulo succumbens, in brevi extinctus est. Ad octo milliaria supra Tobarum duobus alveis Paraquario committitur fluvius Albototei, ubi solent Mamaluci trajicere Paraquarium, ad suas grassationes cis flumen perficiendas. E regione à duobus ostiis fluvij Mbototei in altera parte evolvitur in eundem Paraquarium fluvius Mandius, cujus decursus proximè est ad radices montis Taragupiti. Iste mons cohæret contiguus montibus Tambauci, & Garaguy, & ab ora Paraquarii usque ad celebrem Orejoniorum Insulam longè exportitur. Porrò autem à flumine Mbototei ad usque gentem, Xarayas protenditur vastissima terræ planities, olim culta à populis Guaycharapos, & Iratines. Postea tamen, cum perpetim infestarentur à Manialucis, dictum locum deseruerunt, in abstrusas trans Paraquarium sylvas dialapsi, quæ à lacu Jaragui ad 50. horas excurrunt usque ad Stationem dictam S. Cruz Vieja, sive adveterem S. Crucem. Tandem 29. Sept. utroque fluvij Mbototei ostio superato, cum velut paralleli terræ Chiquitorum navigaremus, omnem operam intendimus in inveniendâ Cruce, quam priori anno Patrem Franciscum

scum Hervàs, & Michaëlem Yegros erexisse diximus ad initium hujus capitis. Idcirco multos lacus, & alias exundantis Paraquarii undas necesse fuit nos eluctari. Duodecimo Octobris, dum tantisper ad flumen Paraquarium morabamur, aliquos ex Payaguanis in conspectu habuimus, qui, licet cæteróqui nostros Indos pertimescant, tamen nobis propiores facti, varia fructuum terrestrium genera ultrò obtulerunt, quibus alia vicissim munera singulari cum benevolentia porreximus. Decimo septimo Octobris post conspectum Lacum Jaraqui naves stitimus. Hic lacus per longos mæandros versus Lacum Orejoniorum in nemoribus, & penes montes navigantium oculis subducitur. Isthoc loco alterum riparium Paraquarii latus hodie incolis magno numero frequentatur. Sinistra autem ripa est populosior. Nempe securior hæc Statio est adversus incurfiones Mamalucorum, quam defendunt & lacuum amplitudo, & paludum frequentia ad illud Paraquarii latus, propè inaccessum hostibus.

Apponam hic aliquos suo nomine populos, ad utrâmq; Paraquarii oram degentes. Dextro igitur litore, quod secundum decursum fluminis intelligimus, habitant Indi Guaras, Lenguas, Chibapueus, Ecanoquis, Napiyuchus, Guarayos, Tapyminis, Ayguas, Cuniacanis, Arianes, Curibinas, Cæs, Guarelis, Jarayes, Carabares, Uruues, Guabones, Mborgaras, Parelis, Tapaquis. Sinistram fluminis ripam incolunt populi Payaquas, Guachicos, Itatines, Aginis, Sinemacas, Abiais, Abaties, Guitihis, Cubjches, Chicaocas, Coroyas, Trequis, Gucamas, Guarus, Mbiriris, Eleves, Cuchiais, Torayus, Jasintes, Guatoquazus, Zuruquos, Ayrueres, Quichiquichis, Xaimes, Gannanis, Curuaras, Cuchipones, Aripones, Arapares, Cutuares, Itapares, Curaquac, Arabirar, Cubies, Guannaguazus, Imbaes, Nambiquas. Verum quidem est, quòd quilibet ex nominatis modò populis potissimùm duas duntaxat, aut tres Communitates conficiat, quarum aliquæ trecentas, aut quadringentas animas, aliæ etiam plures numerant, idiomate tenus sunt nihilominus distinctæ, cum quævis harum Communitatum diversâ utatur linguâ. Atque adèò, etsi sibi sint contermini, sese invicem non intelligant vel ob muruas, eâsque perpetuas simultates, vel certè quòd nullam colant amicitiam, nec sui, & rerum suarum communicationem facere soleant.

CAP. IX. §. 4.

1. *Indi insignis benevolentia, & liberalitas.* 2. *Lacus, ex quo Originem trahit Paraquarius: fertilis ejusdem Insula à Mamalucis destructa.* 3. *Indi se jungunt navigantibus cum spe convertende suæ gentis, datis interim pueris, quasi obsidum loco post nostra munuscula.*

1. 18. **O**crobris reliquimus ad dextram Lacum Tuquis, & transivimus ostium fluvii Paraiguazù, qui tunc admodum luctulentus, tumens, & rapidus ferebatur. Modico exin intervallo incidimus in naviculam, Indo unico vectore occupatam, qui formosa, ac firma corporis constitutione erat spectabilis ex gente Mbirity. Hic citra omnem metum nostro navigio appropinquavit: nos vicissim omnia, quæ cogitari possunt, benevolentiae signa monstrabamus. Et quamvis nec ille nostros, nec nostri illum mutuo loquentem intelligerent, gestibus tamen, & nutibus significabat, pagum suum triumduntaxat dierum itinere inde distare. Post brevem moram illum quidem dimisimus, sed quoniam tantum amoris, & humanitatis in nostris notaverat, ægrè avelli à nobis poterat. Signis igitur nobis innuebat desiderium nostram conscendendi navem. Neque mora fuit, cum in illam admissus est cum suis armis, & culcitra, seu artificiosè contexta stragula. Indus hoc beneficio lætus nostris Indis Aquaticum potum sanè magnum, paulò antè captum & cæsum (Capivarà dictum) dono obtulit. Est hæc certa suum species, inter solas undas nasci, & versari solita, quamvis de cætero porcis terrestribus quàm simillima. Post tres deinde dies cum videret Indus, nos sursum circa oram fluminis pergere, nobis valedixit, ne nos cogeret subsistere inter Insulas. Appromisit tamen, se propediem rediturum. Nos verò per hunc itinerantium Caciquio, & præstantioribus suæ gentis varia munuscula, à Barbatis æstimata, in viam dono dedimus. Et verò promissis stetit Indus, brevè redux. Dum verò flante turbulento vento lacum fluvii brachium nititur evincere, in nostrum omnium conspectu passus est naufragium. Mortem subin vix eluctatus, nostris ingratis inauspicatò in manus Sayaguanorum delapsus est, ab illis ad suos remissus.

Tan-

Tandem 31. Octobris famosum Lacum Xarayeru sumus ingressi, 2.
 in quem multi navium patientes fluvii sese exonerant. Atque hic Lacus est hydrophylacium, si Geographis credimus, ex quo originem trahit ingens fluvius Paraguarius. Ad introitum hujus lacu jacet celebrata Insula Orejoniorum, antiquitus populosa, nunc penitus deserta, & vastata per Mamalucos. Aura hujus Insulae est salubris, & temperata, licet sita sit sub 17. ferè gradu altitudinis poli. Longitudine extenditur ad 40. Milliaria, & 10. Latitudine, quamquam alii eam Insulam altero tanto majorem faciunt. Tellus hujus Insulae fertilissima, ut ut alicubi montibus, sed qui arboribus, operi affabrè faciendo valde accommodis abundant, attollatur. Primi Insulae inventores nomen paradisi eidem indiderunt. Nobis tamen singulare nihil occurrit ibi præter salubritatem aëris. Hic nostra industria de novo mirè se corripit, ut inveniremus tam ardentem, quàm operosè quaesitam Crucem. Verùm dedita omni operâ nihil de Cruce compertum est seu in navigatione seu in continente versùs Chiquitorum Reductiones. Equidem P. Josephus de Arce, P. Joannes Baptista de Zea, & P. Franciscus Hervàs à P. Superiore Bartholomæo Ximenez licentiam petierunt, longiùs adverso flumine navigandi, ut adirent Ethnicorum pagos, certius quid hac super re exploraturi, sed repulsam tulerunt. Potiùs, cùm quotidie aqua decreveret, & periculum fieret allidendi naves ad latentia saxa, si porrò pergeretur, reditum maturare statuit Superior, postquam sesquimensam jam insumperamus frustra pro aperienda ad Chiquitos via. Incredibilis proin Patrum dolor erat, quòd omnes ipsorum spes in vanum diffluxissent, perditio itineris labore inter tot ærumnas. Ad ultimum Patres Superiori supplices facti rogârunt, sibi ut liceret in hac Insula Orejoniorum remanere, ut tantisper morarentur, donec aquæ novum incrementum caperent. Tentaturos interim se amicitiam cum Barbaris, spondebant, vias accuratiùs indagaturos, & vertente hyeme ad Chiquitorum terras iter facturos. At P. Superior admiratus quidem suorum zelum, veritustamen, ne ferventiùs, quàm tutiùs esset propositum ob vitæ pericula, & incredibiles itineris molestias, voto Patrum tam ardenti non annuendum duxit. Itaque exire è lacu hoc magno contendimus, id quod factum 12. Novembris, nec sine metu impingendi in reconditas aquas cautes, quo tamen periculo nos Deus procul habuit. Solus adversus nobis ventus celeriore reditum sufflamnavit.

3. Profecuti iter ad centum milliaria vidimus procul tria navigiola cum quatuor Indis. Horum unus Payaguanus, tres reliqui autem Guarani, & quidem singuli veteres Christiani. Isti totis viribus allaborabant se jungere nostris navibus, datis signis colloquii nobiscum avidè habendi. Vix nostro navigio se applicuerant, cùm in illud transilierunt, poscentes, ut illos nobiscum tolerare vellemus, eo etiam eventu, si fortè à suis Caciquiis revocarentur. Condidimus dato insuper nostris Indis mandato, ut hospites hos armata etiam manu contra vim Caciquiorum tutarentur. Verùm & ipsi Caciquii tantum æstimationis de nobis conceperant, ut hos suos subditos ultrò nobis concederent. Quin semet etiam nobis crediderunt, quando duo horum Caciquiorum posita formidine nostram navem conscenderunt, ac perinde quasi forent veteres, & optimi amici, Patri Superiori assidentes, summà fiducià cum eodem ultro citròque sermones contulerunt. Nec optatam hanc occasionem neglexit P. Superior, procurandi scilicet horum salutem. Asserverabat, ipsos sub cura nostra quietam, & corporis æquè ac animæ periculis exemtam ducturos vitam: ubi nec à Mamalucis, nec à Guaycureis, in annos propè singulos infestis hostibus, maleficii quid metuerent, defendendi scilicet, conjunctis viribus omnium Guaranicarum communitatum. Huic tam benevolæ sponsioni ambo Caciquii magno cum solatio acquieverunt, vicissim polliciti, se non tantùm cum suis subditis baptismum admissuros, sed etiam connisuros, ut Guati, & Guacharapi, sibi contermini populi, secum Societate inita novam Reductionem constituerent, & unà viverent. Ad firmandum tam salutare propositum, & majoris securitatis gratià nos poposcimus ab illis, aliquos paganos, quos priori anno tanquam mancipia abstraxerant, restitui: quandoquidem in fidei rebus interea probè instructi, interpretum vice Patribus postea servire possent. In mutui conditi pignus illis elargiti sumus aliquot frusta stanni, cultellos, hamos piscarios, & alia id genus munuscula. His ita peractis adduxerunt nobis sex parvulos, quorum duo nati Penoquii, unus Sinemacarus, unus Ereberus, alius Curubinas, postremus Guarayerensis. Hi postea Patris Hieronymi Herràn curæ commissi sunt, ut Christianum in morem educarentur. Absolutis igitur dicto modo mutuis amicitie officiis Caciquii discesserunt non sine lætitiæ magnæ indicibus ex spe, quòd brevi sua in regione Missionarios essent visuri. Et verò illis ita abunde est satisfactum, ut vel absentes be-

nevolentiam juxta ac beneficentiam suam nobis commonstrare stude-
rent, dum suorum aliquos jusserunt nos non tantum comitari navicu-
lis suis ad 150. milliaria, sed & piscibus remunerari. Quod quidem
annonæ subsidium nobis eò opportunius obvenit, quò arctior noster
penus esse cœperat. Certè nostris æquè ac vectoribus navis eapropter
non una molestia fuit devoranda. Quippe ram panis bis coctus,
quàm frumentum fuerat jam corruptum. Ipsi P. Superiori per quatuor
menses aliud obsonii quotidiani non erat, quàm aliqua cicercum por-
tio.

CAP. IX. §. 5.

1. *Payaguani nostrorum interfectores ad Fidem Christi invitantur.*
2. *Mutua à nobis & illis munera.*
3. *Eorum hostilitates, & perpetua locorum mutatio sunt impedimento, quò minus convertantur.*
4. *Duplex navigantium periculum Ope Mariana depulsum.*

SEd ut in viam redeamus, interim ad ea litora perveneramus, quæ
incoluntur ab illis Payaguanis, à quibus diximus nostrum Ani-
cetum cum sociis fuisse mactatos. Nos horum mortem Chri-
stianè vindicaturi, id agebamus, ut in veram Filiorum DEI liberta-
tem illos transferremus operâ aliorum, nobis addictorum ex Payagua-
nis. Hos igitur ablegatos dicere jussimus, nos nupera homicidia illis
ex animo condonare, quoniam persuasi essemus, eos non tam ex
propria malitia, quàm ex hostium instigatione scelus patrâsse: sese
proin nostris viâ Sociis adjungerent, unam Reductionem aucturi:
secus fore, ut ab Indis nostris, quibus ea via frequenrius est carpen-
da, pejorem in modum visitarentur: denique nobis redderent abstra-
ctos nuper Hispanos. Hanc denuntiationem nôrant internuntii nostri
tanta dexteritate urgere, ut barbari post breve tempus nobis ad navi-
garent, & Joannem Garziam, nuper captum restituerent. Excusâ-
runt deinde se de crudeli nostrorum cæde, sed hæc omnia non sine no-
vo dolo & mendacio: cum compertum subinde sit in urbe Assumptio-
nis, tres insuper captivos desiderari, ab illis retentos. Ad quæstio-
nem ergo ducti, responderunt, non nisi unum à se captum fuisse.

2. Renovatâ in hunc modum amicitîâ quàm plurimi in navibus plus viginti (Canoas dicunt) nobis junxerunt, quin alius post alium infilierunt frequentes in nostrum navigium, minuta manuscula accepturi. Postridie eorum Caciquii, ambo dicti Jacayrà, nos convenerunt cum ingenti frugum copia, quibus nos donatos voluere. Significârunt postmodum, se magno desiderio teneri Reductionis, & Christianæ Fidei amplexandæ. Denique cùm animadverterent, nobis ipsorum navigia (Canoæ) summopere placere ex artificio planè visendo, omnium elegantissimum dono reliquerunt. Atque in hoc statu negotium convertendi illos in medio reliquimus, spe interim exigua, quòd eorum fraudulentia, & mentis instabilitas nihil certi promittat.
3. Hodie divisi sunt isti in duas partes, quorum aliqui versùs spatiosum Lacum Xarayensem ad ducenta milliaria ultrò citròque grassantur: alterius partis barbari eodem grassationis genere usque ad Assumptionis urbem omnia infestant, expilatis passim Colonis, & in captivitatem insuper abductis. Quo maleficio, præsertim si Guaycurani Socii accedant, Hispani non vulgaria patiuntur damna, id quòd mirum videtur, fieri nimirum posse has hostilitates à gente non admodum numerosa. Nam inter Payaguanos vix quadringentos invenire est, armis tractandis idoneos, cùm potior eorum pars quâ continuis Mamalucorum incurisibus, quâ frequentibus Guaycureorum hostilitatibus, insuper habita cum ipsis sancita pace, aliò, distrahatur. Aliterum, nec modicum impedimentum esse potest, quòd minùs ad fidei lucem pertingant, perpetua habitationis mutatio, cùm nullo loco diutius consistere assueti, nunc hîc, nunc alibi morantur. Huc trahit ipsa vivenditatio, quæ venatione tantùm, & piscatu absolvitur. Æquiparantur ergo hac parte Guaycureis, Chavucanis, Jarosis & Pampanis, qui perinde ac isti nusquam stabilem sedem figunt. Idem proin timendum, ne cum hoc populo fiat, quòd de Jarosis satis superque experientia docuit; hi enim altera jam vice postularis Missionariis, se junxerant uni Reductioni, sed & altera vice hunc communem vivendi ordinem pertæsi diffluerunt non alia de causa, quàm quòd grave nimis caderet in uno loco perseverare. Nec aliud remedium videtur facere ad convertendos Payaguanos, nisi si conjungantur populis Guatis, & Guaciarapis, quòd sanè multo labore, ludoque, quin & sanguine staret, donec perficeretur. Equidem ad hanc
- aleam

aleam tentandam se obtulerant duo Apostolici Viri P. Jos. de Arce, & P. Joan. Bapt. de Zea, at verò P. Superior non poterat illud probare, nec induci, ut tam facile viros hos laniensæ barbarorum exponeret.

Prosecuti ergo iter nostrum, duplex nec leve periculum subivimus, quod altero Decembris die nostris navigiis incubuit. Unum quidem erat, dum in breviam incurrens altam se merfit navis, ut vix expediri potuerit omni molimine. Refugium nostrum eo in articulo erat Cœlitum Regina, tam benefica, quam potens, ut indemnem nobis navem servaret, nostra opinione multis partibus lacerandam. Sed alterum discrimen, eodem die nos involvens, multò gravius fuit ab exorto ventorum turbine, qui navigium in latentem scopulum primò impexit, dein ab uno ad alterum saxum nos agens, denique in litus conjecit. Certò credideramus, tam nos, quam navim esse perditam. Verùm Mater misericordiæ iterum suo subsidio non defuit, ut unà nobiscum salva staret navis.

CAP. IX. §. 6.

1. *Mors unius è Sociis itineris, & honor illi habitus.*
2. *Finis itineris, in quo præter mortuos sedecim Indos ceteri morbis tentati.*

Post superata tam feliciter pericula nos angebat cura servandi P. Joannem Bapt. Neuman, gravi ex morbo decumbentem. Itaque P. Superior 4. Januarii tres pontones præmisit, quibus in urbem Assumptionis festinatò transportaretur æger. Tertiò post die & nos eundem portum prosperè intravimus, ubi, dum excensionem facimus, Gubernator loci, & Nobilitas cum affluxu ingentis populi non modò nos excepit, sed etiam tantum honorem nequicquam deprecantes nos comitati, ad Collegium deduxerunt. Ibi mox nove & tragico iterum casu de obitu P. Neuman percussi sumus, qui sub ipsum Collegii ingressum iter ad cœlestem adiit Jerusalem, absumptis priore terrestri itinere omnibus viribus. Id quod nemo miretur, cum per multas hebdomadas in quotidianum cibum non plus, quam pugillus corrupti tritici illi suppeteret. Exequias defuncti suâ præfentiâ exornârunt tam Ecclesiasticus, quam politicus Senatus, omnes item Sacrorum Ordinum Personæ. Addebant, se id honoris

tanquam Martyri exhibere, quippe qui ex susceptis pro gloria divina, & animarum salute laboribus mortem obiisset. Postremum 9. Januarii naves nostras repetivimus, ad quartum Februarii tandem ad nostros Guaranos reducti, postquam novem omnino menses laborioso itineri consecraveramus.

2. In via quidem nobis perierunt sedecim Indi, quâ victus penuriâ, quâ grassante inter omnes nos alvi profluvio consumpti. Quin si longiorem fecissemus moram, certo futurum erat, ut duo insuper ex Patribus de vita decederent, cum incredibili jaçtura eorum populorum, quibus convertendis postea destinati sunt. Hucusque loquitur dictum itinerarium.

CAP. IX. §. 7.

1. *Novum iter per undas & terras explorandi causa, sed sinistro exitu. 2. Morbi nostrorum Patrum, & mors Fratris cum vitæ compendio.*

1. **P**ater Provincialis intellecto tam sinistro inquisitæ viæ exitu ad alia mox consilia animum intendit. Sequenti igitur anno, cum Collegium Tarixæ visiraret, P. Joanni Patricio Fernandez in mandatis dedit, ut in flumine, quod tum temporis falso credebatur esse Paraquarius, aliquot navigia (Canoas) fabricari curarer. His subinponeret P. Michaëlem de Yegros cum fratre Henrico Adamo, & ad urbem Assumptionis dimitteret, comitantibus aliquot non minus viæ, quàm rei nauticæ peritis Xarayis. Ipse P. Fernandez sine mora cum duobus è nostris, & centum Indis ex Colonia S. Raphaëlis profectus est, exploraturus, num tandem fluvius, ad quem Pater Hervàs cruces erexerat, ipse Paraquarius esset, nec ne. At post triduum itineris illico compertum est, neque Paraquarium esse nec alium eidem influentem, sed duntaxat exundationem magni lacus, qui tempore pluvio in circumjectas valles diffunditur. Attamen, cum ad locum depactis crucibus notatum pervenisset, ibidem versùs meridiem & ortum conspexit juga montium, post quorum declivia ipsi credibile videbatur cursum suum tenere quæsitum flumen. Statuit itaque eò iter tendere, quod intercurrentibus passim montibus, qui superandi erant, perarduum accidit. Iter prosequenti aliquot occurrerunt

rerunt à Mamalucis destructi pagi Guarayiorum: multiplices item lacus, quorum maximum diligentius visendum duxit, experturus, num foret Paraquario committeretur. Sed, & hic labor in vanum fuit. Interim dum dimidium Decembris jam præterisset, minabatur haud obscure cœlum consueta iis terris pluviarum continuarum tempora. Verùm his insuper habitis octo insuper dies impendendos censuit, suffecturos ad consequendum suum finem, maximè cum adultiores Indi Comites adstipularentur. Hi enim ex objacentibus haud procul montibus se reminisci dicebant, quòd in juventute sua cum popularibus præterissent ibi, fervente bello cum Guarayis, ad Paraquarium habitantibus. Itaque profectio porrò est continuata, in cuius initio statim tres solidi dies ad excindendas sylvæ densissimæ vias sunt insumpti. Interea aquæ penuria ipsos coëgit exprimere radicum succos. Post hæc in progressu detexerunt spaciosissimum lacum, eminus visum. Circumdatur ille montibus, qui aquarum exitum versùs Orientalem tantùm plagam concedunt. Ad occasum prætexitur opacissima sylva. De hoc igitur lacu ab Indis suis exquirebat P. Fernandez, utrum exoneraretur in Paraquarium. Sed nihil certi habebant, quod reponerent. Erat tamen unus ex Pennoquiis, qui paulò antè Mamalucorum manibus elapsus, majorem rei noticiam præferebat. Aiebant enim, hunc ipsissimum lacum esse, per quem Mamaluci in has terras hostiliter penetrâssent: naves autem suas in arenis hærentes reliquisse versùs Orientem, ut inde digressi, terrestrè itinere, populum Taus dictum indagarent. Hoc intellectu P. Fernandez, confestim fabrefieri quidem iussit naves (Canoas) sed necessariæ materiæ defectu actum est nihil. Præsente ergo jam hyeme, reditus à Patre parandus fuit, & meliora tempora exspectanda. Residuo dein penù inter suos distributo, aliquos eorum amandavit, dictas arenas seu brevia, & viam Mamalucorum cognituros. Isti autem confecto bidui itinere in Guarayorum viculum, 60. tantùm incolarum, inciderunt, quos omnes in Reductionem S. Joannis volentes abduxerunt, ubi ipso Sabbato sancto Majoris hebdomadæ salvi, & incolumes convenerunt.

Non tam prosperum fuit iter Patri Fernandez cum suis, quando à solita imbrum tempestate deprehensi post viginti quinque primùm dies Coloniam S. Raphaëlis tenuerunt. Nec leves fuerunt illis viarum molestiæ, dum nudis plerùmque pedibus incedere, & quidem compluri

pluri constanter cogebantur. Sortis dein singularis erat, si quando elevatus, quamvis paludosum solum reperiebant scil. pernoctaturi, exigua cum requie ob infinitam multitudinem culicum, & vesparum. Hæ profectò molestiæ Patribus graves morbos, Fratri Henrico Adamo etiam mortem creârunt 27. Julii Anno 1705. piè in Domino defuncto. Erat huic oprimo Fratri Romæ in Domo Professorum valedudinarii cura commissa, quando P. Ignatius de Frias pro Paraquariæ Provincia novum Operariorum supplementum adlegit, inter quos etiam hic Frater Henricus numerabatur. Aliquanto dein tempore Guairanicis Missionibus inservivit huc delatus, & postea ad curam ægrorum Cordubam avocatus. Ad ultimum impetrata Chiquitenfi Missionè, Indorum salutem non modica industria promovit, donec eorundem emolumentis vitam ipsam consecraret.

CAP. IX. §. 8.

1. *Guarayi Indi à Christianis ad fidem adducti.* 2. *Lacus Mamorè detectus, ubi portus Mamalucorum fuerat.* 3. *Periculum Patrum.* 4. *Payaquani lesi pacem frangunt.*

1. **E**X illis Guarayis, qui, ut suprâ diximus, in Reductionem S. Joannis ultronei sunt transvecti, erant aliqui Castellanam linguam callentes. Cum his conferens P. Fernandez requiritivie de Jacu, ad quem Mamaluci naves ex more appellerent. Fuerunt ex his, qui se offerrent ad monstrandum locum. Eum in finem aliquot Indis missis negotium datum est, ut viam per sylvam gentis Taus aperirent. Hi igitur cum ad pedem montis veteri S. Cruci adjacentem Taus pagum attigissent, propositum suum insinuârunt, quod tamen incolæ nullo modo probârunt, causati lubricitatem viarum, equis progredientibus sanè periculosam. Breviorem tamen, eamque commodiorem viam monstrârunt, licet per continuam sylvam ducatur, multis rivis, & aliquando fecundis pratis disparatam. Hos viæ ductores præmissos insecutus est mense Augusto P. Fernandez cum P. Joanne Bapt. Xandra, & duobus Guarayis. In horum comitatu cum terras Guarayensium intrâsser, aliquos ibi Christianos reperit, ex Reductione

ductione S. Josephi illuc profectos, ut illos Ethnicos sub vexillum Christi colligerent. Et verò id consilii auspiciò cecidit, omnibus ejus terræ incolis desertà patrià in nostras colonias traductis. Hic locorum Patres dies tres morati sunt, operientes præmissorum reditum Neophytorum.

Tandem resumpto itinere cum maxima molestia iterum opus habuerunt, ut complanarent semitas per spissam sylvam, donec in vastam, & peramœnam planitiem evaderent, in qua ipse modò quæsitus Lacus Mamorè jacebat. Ad hujus ripam, cui Mamaluci naves applicare solent, cum pervenissent, P. Superior ibidem quinque prælongas catenas invenit, quas crudeles plagiarii sub sabulo recondiderant. Hæc ripa est longus terræ tractus, largè excurrens in medium lacus, ita ut hunc in duas quasi partes discriminet: una quidem ad Boream, altera ad austrum extenditur. Hunc lacum in Paraquarium delfluere certum videtur tum ab experientia Patris Fernandez, tum aliorum, quos audivit. Ad iter igitur promovendum Indi jussi sunt ligni subsidia conquirere pro conficiendo navigio, (Canoa); Nec defuit longè arbor proposito huic apta, ex qua navis in brevi fuit fabricata. At hac vix Chiquiti primò usuri, Lacui se commiserunt, cum subversa est cum vectoribus, morti narando ægrè ereptis. Cum ergo crederet P. Fernandez in altera stagni parte non tam tempestuosum fore ventum, transferri voluit navem in hoc alterum latus. Verùm Indis altera periclitatio non allubuit, maximè quando formidandam aquarum profunditatem tentarunt, excusantes, has undas non esse ad suum stomachum. Alius proinde locus in lacu quæsitus est, spe persuadendi Indis, ut auderent navigare. Sed frustra fuit, Indis nullo pacto obsequentibus. Res ergo jam eò deducta ultra promoveri non potuit ad desideratum finem.

Verùm enim verò id ipsum infortunii non sine singulari Dei Providentia accidisse, postmodum patuit. Quòd si enim PP. Missionarii flumen trajecissent, Payaguatorum certè, quos novus agitabat furor, in manus incurrissent. Hi enim à sancitæ nuper pacis proposito paulò antè desciverant, id quod in hunc modum contigit. In primis selectiores illi Payaguani, quos memorati quinque Patres secum adduxerant, in urbe Assumptionis, haud æquis sanè oculis respiciebantur ex suspitione, illos solùm venisse exploratum quà urbis, quà regionis situm, ut postea utramque faciliùs obruerent. Nihilomi-

nus causâ nostrorum Missionariorum à D. Gubernatore multam benevolentiam experti, etiam munera non vulgaria acceperunt, cum quibus in suas terras remissi sunt.

4. Sed non diu fuit, cum aliqui Hispanorum (nescio quo consilio) adverso flumine excurrerent, & conspecto huic Payaguanorum globo confestim imminerent, aliquos explosis fistulis sternerent, reliquos in fugam agerent. Fracta igitur pax est cum incredibili Christiani nominis ignominia, & jactura, cui nomini posthac hi populi non tam facili negotio subscribent, nullâ utpote fiduciâ residuâ in nos, vel Hispanos. Quapropter P. Provincialis eò permotus est, ut suis interdicere viam à Chiquitis ad Guaranios, si quando hæc inveniretur, ducens per horum barbarorum terras. Ex illo tempore isti barbari usque adeo eâ injuriâ exacerbari, & irritati fuerunt, ut nullo non tempore occasione vindictæ inhiarent. Et verò præstiterunt id hactenus satis superque, tanto consecuto detrimento, quod Hispanis exinde non mediocriter doluit, dolebitque in posterum.

C A P U T X.

Reductiones aliquæ mutantur. Neophytos infortunium involvit.

§. I.

1. *Quatuor Colonia sedem mutant cum augmento accedentium Barbarorum.*
2. *Brevior via ad Chiquitos iterum, sed frustra desideratur.*
3. *Chiriquani nostris conspectis veluti Mamalucis aufugiunt.*
4. *Periculum à fraudulentis Barbaris declinatur.*

1. **C**Um P. Superior, ut diximus, remoram passus sit, non poterat tam festinarè negotium executioni dare, quod à P. Josepho Paulo de Castaneda Visitatore injunctum erat. Jussus erat, inquirere solum salubriorem transferendis
 Colo-

Coloniis. Urgebant hanc transmirationem haud parum invalescentes morbi, & maligna lues. Circumspiciens igitur Sanioris aetate locum, & simul idoneum ad reducendos in viam salutis adjacentes populos, approbantibus vel ipsis Neophytis, qui ex pago S. Raphaëlis in novum transferendi erant, elegit amœnam planitiem haud procul à monte, quò proin novam Coloniam deduxit, cum ingenti etiam Barbarorum fructu. Hi enim eodem commigrantes, sibi quoque cum Christianis sedem elegerunt. Porro pagus S. Joannis Bapt. alium etiam locum accepit in Zapoco, qui locus aquis quidem non abundat, cætera autem admodum commodus est. Huc quoque Barbari cum nostris sese contulerunt, ibidem convicturi. Jam verò vicus S. Josephi, cum designata alia statio pro habitatione Indis non accideret, à vetere S. Cruce dictum, sedem transtulit. Quanto autem emolumento hæ mutationes factæ sint, posteriora docuerunt tempora. Quippe Neophyti deinceps felicem sanè vitam ibi locorum vixerunt, & unà ostium apertum est Ethnicis populis ex regione Chaco advocandis in S. Fidei Societatem. Reductio S. Francisci Xaverii tribus milliariibus à priori area remotior facta ad austrum confedit, ita cum tempore aucta, ut superfluos in alias dispertire communitates opus fuerit. Defixis his novis sedibus noluit P. Superior instantem ruguriorum fabricam inchoari, nisi priùs sementis facta esset, & futuræ annonæ provisum. At Indi nostri ad opus in agro faciendum adduci non poterant, consternati adhuc mortis, & luis imagine, quæ priorem habitationem infestaverat. Itaque Patres populo cedendum rati, jam in eo erant, ut suos Neophytos sequerentur, quando hos solos P. Superior in Communitate S. Josephi offendit.

Quare P. Superior inde discessit in villam Taryanam, acturus negotium rei Christianæ cum novo Provinciæ Præside P. Blasio de Sylva 16. Sept. 1706. promulgato. In focios viæ assumpsit aliquos fluminis Paraquarii peritos Guarayos. Ibi in cognitionem venit alicujus portûs in flumine Paraquario. Missis ergo exploratum Indis sperabat prioniorem viam Missionariis ad Chiquitos. Secus sentiebat P. Provincialis, arbitratus, hoc consilium eò vergere, ut Viri Apostolici, altero labore Evangelico distenti, periculo exponerentur. Missionarios quidem apud Chiquitos primos fuisse, ajebat, qui illuc viam aperuissent, nolle tamen alios in tantum discrimen dubia spe confici. P. Fernandez refragari non ausus, solabatur se spe opportunitatis temporis,

poris, quo vota sua consequeretur. Decembri interim excurrente propemodum, & viis ingruente stata pluvîâ impeditis, substitit per id tempus Taryæ, confirmatus in Superioris officio. Insequente anno 1707. rediit ad Missiones suas cum duobus Sociis, P. Paulo Restivo, siculo (qui diu apud Guaranos desudaverat) & cum P. Joanne Bapr. Zea. Hic quidem ultimus illuc ibat visitaturus nomine Provincialis colonias, & unâ novam viam aperturus. In mandatis proin dedit P. Philippo Suarez, ut viam à pago S. Josephi secundum litora fluminis, à S. Michaële dicti, commodam & planam faceret. Hoc enim viæ compendio plurium dierum itinera cavebantur, & duplex isque valde periculosus transitus fluminis Guapay declinabatur. Usi erant olim hac ipsa viâ Chiriguani, cum Indos Penaquisios infestare rentarent, sed suo malo. Circumventi enim à Penaquisios perestas insidias ausa sua malè luerunt, tandem in turpem fugam conjecti.

3. Itaque P. Suarez statim mense Majo accinxit se operi, ex voluntate Patris Zea, quamvis ad vicos Chiriguanorum non perduxerit, deficiente operarum victu. Deduxit tamen opus usque in conspectum montium, qui inhabitantur à Chiriguanis. Illuc ergo cum aliquot Indis processit, detecturus aliqua Chiriguanorum tuguria. Vix autem passus aliquot fecerat, cum sibi obvium videt unum Chiriguanorum, aspectu P. Philippi summopere perterritum, ut effuso, continuoque cursu in suum vicum retrocederet, cum nuncio, Mamalucos imminere. Confestim ergo in arma ruunt, retrò dilapsi. At Pater à suis Christianis desertus, cum viæ ducem porro non haberet, ad pagum S. Josephi est regressus.

4. Cæterum sub finem Septembris P. Fernandez abiit in terras Chiquitorum. Cum autem ad Chiriguanos, quos Palmares vocant, devenerat, certis Authoribus comperit viam, à Chiquitis inventam, à P. Zea dudum quæsitam præ vetere, & longinqua via. Brevior adeò sperabatur hæc semita nova versùs ortum usque ad flumen Parapiti, ubi vicus Chiriguanorum dictus Charaguà, quem memoratus pertransit fluvius. Egit ergo P. Fernandez cum duobus Caciquis, uti viam sibi monstrarent eò usque, quò aliàs P. Suarez erat delatus. Et verò condixere Indi in vestigio, eò quòd Pater futuri laboris mercedem in antecessum præsentarat. Pridie tamen adeundi itineris, quando benè poti erant ex certo liquore, qui vini loco illis servit, factis prodiderunt, quid animo volerent, nempe clanculariæ prodicionis

nistropham. Ansam huic dedere eorum consanguinei, ægrè ferentes, quòd suam operam condixissent Patri. Jàmque præ ira corripuerant arma, impedituri, ne via Patribus detegeretur, per quam Mamaluci olim populatum venerant, & suos in servitutem abstraxerant. Satiùs proinde fore, ajebant, ut trucidarentur Patres, vel certè abducerentur eò, ubi certa tigridum præda fierent. Contrà Caciqñi nihil eo timore moti, sed promissis suis statuti attendebant magis speratum insuper lucrum, quàm metuendum periculum. Postridie igitur se marurè sistunt ad Patrum obsequia, deducturi usque ad fluvium Parapiti. Ingressi igitur viam, ita feliciter continuârunt, ut tantùm horâ, aut sesqui hora distarent à loco, ad quem penetrârât quondam P. Suarez. Hic duo duces in hæc verba proruperunt: *Com-miseratione erga vos tangimur, eò quòd Indi Tuquís, hunc tractum infestantes, vos in depradationem, & necem designârunt.* Tuquísii autem vocantur populi alterius Regionis. Simulavit P. Visitator perinde, ac si non percepisset dicta verba, & in itinere potè perrexit. Consultavit tamen cum suis, cùm non levis esset suspicio de Chiriguanorum prodicione, nomine Tuquísiorum grassatorum colorata. Eo rerum articulo, cùm & equi lassati jam languerent, statuerunt celerem maruræ reditum, & sanguinariis barbaris sese subducere. Neque in suspicione sua decepti sunt, quando sub reditum multos barbaros offenderunt. Hi interrogati, quo pergerent, sepiscatum ire ad fluvium Parapiti, reposuerunt. At pisces, quos quærebant, sunt feliciter elapsi. Hujus tamen itineris molestiæ non caruerunt omni fructu, & lucro duarum saltem animarum. In pago enim Charaquà reperere duos infantes, jamjam agentes animam. Rogati nostri ut mederentur, sacro fonte ambos abluerunt, & ad cœli gaudia transmisere, quæ cæci eorum parentes usque adeò fugiunt. Persuasi itaque Viri Apostolici hoc animarum lucro omnes viæ molestias esse compensatas, læti in regionem Chiquitorum medio Decembris iter repetierunt, & ad Communitatem S. Francisci Xaverii declinârunt.

Regio enim cætera pluviis eo statò tempore aquis erat sepulta,

CAP. X. §. 2.

1. *Christiani sunt plagiarii non ad barbarorum servitutum, sed ad libertatem filiorum DEI. 2. Inermes enim hi plagiarii se sinunt trucidari potius. 3. Sarruius Indus cœlitus post ultima Sacramenta sanatur. 4. Auctores cædis caduntur à Christianis.*

1. **E**T P. Visitator quidem in translatis Coloniis admodum paucos incolas reperit, quoniam structura tuguriorum perdifficilis accidit. Aberant alii collecturi ad victum fruges terræ: alii exploratum serant conterminas terras, cum inveteratus Indis mos sit, bella gerere cum vicinis populis, & in mancipia abstrahere. Nostri tamen Christiani non alium in finem sunt plagiarii, nisi pro majore DEI gloria, & salute animarum. Citra omnem enim injuriam, captis illatam, eosdem cognitione veri DEI, & cœlestium imbuunt: finem, ob quem creati sunt in mundo, proponunt: necessitatem Legis Christianæ ad consequendam felicitatem æternam inculcant. Fit hoc etiam alia ex causa, ut nimirum ex his ita instructis & benevolentia captis formetur interpretes ad usum Missionariorum. Certè Christiani nostri cum cura peragunt, quæ de jure hujusmodi bellorum sunt, nec latum unguem discedunt à sancta lege. Necesse proin est, ut ipsis explicetur, quid factu opus, si hostilem aggressionem pateantur. Scilicet ne iterum fieret, quod factum cum Indis ex reductione S. Josephi.
2. Isti enim salifodinam investigaturi, ad barbarorum vicum erant perlati, sed inermes, solam effugiem Divinæ Matris sublimè præferentes. Verba insuper blanda, & omni humanitate plena adhibebant ad mitigandam indigenarum barbariem. At hi tigridum more obvii, in arena omnes crudeliter sustulerunt advenas, uno unico Indo cum duobus pueris fugâ elapso. Similem in modum evenit magno Christianorum numero ex Reductione S. Joannis Bapt. Penetrârunt hi ad 80. & amplius milliaria in hostiles terras, undique profundis fossarum aquis circumdatas, quo ipso loco Barbari confederant. Intransibus nostris vicum duo tantum ex incolis obvii processere, expectatis armis minantes. Reliqui enim ruti opus faciebant. Cum verò
Chi-

Christianos propius accedere cernerent, unus de duobus sagittam emisit versùs statuam Virginis Matris. Nostri hoc factò nihil moti, solùm rogabant, ut arma seponerent. Potuit sanè hæc tanta mansuetudo miraculo æquiparari vel in viris, solida virtute firmatis, nedum in Neophytis, nuper Barbatis, in quorum corde magis olim regnabat vindictæ cupiditas, quàm ipsa anima. Fœminæ interim laborantibus in agro hoc nuntium rulerunt, qui illico ad pagum properarunt, advenas mactaturi. Conspicari autem eorum majorem numerum, & jam aliàs suo damno experti, quanta fortitudine Chiquiti præstarent, simulatâ amicitia invitatos mense adhüberunt, id quod magis nutibus, quàm verbis innuebant, cum linguæ utriusque populi essent diversæ. Paulò post adest Caciquius, sevocans aliquos suorum, quibus mandat, nostrorum ut arma seposita colligerent. In malum omen Chiquiti hoc acceperunt. Dux ergo eorum (qui ut quondam ante fidei veræ agnitionem par tigridi erat efferatæ, ita modò fidei zelo maximo accendebatur) imperterritus jubet, ut arma sua, & suorum intacta relinquerentur, simul satagens mansuetis verbis barbara corda Christo conciliare. At nihil egit. Nam barbari simul ac exarmatos videre Christianos, mox illos aggressi, ad unum omnes exceptis paucis, qui fossarum aquis se commiserunt, occiderunt. Quamquam & ipsi profugi non evaserunt absque vulnere, & diu post cicatrices, sui zeli testes, circumtulerunt, ad novum stimulum profundendi omnem sanguinem pro Christo.

Unus ex his graviter faucibus sensit acumine jaculi sua viscera fuisse læsa, qui proin alienis manibus in suam domum reportatus est. Diu ibi lecto decumbens, ita defecit, ut exhaustis penitus viribus omnem sanitatis spem amitteret. Visitans ergo Pater noster, ut æternitati ægrum compararet, inter alia dicebat, veller ex animo ignoscere suis hostibus: felicem se reputaret, si oppignoratâ, datâque vitâ suâ aliquorum Barbarorum animas ad veræ fidei gratiam adducere mereretur: exemplo scilicet sui Servatoris, qui hostes suos æterno Patri pro venia commendans, illatas injurias infinito amore vindicasset. Audiens hæc æger summo cum solatio, etiam lacrymis testatus est, se omnino ignoscere suis inimicis: quin Deo obtulit suam vitam in salutem suorum hostium sempiternam. His præmissis ultimo SS. Mysteriorum subsidio instructus, expectabat abitum in domum felicitis æternitatis. Postero die quærebat Pater ex infirmi Curatore, qui se haberet æger

æger depositus? Responsum erat, periculum ægri delisse, atque adeò omne malum post susceptum æternitatis Viaticum. At Pater fidem narranti non antè habuit, quàm fuisset oculis in rem veniret. Quælitur igitur ex confanato Indo, qua ratione salus obtigerit? Ille, Dominus JESUS, inquit, *cujus sacrosancto Corpore me heri parvissi, hic me sanavit, evanescente sub hanc noctem omni infirmitate.* Hujus miri eventus occasione ductus Pater, universo populo stimulos addidit, ut in suscepto semel virtutis calle strenui pergerent, & in Divino amore magis magisque proficere studerent: quandoquidem optimus Deus hoc prodigio sat manifestum fuisset, quàm gratus sibi accideret zelus Neophytorum.

4. Verùm hæc barbarorum crudelitas non impunis fuit. Pinochi enim Christiani, dum venatum animas exierant, improvisò incurrerunt in hos Barbaros. Dignoscebant haud operosè Pinochi, hos ipsos esse, cædis Auctores, Christianis nuper ex Colonia S. Joannis Bapt. illare. Sacra enim Rosaria & Cruces, cæsis Christianis ablatas, & ab his ipsis cimelii instar æstimatas, collo suo gestabant Barbari. Neque verò vim isti passi fuissent, nisi stimulante ultricis conscientiæ imperu arma ipsi homicidæ priores corripuissent. Hoc animadverso Pinochi Christiani & ipsi ad arma convolarunt, quàm plurimis eorum cæsis, etiam ipso ductore Caciquio, & Auctore interfectorum nuper Christianorum.

CAP. X. §. 3.

1. *Christiani multas Barbarorum familias adducunt ad Fidem.* 2. *Cæsum pro Christo corpora requiruntur.* 3. *Dua recentis Colonia locata.*

1. **F**ortunatiores erant alii ex eadem Colonia S. Joannis Bapt. qui ad colligendos Barbaros egressi, quinquaginta familias illorum ad fidem Christi suscipiendam permoverunt, secumque cum gaudio in suam communitatem deduxerunt. P. Visitator intellectâ illâ Indorum occisione ex pago S. Josephi, jussit centum armatos ex hoc gente ire ad locum factæ cædis, non ulciscendi gratiâ, sed auferendi inde corpora pro Christiana sepultura. Verba proin pacifica barbaros ferrent: adventus causam docerent: securos illos redderent amoris & ami-

amicitiæ nostræ etiam post tanta patratae crudelitatis exempla: interim arma sua Christiani è manibus nequaquam dimitterent.

Nostri festim expediri abière, non retardante viarum labore, & aquæ penuria. Quippe solo ferè cœlesti rore, ex arborum foliis collecto, sicim restinguebant, donec ad fatalem truculentiaë barbaræ aream pertingerent. Ibi præter occisorum fratrum cadavera neminem unum invenerunt. Nam homicidæ metu profugerant in abditas sylvas, animus quidem erat Christianis insequendi Barbaros, sed nullâ viâ repertâ alteri occasione suum propositum reservârunt. Corporibus ergo Cæsorum in humeros sublatis ad suam Communitatem reverterunt.

Hic eorum adventus novo, eoque communi gaudio exhilaratus est, audita accessione duarum recentium Reductionum. Illarum una nomen à S. Ignatio de Boocas, altera ab intemerata Conceptione B. Virginis est adepta. Collectæ autem sunt in illas diversarum linguarum populi, quos Apostolicus P. Lucas Cavallero ad veram Religionem traduxerat. Primum Superiorem hæ Coloniam acceperunt P. Josephum de la Matta, Socium olim P. Lucæ. Et verò summa cum ædificatione aliorum suo officio fecit satis, indefessus in aspero, & spinoso adhuc agro subigendo. At enim Vir Apostolici prorsus zeli, omnem exosus quietem, ubi primùm adierat commissam sibi novam Coloniam, mox operam suam protendit, ut novas gentes, Aruporès, & Tubacis dictas sibi conciliaret. Hoc consecuturus currebat vel iniquissima tempestate per invios tractus: superabat profundas undas: tranabat lutulentas aquarum fossas, & non absque multo sudore adibat non pauca pericula. Inde contractis malignis humoribus horrendi ulceris tumorem sibi adscivit cum vitæ periculo. Mutatio tamen auræ valerudinem reparavit, postquam ad Communitatem S. Raphaëlis se transtulit, ubi par campus ejusdem zelo obtigit. Itaque mox ad animarum venationem redux, multam prædam fecit, & Christo per salutis fontem consecravit. Videbatur adeò certare cum P. Luca in augendo animarum proventu, & suis meritis apud Deum, Meum proinde erit raras utriusque virtutes depingere. Et de P. Josepho quidem dicendi occasio alibi se offeret: nunc autem memorabilia de P. Luca describenda duxi, claudamque cum piissima ejusdem morte, quam Anno 1711. Fidei causâ obiit violentam.

CAPUT XI.

Nativitas, ingressus in Societatem
JESU, & primus fervor, dein labores Venerab.

P. Lucae Cavallero, tandem Martyris.

§. I.

1. *Patria Patris Cavallero, conditio parentum: pia
educatio: pudor virgineus. 2. Litterarum studia.
Recipitur in Societatem JESU. Indias affectat, &
obtinet.*

1. **V**illamear veteris Castiliæ locus est, qui nostrum P. Lucam
in lucem dedit. Parentum conditio fuit admodum ho-
norata, & id loci conspicua, atque etiam opulenta.
Primos pueritiæ suæ annos transegit apud genitoris sui
fratrem, optimæ vitæ Sacerdotem, à quo in omni morum honestate
sedulo fuit educatus. Nihil eorum in tenello Luca deprehendisses,
quibus alioqui rudis, & levicula pueritia capi solet. Delicias illi fa-
ciebat solum virtutis studium, præcipue virginæ pudoris, ut vel um-
bram vitii cum nausea horreret, si quid minus pudicum in oculos vel
aures incurreret. Mortuo subin pio hoc Presbytero Lucas apud
alium ex consanguineis habitare cœpit, qui item Sacerdos erat, sed
moribus à priore instructore profus diversis. Nihilo tamen minùs
tam bene moratus Adolescentulus tenerum innocentiam florem illiba-
rum cum hinc, tum alibi in posterum tutatus est, pejoribus sui cogna-
ti exemplis nihil infectus.

2. Politiores literas in nostro Vallisoletano Collegio didicit, nostro
confuetudine ita delectatus, ut ineundæ Societatis gratiam in-
stanter appeteret. Exauditus brevi Villagarciam missus est ad primæ
probationis annos. Ibi conceptas de se spes affatim explevit, dum
inno-

innocenti fervori suo velificans, omne gaudium, & solatium in solo Deo quærebat. Subidem tempus vixdum inaudierat, P. Christophorum de Gryalva, hujus Paraquariæ Provinciæ Procuratorem, in Hispaniam advenisse, Evangelicos Operarios in vineam Domini collecturum, cum subito exarsit vehementibus desideriis se sociandi tam beatæ catervæ. Eo sine varia pietatis opera sibi proposuit, ut cælum in vota sua traheret, quò & ipse eligeretur ad propagandam in novo Orbe DEI gloriam, & tot millibus cæcarum gentium inferendam Christianæ fidei lucem. Quocirca se obtulit ad quasvis molestias, & labores, ad omnia etiam ipsius vitæ pericula, si modò vergerent ad DEI gloriam, & animarum salutem. Placuisse superis hoc desiderium, eventus docuit. Superiores enim de solida adolescentis virtute certi, idoneum illum censuerunt ad egregii quid præstandum pro divino honore, atque adeò voti damnârunt.

CAP. XI. §. 2.

1. *Vela facit: exscendit in portu boni aëris: altiora ejus studia: superbia spiritus ipsum vexat, & impedit: fit Sacerdos.* 2. *Initia facit Missionis apud obstinatos Pampas.* 3. *Chiriquanis biennium frustra impendit, pulsus tandem Patribus cum P. Cavallero.* 4. *Defertur ad Chiquitos. Ejus zelus, & fructus: item morbi.*

Igitur cum 60. aliis Sociis ad Gades vela fecit, & miserimo itinere, sub quo nostrorum octo portum æternitatis antè attigerunt, in celeberrimum hujus Provinciæ portum Boni aëris est in vectus. Inde Cordubam in Tucumaniam missus ad captandas altiores scientias, omni cum laude studia absolvit. Non silebo hic, quod ex animi dimissione ad nostram ædificationem uni amicorum in aurem credidit. Probè nõrat, sibi nec in philosophicis disciplinis, nec in officiorum domesticorum dexteriore executione alium parem esse, ut sibi eà de causa complaceret, & Orationem Angelici Doctoris Thomæ, studiis suis aliàs præmitti solitam, supinè intermitteret. At enim ex eo tempore intellectus illi ita est obnubilatus, ut magnâ industriâ opus fuerit

ad enodandas Theologicas difficultates. Absolutis subin literarum studii Sacerdos factus, protinus exeruit suum zelum in Missione Cordubensi, quæ Indos æquè, ac Hispanos complectitur. Pauperiores enim Hispani in circumjectis Cordubæ agris vagè habitant, prioribus deserti, & instructionis Christianæ expertes, nisi quam accipiunt à nostris, tempore Paschali illuc excurrentibus.

2. Indedigressus P. Lucas Indos, Pampas distos, adiit, qui Cordubensi Diocesi quidem adjacent, sed vel in medio Christianorum barbaræ suæ superstitioni mordicus inhærentes, æternum pereunt. Dici vix potest, quantum sudoris & laboris his Indis convertendis impenderit, sed incassum, obstinatis penitus in avita cæcitate animis. His ergo desertis, aliò vertit suum zelum in patientiores, & maturiores fructui campos apud Chiriquanos, & Chiquitos. Ad hos mitti instantissime petiit, & inter omnium primos fuit, qui eas gentes ad Dei agnitionem erant adducturi.
3. Obtigit illi Reductio Divinæ Matris apud Guapayenses, ubi per biennium plus fructus tulit ex suamet patientia, ex famis, sitisque molestia, ex lannis, & ludibriis, quæ ibi perulit, quàm ex lucro animarum. Quippe Chiriquani valde efferi, & pervicaces sunt populi, nec pœnis, nec beneficiis compescendi. Utroque hoc adminiculo usus est bonus Deus, cum prodigiosis modò eventis, & accenso Apostolorum zelo alliceret, modò immixtis tempestatibus horrendis inter fulgura, & ruentia fulmina, fame item, & annonæ caritate, quin peste ipsa terreret. At hi infelices nihil moti perstabant in sua malitia. Itaque jam assueti excutiendo Christi jugo, vetus mendacium oggerabant, ceu P. Lucas cum Sociis nihil aliud ageret, quàm ut illos Mamalucis proderet. Quare tota regione sua Patres expulerunt, everso dein funditus templo.
4. Quanto dolore P. Lucas hos sponte pereuntes Indos deseruit, tanto solatio delatus est ad Chiquitos in Colonia S. Francisci Xavi. Chiquiti enim multò proniores erant ad recipiendam fidei doctrinam, His proin Neophytis totus quantus adstitit incredibili cum ardore & amore, quo utroque sanè opus erat. Non tantùm enim rerum necessarium penuria, sed & pestilenti lue præter alia mala tunc laborabant. Diu noctûque continuabar labores ad eò, ut nec propriæ quietis necessitati prospiceret. Tandem ea contentio virum in gravem, lethalemque morbum coniecit, summo Sociorum dolore, atque etiam Neophytorum,

torum, qui tanquam sanctum venerabantur, & ut patrem amabant. Verum Deus eam calamitatem properato solatio abstulit, reddita nempe integra P. Lucæ valetudine. Ex hac communitate frequens illi excurſio erat in circumjacentes tractus per montes, & valles, per prata, & nemora, ut animas nimirum venaretur. Hoc in negotio solâ Dei providentiâ nixus, nihil curabat suam valetudinem, radicibus, & pomis sylvestribus contentus. Neque ab ista laborum contentione quidquam remittebat in gravi morborum assultu, qui ipsûm sæpenu-mero prosternebant in terram, sine alio medico levamine, quàm Divinæ providentiæ, cui resignabat suam voluntatem. Inde factum, ut anima ejus tantis solatiis à Deo obrueretur, quæ in totum corpus redundabant, tantâque dabant vires, ut morbis nunquam ex toto succumberet, quin eosdem veriùs non sentiret. Horum omnium testis est ipse Superior, asserens, P. Lucam rigidæ nimis, & austerioris vitæ causâ seriis, & acrioribus verbis à se castigatum fuisse, adjecto monito, ut zelum suum justo ardentiorum moderaretur, quippe qui judicio aliorum quandoque limites sanæ rationis transgredi videretur. At enim cum spiritu ageretur, qui humanum ratiocinium longissimè transcendebat, fervori suo imperare jam non poterat, ut etiam magis magisque cresceret, ubi ubi majore labore major animarum fructus sperabatur.

CAP. XI. §. 3.

1. *Detritæ ejus vires cum veste miserrima referunt mancipium. Jocantes ideo in se Barbaros ad fidem per-movet.*
2. *Plagiarius Europæis fortiter resistit.*
3. *Puraxes docet, illisque pluviam à cœlo impe-trat.*

Fortè viribus omnino exhaustus, misero vultûs habitu, veste mendica, & lacera aliquò advenerat, cum ejus Loci Ethnici ex comitibus per jocum quæsierunt, an hic profugus Hispanorum mancipium esset, tam inclementer tractatum? His dissimulatis inter-im Christi Evangelium tanto spiritu illis prædicare cœpit, ut illud re-cipere omnino statuerint. Desiderium plus, & plus patiendi erat illi tam ardens, ut sæpè cum Christo sanctè expoſtularer, quòd Divina

Majestas tam parca esset erga ipsum in largienda cruce, quam usque adeo copiosè aliis impertiretur. Scilicet necdum intellexerat, quid & quantum ipsi apud alios populos in ampliando divino Nomine olim tolerandum.

2. Anno 1704. exierat quæsitum populos Puraxes, sed ne unum quidem ex illis reperit. Omnes enim in montibus, & sylvis se abdiderant, ut impios plagarios Europæos declinarent, qui eodem tempore advenerant vi abducturi hos Indos. Unus horum negotiatorum Patrem duris verbis adorsus: *Non est, inquit, modò tempus Missiones instituendi. Proin sine mora se hinc auferret, nisi vellet vi adactus maturare redditum.* Poterant hæ minæ meticulousum perterrefacere, non item nostrum magnanimum Apostolum, qui inhumani hominis audaciam verbis ita retudit, ut acturum aliò abscederet.
3. Pater autem tam diu Puraxes est infecutus, donec unum tandem offenderet, qui in fastigio arboris hærens, explorabat motum Hispanorum. Hic P. Lucam in spelæa, & ruguria suorum deduxit, ubi collectos Puraxes sanctam fidem docuit, infantes baptismo abluit. Et quoniam id temporis inopiâ imbrum tellus exaruerat cum detrimento frugum, & segerum, populus extrema pauperie pressus Patris genibus advolutus est, rogans magis lacrymis, quàm verbis opem, à magno Deo, quem prædicârat, obtinendam. Motus precantium lacrymis Pater jubet, ut genua flecterent ad Christum, Cruce pendulum, ut manus ad cælum protenderent, & magna cum fiducia à Deo, bonorum omnium largitore, aquas pluvias exposcerent. Et hem! benignum cælum, calidis Neophytorum precibus emollitum copiosam terræ pluviam indulsit.

CAP. XI. §. 4.

1. *Calumnia Patri Cavallero impacta ab Europeo non invenit fidem apud Puraxes. 2. Expostulatio, & mina scelerati Europæi spernuntur à Patre.*

1. **C**apitalis animarum hostis, indignans possessos hætenus populos sibi eripi, Apostolum ingenti procella involvit. Primò quidem tempestas ingruit per illum ipsum malè consultum, & sceleratum Christianum, de quo superius mentio facta. Dein verò cum

cùm hic ipsissimus animadverteret, iniquam suam negotiationem in posterum non processuram, statuit cum sui similibus uno labore duplex procurare emolumentum, scil. non modicum numerum mancipiorum secum abstrahere, & unà P. Lucam apud gentem illam exosum facere, ut ne comparere porrò præsumat. Hac cogitatione fixus adiit homo perversus Indos Puraxes, ut persuaderet, ne Patri fidem haberent, utpote solo habitu tenus Jesuitæ, & Missionario, revera dolofo Mamaluco. At Puraxes verbis ejus non eam fidem tribuerunt, qualem sperabat, atque oprabat impius homo. Exorti tamen sunt diversi animorum motus, metu, ne quid sequius rei subesset. At quia Patrem valde amabant, oppidò tristes esse cœperunt. Vir DEI ubi intellexit sibi positas ad ruinam pedicas, stygii hostis rethnas detexit, suisque Neophytis omnem metum, & tristitiam absterisit.

Quo facto scelestus homo immodicâ irâ accensus, vindictæ impetum cavillis, fannis, & variis probrosis disteriis prodidit: quin patrum absuit à violentis manibus, viro inferendis. Denique minitans edicit Patri, & quidem nomine Catholicæ Majestatis (ut nempe id genus verspelles balatrones solent, qui sui proventus causâ impudenter crepant regia decreta, & Majestatis supremam autoritatem) ut illico regione hac relicta ad urbem S. Crucis itaret, causam dicturus coram regio tribunali. At verò P. Lucas nihil omnino pro bonitate conscientiæ sibi metuens, imperterritus insolenti respondit: sciret, Patrem Cavallero omnem daturum operam, ut pro meritis huic populo vivis depingatur coloribus, quid hominis nempe sit, nullum ut deinceps accessum in hæc terras sit habiturus, multo minùs fidem apud incolas meriturus. Viribus suis nequaquam fideret, memor potentem DEI vindicis ac Catholicæ Majestatis manum sat longam, atque porrectam esse, quæ vel in remotissimis his terris tantam, tam enormem injustitiam debitis castigaret suppliciis: nullam proinde spem sibi faceret, quòd crassis suis mendaciis justissimo & sapientissimo Regimini ad S. Crucem sit impositurus. Hæc verba impii cor ita perculerunt, ut inde discederet. Novo proinde fervore P. Lucas in id incubuit, ut non modò omne malum ab his Neophytis averteret, sed etiam emolumenta eorum magis & magis promoveret. Circa id tempus Neophyti Puraxes Indum aliquem ex gente Manacicorum adduxerunt, qui fugâ servituti memorati impii plagiarii se subduxerat.

Cal.

Callebat ille nonnihil Chiquiticæ linguæ: erat præterea, quantum in Barbarum cadere potest, boni ingenii, quod patuit ex eo, quòd sacras Christianorum ceremonias imitari, & varias pias preces, quas audierat, recitare sciret. Hoc sæpius animadverso P. Lucas conjecturam fecit, fortè repertum iri in tota reliqua Manacicorum gente, quod in hoc uno Manacico deprehenderat. Igitur confestim statuit arripere negotium illos ad Christum transferendi.

C A P U T XII.

P. Cavallero proficiscitur ad Manacicos. Indi, necem Patris meditantés, puniuntur.

§. I.

1. *Tres populi ad fidem proni: infantes baptizantur: P. Cavallero morbo sternitur: voto factò convalescit.*
2. *Frustra terretur, ne Manacicos adiret.*
3. *Patris magnanimitas animat Puraxes.*

1. **P**uraxes admodum læti, quòd sceleratus ille Europæus Apostolici Viri animositate perculsus aufugisset, in sylvæ interiora amplius recesserunt. Zuriquius autem hujus ipsius gentis Caciquius rogabat Patrem, ut, & populos Aruporès sibi conciliaret: *Nos verò, inquebat Zuriquius, illos prius amicis verbis convenimus, ut benevolè te suscipiant, & audiant. Nos Puraxes, & Tubaces cum illis conjungemur, consecuturi simul unam coloniam, cui tu doctrinam & baptismum conferre poteris.* Pater, cui nihil magis erat in votis, ingenti ardore actus, mox iter arripuit, & intra paucos dies eò delatus, reperit gentem tam pronam ad recipiendam Christi legem, ut uno die octoginta infantes sacro fonte ablueret. Parem baptismi gratiam non obtinuerit adultiores, cum experientia satis docuerit, cautius cum istis esse agendum.

dum. Inde iter suum profectus est versus alium vicum: sed tor-
toribus fractus, gravi morbo succubuit sub obvia arbore, omni hu-
mana ope, & solatio desertus. Itaque mortem propinquam ratus, ad
eam ritè excipiendam se jam comparabat. Indi præsentibus nihil dole-
bant magis, quàm quòd nihil levaminis illis suppeteret ad refocillan-
dum ægrum. Tandem inventam Gallinam obtulere, quam tamen
renuens æger, iussit dari alteri ægroto Neophyto. His in angustiis
Pater videbatur sibi audire internam vocem, DEUM scilicet velle, ut te-
se offerret ad prædicandum Manacis S. Evangelium, atque eo pa-
cto sanitatem redituram. Obsecrus divinæ inspirationi, votum fe-
cit non tantùm Evangelium prædicandi apud dictos populos, sed
etiam ad salutem eorundem, si ita placitum DEO, vitam cum sangui-
ne profundendi. Hoc peracto, priores vires cum sanitate in vesti-
gio recuperavit. Caciuius ejus loci nomine Pou repentinam sanita-
tem admiratus vehementer, non omisit tantum beneficium, insperato
obtentum, Patri gratulari. At Pater sui voti memor, mox conferre
cum illo cœpit, & simul orare hominem, sibi ut in negotio tanti
momenti adesse, quin se viæ Comitem præbere veller.

Hoc tamen Caciuius nullo modo probabat, asserens, rem nul-
lum progressum habituram. Manacicos enim, ajebar, non modò
robusta, & formidanda corporis mole, sed etiam numero admodum
valere: esse erga Hispanos animo infensissimo, nova primùm conju-
ratione facta in vindictam maleficii, suis recens illati, ut nemini uni
propterea essent parcituri. Illuc proin velle proficisci perinde fore, ac
se victimam macello offerre: præterea viam esse perdifficilem, multis
periculis obnoxiam, in qua Manacici murices copiosos defodissent,
uti ipse Pater prioris anno expertus fuerit, utpote redire coactus. Hæc
elocutus Caciuius aliquamdiu defixis in vultu Patris oculis hæsit, ruc-
susque dehortari cœpit, ut ab itineris propolito desisteret. O Pater,
inquebar, quid si Manacici, efferatus populus, cum summa truculentia te
adorantur, quomodo solus & unicus resistes? O Pater, vicima mortis eris
indubitata.

Ad hæc Apostolicus Vir apprehendens dextrâ Christum in Cruce
fixum reposuit: ecce, inquit, scutum, quod illorum furori objiciam: ni-
hil admodum formido, quòd res sit divina voluntatis, ut legem sanctam ibi
prædicem: nec pilum capitis mihi auferre possunt, nisi DEO annuente: imò
si etiam eorum manibus stratus cadam, nunquid hæc mors mihi vita foret? si

vantus vos metus retinet, agite subsistite tantisper in via, antequam ad barbaros veniamus: ego interim solus, divina ope armatus, illos adire non re-
formidabo: & si adventus quidem meus non ingratus fuerit, revertar ad
vos, mesum adducendos, secus si non rediero, vos fugam capessite. His
verbis ardore insolito plenis non solum Caciquius, sed etiam cæteri
præsentes Iadi mirè accensi sunt, & in has voces proruperunt: Ab-
sit, O Pater, ut hinc fugiamus: quòd si te trucidaverint, noster erga te
amor vindictam capiet, tametsi in frustra dein concideremur. His dictis
Caciquius arma corripuens, fortissimos quosque suorum ad se citat,
dein ad Patrem deducit, apud quem omnes, & singuli magno animo
promiserunt, se potius mori velle, quàm permittere vel minimam
Patris læsionem.

CAP. XII. §. 2.

1. Inimicitia gentis cum gente impedit petitam pluviam.
2. Renovata pax eandem feliciter impetrat. 3. Me-
tus comitum redire volentium. 4. Confirmantur
in itinere prorsus periculoso.

1. **A**Ntè tamen, quàm iter aggesserentur, instabant, ut aliquanto
plus in Christiana Lege instruerentur, ut parvulis baptismus
conferretur, ut pluviam impetraret servandæ ab interitu frugi-
bus necessariam. Audiit preces P. Lucas, jussitque præaltam strui,
& erigi Crucem. Adsternitur deinde cum universis, Deòque suppli-
cat, misello huic ut populo misericordiæ suæ manum porrigeret, fru-
strisque demissis cœlo imbribus bearet in desideratam alimoniam: plus
non requiri, quàm ut bonus Deus veller gratificari, quo uno benefi-
cio has omnes animas sibi lucraretur, tam caro Filii sui Sanguine re-
demptas. Equidem ingens fuit fervor Orationis hujus, in arena ta-
men præsentis, hac vice quidem, cœlum necdum penetravit. Opti-
mus Pater, sibi persuadens, ingens odium, & vindictæ cupiditatem
adversus Tapacuràs, & Manacicàs, qua flagrare poterant Puraxes,
fortassis tacitam esse causam, quo minus preces exaudirentur, omnem
denuo populum convocavit, coram erecta Cruce de genibus auditurum
sequentem allocutionem. Christus (Pater intonat) Christus noster
justissimus Judex vobis ex merito irascitur: precibus vestris negat pro-
pitias

pitias aures, & levamen indigentis vestris. Vultis repellæ causam? Certè alia non est, præterquam vestrum ulciscendi Studium adversus Tapacuràs, & Manacicos, quibus nocere pro viribus quæritis usque ad ipsam mortem pro occasione quavis inferendam hostibus. At enim cœlum ea de causa talionem vobis modò reddit. Lex Christi JESU præcipit, ne quis proximo noceat, sed offendenti nos ex animo veniam demus. Equidem non disceor, etiam illos hostilem in modum erga vos fuisse, nec levia intulisse damna, sed propterea non oportuit vos exhibere tam crudeles inimicis vestris. Quare meis montis paternis obsequentes, de commissis erroribus poenitentiam agite, ponite tam detrimentosum odium, & animi aversionem, sancite cum vestris hostibus perennem pacem. Hoc ubi primùm feceritis (mihi credite) vestras Deus preces benignus respiciet.

Neque verò pluribus opus erat, ut hi Indi unà omnes irent ad faciendam cum hostibus novam, veràmque amicitiam. Sed vix intervallo unius horæ abfcesserant, cum Deus sponsonem sui servi implevit, effusâ largâ pluvîâ, arescentibus agris fertilitatem, Indis gaudium ex spe messis pariturâ. Postquam igitur ad fluvium Ariubaitù, vel ut alii vocant, Zuquibuiqui pervenerant, hostis infernus ad everrendum Patris sanctum propositum ingenti formidine omnium corda occupavit.

Jam aliquot dies eo in loco transegerant, cum Patremurgerent ad reditum propter viæ difficultatem, quàm Manacici (ut superius dictum) muricibus ex durissimo ligno acuminatis asperâssent, ad præcludendum regionis ingressum. Quanta proin animositas illis antè infederat pro & cum P. Luca moriendi, tanta modò erat pusillanimitas ulrà pergendi, dum tamen periculi nihil in præsens adesset. Fateor (ita scripsit ipse P. Lucas ad suum Rev. P. Provinciale) fateor, tametsi Puraxes ex conscientia fortitudinis suæ, & animositatis haud facile terreantur, & in me singulari amore sint affecti, tamen non me, sed Deum solum potuisse dejectos animos resuscitare, ut iter inceptum prosequerentur. Nempe ut monstraret, se exilibus, & imbecillis adminiculis uti ad magnum opus, ad deducendas nempe ad se peregrinas gentes.

Quippe dico tantummodo verba, quæ ipsis dixeram, factis fuere, ut omnem metum ponerent. Itaque sine mora Pou Caciquius se viæ continuandæ reddidit, quem tota aded phalanx subditorum insecuta

est. In via dum pergunt, ad sepimentum evaserunt, ubi sese ad pugnam expeditis sagittis & arcubus parabant. Ita armati, silenti passu, ne intempestivè proderentur, processerunt. Hoc rerum articulo fatetur enimverò Apostolicus Vir, præ metu sibi crines horruisse, oberrante tam propinquo mortis discrimine. Ut sentiret nimirum apertè, omnes suas vires, & animi robur ab unico Deo descendere. Fateor (pergit in sua narratione) me singulari timore correptum fuisse, dum pensabam, me antesignanum omnibus in discrimen præiturum, me primùm oculis Barbarorum obviàm venturum, & venenatis eorum jaculis ceu metam futurum. Desiderium tamen videndi prope diem mei Servatoris in cœlesti gloria me animavit rursus, contra omne periculum. Quamquam altera ex parte non immeritò illud subtrimerem, quod magnus Indiarum Apostolus Xaverius præ demissione animi de se pronuntiârat, nimirum ne mea peccata fortissimum scutum essent pro avertenda à me gloriosa morte. Præter ista etiam P. Lucam mirè excitavit factum præclarum unius è suis famulis, qui Jacobus dicebatur. Hic enim porrectis ad cœlum manibus, & piissimo gestu Deo se victimam obtulit ad promovendum inter illos Barbaros Evangelium.

CAP. XII. §. 3.

1. *Territi iterum comites, exemplo Patris, crucem præferentis, propinquant Barbaris. 2. Hi ad hospitium conspectum in arma ruunt. 3. P. Cavallero stat cum cruce in manibus imperterritus. 4. Izù interpres suos Manacicos pacat, & ad fidei gratiam permovet in medio impetu necandi omnes.*

1. **I**Nterea pervenerant ad eorundem mapalia, sed destructa, & exusta tristi spectaculo repererunt. Iterum ergo territi Puraxes reverti cogitant. Verùm ab interprete suo Izù docti, haud procul fertiliorem reperiri terram, & simul præeuntis Patris imperterrito exemplo tracti, iter porrò continuârunt. Paulò pòst conspicari novam communitatem nova formido Puraxes incescit. Nihilominus antambulò Missionarius perrexit, tacitis ad Deum affectibus imminente morti se parans. Ne verò vis missilium telorum Christum crucifixura è ma-

è manu excuteret, illum dextræ suæ alligavit. Interim subsistentibus cæteris Pater processit solo comite interprete, qui aliquot passibus remotior secutus, de instante periculo Patrem denuo monuit. Inclinata jam dies erat, quando cum interprete pago appropinquabat Pater. Vixdum autem sui adventûs indicium illuc subiit, cùm incondita vociferatio subsecuta est.

Fœminis & pueris fugere iussis viri subito in arma ruerunt, sanguinario prorsus animo accessum Patris hospitis operientes. Inclamabat equidem interpretis quanta potuit voce, ut armis parcerent, quandoquidem Pater hospes non ut hostis veniret, sed ut amicorum optimus. Idem reperebat ipse P. Lucas: *sum Missionarius (clamabat) huc veniens ad vos aeternum beandos.* Sed Manacici omni dehortatione insuper habita sese in ordinem distribuere, & ad conflictum parare. Eo rerum discrimine ad Patrem Pou Caciquius accurrit, dicens: unâ omnes sumus morti devotæ victimæ! hem ab hostibus ita circumcingimur, ut nullus jam fugæ locus pateat ad mortem declinandam.

At P. Lucas hominem animans securum esse iussit, merûque, quem ipse priûs senserat, posito, in meram & miram magnanimitatem infurrexit. De hoc ipse scribit his verbis: Denique dico, mihi in hoc præsentissimo periculo simul & semel omnem merum esse abstersum, & unâ vocem mihi intus fuisse allapsam: *Nunc quidem non morierû.* Et quamquam telis & hostibus, in mille partes me concisuris septus eram, in arena tamen perstabam solâ cruce armatus, animo interim tam præfenti, & placido, perinde ac si in aliquo Europæorum templo versarer.

Cæterùm animadvertens Izû interpretis extremum discrimen, in medium conterraneorum suorum cuneum se coniecit; quippe qui ipse ex gente Manaciorum erat. Suis deinde potentibus verbis, & multò magis potenti Dæi gratia id effecit apud suos Populares, ut efferata corda penitus expugnaret, vindictæ impetum in benevolentiam, odium in amorem transferret. Et quamquam novellus etiamnum ille Christianus erat, de Dæo tamen, & ejus sancta lege tam nervosè dixit, ut universi, alius post alium sensim, prout stabant, cum arcu, & sagitta ad P. Lucam accederent, in genua sese prosternerent, summa cum reverentia vulnera Christi Servatoris osculo venerentur. Ad hoc operæ non minimum contulit Caciquius Pou, qui elatâ voce omnes advocans, hortabatur: *Eja venite, O mei amici! venite, &*

Jesu Christo Servatori vestro primum fidelitatis tributum pendite! agite! adore hunc, atque illi vos tanquam subditos devovere! Hoc enim verò esto verum specimen divinæ misericordiæ, quæ vel ex Indis, nuper Ethnicis, eligit ad prædicandum JESU Christi Evangelium: ut integra gens, paulò antè ex insana rabie, & crudelitate quasi conflata, derepente ceu mansueti agni pedibus Christi crucifixi advolventur. P. Lucas in consideratione tam miræ metamorphosis non potuit non fundere sacri gaudii lacrymas, Deoque optimo millies & millies gratias agere, quòd spem tam exiguam cœlesti suo favore tam largè & auspiciò coronaverit. Posteaquam igitur omnes incolæ ejus loci dicto modo se Servatori suo dediderunt, in foro congregati, firmam cum aliis populis pacem sanxerunt. In eodem dein foro sua sponte erexere altam crucem, tam ad omne bonum mobiles, ut multis precibus instarent apud Patrem, ne se defereret, amplius in Christi fide instruendos. At P. Lucas, licet nihil ardentius optaret ipse, hac quidem vice petitioni annuere non potuit, causatus imminentem hyemem. Spem tamen fecit in proximum ver, quo stabilem apud ipsos mansionem esset habiturus.

CAP. XII. §. 4.

1. Pax firmatur cum manacis jam Catechumenis. 2. Accedunt pacis foederi plures populi. 3. Redire cogitur P. Cavallero, invitis Neophytis. 4. Diaboli stropha ad perdendum Patrem Cavallero, sed per abitum Patris elusa, cujus laudes enuntiant vel ipsi Barbari pugnaturi contra Orci satellites. 5. Lue pereunt machinatores necandi Patris Cavallero, rabidorum canum instar: nigra eorum cadavera: alba baptizatorum ex peste morientium. 6. Alii cruentem evertentes miserè mortui.

1. **P**ost die vel ante auroram accurrerunt Matres singulæ cum infantibus per facti baptismi januam intraturis veram Ecclesiam. Eadem die advenerunt alii Indi, quos vocant Curucarecas, post.

postquam adventum P. Missionarii intellexerant, facturi scil. pacem cum Manacicis. Hos universos P. Lucas in foro congregatos in suo proposito ita confirmavit, ut denique jurejurando sponderent servare inviolatam ac perennem pacem.

Auxit majorem in modum lætitiã adventus Indorum, quos dicunt Zoucas, Sotiãcas, Iritucas, & Zaacas, diversæ nationis omnes, in ejusdem pacis fœdus modò transgressos. Quin horum fœderatorum exemplo multi alii illorum tractuum populi, haud procul flumine Maragnone in magna frequentia degentes, ad sancitæ pacis Societatem accessissent, si Pater diutius morari potuisset.

Verùm cum itineris comites vererentur, ne reditum præcluderet consueta pluviarum exundatio, coactus est falcem à matura jam messe tantisper retrahere, & viam retrò relegere. Abitus hic Christianis vix ruditer initiatis tam gravis accidit, ut turmatim sese in socios viæ obruderent, & quidem ad non leve intervallum. Mirabatur sanè factum Pater, cui tanta humanitas apud nullos adhuc Barbaros obtigerat. Solenne est Divinæ Providentiæ, si ad magna præstanda nullis vult uti miraculis, & perficere fortuitis solùm adminiculis. Patet hoc ex repentina adeò Puraxeforum conversione. Cerrè si P. Lucas vel per pauculas horas ibi locorum moras traxisset, nec pacem faciendam amore pluvix suavisset, bellum inter Puraxes, concitatore diabolo, haud dubiè exarsisset.

Quippe damnatus Orci Spiritus, qui à Sibacasis vario sub schemate spectabilis adoratur, eãdem post abitum Patris nocte suo sacrificio in mandatis dederat, ut Caciquio suo nomine ediceret, velle se omnem populum colligi, quotquot ferendis armis pares essent, armari, & ad pagum Manacicorum deduci; esse enim ibidem peregrinum ex Europa Sacerdotem, morte dignum: hunc proin tollerent tanquam infensissimum sibi hostem. Addidit dæmon, ut Patrem in via interciperent, quandoquidem vicum jam deseruerit. Cùm igitur, ut jussi erant, ad locum, nefario facinori destinatum, pervenissent, Caciquius sacrificulo Mapono ait, sese intraturos omnes vicum, explorandi causâ, unde, & quam ob rem iste hospes eò venisset. Præter omnem enim rationem esse, dicebat, aliquem velle occidere, qui nec de facie quidem norus est. Popa Mapono horum verborum impatiens, omni modo connitebatur Caciquii consilium dissuadere, sed totâ suâ stygiâ eloquentiâ effecit nihil. Conversus ergo ad Commilitones jussit, ut dato imperio obsecundarent, nec juratum

ratum Numinis sui hostem manibus elabi finerent. Sed & milites Caciquio astipulati sunt, ut popa omnium votis victus, vel invitus sequi necesse habuerit, ringente licet præ ira animo. Mapale ingressi rescire cupiebant, ubinam Pater hospes versaretur, quem jussu Dæi sui trucidarent. Antè tamen se velle doceri, unde homo ille esset? quid rerum ageret? absit: ne hoc tentetis! subdit Chabi, ejusdem loci Caciquius: ad hujusmodi cædem patranda[m] far virium mihi soli forent, ne vestris suppetiis indigerem. At verò ingens confidentia erga nos, quam à primo suo adventu prætulit, & verba merum amorem in nos spirantia mentes nostras ita rapuerunt, ut vereremur virum talem vel in minimo lædere. Mihi quidem hunc cultrum præter alia dono dedit, ut singulariter illi sim obstrictus, & amicus sincerus futurus. Puraxes, aliòsque nostros olim hostes nobiscum conciliavit statuta mutua pace. Eò igitur redite, unde venistis. Profectò per me nec unum passum ultrà facietis. Hæc prolocutus, suos ad arma & pugnam vocat.

5. Tam magnanimum responsum Barbaros Sibecas ita conterruit, ut prælii discrimen refugerent, facile scilicet cladem accepturi. Itaque reduces universi viam suam relexerunt. Mapono popa, cum Patrem quæsitum non posset iræ suæ immolare, furorem suum in erectam Crucem transtulit, omni vi everendam. At Chabi Caciquius neque hoc fieri permisit, causatus, hoc exaltatum lignum sibi summo in pretio esse, postquam vidisset, tanti illud æstimari à P. Missionario, quin & adorari. Mapono proinde hac quidem vice infectis rebus abscedere coactus est, cum proposito tamen consilium suum vertente anno in opus deducendi. Sed & istud Dæus impedivit, & ea quidem ratione, qua Evangelicis Prædicatoribus apud cæteros populos magna existimatio comparata est. Quippe tori illi regioni sævissima incubuit pestilentia, cum tanta hominum strage, ut nemo unus ex iis, qui Missionarium ad necem quæsierant, mortem evaserit. Et hi quidem omnes, quod vel maximè mirum erat, simul ac lue correpti fuerant, mente alienati, percurfabant nemora rabidorum canum more, donec præ lassitudine, & fame mortui conciderent, æternùm miseri. Id certè vel cadavera ipsorum palàm fecerunt, quæ stygiis ritionibus simillima ad horrorem insipientium fœdè nigricabant: dum interim corpora extinctorum infantum, qui baptismi lavacro erant abluti, non deformia, sed candida remanserant. Omnium primus, qui

qui Divinae Nemelis Decreto tam infelici morte animam eritavit, fuit ille impius Erebinister Mapono Concitator factae in Patrem conjurationis.

Pari supplicio mulctari sunt alii Barbari, qui dejienda S. Crucis à P. Luca positae, sacrilegas manus admovere non horruerunt. Nam cum inter convitia, & blasphemias Crucem eversam in multa frustra concidissent, sacrilegum facinus miserabili morte paulò post luerunt. Quam Aruporès Indi, licet S. Fide necdum imbuti, insolens factum improbarunt: poenam autem in reos à Divina Iustitia inflictam, ratam habuerunt.

C A P U T XIII.

Descriptio Regionis, superstitionum, rituum, & aliarum proprietatum apud populos Manaticos.

Ad praecleara gesta, & Apostolicos P. Lucae Cavallero labores magis declarandos necessarium omnino visum est, ut cursus historiae tantisper interromperetur, quo congrua hinc daretur informatio de indole Manaticorum, de praepostera religione, de superstitionis ritibus, & moribus modò memoratae gentis.

§. I.

1. *Varii fructus, & ferae Regionis. Famacostio sic dictum animal mirabile, & nocens. Sed dolo sternitur ab Indis: fructus Bainilla, & Tutumas. Pisces, & messis copiosa.* 2. *Species incolarum, & indoles.* 3. *Architectura eorum.* 4. *Labor foeminarum: Ritus conviviorum.*

Hæc igitur regio non nihil vergit ad septentrionem, remota tridui itinere à Reductione magni Indiarum Apostoli S. Francisci Xaverii. Cingitur tam densis, ac vastis sylvis, ut P. Lucas non dubitaret scribere, quòd ali-

quoties vix pervius solis conspectus ipsi obtigerit. Extenduntur hi saltus ab ortu in solis occasum, & terminantur in amplis, sed sterilibus campis, qui maximam anni partem aquis stagnant. Gignit isthæc regio magnâ copiâ varios fructus, & feras. Una harum est, cui nomen Famacosio dederunt. Refert hoc animal caput tigridi simile, cæterò corpore canem, sed sine cauda exhibet. Superat hoc monstrum reliquas bestias celeritate cursûs, ut, si quem persequitur, vix possit aliquis ex unguibus ejus evadere. Quodâ conscensione arboris quis effugere quærat, congregantur quàm plurimi Famacosii, nec cessant terram circa radices arboris eruere, donec integer truncus sternatur humi. Contrâ Indi ad sternendam hanc bestiam astu sequenti utuntur. Nimirum complures Indorum sese conjungunt, sepimentum ex altis, crassisque sudibus struunt. Hoc recepraculo clausi isti venatores, magnum edunt strepitum ad has feras illuc pelliciendas. Cùm ergo excitæ bestiæ sepem evertere laborant, occasio Indis nascitur illas telis conficiendi. Reperitur etiam in his terris fructus Bainilla, & Turumas dictus, nec reipsa alius est, quàm grandior Cocos (ut vocant) non absimilis peponibus, quamquam non sit fructus palmæ, veluti Cocos, sed alterius magnæ arboris, quæ illum profert non quidem in ramis, sed in ipso trunco; neque enim rami pares forent ferendo tam grandis, & ponderosi pomi oneri. Sunt hic locorum etiam fluvii, regionem irrigantes, qui abundant piscibus. Terram quod spectat, ad modum fecunda illa fert plerumque copiosam messem.

2. Cæterùm incolæ regionis sunt bona vultûs, & corporis constitutione, color tamen eorum ad olivæ colorem accedit. Non modica populi hujus pars nativa quasi contagione præfert speciem lepræ cujusdam. Hinc spectares eorum corpora velut piscium squammis obducta, quin tamen aliquid doloris de cæterò illis creetur, aut incommodum. In bello sunt perquam audaces, & fortes, quemadmodum Chiquitæ. Imò hi duo populi olim in iisdem terris unâ habitabant, demum discordiis exortis invicem sejuncti. Hac divisione venerunt illis superstitiones, Chiquitis inusitatæ. Hoc vitium nempe didicerunt à vicinis sibi populis, sicuti eorundem exemplo carnes humanas vorare cœperunt. Non minùs dicta separatio in causa fuit, ut mutata Chiquitorum lingua prorsus corrumpere.
3. Pagi ipsorum non absque omni architectonica constructi sunt, calce enim domus ædificatæ, in fora, & plateas distribuuntur. In hujusmodi

modi communitate extant tres vel quatuor majores habitationes, quæ in sua cubilia, & atria sunt divisa. In cubiculis hisce versantur primates cum præcipuis Caciquiis. Serviunt dicta ædificia etiam struendis publicis conviviis: quin veniunt nomine fanorum ad colendos Deos suos. Privatorum ædes sunt & ipsæ ex ordine positæ, ad recipiendos hospites destinatæ. Illud maximè mirum est, quòd ad constituendas suas fabricas nullo alio instrumento utantur, quàm saxeà alcià, qua ingentes secant arbores, nec sine magno labore dejiciunt.

Fœminarum multus labor est in texenda tela lineæ, & conficiendis terreis vasis. Eo sine terram per longius tempus macerant, ex qua decora, & apra vascula formant, sicut quidem, ut tinnitum edant, perinde ac si essent ex metallo. Vici eorum non longè distant invicem, unde mutuam consuetudinem, & amicitiam impensè fovent, alternis se crebrò invitant ad epulas, quarum plerùmque finis est ebrietas. Quando una communitas cogitat alteram ad convivium invitare, supremus Caciquius per nuntios id exequitur, in cujus ipsius domo commune symposium struitur cum choreis. Ordo publicorum negotiorum & congressuum est sequens. Primum, & præcipuum locum occupat supremus Caciquius: huic proximè assident sacrificuli. Tertium locum obtinent eorum medici, quartum autem alii substituti Superiores: post hos omnes denique confident cæteri de sua nobilitate.

CAP. XIII. §. 2.

1. *Auctoritas, & potestas Caciquiorum, quibus obeditur in summo rigore.* 2. *Polygamia. Hæreditarium dominium.* 3. *Frequentia hujus populi. Regionis descriptio cum populis variis.* 4. *Parescæ aves parvæ, sed mortifera.*

Summo Caciquio non tantùm hic primi subfellii honor deferretur, sed & in rebus singulis prompta præstatur eidem obedientia. Subditi struunt illi domicilia, agros illius subigunt, cellæque, & culinæ ipsius prospiciunt omni rerum abundantia, quas quidem eorum terra progignit. Solus ille Caciquius pro plena potestate pœnas

à suis extremo cum rigore exigit, plerumque fustuario tam inclementi, ut non raro corporis costæ, & ossa diffringantur.

2. Grex fœminarum parem præstat obedientiam uxori ejus Caciuii, quitor alias, quot lubuerit, thori consortes sibi adoptat. Ab hoc quoque sexu decimas accipit ex piscatu & venatione, quam nunquam suscipiunt nisi petita prius licentiâ Caciuii. Atque hoc regimen, & dominatus est hæreditarius, & statâ proin lege in primogenitum Caciuii filium recidit. Hic ab ipsa mox pueritia in pueros alios dominarum exercet, despotico propterea & nobiliore quasi more educari solitus. Postquam autem ad id ætatis pervenit, quæ regendis subditis par sit, regimen adit loco sui genitoris, id quod non sine pompa, & multis ceremoniis peragitur. Perseverat nihilominus in subditis pristinus amor & subjeçtio erga suum præteritum Dominum. Unde si de vita decedat, solennes exequias peragunt multo fletu, ejulatu, & innumeris superstitiosis ritibus. Sepulchrum mortui est sub terra fornicatum, saxi & pilis probè firmatum, ne scilicet ossa uligine corrumpantur, aut ab incumbente terra graventur.

3. Jam verò frequentia hujus populi est oppidò magna, in numerosissimos vicos divisa. Regio ipsa Manaciorum triangula est, longior tamen, quàm latior, ut pyramidem repræsentet. Protenditur ab Austro ad boream, in cujus extrema parte hæc gens habitat. In medio hujus regionis alii commorantur populi, qui quàm dissimiles idiomate inter se sunt, tam sunt sibi similes in crudelitate, & immuni truculentia. Duæ exteriores partes seu latera pyramidis sunt sequentes. Latus ad orientem incolas habet Quimonecas, latus verò ad occidentem Tapacuràs. Ad septentrionem regio ambitur duobis vastis fluminibus, quorum uni nomen Potaquissimo, alteri Zumunaca. In ista gemina flumina sese exurgitant plures minoris molis amnes, qui regionem irrigant. E regione dictorum fluminum duorum degunt populi, quos Puizocas, & Panacas vocant, sejuncti ab hoc Manaciorum tractu sequentem in modum. Ad ortum siti sunt pagi, ubi reperias populos Erinucas, Moposicas, Zibacas, Jurucarecas, Quitiquicas, Zococas, Subarecas, Ibocicas, Ozonimacas, Tunumacas, Zouca, Quitesuca, Osaaca, Matelupincia, Totacia, Quitemuca. Ad occasum solis consistunt populi diverso nomine, ut sequitur, nempe Zounaaca, Orizebuca, Beruca, Oboriquica, Obobococa, Monocaroca, Quizemaca, Simomu-

momuca, Piquica, Otuquimaca, Ojutunca, Paraca, Quimamaca, Cuzica, Pichazica. Omnes hi pagi, & multo fortassis plures, quorum nequedum notitia nobis est, in parte inferiore dictæ regionis sunt. Ab hoc tractu usque ad angulum terræ meridionalem invenies populos, Quimiticas, Zouca, Boviruzacia, Sepefecca, Otaroso, Tobaizica, Munaisica, Zaruraca, Obitisioica, Baquica, Obobisioica, Sofiaca, Obrenema, Obigoca, Barayzibunoca, Zizooca, Tobazica. Proximi his habitationem locarunt Zibacæ, nunquam à Mamalucis hæctenus infestati: quamvis hi hostes Indorum regionem cæteram usque ad litora Paraquarii sint fœdè depopulati. Boream inter / & ortum Solis post Zabicas reperire est incolas, quamvis multis milliaribus distitos, Barabacas, Quiziacas, Naquicas, & Mappasinas.

4.

Et hæc quadruplex gens admodum generosa, magnam tamen partem perit à certi generis avibus, quas Perefucas nominant. Quamvis enim majores non sint vulgaribus passeribus, tamen pollent tanta virtute nocendi, ut, si quem Indum conspexerint, pernici volatu aggrediantur illum & perimant. E Regione horum sedes posuerunt Mnochozucas, Pizocas, qui nudi penitus incedunt, uti & mulieres, quæ præter fasciam, è collo pendulam, nihil tegumenti præferunt, nempe portandis infantibus factam. Inter Aquilonarem, & Orientalem plagam vivit populus, Tapacuràs dictus, pari modo assimilandus brutis animantibus, utpote nudus æquè, & præterea Anthropophagus. Huic contermini sunt Boures, Oyures, Sepes, Carababas, Payzinones, Toros, Omunaisis, Penaquis Jovartubes, Zutimus, Oyurica, Sibû, Orezoo, Baraisi, Canamasi, Comano, Mochosi, Tesu, Pochaquiunappi, Mayeo, Omenaisfopa, Omenoquisoo, Boraquichoca, Ochizirifa, Jobarusica, Zafuquichoquo, Tepepechosfos, Sofoaca, Zumonocococa, hi & quàm plurimi alii Indi, de quibus necdum sat constat, vicini sunt dictis Tabacuris.

CAP. XIII. §. 3.

1. *Superstitiones Manaciorum, mixtae quasi umbræ Christianæ, ex S. Apostolo Thomæ residuæ, de Christi natiuitate ex Virgine, ejus miraculis, & Ascensione. 2. Interim demones visibiles colunt.*

1. **Q**uod spectat ad Manaciorum religionem, ritus, & mores, quos præferunt, verissimè dici potest, nullam gentem esse in tota India occidentali superstitionibus magis deditam, quàm istam. Priùsquam tamen has ineptas affanias afferam, paucis perstringam, quid de Christiana & vera fide contineant, quamquam hoc ipsum multis superstitionibus, & ridiculis erroribus sit vitiatum. Habent nonnihil luminis, & cognitionis à S. Apostolo Thomæ, qui, ut ex non vanis rationum momentis astrui potest, in his regionibus Evangelium prædicavit. De Christi Servatoris nostri adventu in has terras aliquid, sed perexiguum nôrunt. Credunt ex antiqua traditione, quod præteritis temporibus Virgo longè pulcherrima Pupulum ter amabilem sine viri opera pepererit: quod idem pupus, postquam annis profecerat, tam multa, & magna miracula patrârit, ut totus mundus obstupesceret, scil. quòd ægris sanitatem, mortuis vitam, cæcis visum, claudis gressum, & id genus plura, naturæ vires transgressa, beneficia impertierit. Denique dicunt, atque etiam credunt, quòd die aliqua ad suos sequaces profatus fuerit: cemitis, quòd mea natura à vestra omnino sit diversa. His dictis in conspectu omnium præsentium per aërem in cælum tetendisse asserunt, ubi in solem hunc est transmutatus, quem hodiedum oculis usurpamus. Popæ ipsorum Mapono vocati (qui, ut dicemus infra, toties quoties populo collibuerit, in aëra feruntur sublimes) imponunt suis, dum asserunt, solem esse hominem, licet ex tam magna distantia ejus facie, & corporis habitudo clarè discerni non possit. Atque hoc est, quod de mysterio Incarnationis Domini, sed perperam novērunt.

2. Nihilominus tamen nullum honorem habent illi, quem tanta prodigiosa præter & supra naturæ ordinem perpetrâsse narrant, sed damnatos orci spiritus adorant. Neque hoc sit in idolis ex saxo, ligno aut

aut metallo factis, sed in portentosis & œdissimis formis, in quibus se his misellis hominibus spectandos præbent. Et verò hic colendi ritus stygiis spectris usque ad eò irridet, & superbos spiritus inflat, ut Neophytis Christianis illudant, exprobrantes illis stolidam simplicitatem, qua inanimas picturas, statuas, & mutos quasi Deos adorare non dubitant. Neque hoc contentus inferorum princeps, ut velut ab his Indis divino honore coli, & adorari, id quod soli supremo, veròque Numini competit, sed insuper in hoc extremo terrarum angulo ad opprobrium & contumeliam veræ Ecclesiæ quasi similem huic Ecclesiæ fundavit, fimiis fraudulentissimus.

CAP. XIII. §. 4.

1. *Æmulatur Diabolus veram Ecclesiam, fingens tres DEI personas, & hujus genitricem cum misero genitis istius ludibrio.* 2. *Ritus adorationis, & salutationis in adventu demonum terribili.* 3. *Responsio satanæ, & adhortatio, dum se rerum creatorem fert cum stygia aula pedissequa.* 4. *Computationes, Choreæ, ad quas hortatur diabolus. Cædes ebriorum.* 5. *Etiam demones simulant se sitire Chicham, potionis genus.*

TRanstulit enim sanctissima Sacramenta, aliósque sacros Ecclesiæ ritus in meras superstitiones, & sacrilegos abusos. Et primò quidem effinxit talem Trinitatem præcipuorum Numinum, ad discrimen scilicet minorum, ut eorum unus esset Pater, alter Filius, tertius Spiritus, utique non sancti nomine vocandus. Pater vocatur Omequeturiqui, vel Uragorzoriso, Filius Urasana, Spiritus denique Urapo. Habent, & alium diabolum, qui personam Beatissimæ Virginis MARIÆ repræsentet. Hæc ut isti asserunt, Mater est Numini Urasanæ, & uxor ejus Genitoris Omequeturiqui. Hæc ipsa Dea sicta rutilanti in vultu spectabilem illis se exhibet, dum veterator Rygius in Angelum lucis se transfiguratur. Cætera Numina visenda se sistunt in deformibus prorsus formis. Vultus quidem, & integrum caput igneis & cruentis coloribus conspersum efferatur: aures bruto-

rum

rum auribus assimilantur: nares latissimè hiant: oculi inconditum in morem grandescunt, emissis flammeis radiis tremendi: Corporis superficies est ignescentis coloris: venter serpentibus & draconibus amittitur. Ex horum Deorum tribu qui primas loquendi partes habet, est Omequeturiqui, sive Pater; & hic quidem alta voce loquitur. Post hunc sermonem orditur ejus filius Urasana, & quidem per nares: tertius sermonem inferens, est spiritus Urapo tali voce, quæ tonitruum instar cum horrore auditur. Pater est Deus justitiæ, puniens reos modò fustibus, modò aliis instrumentis: Filius, & Spiritus sunt populi intercessores apud Patrem, sed singulariter patrona sit memorata Dea. Templum horum falsorum Numinum est, ut superius dictum, palatium Caciqui, in quo conveniant omnes, si quando solennes exequiæ, vel alii universales populi cœrus instituuntur. Hos festos dies, & ceremonias Caciquis denunciari jubet subditis suis, quo intellecto ingentem copiam stromarum ex stramine plestunt. Illis illa pars aula investitur peristromarum loco, quam vocant Sancta Sanctorum. Huc subeunt affectata Deorum monstra, quæ plerumque nominant Tinimatas.

2. Dum ex Erebo prorepunt, se tamen simulant quasi cœlo descendere. Sub adventum suum tantum concitant tumultum in aère, ut totum palatium cum peristromatis suis contremiscat. Populus dum interea comestando, & saltando indulget genio, salutatur infernos hospites pari tumultu, & insolita vociferatione, & jubent bene venire his verbis: Tattaquize? Pater, jamne advenisti?

3. Adhæc respondens Pater vocat illos Tanoquites, hoc est filios. Quid rerum agitis? (subdit) voratis, potatis? enimverò heluamini, licet, inebriamini strenuè; Hoc enim pacto mihi singulares delicias facitis, & mirè complacitis, qui providam vestrum omnium curam gero. Eâ unâ enim de causa amore vestri pisces, feras, & omnia, quæ ad genium faciunt, creavi. Cum his tribus simul adventat integra demonum caterva, tanquam aula pedissequa. Unde in subjectionis restationem stare perseverant. Indi sibi persuadent, hos servos esse animas suorum hostium, cum quibus perpetua ipsis sunt bella, vel etiam animas alienigenarum.

4. Cùm Dii loquendi exordium faciunt, summum est populi silentium, ut eò explicatiùs verba suorum numinum percipiant, antè, & primò sua ibi tractaturi, priusquam chicha, eorum potio per modum cere-

cerevisiæ, caput petar. Suis enim apud Deos peractis mox redeunt choreæ, mutua verberationes, vulnera, & cædes, quibus singulis mirificè delectantur damnata spectra. Quodsi fortè advertant, hos miseros remittere velle ab infandis istis factis, excitare novum furorem satagunt Dii his monitis: *quid facitis O mei filii? ut quid tam remissi, & tristes estis? Ecce bibere, & saltare cessatis?* Ad quæ verba vestigio temporis Mapono popa tristem, & ferium vultum indurus, nomine Deorum jubet illos comedere, bibere, & festiva vociferatione plaudere, nequis eorum præ tristitia contabescat.

Quin & ipsi DEI isti non dissimulant, se quoque sitire, ut adeo 5.
porum ab ipsis postulent. Itaque in promptu adest ad obsequium natu maximus Indorum, uti & verula annosissima, quippe quorum æras ad populum in maxima veneratione est. Hi proin pocillatores expediunt vasculum, soli huic fini præparatum, floribusque ac cætera elegantia perbelle exornatum. Istud vas dextrâ capiunt; & sitienti Dæo suo deferunt, terna vice delibandum: sinistrâ interim siparium nonnihil sublevant. Simul ac hoc fit, exporrigit unus caco-dæmonum suam manum, aspectu horrendam, unguibus prominentibus asperam. Hac ipsa prensa poculum, ex quo dein singuli tres ordine bibunt, sed more potiùs bestiarum, quàm hominum, & minore quantitate, ac qualem simulant.

CAP. XIII. §. 5.

1. *Post computationem à Satana fit Musica ad Sancta Sanctorum, qua patet soli sacrificulo.* 2. *Nullus pagus sine tali prestigiatore. Oracula orci semper prospera cum reciproco Scommate Barbarorum. Interim ab orco ad bella incitantur.* 3. *Dona Diaboli oblata, & gustata. Abitus eorum cum ingenti tumultu. Mapono sacrificulus magus abit in cælum, & redit miris modis.*

Finitis istis Dei monstrum Ursana inera suum tabernaculum musicam symphoniam instruit, etiam remotius audiendam. Tum 10.
verò quorquor illum venerari volunt, ad saltum provolant.

I

Nemi-

Nemini ulli licitum est præterquam popæ Mapono videre Sancta Sanctorum, ut quidem ipsi vocant. Iste sacrificulus est intritæ ex Orco malitiæ nequam, & ex arte veneficus. Quòdliminoris experientiæ magus inferior præsumeret intraspicere sparium, ea curiositas ocyus interdicitur à Mapono interminante; tantam audaciam repentina morte luendam, nisi oculos suos infrenet. Unus unicus Mapono gratiâ valet apud hos Deos, & miris præstigiis excellit.

2. Non est pagus, cui non provifum sit uno minimùm hujus generis præstigiatore, quin quibusdam vicis duo vel tres sunt tales venefici. Porro aulam Mapono intrat, ubi Dii sui audientiam ipsi faciunt; vicissim autem ipse confidens affatum petit, sua dubia proponit, responsa accipit, & prædictiones dæmonum. Fit quandoque, ut universus populus audiat hoc alloquium, cum elatiore voce uruntur. Dum populus totus quantus est in saltando, comessando, vociferando, progreditur popa, atque Deorum oracula communicat. Sunt autem plerùmque non nisi prospera, fortunata, & placentia responsa, puta, de frugiferis pluviis, de opima messe, de auspicata venatione & piscatu, quamvis hæc effata ferè semper sint mendacia, ut vel ipsi Indi hæc Deorum responsa rideant, & cum cachinno repnant: *Dii nostri bene poti sunt.* Hæc verba si inaudierit popa, stygiæ instar furie profilit inexplicabili rabie externatus, minitur tonitrua, fulgura, fulmina, grandines, pestes, & omne malum, ac rum demum post has minas subito conticescunt. Accidit non semel, ut diabolus incitet ad infestandos vicinos populos, ad hos pellendos, & expilandos. Unde continua bella, & mutæ inimicitie inter illos exardescunt. Sunt aliqui, sed pauci, licet alioquin simplices, & barbari homines, qui dolos & fallacias diaboli probe perspiciunt, potior tamen pars credit, hæc omnia oriri ex mero amore, & suorum Numinum sollicitudine erga ipsos, tamen experientiâ doceantur, & vix non manu palpent, extremis in angustiis se deserti, ab hostibus vinci, fugari & spoliari.

3. Postquam igitur nequissimi spiritus finem loquendi fecerunt, incipiunt Indi sua dona offerre, videlicet ex ferarum, & piscium venatione. At spiritus maligni, quo testentur sibi oblata munera grata accidisse, ex iis quiddam ore delibant. Postmodum in auras cum popa Mapono feruntur, quo tempore templum ita contremiscit, ut ruinam minari videatur. Mapono autem diu nulli visus latet, præte-

xens,

xens, se versari interim cum Diis suis in cœlo. Tandem verò redux portatur in brachiis Deæ Quipoci, in cujus gremio quiescens dormit, dum inter hæc Dea illa cantionem occipit. Auditur quidem cantilena, sed cantrix ex orco conspiciendam se non præbet, cum de more se retrò absconsam teneat in tabernaculo. Nulli non hanc honorant, præferentes immodicum gaudium ex ejus adventu, quin eandem sui Numinis Matrem esse credunt, perinde ac nos Catholici Beatissimam DEI Matrem veneramus. Adventantem salutant variis nominibus, & blandis laudibus. Vicissim illa Megæra dat bona & suavia verba vocans suos filios, tanquam vera Mater, quæ Deorum iram avertat, alioqui dirè sævituram morborum frequentiam, annonæ penuriam, & aliis calamitatibus. Inde est, cur hanc larvatum furiam sæpissime in vota vocent tempore adversitatum. Clientes proin suos convenit, solatur, intercedit pro illis apud Numina, si in horum Societate advenit. Hic quidem Cacodæmon sub schemate muliebri præsefert meliorem genium præ cæteris, ad ultimum tamen experiuntur, Diabolum Diabolo esse simillimum, paræ crudelitatis, nulli alteri cessuræ. Si hæc Dea se in tabernaculo detinet, cantum fingit non inamœnum, sed secundum artis regulas: Inde mulieres interim ad melos scil. Divinum saltitant imò, & accinunt, repetentes præviam Deæ putatæ stropham. Thema cantûs est de sui populi bellis, victoriis, ex hostibus reportatis. His præmissis reditur ad computationes, & offerenda Deæ munera, post quæ in sublimè abit per ærem, non sine magno populi acclamantis plausu. Non tamen secum abducit Dea hæc popam, ut mos est Diis, nihilominus ille Mapono reportatur plerumque in brachiis scelestæ Deæ. In hoc reditu sunt multifarii circumflexus, & modi. Quandoque redux se demittit in medium templi ad confertum populum, qui territus eo subito illapsu, turbat ordinem ex decumano etiam tumultu, & clamore pessimorum spirituum, magnâ copiâ comitantium reducec popam. Est tamen, cum hi inauspicati viæ focii peracerbam redeuntri ludunt stropham; recto enim tramite, & casu sinunt non semel hunc truncum labi in terram, ut miserè quassatus vix non animam agat. Hujus rei specimen non à multo tempore peritum habemus in Regione Moposicarum. Cæterum quando se popa in altum effert, id fieri solet in modum, ac si veris alis suffultus volaret, recto ad cœlum capite, demissis ad terram pedibus: contrarium sit, dum revolat, inverso nempe, & pro-

no ad terras corpore.

T 2

CAP.

CAP. XIII. §. 6.

1. *Dii aquarum coluntur fumo tabacæ herbæ, & oblata parte piscium. 2. Honor, & tributum sacrificulo Mapononi præstitum. Ejus arcana hausta ex Orco. 3. Popæ domus, ejus aliquando solitudo. Candidati poparum instruuntur rigide. Fejunium: dein convivium.*

1. **P**Ræter memoratos aliud insuper Deorum genus colunt, quos Istitanus vocitant. Sonat ea vox aquarum dominos, quorum officium est curare fluvios, & piscinas, ad genus famelicæ necessitates. Hos aquarum præstites, Deos Istitanus nempe, honore religioso prosequuntur, dum piscatum eunt, ubi accensis Tabacæ herbæ foliis fumi odorem scil. gratissimum illis afflant, quo etiam ipsos pisces stupefaciunt, ut citius capiantur. Quòd si copiosa fuerit captura piscium, gratos se sistunt pro eo beneficio. Templum enim ingressi, partem piscariæ prædæ Diis Aquaticis offerunt, cum iisdem superstitiosis ritibus, quos adhibent ad aliorum Deorum oblata.
2. Cum his egregiis scil. Diis, & eorum religione præpostera exactissimè concordant ipsi sacrificuli, Primas illorum Mapono suspicatur tanquam rerum Magister: huic pandunt pectoris angustias, & conscientiæ arcana, quibus auditus popa consultat cum suis Diis, postolans salutare consilium. Verùm huic popæ non tantùm sermocinatio est Numinibus in templo, sed & eum honorem illi habent in proprio domicilio. Dum igitur visitant, peramicum, & humanum colloquium ultrò citròque serunt. In eo tamen visitandi officio res malè cadit uxoribus popæ Mapono. Ibi enim terris diabolorum obrutibus & larvis tantopere terrentur, ut procul se domo auferre cogantur. Inde est, cur popa Mapono non minùs timeatur, quàm honoretur, quandoquidem hostibus non modò nocere, sed vel ipsa morte eos mulctare potest. Ut verò quantis polleat viribus, luculentius manifestet, domi alit multos serpentes & viperas. Has peractis in templo sacris domum regrediens, in sinu & brachiis ludibundus secum fert. Ritus instituendi talem popam mirabiles sanè sunt,

nec abludunt in minimo ab impiis Diis, & horum ministro. Nemo est tam honorificæ æstimationis apud populum, quàm est popa Mazono, cui proin decimæ de piscatu, & aliis terræ proventibus æquè ac Caciquio diligenter penduntur.

Incolit popa fat bellè formatam, atque etiam ornatam domum, 3:
 qualem in effera & barbara gente possis sperare. Ut autem eò commodiùs visentibus se Diis vacare possit, quandoque solitudini se tradit. Qui ad sacrificuli officium aspirant, ante ipsam pubertatem opus habent instrui in ritibus, & qua ratione cum Diis agendum, illos oportet discere. Idcirco discipulum suum Mazono in brachia sua sæpenumero recipit: jubet plenilunii lucem fixo obrutu contemplari: divaricat atque distendit illi digitos, cum mandato, ut ungues longiùs exercere sinat: deportat eundem in auras sublimes, & in sinu Dææ Quipaci collocat. At verò miser, post raptum ad se rediens, ram debilem & fractum se deprehendit, ut intra plures dies suas vires vix recolligat. Præterea Candidati isti rigido jejunio sese macerant: obfirmatè abstinent à certis feris & fructibus, præsertim à granis, & foliis floris, *Granatili*, quem vulgò vocant *florem Passionis*. Nee dubitandum, id ex instinctu maligni spiritus fieri, qui maximè caver, ne quod vestigium vel symbolum patientis Servatoris ac redempti hominis à suis deprehendatur. Verùm superbi inferorum spiritus solà poparum abstinentià, & cætero vitæ rigore recdum contenti; univèrso insuper populo crebra jejunia imperant. Unum ejus generis jejunium est, quod nostris abstinentiis non absimile. Hoc observant in dedicatione sui fani, per quinque enim dies carnibus sibi interdunt: tora communitas tristitiæ scenam luctuosam præsefert summo eum silentio. Tempus interea insumitur texendis peristromatis ad ornatum templi. Ultimo abstinentiæ die in medio ejusdem fani commune omnibus convivium struitur, omnibus quæ regio fert, obsoniis lautum. Modus autem, quo peragitur hoc symposium, est sequens. Annosior cæteris verula, & ut videtur, religiosior ad Caciquium procedit, quem capitis, & corporis profunda inclinatione salutat: Caciquius verò tera vice leniter caput verulæ percudit lapide mirè & lepidè elaborato. Tum illa genibus repens per totum fanum se circumvolvitur inter gemitus & inconditos ejulatus. Quo facto Popa Mazono benedicit singulis templi lateribus, quasi consecraturus, tot quidem ceremoniis, quot recensere longum foret. Finitur denique

que tota hæc consecrationis solemnitas magnifico epulo, musica, salutatione, & id genus aliis oblectamentis.

CAP. XIII. §. 7.

1. Manacici credunt immortalem animam, ad cælos recipendam. Exequia eorum.
2. Iter animæ defunctæ.
3. Diabolus in specie Charontis animas transvehere creditur.
4. Alia ineptia de mortuis.
5. Quale cælum defunctis in eorum opinione.

¶ **A**ma verò si de fine hominis, & salute animæ quæstio fit, variis hæcæci populi erroribus circa id involuti sunt. Equidem immortalitatem animarum credunt, quas Oquipaù vocant: persuasi adeò sunt, se olim vitâ æternâ in cælis fruituros, quò popa Maponò illos sit translaturus. Quando quis mortem obiit, iusta solvunt majore vel minore pompa, pro conditione hominis, & habita apud suos æstimatione. Absolutis exequiis Mater & Uxor defuncti ad fanum se conferunt, & juxta tabernaculum confident: & ecce adsunt extremò orci spiritus, quorum unus se mortui animam simulat. Hic viduam solatur amicis, & dulcibus verbis, cum spe fore, ut brevi super astra rursus consciantur. Postea Maponò putatam animam frigidâ conspergit, ea ratione à peccatorum maculis ablaturus. Perinde ac nos solemus in funeribus Christianis, quibus consecratam aquam aspergimus. Tum verò lustrata anima abit ex oculis Matris, & Conjugis. Maponò hanc utramque violenter ad latus propellens, in alium avolat. Deserta subin sæmina lugere viduitatem suam non antè desinit, quàm nuntium accipiat de mariti extincti statu. Diu post reversus popa fert secum bona nova, jubens facere finem planctui, & mœstitiæ, quandoquidem maritus in cælis jam cum Diis beatus ageret, opperiens uxorem, secum perpetuò lætaturam.

2. Est etiam operæ pretium, narrare professionem, quam peragit Maponò cum anima eodem die, & quid tolerandum animæ, donec Paradiso inferatur. Regio, per quam iter habet anima abscedens, sylvis, montibus, vallibus plena est: in via occurrunt rapidi, & periculosi fluvii, profundæ paludes, stagna & laci, quibus superan-

dis

dis multi dies necessarii. Tandem post multos anhelitus, & sudores anima defertur ad bivium (ut illi quidem autumant) quod in diversas alias semitas declinat.

Porro hunc callem interfecat torrentis, ponte junctus. Ibi excubat diu noctuque aliquis Deorum, Tarasiso dictus. Ex hujus officio est, ut præter pontem animas deducens, rectâ ad cælum dirigat. Facies, & habitus hujus Numinis est, qualem affingunt poëtæ antiquato Charonti. Ajunt enim, vultum ejus esse macilentum, & maligni coloris, frontem corrugatam, & trucem, caput penitus calvum, totum corpus sauciatum, & defœdatum, nec aliis vestimentis æctum, quàm vilibus centonibus. Hic Deus nunquam præfens est templo, excepturus clientum preces, quòd officium ipsi tantum temporis non indulgeat. Perpetuò enim adventant animæ, quas per pontem deducat. Fit autem in hac deductione sæpius, ut Deus hic Tarasiso à Maponone petat moram translationis, maximè si animam pueri secum ferat, quò illum in suo alveo ablueri antè possit. Quòd si repulsam ferat à Maponone, irâ exardescit, apprehensamque animam in fluvium præcipitat, scil. suffocaturus. Ex his postea oriuntur in terris (ut fanatici credunt) mille mala. Ut verò miserî Indi in hac stulta persuasione confirmantur, obtrudunt damnati spiritus naturales casus, & eventus, quò mendaciis suis facum faciant, & speciem veritatis.

Contigit id nuper apud populum Jurucares, ubi tam diuturna, & vehemens pluvia institit, ut omnes agrorum fruges destruerentur. Afflictus populus rogabat Mapononem, Deos ut conveniret, resciturus, quæ tandem causa esset tantæ calamitatis. Responsum fuit illi à malis Geniis, ipsummet nôsse causam, quia nimirum, cum elapsis diebus animam infantis cælum versùs efferrer, se satis inhumanum erga Deum Tarasiso exhibuisset, dum lavationem ejus tergiversaretur, atque ideo iratum Numen infantulum in aquas projecisset. Hoc audito parens infantis ita casui indoluit, ut præ mœstitia propè enecaretur. Præ vita enim sua diligebat filiolum suum, & quoniam ejus præsentia in vivis frui jam non poterat, sperabat minimum sibi cum illo in cælis conjunctionem, interim firmiter credens, filiolum jam natâre sempiternis in deliciis. Maponone popa ut solarium afferret, sponsonem facit, se, si phaselo instrueretur commodato, filiolum in alveo vestigaturum, & inde extrahendum. Nec mora: in
prom-

promptu adfuit navicula à patre , quam Mapono in humeros subla-
tam, secum abstulit in aëra, jam non videndam, Interim cœlum
iterum serenatur, Mapono lætus cum auspicato nuntio redit, sed
non item navicula, nunquam de cætero visa.

f. Cœlum, in quo animæ secundum eorum sententiam quiescunt,
admodum indigens est deliciis beatis. Fingunt, crescere in hoc Pa-
radiso ingentes & crassas arbores, quæ liquorem gummi certi generis
destillant, quo ipso animæ sustentantur. Ibi esse ajunt, simios,
Æthyopibus similes: esse item mel, & aliquid piscium: circumvo-
lare etiam magnam Aquilam, de qua tam ridicula, & superstitiosa
credunt, ut cæcitas eorum sit planè digna lacrymis, & commiserati-
one. Quot mansiones in cœlo, tot fingunt habitare inibi Deos,
omnestamen in deliciis superari à Dea Quipoci. Aquaticorum Nu-
minum est, sive Istitaucorum, prospicere toti cœlo piscibus, pſtracis,
aliisque rebus, ubi maximè deliciaentur, qui in aquis vitam finierunt,
disti idèd asinceràs In sylvis mortuos vocant Yiriticus, domi defunctos
Posipacàs. Neque enim in operibus, quæ patrant, vim & meritum repo-
nunt, sed in conditione loci, ubi moriuntur. Arque hæc satis sint de me-
moratis hætenus Manaciorum superstitionibus, ut conjectare possimus,
quantis laboribus, & molestiis steterit, quamdiu P. Lucas Cavallero infa-
davit in accendenda his cæcis hominibus veræ Fidei Luce.

C A P U T XIV.

§. I.

*R. P. Lucas pergit in Missione modò descriptorum Mana-
ciorum.*

CUm Apostolicus iste Vir conspiceretur tam idoneam semi-
nando DEI verbo terram, quæ ad meritum suorum in-
crementum, quæ ad animarum lucrum, ne momento
quidem tardandum ratus, manum operi admove-
re con-
sedit. Tamen cum probè sciret, sibi quoque incumbere necessa-
riam curam tot Christianorum in Colonia S. Francisci Xav. & satius
esse

esse pauciores, sed bene instructos, quàm multos, sed in rebus fidei, admodum rudes habere Christianos, qui quàm facilè fidem suscipiunt, tam temerè eandem iterum deserunt: cùm, inquam, hoc probè sciret Pater, nihilominus statuit potiorè illius anni partem huic sancto labori consecrare. Igitur eò connifus est totis viribus, ut ex dicta reductione omnia scelera, puta, luxuriam, ebrietatem, & barbaros mores radicitus extirparet: è diverso pudicitiam, temperantiam, aliàsque Christianas virtutes plantaret. Nihilo tamen minùs pluries excurreret ad detectas nuper gentes Barbarorum, in baptismi desiderio non tantùm eos retenturus, sed & magis confirmaturus. Alter finis erat, ut distinctiùs vicorum constitutionem recognosceret, numerum item incolarum, & linguæ formam. Serio enim proposuerat, anno sequenti pro viribus tentare eorum Ethnicorum conversionem, & ante pluviarum tempestatem altiùs in regionis interiora penetrare. Sed sanctùm hoc propositum interverit cùm frequens Viri infirmitas, tum etiam, quòd Communitas S. Francisci Xav. mutationem loci peteret, utpote parùm salubris. Has ob causas non ante medium Octobris, quo pluvia tempestas jam imminebat, itineri se committere potuit. Delectos ergo aliquos sui pagi ferventiores Neophytos Dape divina in viam reficit, & in proposito sancto confirmat. Parati enim erant vel vitæ impendio affines sibi populos in viam salutis reducere. Et tamen (ut homines sumus) hoc iter inierunt non nihil pusillanimes, & subtristes. Persuasi enim erant. rem successu prospero carituram, tum propter instantes, & more annuo diu duraturos imbres, tum propter murices acutissimos per viam stratos à vasis barbaris, ut Virum Apostolicum cum suis absterrent, æmetus iste posterior brevi evanuit, quando superatis aliquot viæ miliaribus illi muricem aculei deserunt. Neque pluvialis tempestas illis incommodabat, ut potiùs aquæ penuriâ laborarent. Dum enim summo labore per duos dies montem aliquem superare contendunt, siti levandæ nihil aquæ repperunt. Ergo ex madida tellure succum exprimere necesse fuit, qui crassè fœculentus videbatur potiùs in cibum, quàm porum homini servire. Providus tamen Deus, suos nunquam in necessitate deserens, nostrum P. Lucam cum Sociis viâ hoc rerum articulo ope non destituit. Fortè fortuna enim intra cavam arborem tantum sinceræ aquæ se obrulit, quantum sufficeret sedandæ omnium siti.

CAP. XIV. §. 2.

1. *Pacem persuadet. Periculum in montibus.* 2. *Inopia victus. Herba, qua Dii vescuntur insulsa.* 3. *Diabolus affligit Patrem varie.* 4. *Zibica populi Patrem habent hostis quin Magi loco. Causa hujus opinionis.* 5. *Conversio Caciquii, & popæ junioris convertit totum populum.*

1. **P**ostremum cum ad primum barbarorum pagum pervenerat, invenit incolas in S. Fidei desiderio constantes. Difficultas maxima in eo una erat, ut mutuas tolleret inimicitias, & pacem concordiamque fundaret. Ad has nempe tricas præter alia mala nutriendas & fovendas irritator erat damnatus Orci spiritus, non sine suo animarum emolumento. Contraiturus P. Lucas consueto zelo inculcabat pacis & mutuae concordiae bona, addito, has simultates ab hoste omnis boni nempe Diabolo ortum trahere, qui aliud nihil intendit, quam illos scelereum socios habere in hac vita, & postmodum apud inferos in æternis Orci flammis. Barbari tam ponderosis rationibus, & Patris precibus moti, sponsonem fecerunt faciendæ pacis non modò inter se, sed etiam cum remotioribus inimicis. Ea causa fuit, cur duos dies eo in loco P. Lucas duraret. Assumptis dein secum aliquot incolis, suum iter longius profecutus est. Accidit aliquando, cum totum diem in transcendendo monte laborabat, non sine præsentis vitæ periculo: secus ac Indi, quibus non perinde periculum eo loco fuit, utpote assuetis altissimos montes perrepere.

2. Accessit huic discrimini deficiens comæatus pellendæ fami. Hoc animadverso Neophytus, natione Manacicus, ex Commiseratione cibum Patri parare satagebat ex herbis, quas alioqui solent Dii eorum comedere. Verùm, licet ad ignem diu appositæ, non lixabantur. Fames tamen coqui optimi vices supplevit, ut Pater cibum malè coctum sumeret, adjuncto lepido dicto. Vestri enim verò Dii, inquit, sint valde famelici, necesse est, & stomachi admodum calidi, quòd has escas esitare, & concoquere valeant.

3. Hostis animarum de tanta Patris constantia indignatus, omnem movobat lapidem, ut propositum ejusdem interverteret. Fecit et-

go, ut rectam viam modò perderent, modò ex equo præcipitem Patrem solo affligeret, aut unà cum equo humi sterneret: aliàs nec rarò incussis arborum ramis vultum viri infestabat, quin & spinosis vepre-
tis totum ejus corpus discruciat, ira quidem, ut ex equo deponi debuerit; neque enim præ pedum debilitate poterat consistere. Denique tamen vel ringente Erebo ad populum Zibicarum delatus est. Antequam autem vicum ingrederetur, præmisit unum ex comitibus, nomine Namani, fervidum Neophytum, ut quæreret ex incolis, num animum haberent suscipiendæ Christianæ Fidei.

At parùm amicis verbis internuntium exceperunt. Quippe cùm omnes illi, qui priore anno Patrem morti destinaverant, infelici fato, & brevè periissent, Apostolicum Vitum infensissimi hostis loco censebant, quin exquisitum magum. Quare ceu hospitem duntaxat admittere non recusarunt, non item, ut Præconem, qui de rebus fidei multa disseret, ea nempe cautione, ne illis noceret. P. Lucas prolix exiguam spem Evangelicæ sementis ratus hac quidem vice propter sinistram de se persuasionem, tam se, quàm Caciquium loci omnipotenti S. Spiritûs gratiæ commisit. Evocato dein ad se Caciquio omni emphasi falsam eximere opinionem nitebatur. Declarabat adeò causam sui adventûs, & ingentia cœli bona, quæ speraret, si modò animum induceret audire & recipere veræ fidei mysteria.

Sub hoc Patris colloquio barbarus homo derepente radium divinæ lucis tam clarum accepit, ut, priusquam esset Neophytus, jam Apostolus ad suos fieret. Redux enim in vicum tot ac tanta prædicavit pro viribus de vera fide, quanta didicerat ad convertendos suos populares. Cùm igitur præter exemplum hujus præconis Caciquii sui: etiam accessionem sui sacrificuli Mapononis populus adverteret, verbis pluribus opus non erat, quò minùs condicerent omnes ad recipiendam Christi legem. Erat hic Mapono filius illius Barbari, qui juraverat, se manus in sanguine Patris lavaturum. Sed mors prævenit impium propositum. Hic ipse junior Mapono à juniore Christiano, cui Jacobo nomen, ad veram fidem perductus erat, quod facillionis fuit negotii. Neque enim cor hujus Mapononis malitiâ inveteratâ depravatum erat, & non magis ex perversâ voluntate, quàm ex ignorantia veritati manus dare distulerat. Cùm igitur primo mox vespere duo præcipui ex populo veritati agnitæ adstipularentur, proximo statim die universus populus in eandem veritatis partes concessit. Apostolicus proinde Vir

postquam pluribus verbis differuisset de mysteriis nostræ Fidei, & de modo vivendi, qui Christianum decet, iussit crucem præaltam erigi, cujus pedi adstruxit modicum altare. Super hoc posuit effigiem Servatoris nostri Jesu Christi, & illibatæ Virginis Matris, item S. Arch-Angeli Michaëlis. Coram istis Indi in genua prostrati, piè sunt venerati cum clamore valido: O JESU Christe, tu es Pater noster, & Servator! O Sanctissima Virgo MARIA, tu es Domina nostra, & Mater! Nec satis erat, pronuntiâsse semel hæc verba, sed sæpius repe- rebant cum ingenti lætitia, & plausu, quin & saltu, aliisque gau- dii signis: in quibus omnibus quidem plus devotæ mentis erat, quàm decoris. Hoc conspecto Christiani Patri Lucæ Socii in gaudii la- crymas proruperunt, dum in conversione horum Barbarorum ad oculum patebat vis Sanguinis Jesu Christi. Sed solatium multo ma- jus fuit, & exultatio in pectore Servi DEI. Itaque jam non par ca- piendæ internæ dulcedini, coactus est in conspectu Crucis exclamare: *Milenas, O mi Domine tibi gratias ago, quod laborem meum, & sudorem tanto favore solveris; nihil enim mercedis alterius expeto, quàm ut omnes creatura Te Dominum suum, & Creatorem agnoscant, & adorent.* Quàm hoc magnanimum desiderium optimo Deo placuerit, pluribus non discutiam, ejus tamen sententiæ sum, DEUM voluisse remunerari il- lud, dum cordibus Indorum tam firmam infudit fidem, ut vel cate- chumeni isti, necdum salutis fonte loti, jam paratos sese ferrent, po- tiùs vitam, quàm sanctam fidem perdere. Præ cæteris meretur laudem perennaturam constantia unius Mapononis seu popæ, quâ persecu- tiones orci fortiter pertulit, & superavit. Hoc licet uno vel altero post anno contigerit, tamen breviter potest huc apponi.

CAP. XIV. §. 3.

1. Ringitur orcus ob conversionem populi. 2. Exagitat popam conversum: querela ejusdem diaboli & mine. 3. Quas popa constans in fide ridet. Ideo ceditur à demonibus usque ad Sanguinem, & vita discrimen. Tanta constantia premium est subita sanitas à cælo data Mapononi popæ.

Ringebatur scilicet stygius hostis, se tam contumeliosè ejici ex illa communitate, in qua per tot centenos annos cultus, & adoratus fuerat. Itaque omnes Erebi technas, & furores exeruit, ut has animas per violentiam sibi recuperaret. Quapropter visibili specie adoritur illum Mapononem, nuper fidelem sibi servum, hodie Christianum non exigui fervoris.

Huic igitur exprobravit, quòd usque aded, quæ sui officii fuerant, negligeret. Causam exquirebar, ob quam à se Numine defecisset, adjecto monito, ut quantocyus ad ipsum reverteretur, munus consuetum obiturus, templo & religiosis oblatiis serviturus. *An enim non vides, ajebar, quod Caciquius Pagaisa meam aram profanet, sacra vasa comminuat, detestatus insuper meum tabernaculum? An non advertis, etiam Caciquium Potumani magnificum adificium, quod meo honori dedicaturus erat, imperfectum destituisse? Hi fanatici homines ultrò sibi voluerunt imponi per ineptas assanias unius proditoris veteratorii, qui vos miseros praestigis dementat, qui pro veris mysteriis vendit meras fabulas, dolos, & nugamenta. Revertere proin ad meum obsequium, corrige commissos errores, reduc gentem sub meam potestatem, & ipsum Caciquium in viam pristinam. Quod si hoc prestare abnueris, juratum esto, nos totam gentem populaturos, & perdituros ita quidem, ut rota regio his malis obstupescens, similem porrò defectionem non sit tentatura.*

Has autem minas universas animosus Juvenis solo risu excepit, & quamvis nequam spiritus omni modo instaret, ut populo intentatas has calamitates promulgaret, nunquam ad hoc junior Mapono induci potuit. Post hanc repulsam dici vix potest, quàm acerbè Satanæ superbia fuerit irritata. In vindictam proinde efferati inferosum Genii optimum juvenem fustibus tam crudeliter exceperunt, ut sanguis

ex ore, & naribus proflueret. Sub hac immani verberatione, licet vita Juvenis periclitaretur, constantia tamen ejus in fide à periculo longè aberat. Usque adeò profecerat veræ fidei virtus in hoc Neophyto sub directione Religiosi Patris Lucæ, & concurrente S. Spiritûs gratiâ. Erat amicorum unus, qui persuadere satagebat, ut saltem externum haberet honorem, atque adeò cum Caciquio ageret, ut inchoatum profanum templum perficeretur. Sed Juvenis hoc petirum indignè ferens, pessimum Consultorem à se abegit, protestatus, malle se vitam perdere, quàm vel latum unguem cedere à Lege Jesu Christi, quem unum verumque DEUM ac Dominum suum modò agnosceret. Tam egregiam recentis Christiani virtutem præmio dignam superi censuere, qui proin hominem subito integræ sanitati, & prius viribus restituerunt. Sed in viam historiæ modò redeamus.

CAP. XIV. §. 4.

1. P. Cavallero adit Quiriquicas ad pacem sancendam cum inermibus sociis Indis. 2. Charitas horum erga Patrem famis tempore. 3. Adventum Patris demon antè prodit inter querelas contra eundem, simul ad arma vocat. 4. Mapono popa ex ipsis querelis diaboli, Patrem timentis, convertitur.

1. **L**ustratis igitur sacro fonte infantibus, quotquot sive in hoc sive in aliis vicis repererat, statuit Pater adire Quiriquicas Indos. Sed Neophyti, quos in viam sibi Socios volebat, difficultatem itineri prætexuere, quòd hyems scil. instaret. Apostolicus tamen Virtanta emphasi illis explicavit dandam à DEO olim in caelis mercedem ejus laboris, ut singuli se certatim offerrent non modò ad hoc negotium suscipiendum, sed etiam vel Sanguinis sui impendio perficiendum. Sola ergo difficultas restabat, in persuadendo Caciquio Patrozi dicto, ut cum suis veniens viam per densas sylvas sterneret, ut pacem quoque cum Quiriquicis iniret. Memoratus enim Caciquius non sine causa capiti suo timebat ab his Quiriquicis, quippe qui adversus ipsum implacabili odio dudum ardebant. Amor tamen in Patrem evicit, ut ad hoc iter condiceret. Itaque assumpro se-
cum

cum non exiguo militum suorum manipulo Patrem sequebatur. At Pater ad Caciquium versus: *tu verò, inquit, hi militibus ad tutandam tuam vitam utaris, licet: ego sanè hoc præsidio non indigeo, paratus vitam cum sanguine dare, si vergat ad divini honoris, & animarum lucrum.* Hoc insigni exemplo animati Neophyti, itineris Socii, arma seposuerunt, ad omne tamen discrimen expediti. Ne verò eorum quis fervorem suum minueret, superiorem constituit ex Indis, quem pietas, & probati mores omnibus amabilem gratumque fecerant.

His ita dispositis itineri initium datum est, quod primis statim diebus sat operosum accidit propter impeditas sylvas, per quas via fuit complananda. Accessit dein defectus annonæ, quando ad victum suppetebat nihil præter sylvestrem certi generis fructum, non nisi extremæ fami aliàs servitutum. Hæc enim verò occasio dedit experiri P. Lucæ, quanto in amore, & æstimatione esset apud Indos. Cùm enim Patrem viribus fractum viderent, magna sollicitudine in sylva modicum mellis resciendo Patri collegerunt, quia vel ultimam bucellam, proprio ori subtractam, offerebant, modò Patri esset, unde vitam toleraret. Viciniores pagò prædicto facti, ex Christianis aliquos præmiserunt, terram & animos incolarum exploraturos. Inobservati ergo parabant subire pagum clanculum, ne Indi terrore percussî, forè fugâ abriperentur.

Sed non ex vano Caciquius Patozi his prædixerat, omnem cautionem fore supervacua, cùm certò certius proditi jam essent à diabolo sacrificulis, & per hos Caciquiis. Et verò, ut præcaverat, evenit reipsa. Nam cùm populus paucis antè diebus ad litandum Diis de more convenisset, Numen quidem Tartareum in tabernaculo se spectandum dedit, sed vultu perquam tristi. Edixit dein flebili voce, appropinquare suum infensissimum hostem, à quo ex aliis quoque locis fuisset exturbatus. Et hic quidem ipse (addebat) manibus præfert crucem, quæ sibi certo esset exitio. Post has querelas subito prorupit in lamentabiles ejularus & ploratus, tanquam sibimet compateretur, ignorans, quò jam abscederet, ubi deinceps securam sedem figeret. Arma proin actutum corripent, ipsum totis viribus defensuri: sin minùs, fore, ut in vestigio ceu mortuus concideret. Hoc audito, mirum dictu, quàm derepente populus exarserit. Conclamatur ad arma, juratur in perniciem illius, quisquis contra ipsorum religionem aliquid moliti fuerit ausus.

4. Aliter sentiebat Mazono popa, qui secum ita reputabat, illum profecto Virum magnum, imò majorem suis Diis esse oportere, quem usque aded reformidant. Idcirco responsum Numinibus suis hoc dedit. Si hic quidem Vir peregrinus vester est hostis, cur tam libero passu procedere illum sinitis? cur vivum & valentem toleratis? quare non tam procul à vobis abigitis, ut porro nihil ab ipso timere habeatis? si nostro præsidio & armis opus est vobis, ubi tandem est vestra toties jactata potentia? Vel ergo vos jactatis tales, quales non estis, vel certò estis, quales haberi non vultis. Hæc rationi tam congrua conclusio id effectum dedit, ut Spiritus sancti gratia apertum in cor hominis aditum inveniret, & ex inferorum mancipio Angelum, & hæredem Cœli constitueret.

CAP. XIV. §. 5.

1. *Visis nostris fugiunt Barbari. P. Cavallero insequitur profugos. 2. Mariæ effigies ostensa barbaros arcus enervat. 3. Delubri aras, & alia Pater evertit, aut comburit. 4. Comites Patrem deserunt paucis exceptis. 5. Breviarium putatur liber magicus: mors Patris designatur, sed metu avertitur.*
1. **C**aciquius interea cum primariis populi contendebat omni nisu, ne nova religio ipsis induceretur. Subverebantur nihilominus, ne hoc suum decretum ipsis fraudi & damno foret, cum vel ipsos Deos præ metu trepidare viderent. Dum ergo populus armatus in procinctu stabat, appropinquans erat noster Apostolus cum Caciquio Patozi, & duobus aliis ferventissimis in fide Juvenibus, cæteris ex intervallo resistentibus. Vixdum autem exploratores conspecti sunt, cum incolæ horribilem clamorem sustulerunt in regionis interiora citatis pedibus abrepti. Fugientes presso vestigio insecutus est P. Lucas in equo, quem admittere coactus est, cum plura pedum fuorum vulnera gressum prohiberent. Postquam pagum ipsum attigerat, residui indigenæ sese redegerunt in ordinem, tum obviam euntes Patrem circumdederunt, ne fugæ pateret locus.

In eo periculi articulo dum hærent nostri, Neophyto juveni ^{2.} mentem venit, ut effigiem Beatissimæ Virginis *MARIÆ* expromeret, & palàm ostentaret cum fiducia, se à potenti hac mundi Domina, præsentissimo eo periculo pro viribus defensum iri. Et hem! sacram effigiem sustollere, & Indis monstrare, aliud non erat, quàm eadem operâ Barbaros nerves facere, ut nemo unus eorum telum ex intento jam arcu jacere valeret. Id ubi observârunt Barbari, ita territi sunt, ut præcipiti fugâ sese in sylvam, haud procul dissitam, reciperent, nemine prorepere auso. Unus, unicus juvenis nomine *Sone-ma* Deo sic ordinante remanserat, qui postmodum ad conversionem suorum popularium plurimum contulit.

Altero mox die *Vir DEI*, quoniam læsis, & debilibus pedibus ^{3.} insistere non poterat, ad Deorum sanum voluit deportari. Nullo enim pacto tolerandum putabat, infernos hostes obtinere tabernaculum, & in loco, qui uni & soli Deo competit, divino ritu honorari. Ubi ergo in templum venit, statuas impiorum Numinum humi stravit, in frustra comminuit: vasa sacrilegis Deorum officiis destinata, aliæque id genus res in forum deferri, & in cineres redigi iussit, non sine stupore Neophytorum, metuentium, ne à Barbaris irritatis obirentur, ulturis Deorum injuriam.

Biduum abierat, ex quo tamen nullus Barbarorum è sylva prodire ^{4.} ausus est. Spem igitur pacis cum hac gente firmandæ *Caciquius Patozi* perdidit, qui scopus unicus itineris sui fuerat. Suadebat proin Patri reditum omni, qua potuit, ratione. Verebatur enim, ne tota hostilis tempestas in illum incumberet, solum iratis Indis victimam futurum. At *P. Lucas* reposuit, rediret enim verò cum suis domum: se autem decrevisse, ut ne unum quidem passum inde recederet, nisi fidem Christi huic genti antè prædicasset etiam cum dispendio vitæ. Retrogresso dein *Caciquio Patozi* quinque tantum, sed pii, & à fidei fervore commendandi Juvenes reliqui fuerunt Patri, omnia toleraturi, & ipsam mortem, si modò ad salutem hominum faceret. Cùm ergo Pater omni humana ope destitutus, & solo Deo nixus subsisteret, recitandis Horis Canonicis se applicuit.

Orante illo improvisus adest *Caciquius* pagi illius, vir non indecoræ formæ. ^{5.} Hic suspicatis illo libro contineri incantamenta, quibus suspensæ nuper fuerant eorum sagittæ, vi breviarium è manibus extorquere nitēbatur. Sed Pater mitibus, & ponderosis tamen verbis
 X
 usus,

usus, à proposito Barbarum averit, unaque finitram suspicionem tollere conatus, de Christi fide fari coepit, de inanitate item & fallaciis Deorum Tinimacas. Audiit hæc Barbarus, quin interloqueretur, vel vi divina prohibitus, vel ex indolis suæ constitutione. Audiit, inquam, Patrem, sed obverso tergo, nec oculo dignabatur loquentem. Tandem domum suam discedens post moram rediit cum fasce sagittarum in manibus. Hoc viso Christiani de vita sua jam desperare, spem effugii deponere: Contrà Apostolici Viri cor præ lætitia exilire ex proxima spe tandem consequendi, quod tam diu, & ardentem concupierat, nempe mortem cruentam ad irrigandas has steriles terras, olim accedentibus novis operariis fructus uberes laturas. Et verò parùm abfuit, ut votis suis non potiretur. Primores enim sub noctem congregantes diu deliberarant, qua tandem ratione res conficeretur. A mastando Patre absterrebat illos duntaxat illud prodigium, quo vires eorum paulò antè erant infractæ ad expedienda sua tela. Ne simile quid ipsis iterum eveniret, id scilicet timebant, siquid maleficii in Patrem stauerent.

CAP. XLIV. §. 6.

1. *Patris necem meditantem pestem pereunt. Hoc ipsum movet ad conversionem, quam jurat Indus Senoma nomine. 2. Se dedunt arbitrio Patris. 3. Mappono popa nontantum conversus, sed & Apostolus.*

1. **U**Ltortamen Deus nondum placatus, post priorem injuriam servo suo illatam alias insuper poenas à Barbaris exegit. Immissa enim peste eos, qui magis rei erant, festinato fato è vivis sustulit. Tum verò decreverunt tandem sese Patri dedere. Ut hoc concluderent, non leve momentum attulit ille Indus Senoma, de quo supra. Nam dum collecti barbari consultabant, concioni medium se intulit, multa dein locutus honorificè ad laudem Patris, & Christianæ fidei, cujus aliquam notitiam jam acceperat.

2. Constituerunt ergo unanimes repetere sub auroram suum pagum, seque totos potestati Patris & arbitrio permittere. Summo proinmanè se P. Lucæ stiterunt, qui venientes more suo excepit vultu, gestuque

que peramico & amabili. Crederes hos Barbaros in facie Patris aliquid humano majus notasse, quo ad tantum pavorem, & reverentiam erga Patrem deducti erant, ut in genua quisque procideret, quasi veniam rogaturus. Certè nullus eorum, etiam ex audacissimis, vel unum passum recedere præsumpsit circa petitam à Patre licentiam. Omnium ultimus advenientium erat Mapono, qui pariter cum suo comitatu Patris pedibus est advolutus. At Pater virum ambobus brachiis complexus, jacentem erexit, & ad latus suum confidere fecit. Post hæc demum initium dedit loquendi de rebus fidei. Monstrabat, neminem mortalium sine veri Dæi agnitione, & Fidem in Jesum Christum salutem consequi posse. Majore dein fervore de falsitate suorum Deorum disseruit, prout sancta indignatio dictabat. Stabat universus populus mirè attonitus, & avidissimè expectabat rei exitum, experiturus, an non popa Mapono irâ excandesceret, suosque Deos factò magis, quàm verbo defenderet.

Secus alii sperabant meliorem hujus congressus finem, nec spe sua frustrati sunt. Sacrificulus enim ex allocutione Patris tantum lucis dante Deo hausit, ut propositas Fidei veritates acri suo ingenio mox caperet, & oretenus publicè confiteretur. Ut autem palàm daret, se omnia ex corde sincero & serio dixisse, coram omni populo professus est, quòd hæctenus ipsos deceperit, & ipsemet fuerit deceptus. Velle se proin, agebat, omnia serio revocata, ac tanquam falsa publicè declarata, quæcùnque usque adhuc illis deblaterasset, atque inculcasset, nullum adeò alium verum esse Deum præter Jesum Christum, cujus religio non modò melior suâ Indicâ, sed etiam una unica, vera, & salutis Magistra. Addit se ad corrigendos errores antehac commissos, non tantùm sui authorem fore, ut Christianam Legem acceptent, verùm etiam curaturum, ut aliæ quoque gentes, nominatim Jucucarès, Cozacas, & Quimiticas sua prædicatione ad Christianam veritatem reducerentur. Tam insperatus, auspiciatúsque eventus tantam lætitiàm creavit Neophytis, & via Sociis Patris Lucæ, ut in festivum clamorem prorumpentes, Mapononem collatenus amplexarentur. Sed nulli par gaudium, & solatium æquè fuerat, ac Viro Dæi Patri Lucæ, cum reputaret, unius hujus Viri Mapononis prævio exemplo conversionem pendere totius populi.

CAP. XIV. §. 7.

1. *Barbaris mirè converfis crux solenniter erigitur. Litanie cantantur attonitis Barbaris. Infantes primò baptizantur ingenti numero. 2. Abitus Patris Barbaris Catechumenis prorsus illecebrosus.*

1. **Q**uare in vestigio præcepit Pater fabricari crucem, cum qua de-
in instituto ordine ad forum processerunt omnes, ubi loco
aptissimo est defixa, tanquam trophæum victoriæ, à cælo
contra inferos obtentæ, & velut pignus aditæ à Christo possessionis in
ista regione. Erecta itaque cruce Christiani litaneuticum cantum ge-
minato choro intonuerunt. Barbari, qui musicum ex arte concen-
tum suâ vitâ non audierant, ita obstupescati sunt, ut se cælo jam frui
opinantes fixis oculis & auribus starent attoniti, ac velut extra se rap-
ti. His ita peractis iussit Apostolus noster sibi afferri infantes, ut sa-
cro lavacro renascerentur. *Confestim* (verba sunt P. Lucæ in sua Epi-
stola) *apporiarunt ad me copiosum adeò parvulorum gregem, ut iis tingen-
dis solidum disit impendere opus habuerim. Lassarum equidem est eo labere
corpuseulum, at spiritus interim in gaudiorum pelago natabat, cum pensa-
rem, tot infantium animulas uno die factus esse veros heredes, & filios DEI:
parentes autem eorum in servidos Christianos migrasse ex cacu nuper Ethnicis,
& demonum cultoribus. Nullus eorum à meo latere volebat cedere, sed om-
nes aiebant circa me esse, ut exactè perdiscerent ad vitam æternam necessaria.*
Moratus est Pater aliquot dies in hoc vico, ut incolæ in fide magis
confirmaret.

2. Abitum dein paravit, qui ejusmodi fuerit, meliùs ex ipsius Pa-
tris verbis discemus. *Cum recessurus iter aggrederer (scribit) universus po-
pulus mea vestigia pressit; inter planctus, & lacrymas post me clamabant:
O Pater, ut quid nos misellos sic derelinquis? Cur à nobis recedis? ah! mi-
serere nostrum omnium, & quam maturimus potes, te refer ad tuos filio-
los. Quin & ad meos itineris Socios accurrebant, rogantes manantibus la-
crymis & lamentabili voce, ut celerrimè Patrem reducerent. Mihi quidem
qui sensus fuerit eo in articulo, explicando non sum. Indi interea pergebant
me insequi & clamare: sed ego præ lacrymis, & interni solatii abundantia
nec verbulo ipsis respondere poteram. Equidem me aliquoties in-*

verteram illos allocuturum, sed verba mihi dulcius stertus suffocabat. Reliquum erat id unum, ut silens in corde DEI O. M. potentiam laudibus extollerem, qui tam facili negotio humana pectora movere, & nigerrimos Orco devotos titiones in nitidas, celestiques gemmas transmutare potuit & voluit. Finem non faciebam in deosculando Christo Crucifixo, ejusdemque Sacris vulneribus, ex quibus probe nōram fluxisse tam fortunatum hujus Missionis exitum. Parvulorum plursculi sese obruserant, mecum ut illos assumerem, futuros ad templi Servitia: sed tres eorum tantum delegi, ne socios via nimio opere overarem. Hucusque ex epistola P. Lucæ. Post triduum pervenit in pagum sibi tam devoti Caciquii Patōzi, à quo cum ingenti lætitia perinde ac redux ex altera vita exceptus est. Sed diurniorem hinc moram facere non poterat ob imminentem pluviam tempestatem. Itaque ad Coloniam S. Francisci Xav. progressus est summo dolore eorum, quos deserere oportebat.

CAPUT XV.

P. Lucas revertitur ad Manacicos. Visitat singulos eorum pagos, & alia viâ redit ad S. Xaverii Reductionem.

§. I.

1. *Forma regionis : anhelat Pater Cavallero ad Chiquitos. Excipitur amice à Zibacis.*
2. *Pacem sancire satagit feliciter.*
3. *Tum verò prædicat Evangelium jam bene paratis. Fidei articuli cantantur.*
4. *Deipara invocata, & uni quidem Catechumeno etiam spectabilis : agros sanat plures ad Fidei incrementum.*

Proposuerat Vir Apostolicus omnes Manacicorum Communitates percurrere, & lustrare, perdifficili sanè labore, cum ubique nihil magis ageret, quam ut idololatriam non modo prosciberet, sed & funditus pessumdaret, & deleteret. At hoc propositum exequi non poterat ante ver anni 1707. Cum itaque, ut supra diximus, regio hæc pyramidæ, seu acuminatæ in triangulum columnæ assimilata, extremis duobus cornibus seu lateribus sit eontermina terris Chiquitorum, rapit totam Regionem usque ad populos Aruporès, pervadere, aperturus duos aditus, & vias ad Chiquitos. Grave profectò, & heroicum consilium, innumeris molestiis, & ærumnis exantlandis implicatum. Potens tamen Deus, cujus unius augenda gloria ejus negotii cardo fuit, non tantùm Viri desiderio est velificatus cum bono successu, sed & voluit manifestè patere, quàm cordi sibi sit hic labor Apostolicus. Confirmare enim dignatus est Patris zelum multis prodigiis, naturæ vires transcendentibus.

bus. Nempe ut ad ultiores porrò labores Patrem animaret, & unâ Neophytos in fidei proposito confirmaret. Novo igitur accensus zelo, selectis sibi Neophytis aliquot, vel sanguine suo fidem asseruris, denuo iter ingressus est 4. Aug. 1707. Festa Luce Assumptæ B. Virginis MARIE attigit ripas fluminis Zununacæ, & paulò post pagum populi Zibacæ. Exceptus est cum omni amoris & benevolentiae significatione. Nam loci Caciquius Potumani non duntaxat providit abunde piscibus, verùm etiam itineris socium se addidit ad suos aliquot dierum profectioe disditos subditos. Ibi imperavit, ut transcurso Patri viam pararent, & complanarent. Interim quot diebus subministrabat sufficientem cibum & potum, donec Pater ad propriam Caciquii coloniam evaderet. Hic obviam ivit totus populus, juvenes & senes, viri & foeminae, etiam matres cum pusionibus, brachio sustentis. Et verò Caciquius decora allocutione hospitem bene venire iussit, ut non modò nihil barbariei sonaret, sed multum etiam urbanitatis. Posteaquam Pater ad forum delatus est, circumdederunt eum indigenæ cum gestibus omnino amicis, & eo vultu, qui doceat, quàm gratus ejus lætusque adventus ipsis accideret. Oscula figebant manibus, orantes, sibi ut Sacerdos benediceret.

Dum Pater advertit, rem tam bono loco esse, nullam occasionem negligendam ratus, initium mox fecit disjiciendis inimicitiiis. Dissidebant enim extremè cum altera gente, Ziritucas dicta, ut ad eò inter utramque partem sancire pacem omni modo conareretur. Hostilitas tam enormis erat, ut non nisi cædes, depopulationes, everSIONES spiraret. Sevocato igitur ad se solo Caciquio ostendit, quanto odio execreretur Divinum Numen has simultates. Inculcato proin consilio suo auctor eidem fuit, ut cum suis hostibus de pace transigeret, & deinceps amicitiam coleret. Vicissim etiam gens Ziritucarum supervenit, afferens, & multas, & magnas querelas adversus Zibicas. Quin Patrem adorti poscebant, ut eò permoveret hostes, quò illata damna refarcirent, simul ablata, & adhuc possessa bona redderent. His auditis egit vicissim cum Zibacis, qui loquentem demissis capitibus auscultabant. Neque verò aliud pro causæ defensione prætexebant, nisi præcipitem iram, qua præter æquum egissent. Nunc autem se nihil potius velle dicebant, quàm mutuam amicitiam. Illud tamen exceptum volebant, ne restitutio ablatorum reposceretur; quandoquidem hos ipsos suos hostes per novem admodum annos su-

stentassent. Huic autem petito non annuit Pater, ut potius bonorum restitutionem urgeret. Nulli tamen, etiam qui summæ alioquin audaciæ, Patri vel unico verbulo refragari præsumperunt. Vigebat nimirum adhuc metus incussus à supplicio, quo Daus illatam Patris injuriam priori anno ultus est.

3. Postridie collegit in foro populum, & sub exaltata Cruce Christianam legem explicans, docuit Dei præcepta, ad quæ servanda tenerentur. Et verò Indi cum gaudio exceperunt Verbum Divinum, ut altum clamare non semel inciperent, & execrari sua inania Numina. Non alium jam DEUM, ajebant, agnoscimus præter JESUM Christum: nec alia deinceps Mater nostram, quam sola Beatissima VIRGO MARIA. Ut autem tradita fidei dogmata profundius memoriæ imprimeretur, atque hætereat, patriâ eorum linguâ in rhythmum articulos fidei rededit, quos dein à Neophytis publicè decantari voluit, sed enim in hujusmodi cantilenis falsos eorum Deos contemptim suggillavit. Quæ quidem omnia simplici populo ita placuere, ut præcinâ sæpius cantionem sibi postularent: nec cantoribus antè orium dederunt, quam cantiones has è memoria canere didicissent.

4. Cæterùm hæc gentis facilitas in recipienda fide non tam ortum traxit ex Apostolica Patris prædicatione, quam ex gratia & misericordia Beatissimæ Virginis MARIE. Hæc enim insigni miraculo ex durissimis cordibus fecundam creavit terram, quæ non modò sementem Verbi Divini suscepit, sed uberes etiam fructus tulit. Miraculum autem est ejusmodi. Zumacaze hujus loci incola, & consanguineus Caciquii ibidem, diu & periculose decumbebat ex hectica febre, ut semianimis jaceret, ab omnibus more Barbarorum tanquam insaniabilis desertus. Quare Zumacaze perditâ jam vitæ spe, ne sine baptismo, decederet, cariturus æternâ etiam vitâ, reliquam omnem spem in Beatissima Virgine MARIA reposuit. Hanc proin sæpius in vota vocans: *O mea Mater, inquit, & Domina! Credo Te veram esse Matrem, & Dominam populorum omnium: Deam autem Qui pozi nos nisi damnatum spiritum esse, atque Erebitationem: Credo in Te, & in Filium tuum JESUM Christum efflissim orans ex toto corde, ne fieri sinas, ut ego etiam ethnicus moriar, & æternum peream. Indulge mihi duntaxat tantum virinum, & valetudinis, ut sacro fonte ablui, iæque postea in sæcis intueri possim.* Mater Misericordiæ non potuit repulsiâ dare justissimis devoti sibi Servi precibus: quamquam Christianus nondum esset.

esser. Igitur ægro tam piè secum meditantì & loquenti adest derepen-
te spectabilis cœlorum Regina, & quidem de die, circumfusa tanto
luminis fulgore, ut totus loci ambitus insolito modo illustrareretur. Æ-
grotum dein his amicis affata verbis: *Ego sum illa, ait, cujus opem in-
voca: confide firmiter in Filio meo, quod sis sanandus. Fidem habe om-
nibus his, quacunque Pater dixerit: sed & ceteris in pago dic, ut per om-
nia Patri obtemperent.* His dictis Beatissima Virgo videri desuit, &
æger eo momento penitus convaluit. Accurrit omnis populus tan-
tum prodigium spectaturus, & ubi causam tam repentinæ sanitatis
percepit, dici non potest, quantis desideriiis, ut Christiani fierent,
anhelârint. At benignus Deus hoc miraculo solo suam bonitatem
non circumscripsit. Cùm enim populus tam felicem rei eventum vi-
disset, omnes ægro ex universo pago obrulerunt cum dicto: quando-
quidem Pater tam potentem DEUM haberet, impetraret proin, & his
sanitatem ab Eodem. Pater Sentiens Superos pronos ad conferendas
huic genti gratias, & hos miseròs unà cum corporis valetudine etiam
sanitatem animæ consecuturos, quærebat ex ipsis simul, & universè
sumptis, utrum toto corde in Christum crederent? & sacro baptismo
initiari cuperent? Vox omnium una fuit eaque elata: *Credimus ex toto
corde, nec ardentius quid desideramus, quàm baptismum. Tum verò ego
sanctum Evangelium in eorum salutem legi (ita scribit ipse P. Lucas) &
subitò me internus incescit impetus dicendi: fiat vobis, sicut credidistis. Et
hem in vestigio omnes resurgunt sanati. Hoc prodigium extemplo increbuit
per omnem latè circumjacentium vicorum viciniam. Atque utinam plures
id genus gratias possem à DEO impetrare, quando ea occasione Christiana si-
dei veritatem vel nolentes essent agniture, atque aded discrimen inter*

falsos Deos suos, & verum DEUM palparuri.

Hæc P. Lucas.

CAP. XV. §. 2.

1. *Jurucarès idololatrias adit : Dæmon ejus adventum inter querelas prædicit : fugiunt Barbari. 2. Persuadentur ad reditum, imò ad fidem. 3. Crux erigitur : adoratur : idololatria dedocetur. Popa primarius præit suos populares. 4. Proteruntur, comburuntur ad idololatriam spectantia.*

1. **P**ostquam infantium turbam baptismi undâ purgârat, rogatus est à Caciquio, & primariis è populo, ut P. Lucas ad Jurucarès se conferret, qui multo jam tempore hunc terræ tractum depopulati, plures vicos evertissent. Concessit Pater in vota eorum, haud ignarus, Jurucarès diabolo admodum devotos vivere, & inde spem sibi Martyrii fore. In discessu gaudium populi in luctum maximum transit; omnes flentibus oculis abeuntem prosequabantur, nec finem faciebant exosculandis manibus, ita quidem, ut ipse Caciquius, hujus abitis auctor, afflicti populi misereretur. His tamen id solatii Pater reliquit, brevi se reducem fore, & si hoc non posset, se minimum sui locò alium Socium missurum. Triduum consumpsit in itinere, in quo intensissimos solis calores, & inexplicabilem sitim toleravit. Tertio demum die autumabant quidem se adhuc distare procul à populo Jurucarès, sed insperatò deprehenderunt, se jam pertigisse pagum. Quocirca reputans, suum adventum incolis celari non posse, viæ Sociis præmonstravit evidens vitæ periculum ab hostibus Christi, nisi DEUS protexerit. Itaque ad eliciendum de suis peccatis dolorem excitavit, quo factò omnes universè absolvit. Conspicatus hoc unus è paganis, procidit ante pedes Patris, supplicans, ut se Christianæ Communitati assereret. Delectatus hoc casu est Vir DEI eo magis, quò clariùs videbat, illam esse mutationem dexteræ Excelsi. At non inexpectatus, ut rebatur, incolis pagi adveniebat P. Cavallero. Nam biduò antè ejus adventum ex diabolo didicerant, posteaquam Pater suum huc iter jam ingressus erat. Quando enim congregati erant, Diis suis immolaturi, questus suos capropter prodidit unus Deorum, Uragozoriso dictus. Manantibus enim oculis ingemiscens: *Nunc nunc*, inquebat, *è loco hoc mihi migrandum est.*

ubi tanto tempore sui adoratus. Pellor hinc ab uno maximorum hostium meorum, qui jamjam appropinquat, manu præferens certum lignum. (S. Crucem nempe innuebat ater spiritus, quam Patres Missionarii solent manibus gestare) Hoc lignum autem nec oculo tenus ferre possum. Auditis his querelis populus excentis immolationum modis miserimo Deo suo solatium afferre satagebat. At ille cum Sociis Orci genis tergum liantibus obverit. Ejulabant omnes & plorabant cum inconditis lamentis desperantium in morem. Hæc tragica scena universo populo ingentem terrorem incussit eo usque, donec malignus spiritus in grandiosem se avem transformavit, & advolans Caciquium admonuit, ut fugâ se subduceret, quam etiam arripuit cum Maponi, & portiore popularium parte, in abstrusas sylvas, & ferarum antra transgressus. P. Cavallero interea in alio pagi latere instructus manuali Cruce, & Christianis aliquot comitantibus supervenit. Hoc conspecto residui Barbari ad fugam jam parati, se quoque quàm velocissimè abstulerunt. A Patris Sociis tamen aliqui retenti sunt, id quod propemodum unius vitâ stetit. Nonnemo enim Barbarorum eo facto irritatus, faxeam suam asciam expedivit, lethalem ictum Capiti Juvenis Christiani daturus, nisi protegente cælo plagam decumanam equidem nostri lenibus, & amicis verbis Barbaros delinire, & conceptam de se suspicionem, quam nequam Genius instillarat, illorum animis eximere, sed incassum.

Interim P. Lucas Juvenem serena facie, & liberali forma conspicit. Hunc omni arte Apostolica blandè aggressus, sibi conciliare studuit, datis etiam variis munusculis, quæ huic genti grata, & magni æstimata sciebat. Ita donatum dimittit in sylvam ad suos populares. Vix illuc pervenit, cum Deus tantam amoris flammam erga Patrem in corde Juvenis accendit, tantamque in ejusdem os eloquentiam dedit, ut primò quidem aliquot eorum, paulò post universos in suam sententiam traheret, secum scil. redituros ad Patrem, in eorum pago subsistentem. Principiò quidem, postquam aderant, suspèctabant Patrem ceu portentum ex altero orbe. At ubi advertebant ejus amica verba, & amabilem ejus agendi modum, evanuit omnis eorum terror, cui aliquis sensim amor successit. Recordabantur nempe infani ejularûs, & planctûs, quem ediderant eorum Dii, sic argumentantes secum, debiles enim verò, miserósque esse

oportere suos Deos, qui ne uni quidem Viro isti satis resistere valerent. Tandem cum Sociis Patrem amicè acceperunt, in suum hospitale testum deduxerunt.

3. Postero die populum ad Crucem collegit, quam fieri Pater præceperat: explicavit fidei Christianæ arcana, & mandata, observanda omnibus: inanitatem, & vanitatem Numinum fictorum, & æquè fallacium Poparum. Ex his popis natu maximus ita illustratus, & motus est, ut palàm, liberèque ediceret, se totam vitam suam in sceleribus exegisse: se hæcenus populum malo dolo dementasse solius victus gratiâ. Hæc popæ, & inprimis verba Patris populo summopere placuerunt. Omnium gratissima tamen fuit narratio de condito orbe, de pessimorum spirituum defectione, quos modò orcus habet, & quos antehac singulari cultu, licet veri Dei hostes, tamen supersticiosè adorassent. Pergebat per dies aliquot hanc Christi doctrinam promulgare cum gustu, & emolumento audientium.

4. Et quoniam videbatur Patri advenisse jam tempus præcedendi omnem ansam relabendi in avitas superstitiones, iussit coacervari conopeum, vasa, siparia, & id genus alia, sacrificiis profanis nuper adhibita. Hæc ipsa postmodo in contemptum pedibus conculcata, iuro, & sordibus injectis insuper dehonestavit, denique flammis dati iussit. Exemit ab incendio instrumentum Mathematicum, ære fabricatum in usum astronomiæ, quod ipsum representabat Solem, & Lunam cum cæteris Zodiaci signis. Et hæc quidem machina Astronomica donum erat diaboli, qui aliquot antè sæculis huc attulerat. Post horum combustionem ierunt Barbari in lætas choreas, & cantiones, ipsis consuetas.

CAP. XV. §. 3.

1. Zibacæ Neophyti cum suo Caciquio promovent rem Christianam. 2. Jurucarès ad pacem faciendam permouentur. 3. Quiriquicæ putant, Patrem esse pestis suæ causam. Refutatur stulta opinio inimici in Patrem injurii, morte puniti.

CÆterùm ad conversionem hujus populi non modicum contulit alius pagus, nempe Zibacarum, quorum Caciquius in laudem Christianæ legis tot, & tanta dixit, ut dubitandum non sit, talia verba à Spiritu Sancto in ipsius linguam fluxisse. Ita enim erant constituta, ut ipsimet P. Lucæ admirationem crearent. Non multò minorà in eodem laudis genere faciebant subditi, qui ob instantes labores non diutius morari poterant, sed Patri vel inviti valedicere debuerunt. Hanc avulsionem ipse Pater suismet verbis sic narrat: *Explicare non possum, quantis cum singultibus, & lacrymis Zibacæ populi à me fuerint digressi: sed & mihi dolebat intimè hæc discessio. Tamen & illos & me solaturus, spem feci, me proximo anno reversurum ad pleniorum eorum instructionem in fide.* Quàm ferventem populus Zibacæs sese exhibuit, tam ardens vitæ Christianæ desiderium præferebant Jurucarès, qui tanto insuper in Patrem amore flagrabant, ut nihil non durum, & grave in gratiam ejusdem in se suscipere parati starent.

Admonuerat illos, ut arma ponerent, & cum propinquis gentibus pacem inirent. Neque ullus erat, qui vel mutire contra auderet. Quin se promptos ostendebant ad conveniendos sua sponte hostes suos Pizocas, & pacem rogandam. Antequam tamen hoc perfecturus cum suis Caciquius abiret, baptismi gratiam petiit à Patre, quoniam jam provecætæ, & canæ ætatis vir incertus vitæ suæ esset, interim fidei dogmata sat doctus. Placuit summopere Patri hoc postulatum, quò minus tamen gratificaretur, obstabant jussa Majorum prohibentium, ne ullus Indus adultus sacro fonte lustraretur, nisi membrum foret unius Christianæ Communitatis. Ut tamen homini solatium affunderet, promisit, se post reditum suum ejus rationem habiturum, modò perseveraret in sancto proposito. Indus bonæ profectò mentis negatò baptismò, expetebat saltem parvulas cruces, è collo suspen-

dendas in signum sui propoliti, utique serii. Altera petendi causa fuit, ut ad similitudinem istarum crucum alias in majori forma fieri curaret à sibi subjectis, ubique locorum appendendas, ut mali spiritus exterriti, procul regione tota aufererent, nec damnum frugibus afferrent. Pater ablatis ibi infantibus ad Quiriquicas populos transit, ubi priori anno à Cœlitum Regina manifesto mortis periculo ereptus est, ne telis Barbarorum conficeretur.

3. Indigenæ quidem Patri advenienti magnâ frequentiâ obviam processerunt, satis etiam humani exceperunt illum, & in sua testa receperunt, minore tamen benevolentia, quàm speraverat. Ejus rei origo esse potuit, quòd persuasi essent, Patrem unicam pestis causam esse, eodem tempore sævientis. Afferabant enim, Patrem ob acceptam præcedenti anno injuriam huc pestilentiam aliunde advocasse, scilicet in ultionem. Simul tamen ac pagum subiit, ægros in visum abiit, ubi magno dolore suo offendit sceminam jamjam exspiraturam, quin baptismum conferre posset. Equidem Evangelium, quod Ecclesia super ægros legi vult, & ipse legit. At Deo placuit petitam gratiam tantisper differre, ut postmodum bruta gens majorem ejus æstimationem imbiberet, fidemque sanctam cum Missionario magis suspiceret. Et pestis quidem sævire sensim desierat: At P. Lucas interim ad forum omnes convocavit, coram quibus ex altiori loco protestabatur, se causam pestilentis mali non fuisse, utpotè debilem, & impotentem hominem, ut cæteri hominum: Deum solum revera ipsis hanc calamitatem immisisse, qui sui loco ultionem exercuerit. Nemini proinde alteri hoc malum queruli imputarent, quàm sibi met ipsis. Interfatus hic Caciquius monebat, auctores contumeliæ ipsi illaræ jam mortem obiisse. Reposuit Pater, non se, sed Jesum Christum pœnas exegisse ab istis, in hoc uno proinde mali remedium fore, cujus adeo unius clementiam implorarent. Dum in eo colloquio est, nuntius adest ferens, Caciquium Sanucare jam cum morte luctari. Pater abrupto confestim sermone celer avolat ad moribundum, sed frustra. Nam æger phrenesi correptus, omnem sensum perdiderat, nec ulla Patris industria ad mentis stationem revocari poterat.

CAP. XV. §. 4.

1. Caciquius phreneticus miraculò ad se redit, instruitur, baptizatur, piè moritur post preces Patris Cavallo. 2. Idem precibus suis pellit pestem. 3. Cosocas adiens Pater telorum nimbo salutatur. 4. Tela prodigiosè retorta salvo Patre, qui scuti loco Deiparae effigiem extulit adversus tela.

Quare oppidò afflētus recessit ab ægro, in genua se prostravit, DEUM obtestans per merita Divini Filii, ut huic tam pretiosò Sanguine Jesu Christi redemptæ animæ eam tantum gratiam faceret, qua ad se, usumque rationis rediret. Et hinc rem miram! eodem momento ægrotus mentem recipit, ut Patri sat temporis esset instruendi in rebus fidei, & baptismo expiandi. Hoc finito infirmus inter varios virtutum actus, puta, fidei, spei, charitatis, doloris de peccatis, quos Pater prævit, suaviter animam egit.

Postero die P. Lucas supplex agmen ordinavit, pestem à misero populo per DEI misericordiam ablaturus. Quid autem tunc acciderit, ex verbis ipsius Patris intelligemus. *Me sequebantur*, inquit, *magno numero Ethnici aquè ac Christiani: ibam per totum mapaliorum tractum, manu gestans effigiem Beatissima Virginis*, qua domos peste laborantium tetigi, magnâ fiduciâ DEUM sic obsecrans: respice misericordiam oculo, O DEUS, & Domine mi, hunc miserabilem populum, & è faucibus mortis erue. Ne permittas, quæso, ut hic in fide necdum roboratus populus dicere possit, te valde rigidum, & in pœnis infligendis durum DEUM esse. Quòd si ad meam vitam nuper conservandam miraculo uti non es dedignatus, nunc quoque exere tuam potentiam in sanandis his ægris ad tuam majorem gloriam. Spe subinde plenus adibam peste afflatos Indos: jubebam omnes presentes genua flectere mecum, & Angelicam salutationem recitare. Tum ex ægro quærebam, an ex toto corde in Christum crederet? num firmam fiduciam poneret in divinam Matrem? Id mihi affirmantes tangebam primò icone S. Francisci Xav. dein effigie Virginis Beatissimæ MARIÆ cum supplici voto, ut impetrarent apud DEUM, ne mea delicta miserorum sanitati obstarent. Atque hoc pacto pestilens lues intra

pau-

paucos dies penitus desit. Populus hoc grandi beneficio mirè lætus, iter arripuit ad Cozacas, perreçturus inde ad Tapacuràs ante statas per annum pluvias longiores, viam intercludere solitas. Proficiscentibus obviam factus Patoci ille Caciquius Moposicorum cum magna suorum caterva. Multùm querebatur & diu apud Patrem, quòd itum ad vicum non reveniret, & omni eloquentia conabatur evincere, ut illuc diverteret. At Pater, ut maximè veller, ejus voto gratificari in præsens non potuit. Institurus ergo suscepto itinere, invitavit potius hominem, secum ut itaret ad Cozocas, à quibus non procul aberat. Tum verò P. Lucas comites itineris Neophytos ad animi fortitudinem animavit, vel vitam suam consecratos illi, qui prior suam pro omnium salute ultrò immolasset.

3. Cozaca ut primùm Patris adventum observarunt, Barbarorum more in clamores horrendos ora diduxerunt. Ringebatur scilicet stygius hostis, impatiens sibi tot animas ex unguibus eripi. Itaque illos incitans effecit, ut illico integrum telorum nimbum in Patrem evibrarent. Et certè actum fuisset cum Apostolico Viro; nisi scuto Divinæ protectionis mirè fuisset servatus. Ubi Christiani Comites Patris præsentissimum periculum viderunt, fugam circumspexerunt, remanente unico Juvene Neophyto, qui sanè magno flagrabat desiderio, vitam pro fide profundendi. Itaque à Patris latere non recedebat. Quaterni alii quidem sequi videbantur, sed ex longinquo, quorum unus effigiem Divinæ Mavis in pertica levatam gestabat. Equidem conabatur Pater hos efferos homines blandis verbis mitigare nonnihil, & cicurare, sed incassum omnia, Barbaris contra legem Christianam extremè exacerbatis. Itaque responsi loco erat iterum jaculorum nubes, qua caput Patris præcipuè imperebatur.

4. Sed o rem profectò miram! Vir DEI tot telis petitus, non tantùm non est vulneratus, sed emissæ sagittæ tanta vi retorquebantur, ac si intento arcu retroactæ fuissent. Una præsertim sagitta, quæ directè & incitatissimè in caput Patris ferebatur, certo certius illud trajectorya erat, nisi altior è cælo virtus pro scuto fuisset; sagitta enim in medio impetu subito enervis atque elumbis ad pedes Patris sine noxa concidit. At Christianum juvenem, eumque Comitem Patris lethali icu aliud telum læsit, quo tamen vulnere ille lætus, respicit non nihil ad lætus, ultima vitæ momenta eum Deo transacturus. Hoc conspicatus Pater, amplexu juvenem sanctè, & extremum strinxit,

non

non sine dolore, & sanctâ invidiâ, quod non similis mortis participes, obstantibus scilicet peccatis suis fieret. Interea sacrificulus non cessabat suos concitare adversus Patrem. Integrâ ergo horâ non destiterunt jaculari in eundem tela, sed omninô innoxia, nisi quod vestem ejus perstrictam modicè lacerâsint. Ambo tamen Patris brachia non modicè dolebant, ut vix jam essent usui. Lassitudo inde fuit, quod effigiem B. V. MARIE, tanto tempore in altum elevatam, continuo sustentârunt.

CAP. XV. §. 5.

1. *Barbari furorem ponunt.* 2. *Ad verba Patris popa primus omnium fidei lumen accipit.* 3. *Barbarus in ipso Deorum fano baptizatur.* 4. *P. Cavallero iterum ad necem quasitus per Angelum servatur.* 5. *Sauciorum Neophytorum patientia: sanantur divinitus.*

DUm ergo Barbari Servum Dei omnibus viribus crudeliter sternere laborant, ad officium redeuntes Christiani Patrem è mortis faucibus eripere sunt conati. Minati sunt igitur effectatis Deum sceleris vindicem, ut suo damno jam priùs erant experti. Atque hæc minæ eò valuerunt, ut vel mali intentati metu, vel alio divino fato moti, à furore suo tantisper remitterent, & occasionem darent propiùs accedendi Maçonem Popam. Hunc amicis vocibus allocutus Pater: an non hoc rerum articulo, inquit, Christi potentiam tuismet oculis usurpas, & quasi manu palpas, cum ex tot hostilibus telis ne unum quidem mihi nocere potuerit, quamdiu id Christus non permisit? age verò (sic perrexit Pater) ubinam & quando vestris inanibus Diis tanta potestas? sed quid tandem roboris & virtutis haberent, quum nihil profectò sint, nisi æterno igni, & inferno carceri mancipatæ miserabiles creaturæ?

Hæc eloquente Patre, derepente Barbaro homini lux orta est animo, ut momento ex lupo agnus Patrem pacatè alloqueretur, secumque deducens in suam domum, omni meliorum ciborum genere reficere studeret.

3. Dum in eo res est, improvisus Patri adest Barbarus alius, ex cursu anhelus, projicit se ad genua Patris, & flens flagitat sacri baptismi gratiam. *Sunt mihi, inquit, infesti dudum inimici, diu insidiantes vitæ meæ ob certas similitudines. Ne igitur cum terrena etiam cælestem vitam perderem, huc veni, ut sine mora Christianus sim.* Annuit Pater volo, & publico in fano baptismatis undâ expiatur, ringente diabolo, & cætera inferorum colluvie. Eo ipso die alius Mapono sive sacrificulus ad proximi populi (Subarezas dicunt) Caciquium submitit nuntium, quo postulabat militum suppetias ad exturbandum Deorum hostem scilicet P. Lucam procul à terris suis.
4. Verum providi DEI Angelus hoc impium propositum intervertit. Hic Cæli Genius Caciquio illi, Abetzaico nomine, nescio an dormienti vel vigilantem se stitit, dehortans, ne quid adversus Patrem moliretur: potius hunc accederet, ad suas terras invitaret, & fidei doctrinam ab ipso quanto citius reciperet. Caciquius voci cælesti obsecundans, venit vel inermis ad Patrem. Intellecto dein, quàm crudelem in modum cum Patre egisset populus, vehementer excanduit, maxime contra popam, cui certè manus inimicas injecisset, nisi casus interveniens malum impedivisset.
5. Indus enim curriculo appulsus, nuntiabat, duos saucios Christianos jamjam cum morte luctari. Verum quid hac occasione contigerit, ex epistola Servi DEI cognoscemus. *Quàm citissime, inquit, accurri ad meos duos juvenes, qui vulnerati in sanguine suo hærebant. Vel saxum, & maxime barbarum cor movere poterat eorum aspectus ad Commiserationem. Erant enim multis partibus saucii, innudo solo jacentes & cruentati citra omnem operam humanam. Tota agmina muscarum & culicum illos acerbe infestabant: nequidem cento erat obligandus tot plagis, ut arborum solis uti necesse habuerint. Dicit tamen vix potest, quantâ patientiâ tulerint dolores, quàm pia Colloquia cum B. V. MARIA miscuerint, ut etiam gratis agerent millenas, quod gratiam ipsis impetrasset moriendi pro Filio ejus, & salute proximi. Unus eorum erat natione Manacicus, unum ante mensum primum salutis fonte ablutus, mihi quoque interpretis loco serviebat. Huic brachium fuerat telo perforatum, & quoniam nervi quoque nec modicè læsierant, deliquium animi unum ex alio patiebatur. Alter ventre tenus usque ad sedem saucius erat, ut intestina prope omnia prominere. Ambos ad tugurium frondibus tectum deportari jussi, ubi posteriori prostantia viscera in suos sinus reponi volebam, sed necesse fuit, eorum partem rescindi.*

Quo factò ager invocare cepit Cœlitum Reginam, & in lenem subin Soporem defluxit. Ubi evigilavit, penitissimè sanum se deprehendit. Sed, & alter breviculo intervallo temporis revaleuit, absque ulla hominum medela sed sola virtute divina in brachio ita sanatus, perinde ac si læsum nunquam fuisset. Hæc P. Lucas in suis literis.

CAP. XV. §. 6.

1. Certatim volunt fieri Christiani Cozaca, uti & Zubaræ populi. 2. P. Cavallero adit illos. Honor crucibus habitus. 3. Aegros omnes sanat Pater recitato S. Evangelio. Idololatra subitò adoratores S. Crucis. 4. Aegris Comitibus Pater sanitatem à Cœlo impetrat suis precibus. 5. Angelus apparet uni ex agris, qui omnes sanantur, iterum alacres ad iterum molestias.

MOratus dein dies aliquot in hoc loco, omnem abolere idololatriam laborabat. Et quamvis principè id perdifficile caderet, tamen Dei gratia postmodum tantæ apud istum populum fuit efficaciam, ut certatim fieri Christiani desiderarent. Ut verò opere verba sua confirmarent, attulerunt illico infantes cum precibus, ut aquâ salutis tingerentur à Patre. At enim alter Caciquius Aberzaico satis stomachabatur ex eo, quòd Pater tantam moram apud hanc gentem faceret, nec ad suos pagos properaret. Itaque majorem in modum questus est, ut Pater cogeretur abscedere ad subditos huic Caciquio populos.

Et verò omni cum honore exceptus est, qui quantus fuerit, & quàm ardens fidei desiderium, vix explicari potest. Potissimùm in veneratione erat signum S. Crucis, in qua fabricanda Caciquius cum suis primoribus sibi primas partes honoris ergo vendicavit. Neque in eadem Cruce erigenda admittebant præter se plebejam manum. Ubi stetit Crux, adgeniculantes circum, cantabant sua patria cantica. Quin & saltitabant in peripheria Crucis, & alia venerationis & lætitiæ signa edebant, ut mirari posses. Et quidem hanc gaudiorum scenam per plusculos dies continuabant. Sed & bonus Deus se vicissim

liberalem præbuit, cum confirmaturus in fide populum, & ostensus, quàm sibi placeret ejus devotio, insignia prorsus præstitit beneficia.

3. Quippe omnes ægri, super quos P. Lucas Cavallero S. Evangelium recitavit, momento sanati sunt, ut Deo gratias pro sanitate æquè, ac pro fidei beneficio rependerent. Quantum autem solatii Patri Lucæ, & quàm dulces inde lacrymæ fuerint, non dixerim, nec ipse P. Lucas se dicere posse scripsit. In consideratione nimirum, quòd, qui paulò antè Diabulos adorârunt, modò S. Cruci tantum honorem haberent, ferventes jam Christiani. Interea tempus aderat, quo Patri Lucæ ex hoc loco fuit migrandum, si terminum quidem itineris consequi veller. Id ubi rescivit populus, undique plantæ & ploratus est ortus. Quoniam autem hac vice res aliter fieri non poterat, robustiores juvenes pro comitatu dederunt, ut asperas vias planarent, & Patri de viâ prospicerent. Quod quidem cum lubentia & diligentia præstiterunt, ut alter alterum obsequiis antevnire contenderet.

4. Producto in dies aliquot itinere, undecim ex viâ Socii Christianis subitaneos morbo correpti sunt cum ingenti Patris dolore. Quia autem ratione sanitatem receperint, intelligemus ex literis, quas P. Lucas ad suum Provinciæ præsidem dedit. *Unus omnia pati videbar* (verba illius sunt) *quacunque hi infirmi simul patiebantur. Id maxime mihi dolebat, quòd adverterem, comitibus viâ nondum Christianis scandalum inde enasci. Mirabantur enim solos Christianos decumbere, cum ne unus quidem ex Ethnicis mali quid pateretur. Nempe hac sua admiratione quasi significabant, Christianam legem non usque aded sanctam, & præstantem videri, qualem constanter ipsis depingerem: dum Christiani interim agrotarent, quin semet juvare possent duobus vel tribus verbis, velut ipsis non semel acciderat. Questus sum igitur eam ob causam meo Crucifixo Domino, & ejus pretiosissima Matri his verbis: Agnosco equidem, O mi Servator, quòd peccatis meis omnia hac & his plura meritis sim. Verùm O mi Domine, jam tuus honor agitur: ne permitte, ut hi Barbari dicere audeant, Christiani talem DEUM esse, qui nulla miseratione tangatur erga illos, qui ipsum adorant. Ne dicant gentes, ubi est DEUS eorum? Considera O mi DEUS, hos Neophytos Missionum arumnas deinceps detrectaturos, dum vident se non tantum à Barbaris persecutiones pati, sed & variis insuper morbis opprimi. Quis in posterum mecum ibit per tam vastas regiones?*

Quis

Quis vias volet sternere? Quis mihi interpres erit ad predicandam sanctissimam tuam legem? si prodigiosam sanitatis gratiam vel Barbarum induges, cur parem gratiam non confers quoque servus tuus, recte credentibus?

Atque his quidem precibus Pater misericordiarum ita motus est, ut in Professo die SS. Angelorum unus horum visendum se sisteret cuidam agrotanti, quem alloquens, hac infirmitas, ait, est vobis in vicem mortis, qua sublato fuissetis à Barbaris. Sed agite modo, confidite DEO, nec dubitate, malum remissum iri. Merces à vobis in cælo recipienda ob molestias & labores, quos amore DEI & vestrorum popularium toleratis, erit inexplicabilis. Facta hac celesti sponsione agri omnes magnam in DEUM fiduciam conceperunt. Ego quidem aliquid potionis medica dedi, ignarus ipse, cujus generis & virtutis esset. Sed malo exinde augete cum agri ferendo calori jam non essent, ad fluvium se deportari voluerunt, ad restringendum in undis morbi astum. Et hem! circa aliud remedium pristinam valetudinem recuperarunt. Ita P. Lucas. Opus sanè erat hac infirmitate, & hujus depulsæ miraculo, ut Socii Patris in fidei propagandæ fervore stabilirentur. Post tot enim vitæ pericula, passim occurrentia, inter tot ærumnas, famem insuper, sitim, lassitudinem, morbos religionis ardor haud parùm refrixerat. At post restitutam tam prodigiosè sanitatem ille multo magis exarsit. Prostrati ad pedes Patris, rogabant veniam sui timoris, & pusillanimitatis, sanctè etiam polliciti,

se posthac omnes miseras, & adversitates æquo animo tolerare, & turos ad DEI gloriam, & animarum salutem.

CAP. XV. §. 7.

1. *Incommoda viarum. Victus inopia. Pagani comites Patrem deserunt.* 2. *Uni è Christianis apparens Deipara hortatur, ne deserat Patrem cum aliis via Sociis.* 3. *Venit Pater ad Aruporecas, cum quibus tendit ad Tapacuràs. Parùm gratus ejus adventus.* 4. *Causa hujus aversionis, nempe Crux eversa à Barbaris, & ideo lue sublatis. Errorem dedocti morem gerunt Patri.* 5. *Demon prænuntians adventum Patris vacuat incolis pagos.*

1. **I**nstantes ergo iter, brevi sylvam impeditissimam offenderunt, in qua nulla trita erat via. Itaque adedò circumerrârunt, ut ubi locorum essent, per integrum mensem non dignoscerent. Superandi erant alti & prærupti montes, per senticeta penetrandum, quin interimalimenti quid suppeteret, nisi cruda arborum folia, & sylvestres terræ radices. Nec alius erat lectulus, nisi pendulum sub diorete. His molestis incommodis Pater suapte natura debilis, & morbidus ita fractus est, ut pedibus porro consistere non valeret: Stomachus præterea nullum cibum retineret, si vel modicissimus sumebatur. Laborabat nihilominus perinde ac validus & vegetus. Nempe quod visibus corporis deerat, supplebat vigor spiritûs, & animarum zelus. Primus ergo ibat in omnia discrimina, expediebat vias, hortatus suos comites verbo, & opere ad Longanimitatem. Tandem quamvis acerbis tantum pasceretur radicibus, aprioribus ad sanum morbo sternendum, quam ad ægrum sanandum, tamen per Dei bonitatem reparavit priorem valerudinem. At verò Ethnici Comites tantarum miseriarum pertæsi, domum suam relexerunt viam.
2. Horum exemplum secuti fuissent etiam aliqui Christiani, nisi uni maximè pusillanimi B. V. MARIA, cujus honori futura Missio multum allatura erat, apparuisset, & quâ promissis, quâ verbis aliquantò acrioribus stimulasset ad cœptum semel opus non deserendum. Postremùm Pater vocato in vora S. Archangelo Raphaële cum cæteris loci Tutelaribus Geniis, ex imperato sylvas eluctatus, ad Arupore-

cas se delatum deprehendit, quibus ipsis prioribus abhinc annis fidem prædicârat.

Ibi sollicitavit Caciquium, ut aliquos subditorum in viam sibi concederet, ad semitam, ubi fortè opus, faciendam. At ille excusabat inimicitias suas cum populo, quem Pater aditurus erat, ob bella invicem & multifariàm gesta: timendum proin putabar, ne in mortem properaret. At verò cùm Pater sincera fide appromitteret, se pro vitibus conaturum, ut ipsum inter & hostes pacem & amicitiam conciliaret, Caciquius non modò suorum comitatum condixit, sed & ipse comes ivit. His stipatus Pater paucis post diebus propinquabat pago populi Tapacuràs. Antè tamen, quàm subiret, unum ex Sociis illic dimisit, qui ex illo vico oriundus erat. Nempe ut incolis adventum Patris significaret, quem amicè susciperent, nec ullâ injuriâ vel illum, vel Aruporecas alioqui suos hostes, cum Patre venientes afficerent. Equidem adventus Patris minimè gratus accidit indigenis, dissimulata tamen aversione magna humanitatis specie exceperunt. Inde deducentes in sat commodum tugurium hospiti varios, eosque meliores fructus cum ferina carne apposuerant. At cùm de rebus fidei verba facere tentaret Pater, tergum obverterunt obturatis auribus. Diversos insuper obices interferebant, quò minùs in alios suorum pagos Apostolus itaret: quin id agebant omnibus modis, ut hinc recedens ille ad suos, scil. Tapacuras hostes potiùs transiret. Eiusdem animi pariter averfi erat alius Caciquius Maymane, dum Patrem saluabat.

Juvat nôsse horum omnium causam. Erexerat Vir DEI in his terris aliquot ante annos S. Crucem, quam publicè stantem aliqui Barbari fortè offenderunt ex gente Cuzicàs, Quimonecas, & Pichasicàs. Hi eruerant crucem, & inter sacrilegas sannas in frustra comminuerant. At vindice cælo facinus id non impune tulerunt, quippe subitanea lue correpti, omnes illatæ Cruci injuriæ complices morte sublati sunt, uno tantùm vel altero superstite. Itaque simile malum veriti, deprecabantur Patrem, ut aliò migraret, quò veller, sed enim Vir Apostolicus non ideo fractior animo, sed singulari fervore illis prædicans edixit, potiùs ut timerent ejusmodi calamitates, si promulgationem Evangelii sufflaminarent. Non duntaxat enim cœdum vindex ad pœnas tracturum illos (addebat) qui cruci injuriam fecissent, sed etiam illos, qui ejus venerationi obstitissent. Hæc enim verò

verò verba in cor adeò descenderunt, ut in vestigio Patri obsecundarent, Crucem in fo. n erigerent, simul juncti adorarent cum promisso deferendi suam regionem, & eò migrandi, quò Patri videretur. Ablutis igitur primò salutis fonte puerulis itineri sese commiserunt. At omnes colonias, in quas venerant, incolis vacuas repererunt.

5. Nempe inferiorum spiritus augmentum fidei & divinæ gloriæ pridem exosus, adventurum Patrem jam antè illis prodiderat cum monito, ut fugam caperent, & in loco tutiore laterent. At Pater fugitivis instans, superatâ cum suis sylvâ densissimâ, in vastam planitiem, specie peramœnam, evasit, sed quæ reverâ paludibus & lacubus scatebat. Quid ea professione tolerârît, nemo rectiùs enarrabit, quàm ipse Pater suismet verbis: Sic scribit.

CAP. XV. §. 8.

1. *Summa difficultas itineris. Amicè excipitur Pater.*
2. *Sed suâsu diaboli infantes baptismo subducuntur.*
3. *Pater in vindictam erigit crucem ad ipsum fanum. Calcât pedibus idola.*
4. *Bobozas adit benevolè exceptus.*
5. *Ethnici, Christianos emulati, crucem ipsi erigunt, se fragris cadunt, qua ratione pestem extinguunt. Confirmantur ab Angelo viso: Coloniam novam conficiunt.*

1. **I**ncedebamus genuum tenus, & quod superat, aquis merfi: palustris limus erat tam profundus, & tenax, ut vix æternos pedes expediremus. Animum meis facturus, antesignanus semper præibam, sed identidem in aquas toto corpore sum prolapsus. Accessit imber maximus, in multas horas effusus, qui me magis madefacere potuisset, nisi jam fuisset tam madidus, ac ipsa unda. Quod tamen maximè acerbum cadebat, erat certum genus spinosi & duri fructus, cui dentes erant perinde ac ferræ ferreæ. Hic proin mihi totos pedes aculeis perforavit adeò, ut nihil sani & integri superesset, nec ea vulnera in hodiernum usque diem penitus sanari potuerint. Duravit hæc via intolerabilis per dimidium milliare, & ampliùs. Eluctatus paludem ad pagum devenit, cujus incolæ conspectis Patris pedibus usque

usque adeo faucibus mirari satis non poterat, quod sui causa, & amore salutis suae tantos perferre dolores non dubitaret. Certè omnem beneficentiam hi boni Indi vulnerato exhibuissent, si per ipsorum egestatem stetisset. Pro viribus tamen præstare conati sunt, ut Patri elcarium saltem fomentum conquirerent. At verò Caciquius Paunacarum conspicatus hujus populi inopiam, invitavit Patrem in suam viciniam, ubi commodior occasio reparandi vires. Accepit Pater oblatam gratiam, non tam ut sanitati suae consulere, de qua parùm ille sollicitus, quàm ut Ethnicos illos ad Christum perductos crearet Dei Filios. Postridie igitur viam se commisit cum multis Ethnicis. Verùm tempestas tam turbulenta inter pluvias brevè ingruit, ut Patri de pedibus calcei exciderent, coactusque fuerit reliquum itineris nudis gradiendo plantis conficere per vastas sylvas, per salebrosos montes, per obstantia viarum senticeta.

Ubi ad populum Paunacarum est perlatus, universum habuit obvium non sine ingentis lætitiæ signis. At Pater aliter respondere nequibat, quàm amabili, & serenato vultu. Neque enim Pater ipso-
rum, nec illi Patri linguam callebant, neque interpretes aderat, cuius ore loqueretur. Nutibus ergo, & manuum gestibus, atque ipso variae charitatis opere fuit potius agendum, quàm locutione. Modis adeo, quibus potuit, sui adventus causam insinuavit. At verò stygius hostis, ne nihil haberet in præsentis negotio, neve omnia perderet, suavitati genti, suos ut infantes aliò transmisit procul haberet, ne Pater Orco ereptos per baptismum celo illis assereret. Id verò doluit Patri vehementissimè, cum videret, sibi ab orco optimum & aliàs tutissimum Missionis fructum esse pessumdatum.

Quare sancta indignatione plenus, vindicandi hostis inferi consilium cepit. Quapropter imperavit, ut ad ipsum introitum impii fani crux ingens erigeretur: qui quidem conatus multi laboris fuit, repugnantibus obstinatè Barbaris. Quin parùm abfuit res à violentiis in Patrem manibus. Sed Dei Servus nullius rei magis cupidus, quàm martyrii, nullo modo à sancto proposito destitit, quin imò fregit, & calcavit pedibus in conspectu Ethnicorum aliqua diabolorum ectypa, nempe idolorum monstra, exhorrescentibus ad factum barbaris, & timentibus, ne telorum imber aut fulmineus ignis in authorem vindex rueret. Illabente interim hyeme debuit Apostolus inde discedere, atque adeo reperere trajectam nuper paludem, & viarum veprata, ut

obducta vulnera reficarentur non sine commiseratione aspicientium comitum. Idcirco cum longum aliquot hebdomadam iter restaret, & comitatu perparam instructi essent, institerunt, ut Pater usque ad proximum verapud Tapacuràs subsisteret. At ille majorem semper rationem habens animarum, quam propriæ valetudinis, excitabat comites non tam verbis, quam exemplo, dum cœptum iter persequitur. Paucis post diebus Tapacuræ, qui socios viæ se junxerant, Virum destituerunt, quoniam magni identidem, rapidi, & exundantes fluvii erant superandi. Maximum tamen subierunt periculum Neophyti in trajiciendo ingenti flumine Zirefirio, de quo P. Lucas ita scribit, Tranavimus sine vectore, & viæ dustore naviculis latos fluvios, lacus & paludes, nec aliud quid interim victum nobis præbebat tot inter ærumnas, quam cruda arborum folia, & insulsæ radices.

4. Recordabar tunc me auditu accepisse, haud procul à populo Bohocas montem reperiri. Jussi ergo meos altissimas arbores conscendere, regionem exploraturos. Et verò hunc montem tandem visu detexerunt, ad quem proin rectà contendimus. Inde post trium hebdomadam iter inter mille miseras & incommoda ad pagum dicti populi Bohocas evasimus. Suscepti sumus cum omni benevolentia & quoad poterant, ad reficiendas vires ab illis provisi sumus. Ita P. Lucas. Restiterunt postea aliquanto tempore, ut fractas instaurarent vires, & lassamembra continuando itineri aliquatenus confirmarunt. Interim tempus est nactus Pater hunc populum stabiliendi in amore, & desiderio fidei, in adoratione item S. Crucis.

5. Fortè deprehendit Pater in tugurio cujusdam Indi flagellum cum nodulis ceratis, quibus aculei implexi prominebant. Et quia intellexit, etiam id genus flagra alibi reperiri, suspicabatur quid superstitionis. Ea de causa Caciquium *Soriocum* nomine tantisper sevocatum interrogat, quid sibi vellent dicta flagella. Hic enim verò operæ est pretium, ut responsum ex ore ipsius Caciquii percipiatur, quod tale est. Ante tempora, ait, non multa, populus Borillos insolentis & rumidi genii, hinc irruerat, sedem fixurus. At non diu fuit, cum inciperent nos & nostros ritus cavillari, & nos despectui habere. Hujus indignæ rei impatientes, concubia nocte consilio statuimus nos ab his extraneis liberare. Quapropter mares omnes necavimus reservatis feminis ad nostra obsequia. At paulò post tam dira pestis sævire accepit inter nos, ut exitium universis imminere crederemus. Persuasum in-

interim, hanc crudelitatis à nobis editæ pœnam esse, & memores, Christianos iratum Deum placare cruentis flagris, idem mali remedium prensavimus, & hanc, quam coràm vides, Crucem erexitimus. Sub ista nos sæpenumero acceptis flagris acriter excepimus, deprecantes delicti veniam à DEO. Et en, momento temporis pestilentia furere desinit, ut nullus ex peste infectis postea obierit, ex sanis verò nemo unus lue sit deinceps correptus. Quin quod plus, majusque est, brevi post noctu ex populo fortè simul stantes, pulcherrimum, & rutilantem juvenem cælo descendere conspexerunt. Ille ante Crucem in terram prostratus, eandem adorabat. Ex quo tempore crux ista nobis summæ venerationi est, neque aljud magis desideramus, quàm primo quoque tempore suscipere legem Christianam. Hæc narrabat dictus Caciquius. Dici vix potest, quantopere Patris zelus hac relatione de novo fuerit inflammatus, ut cœptum opus perficeret, colligendo hunc populum in unam coloniam pro commodiore instructione. Sed tandem retrocessit delatus ad Communitatem S. Francisci Xav. mense Januario Anno 1708. totus quantus viribus fractus ex tot Apostolicis laboribus per quinque omninò menses, quos cum incredibili meritorum cumulo juxta ac cum divinæ gloriæ augmento inter barbaras gentes exegerat. Moratus est eo loco aliquantisper, non tam corporis, cujus minima illi cura, quàm spiritûs vires restauraturus, ut v. stente hyeme Missiones repereret, & populos recens. detectos in communem vivendi formam colligeret.

CAPUT XVI.

Nova Reductio Conceptionis B. V. à
P. Luca Cavallero fundata. Ejus gloriosa
Mors per manus Ethnicorum, quos
Puyzocas vocant.

§. I.

1. *Area nova Reductionis eligitur. 2. Populi nudissimi, & idololatrae, Patrem Cavallero proni audiunt. 3. Potum Chichæ sibi interdici nolunt. Modus conficiendæ Chichæ. 4. Ritus sepeliendi mortuos, præsentem demone. 5. Fugit adveniente Patre, & popam secum ad Tartara rapit inter ejulatus.*

1. **P** Joannes Bapt. de Zea, qui visitans Chiquitos populos singularem coram inspexerat, Patri Cavallero in mandatis dedit, ut in medio horum pagorum gentiliū planitiem inquireret, in qua circumjectæ gentes congregari pro habitatione, & unâ ad ordinatam, & Christianam vitam commodius reduci, & instrui possent. Ad hoc executioni dandum exigua erat optio Patri Lucæ ob vastas, & densissimas sylvas, quibus tota ferè ea regio obsidebatur. Tantùm inter Tapacuras, & Paunacas sese aperiebat pars planæ telluris, sed quæ potissimam partem paludibus, & fossis aquosis scatebat. Ut nihil dicam, quòd tractus ille infinitâ copiâ culicum, & vesparum infestus, nullam partem quietis vel die vel de nocte concedebat. Verùm hæc Patrem absterre non poterant, quòd minùs sibi tugurium ibidem strueret, velut fundamentum novæ Communitatì locaturus sub titulo Conceptæ sine macula B. V. MARIE. Delegit autem locum ad ripam cujusdam lacûs, circa cujus viciniam multi quâ idiomate, quâ vivendî ritu distincti populi confederant.

Inter

Inter illos numerant Paunapas, Unapes, & Carababas, qui 2.
 uniuersi, licet feritate innata præsent, nulla tamen animi fortitudi-
 ne eminent. Incedunt viri æquè ac mulieres manu nudiores. Cum
 Manacis in eo solo conveniunt, quod hi perinde ac ipsi Cacodæ-
 monem in ea forma, qua frequenter apparet, adorent, quamvis de
 cætero nec linguam, nec superstitiones cum Manacis communes
 habeant. Porro cultum diabolo in tantum duntaxat præstant, in
 quantum propria ipsorum emolumenta suadent. Itaque permodicum
 est, quod de divino honore illi deferunt. Pluris æstimant suos agros,
 & prata, quæ diligenter ab ipsis coluntur. Unde se non conferunt
 in sylvas ad venationem, vel mellis collectionem, nec à tuguriis suis
 longius recedunt, potionem Chicham secum ferentes, quam quous-
 que lagena ebibenda se extenderit. Nihil cæteri commertis in viam
 assumunt. Huic igitur genti P. Lucas solido fervore ita fidei veritates
 inculcavit, ut partim spe præmii æterni, partim metu pænæ etiam
 sempiternæ, & gravissimæ unanimes sponderent Patri in omnibus
 obedientiam, modò usum Chichæ in posterum non interdiceret, quo
 potu se carere non posse asseverabant, cum haustus solius aquæ ipsis
 graves stomachi dolores crearet.

Neque verò in ea concessione difficilis fuit P. Lucas, eò quòd 3.
 istud potionis genus non perinde illos inebriare soleat, ac alios po-
 pulos. Id unum quippe in causa fuerat, nempe ebrietas, cur alibi
 chichæ potus penitus aboleretur. Cæterum ad Chicham conficien-
 dam torrent suum triticum tandiu, donec carbonis instar nigrescat.
 Postea conterunt in pulverem, & in luteo vase eò usque decoquunt,
 dum aqua nigrum prorsus colorem induat. Atque hic est ipsis tantè æ-
 stimatus potus, cui per magnam diem partem indulgent, quoniam
 labor illorum ultra meridiem non excurrit. Sed redimus ad id, quod
 Patri tam liberaliter promiserant, nempe propositum ponendi penitus
 superstitiones. At non tam facili oblivione illas sepelierunt.

Subiit aliquando Patrem Cavallero suspicio, ceu præter suam 4.
 voluntatem mortuorum exequias celebrarent. Clàm ergo subornavit
 aliquos, qui ritibus sepeliendi intenderent. Et brevè quidem accidit,
 ut femina moreretur, quam ethnico more tumulabant. Eraxerunt
 scilicet tabernaculum, simile idolorum templo. Hoc struebant sedu-
 là diligentia & non ineptâ venustate ex frondosis ramalibus: in medio
 ejus lignææ perticæ suffulciebant thronum diaboli, qui ad has cere-

monias spectabilis adesse solet ad oblata dona recipienda, ad supplices audiendos, & approbandos offerentium animos. Istud tabernaculum præterea circumdabant oblongo reti, intra cuius ambitum nemini fas est versari, nisi sacrificulo, & proximis defuncti consanguineis. Hoc idololatriæ genus, ne proderetur, peragebant incepta nocte. Jámque in flagranti impiæ devotionis actu erant, cum improvisus P. Cavallero supervenit.

3. Hic cum honorarium diaboli folium introspicens notaret, illico vidit stygium spectrum ex scintillantibus malignè oculis, quod duabus surrectis perticis insidebat. Inhorruere quidem ex monstri aspectu erines pissimo Viro, ut etiam intremisceret, attamen in tabernaculum penetrare laborabat, damnatum spiritum fugaturus. Verum iste diutius hostem suum non exspectaturus, eodem momento tempore tenus & anima in orci flammis secum abrupit, cum nemini posthac sit visus. Porro ita fugiens nequam spiritus horrendum in modum ejulabat, quòd hoc loco in posterum non amplius esset conspiciendus, ex quo tam turpiter esset ejectus. Hoc factò Missionarius his Neophytis, haud dum firmis, errorem suum graviter explicuit, & miserimi sacrificuli exemplo demonstravit, Inferorum hostem aliud non querere, quàm interitum corporis & animæ sempiternum.

CAP. XVI. §. 2.

1. *Nova colonia augetur aliis Indis. P. Cavallero abit ad novam gentem mitiorem. 2. Salutatur ab hac emissis telis. Tamen adit intrepidus, & munera accipit. Explorat exequias barbaras. 3. Cogitur invitus redire. Plagiarium Europæi crudelitate sua pessumdant omnia, exacerbatis inde contra fidem Barbaris. 4. Reductionem transfert aliò.*

1. **H**ic novæ Coloniæ junxerunt se proximiores Manaciorum populi, remotiores enim ortum versùs curæ P. Francisci Hervæs relictis sunt, ut transferret ad Reductionem S. Xaverii. At Apostolicus Vir iste summo suo cum dolore nihil reperit præter ossa.

& ca.

& cadavera, quæ ex immani illius populi lue sola supererant. Interea noster P. Cavallero de alia natione nuntium accepit, quæ perpetuo bello implicabatur cum Manasieis. Ad hos visendos, & traditâ Christi doctrinâ beandos populos animi instinctu movebatur, eoque magis, quòd intellexerat, illos populos esse tractabiliores, & magis humanos, quàm cæteros ad Christum jam traductos. Possident enim sat amplos & populosos pagos præter ordinatam vitæ, & regiminis formam. Publicas vias, fora & domicilia ex ordine constituta habent. Sexus fœmineus perpulchras, & secundùm artem floribus intertextas vestes sibi conficit, quin ex plumis versicoloribus nitidissima consarcinant tapeta. Hæc omnia, & singula, uti dictum, incitabant P. Cavallero ad propositum suum maturandum, & peragranda motam illam regionem, quin aliquid periculi faceret Virum sollicitum. Namque aliquot Neophytos permoverat, ut in eum finem Socii professionis fierent.

Vix autem ad aliquot milliaria terram intrârunt, cùm globum Barbarorum offenderunt, qui emissis magnâ copiâ telis hospites salutarunt, manifesto indicio, se nullo pacto advenam audituros. Sed non ideo concidit animo Pater, imò potius hostibus magis, magisque citra omnem metum imminebat. Admirabantur hanc animi fortitudinem, & cùm vi abigi posse Patrem desperarent, irâ in amicitiam speciem versâ, terrestres suæ regionis fructus obrulerunt, præter vela aliquot plumis bellè intertexta. Tugurium, quo receperunt Patrem, erat fanosacrilego proximum, quæ ipsa vicinitas occasionem dedit arbitrandi coràm ethnicos eorum ritus, in exequiis mortuorum consuetos. Sub initium igitur noctis cadaver deferebant ad contiguam fano aream, ubi consanguinei, & affines postremo amplexu funus strinxerunt. Accensâ dein lignorum strue pyramidatâ cadaver in cineres fuit redactum. Cineres verò inter innumeros, eosque supersticiosos ritus atque inconditos planctus collecti in vase reservabantur. Hæc Barbarum ceremoniæ adventantes cum Patre Neophytos mirè consternârunt, præsertim dum Barbarorum plures turmas in foro conglobari cernebant, ultrò citròque ibi deambulantes. Postea autem observabant, has cohortes se sine tumultu reducere ad angulos exitusque platearum, ex quibus perterriti Christiani conjectabant, hanc pompam funebrem mortis suæ prodromum esse.

3. Quapropter Missionarium propè vi adegerunt, ut ante auroram secum tacitè retrocederet invitus. Dolebat lanè hunc casum majorem in modum ardens Vir Dei, quòd spes convertendæ hujus gentis subito conciderit. Id unum solabatur Apostolum, posse in annum proximum hanc Missionem redintegrari feliciori successu. At enim hæc quoque spes postmodum infracta est ab Europæis plagiaris, qui tres horum populorum pagos improvisè obruerunt, & præcipuis eorum occisis, adultioribus verò in suomet recto combustis, reliquum debiliorem gregem puerorum, & mulierum in servitutem secum abstraxerunt. Magna tamen eorum pars ex viarum ærumnis, & horum latronum crudelitate perierunt. Hoc immanitatis specimen vicinas gentes contra Europæos, ac Christianos ita exacerbavit, ut Apostolicus Vir nihil fructûs posset sperare. Clarè enim capiebat illorum consilium, quo propter aliquorum maleficia karuerant etiam in cæteros innocentes vindictam exercere. Expectanda proinde Patri fuerunt commodiora tempora, quorum lapsu injuriæ obliviscerentur.

4. Interea animo deliberabat, qua ratione damnum hoc resarciret conversione aliarum gentium. Quod ut commodius fieret, transtulit suam Coloniam in amœnum, & salubriorem locum, ubi occasio plures Neophytos aggregandi. Tractus enim iste novus spectabat ad ortum populos Puyzocas, ad occasum Cosiricas, ad austrum Cozocas. Hic immentos tolerabat labores in Barbaris instruendis, quin sui oblitus, & totus in procurando eorum commodo etiam temporario, erat. Nullum non diem illorum utilitati liberaliter impendebat, eo solo lætus solatio, si Dei gloria, & animarum salus suâ operâ promoveretur. Quando fatigatus quiete egèbat, in templum se recipiens divinis commendationibus vacabat, ut amore cœlesti succensus, ab amantissimo Deo suo abstrahi non posset, donec corporis debilitate victus, in brevem somnum declinaret, tantis laboribus profecto necessarium.

CAP. XVI. §. 3.

1. *Cosiricæ populi Christianis volunt annumerari.*
2. *Terribilis pugna animi in P. Cavallero, an Puyzocas adeat, nec ne. Vincit, & ad illos ire statuit.*
3. *Fictâ benevolentia excipitur. Comites Patris Trucidantur: demum & ipse Pater.*

VERUM neque istiloco zelus ipsius acquiescebat, maximè postquam Cosiricæ per nuntium rogârunt, ut sese Christianis annumeraret, & novam Coloniam formaret. Eadem propè tempestate, qua Cosiricarum preces intellexit, ferebatur ingenti desiderio Puyzocas in viam salutis deducendi. Pendebat tamen animo, quam in partem se flecteret. Rem igitur provido DEO commissam quò certius cognosceret, surgens de nocte vacabat orationi. Angelos item turelares utriusque populi in vora vocavit, ut mentem ipsius illustrarent ad cognoscendam DEI voluntatem.

Tandem interno instinctu didicit, actuum se è Divina voluntate, ut vel vitæ, ultrò oblatae dispendio, se ad Puyzocas conferret. Præter hanc mentis illustrationem fuit & alia nescio quæ (cùm literæ ex illis Colonis modum revelationis non explicant) ex qua tamen illi innotuit, quòd tamen cœlum ejus pro Christo moriendi desiderio subscripserit, cum inexplicabili Patris solatio. At enim DEUS hoc exuberans solatium nonnihil moderandum duxit, dum perarduam animi pugnam Viro pugnandam permisit, ad gloriosorem tamen triumphum. Obversante enim menti cruenta morte, quæ jamjam imminabat, totis artibus contremuit. Impallescenti subin vultui tanta successit pusillanimitas, ut propè dubitaret, num sibi perseverandum in proposito. Quia in tantum sibi imperare non poterat, ut non signa manifesta internæ pugnae in ipso notarentur. Interiori huic malo accessit etiam externum, enato in pedibus ulcere incertum, an id ex naturali corporis symptomate, an ex vehementi carne inter, & spiritum conflictu ortum traxerit, quandoquidem exinde etiam cætera corporis membra viribus fracta languebant. Coactus proin aliquamdiu decumbere, naturæ, mortis ceu præsentis intuitu nimium consternatæ, tantillum indulsit.

ne spectare non poterant, dum mœstissima cogitatione merum edere varia indicia notarent, nunc quidem quasi vicisset, nunc autem ceu victus succubisset. Tandem placuit Optimo Deo servum suum tantopere probatum benigno respicere oculo, & animam ejus tanto lumine illustrare, ut omnes cordis tenebræ evanescerent. Profectò ita confirmatus est animo, ut eo ipso, quòd tantam in hoc negotio difficultatem sensisset, multò solidius propositum conciperet operis proximè expediendi. Neque dubium illi erat de optato exitu, ut literis sub ipso itinere scriptis ad Patrem, cui conscientiam crediderat, futuri eventus certiorẽ eundem redderet, cum precibus, suum ut certamen oratione sua secundaret, quoniam caro infirma, quamvis spiritus foret promptus.

Iter igitur ad Puyzocas ingressus est cum triginta tribus Neophytis Manacis. Et in primo quidem vico regionis cum magna amoris significatione, etiam fructibus abunde donatus est, qua amicitie specie scelesti sua consilia tegebant. Tendens inde ad alium pagum in media via, dum fuit superanda palus, ita fractus est viribus, ut deinceps portari debuerit. Sub adventum pariter in sincera benevolentie signa, & præmeditata prodicionis verba expertus est. Ut verò scelus truculentum eò commodius, & tutius perperrarent Barbari, Caciuii jussu factum, ut Socii cum Missionario huc delati invicem dividerentur, & aliqui eorum in domos reciperentur. At hospites vix mensæ affederant, ignati futurorum, cum improvisò turba nudissimarum, & in vultu nigris maculis foedè pictarum mulierum dicam an lamiarum se spectandam dedit. Prodromi hi esse solent truculentæ necis apud istos Barbaros. Dum Neophyti advenæ foedam hanc scenam exhorrescunt, supervenit alius globus armatorum Indorum, qui ingenti furore acti pleròsque Christianos, nil reluctantes, in vestigio trucidarunt. Pauculos fors melior laniæ subduxit, qui extemplo ad Patrem provolarunt. Et huic quidem offenderit sub suo tuguriorum quantum in Deo absorptum, dum recitabat horas Canonicas, simul quid contigerit funesti, narraverunt. Unus ex his profugis nullo modo committendum rarus, ut amantissimus Pater Barbarorum laniæ relinqueretur, sustulit eum festinatò in humeros, fugâ subducturus periculo Virum tam pretiosum, sed irritò conatu. Quippe efferati Barbari nullo pacto ferebant, ut Vir ob prædicatam ipsius usque adeò odiosam legem summè exosus, è manibus suis elaberetur.

Qua-

Quare insecuti bajulum Patris, eniſſa in ſcapulas ſagitta lethalem plagam inſtixerunt. Hanc ſentiens Pater bajulos Chriſtianos rogavit, ut ſe in veſtigio deponerent. Hoc peracto crucem ſuam, manu geſtatam, terræ deſiſit, cui adgeniculans, deſluentem ſuum cruorem ſanguinariorum ſaluci devovit. Hi ipſi denique Caput Viri clavis impactis omnino conquaſârunt, ut invocato ſanctiſſimo nomine JESU, & MARIÆ ſpiritum ſuum in manus Creatoris transmitteret 18. Sept. Anno 1711. Participes tam glorioſæ mortis etiam fuerunt viginti ſex comites. Adoleſcentulus tamen, R. P. Lucæ Cavallero miniſter ad aram, advertens periculum, conſenſo maturè equo, in ſylvam concitatiffimo curſu contendit, ubi inter cæteros in tempore profugos Neophytos invenit tantisper aſylum. Subinde multis exantlatis ærumnis, viribus exhausti, ad Reductionem Conceptionis B. V. evaſerunt, ubi quinque eorum, graviter faucii, & brevè, & piè obierunt. Atque hac tandem ratione Apoſtolicus Vir P. Lucas Cavallero ſuum curſum conſummavit inter labores tot & tantos, amore Dñi ſuſceptos, ut cæcos ethnicos, in tenebris & umbra mortis ſedentes, ad agnitionem ſui Creatoris perduceret.

CAP. XVI. §. 4.

1. *Puyzoca poſt Patris, & aliorum cadem terrore ſuo diſpergunt cæcos Chriſtianos.*
2. *Preſidium militare contra homicidas emittitur. Flamma conſpicitur ſupra cadaver Patris, quod incorruptum adhuc deprehendunt.*
3. *Jumenta militum ultrò & prodigioſè adveniunt ad Corpus Martyris deportandum.*
4. *Auctores necis miſerè pereunt.*

Sed necdum ſaturi erant Barbari ſua crudelitate. Cùm enim timerent, ne Chriſtiani ex Reductione Conceptionis irruerent, vindictam ſumpturi, exploratores miſerunt, qui motibus illorum Chriſtianorum attenderent. Hi verò cùm extra pagum in aliquos Chriſtianos incurſſent, hoſtiliter illos adorti, unum indum occiderunt, & duas feminas ſecum abſtraxerunt. Quo facto tota Chriſtianorum Communitas ita perculla eſt, ut omnes incolæ in ſylvas

profugerent, ceu hostis staret præ foribus. Neque per Missionarium, Patrem Joannem de Bennavente stetit hoc impedire. Coactus proin est præsidium Gubernatoris S. Crucis implorare ad reprimendam Buyzocarum insolentiam.

2. Et verò preces valuere, impetrato fortium militum manipulo, qui impiam nationem ad crudelitatis pœnas traheret, & unà Corpus Venerabilis P. Missionarii secum domum referret. Nox jam ingruerat, quando Hispani milites desideratum locum attigerunt. Diem igitur sequentem expectandum duxerunt, inveniendis pretiosis Patris interempti ossibus magis servitutum. In medio tenebræ prorsus noctis prospiciunt haud procul à se flammam in forma ardentis facis, quæ identidem extincta, & identidem de novo accensa apparuit. Hæc unica lux quid portenderet, experturi primo manè ad locum ostenti accurrerunt, & non sine admiratione deprehenderunt, flammam conspectam supra ipsissimum corpus piissimi Viri eluxisse. Videbant autem illud circa paludosum locum, & in mirabili quidem situ. Sinistro enim genu humi flectebat, extento in scrobem paludis dextro pede: caput quasi quiescens reclinatum erat in sinistram manum: ante ipsum stabat ejusdem Crux, perinde ac si illam aspiceret. Hæc tam religiosa, & mirabilis membrorum repræsentatio apud milites magnam conciliavit reverentiam, præsertim cum adverterent cadaver adhuc recens & incorruptum citra omnem tetrum odorem, id quod pro re supra naturæ vires interpretati sunt. A morte enim intercesserat & diurnum, & calidissimum tempus, cum quo etiam humiditas paludosi ibidem soli citiorem asferre potuit corruptionem. Accessit, quòd reliqua cælorum Comitum corpora penitus putrefacta conspicerentur. Idergo egerunt milites, ut aliquid reliquiarum de tam prodigioso corpore sibi carperent. Aliqui eorum resectos ungues ex digitis sibi vendicârunt: alius, qui Lusitanus erat, Patris Crucem, & Rosarium Marianum surripuit, quod ipsum pium spoliū postea D. Comiti de Toxo, singulari ejus Missionis Patrono, dono dedit. Neque alio æstimationis genere censuit hoc munus Illustris, piusque Dominus, quàm nomine & honore sacrarum reliquiarum de Apostolo, ut ipseus quidem devotio loqui suadebat. Dum in sacræ rapinæ æstu toti sunt, increbuit repente inter illos suspicio irruentis, quasi agminis hostium Barbarorum. Itaque non modicus illos incescit metus, & sollicitudo, præsertim quòd vel vim sustinere, vel cedere sine ju-
- men-

mentis, tunc absentibus non possent. Illa enim post te reliquerant intervallo multarum horarum, ut expeditius fruteta, & tesqua sylvestria pervaderent. Eo in discrimine superis supplices facti sunt, ut per intercessionem gloriosi Martyris ipsi auxilio essent. Vixdum preces absolverant, cum ex improviso ingens strepitus, & clamor exauditur, ex quo aliqui irruentis hostis adventum autumabant. Itaque ad arma concurrentes, irruptionem hostilem opperiebantur.

At cum stupore vident mulos suos repente advenisse, quos arboribus alligatos post se reliquerant. Semet proinde solverant jumenta, & rectâ sed longâ viâ ad Sellores suos sponte accurrerant. Impositum igitur singulas cum reverentia corpus tam religiosi Viri, ad Reductionem Conceptionis Virginæ transfulerunt. Ibi in laboribus mercedem à R. Patre Benavente aliquid de vestibus Viri Dei tibi donari petierunt, id quod illis denegare noluit. Mira, quæ Deus intervntu sui servi patravit, silentiò hîc prætereo, & separatim describenda relinquo. Ultio, quam Hispani adversus Barbaros intenderrant, hac quidem vice intermitti debuit, latronibus in sylvas dilapsis. Illuc nimirum expulerat cum animi malè conscii stimulus, tum metus pœnæ à Christianis exposcendæ.

Neque tamen Dei vindictam effugerunt. Primarius enim eorum, qui Venerabili Viro violentas manus injicere sunt ausi, paucis post diebus miserabili morte periit: cæteri verò potissimam partem peste sublati sunt. Quæ quidem pœna maxima non est mea opinione, multo major est illa, quòd superstites in avita cæcitate à Deo sint relictî. Nam in hunc usque diem non constat, vel unum ex tota natione Puyzocarum ad gratiam veræ fidei pervenisse.

CAP. XVI. §. 5.

1. P. Luca Cavallero virtutes. Insolitus zelus animarum. Castitas, eximia obedientia. 2. Animi demissio post tot præclare acta ad animarum salutem. Desiderium Martyrii, abstinentia, paupertas.

EX dictis equidem sanctitas nostri Apostolici Missionarii facile potest colligi, afferam tamen pauca aliqua præter superius enarrata, ne præclara Viri merita, suo honore, nos verò he-

roicæ virtutis exemplo fraudemur. Fuit enim verò noster Venerab.
 P. Lucas Cavallero Vir singularis, & non vulgaris zeli in propagan-
 da Christi lege, ut merito illis sit accensendus, qui tradiderunt animas
sum pro nomine Domini nostri JESU Christi. Certè omnes illi, quibus
 Societas cum illo in Missionibus fuit, eximium æstimationis raræ tes-
 timonium de ipso ferunt. Nec aliud vicio magnopere dabant, quàm
 quòd iusto audentior, & inter pericula omnia omnino imperterritus
 videretur, dum Ethnicis, & esferatissimis populis Divinam Legem
 prædicabat. Ex ore unius è superioribus ejus habeo, se nunquam sa-
 tis admirari potuisse, Virum tam debilem, & morbidum, qualem
 natura finxerat in Patre Luca, tanta nihilominus exanilare, & omnia
 ad Dei gloriam suscepta, tam fortiter, & feliciter perficere potuisse.
 Et hoc eò magis, quòd in calida admodum, & alienigenis insalubri
 prorsus regione plenèque sit versatus. Ut autem aliquid peculiare
 de ejusdem virtutibus memorem, constat, ipsum Angelicæ castitate
 enituisse, licèt inter gentes, libidini deditissimas, ut illæ carnis affectio-
 nes, quibus humanam genus partim in pœnam originalis peccati,
 partim ex odio communis hominum hostijs obnoxium est; in alias
 prorsus animi concertationes sint commutatæ, citra assultum contra
 Angelicam virtutem. Obedientiæ virtus eidem fuit in gradu item
 eminenti, cujus exhibendæ per arduum sanè experimentum non unum
 capere illi licuit. Profectò arduum est, spectare coràm confertum
 numerum Barbarorum, salutis aquam sitientium, & tamen amore
 obedientiæ zelum frenare, & peritum baptismum intermittere: ar-
 duum est, sæpiùs invitari ad fundandas novas Christianorum Colo-
 nias cum spe innumerabilium animarum, & tamen ex nutu Superio-
 rum de loco se non commovere: arduum est, ex loco cedere, ubi
 messis animarum jam matura, in vestigio aliò migrare. Hæ, & id
 genus aliæ occasiones profectò sibi poscunt heroicam obedientiam, &
 subjectionem non tantum voluntatis, sed & proprii judicii. Illi qui-
 dem, qui ultra superficiem hujus virtutis non penetrant, solis oculis
 rem metientes, tantæ virtutis specimen tanti non facient, cum inte-
 rim vix quidquam sit, quod ferventi Missionario difficilior, & mole-
 stius accedere possit. Contigit aliquando (in quibus circumstantiis,
 non memoratur, quamvis id divinare facilè nobis foret) contigit, in-
 quam.

quam, ut in perficiendo Superiorum mandato tantam sibi vim inferre cogatur, quanta satis erat ad Virum gravi morbo sternendum.

Huic tam excellenti obedientiæ lociaverat parem animi demissionem, & sui ipsius despicientiam. Cerrè nihil in se ipse reperiebat, nisi varias sui deprimendi causas, & se, suâque erubescendi. Tamen enim suas laboriosas Missiones ipsiusmet præ oculis haberet, nec absque animi solatio, partim ob sudores bene profusos, partim ob ingentem Barbarorum numerum, ad fidei lumen deductorum, hæc tamen omnia nimis exigua, quin nihil reputabat, culpâ in suas noxas rejectâ, quæ impedierint, quò minus sanguinem amore Dei sui adhuc profundere poterit. Quamquam ab hac spe sæpius haud procul aberat, nisi divina tutela miris supra naturam modis à præsentissimo vitæ periculo eruiisset. Ex hoc sui ipsius despectu enata est spontanea corporis, & interiorum appetituum castigatio rigidissima. Corpus sanè proprium perinde respectabat ac jumentum. Abstinentiâ illius modica oriza, aut malè decocti tritici Indici portione, aut sylvarum fructibus parcè circumscribebatur. Tum verò sibi lautè victitare videri poterat, si perperam, hoc est, barbarè parato pisce vesceretur. Denique Viri paupertas à terrenis tam procul se removerat, ut (quem admodum unus sociorum de illo loquitur) humanas inclinationes atque affectus vel non habuisset, vel penitus exuisse censeretur. Itaque soli promovendæ divinæ gloriæ, & animarum saluti natus videbatur, in quo ipso totus quantus erat. Mirum proinde non est, Deum tantam Servi sui virtutem tam felici mortis genere ornare voluisse, atque coronare.

CAPUT XVII.

De Conversione populi Morotocos,
& Quies. Item de nova per flumen Para-
quarium tandem detecta via ad has
Missiones.

§. I.

1. *Boxi Neophyti mittuntur ad Morotocos. Casus lepidus Indis senis. Amicè suscipiuntur. 2. Arma Morotocorum. Proles necant: ex quibus paucas refervant. Uxor est Domina domûs, viri, servi vilissimi. 3. Nullum certum illis regimen, nec religio. Infelix eorum regio. Potus ex palma. Nudi non frigent. Ætas longeva.*

1. **C**ùm P. Joannes de Zea Reductionem S. Josephi iustrasset, negotium dedit, ut pagi gentis Tapuyquias peragrarentur, & ad recipiendam Christi legem excitarentur. In eum finem viæ se accinxerunt aliquot Indi ex natione Boxorum, assumpto secum uno Tapuyquio, quem Boxi, adhucdum Ethnici, captivum abduxerant. Confecto aliquot dierum itinere offenderunt viam, ossibus humanis bene multis constratam. Ex quo Boxi conjectabant, non longo antè tempore aliquos Tapuyquios illac transisse. Hac via insperatò pervenerunt ad agrum, in quo senex Indus cum suis laborabat. Exhorruit misellus Indus ad Boxorum conspectum, & vel procul in genua procidit, rogans quà nutibus quà clamore vitæ gratiam. Initio hæ preces Boxis risum moverunt, deinde pulso metu in locum hostilitatis hominem cultro donârunt, quo munere mirè lætus senecio præ solatiò saltitare cœpit, deducens postea suos hospites ad suum vicum. Ibi ab univèrsis amicissimè

mè sunt excepti. Hanc benevolentiam remuneraturi, & simul diutius conservaturi, munuscula Europæa impertierunt, quæ ab illis maximi æstimabantur. Illud periniquum cadebat, quòd sese invicem non intelligerent ob idiomatis diversitatem. Hac proin vice nihil aliud effectum dederunt, nisi quòd duos pueros in viam obtinuerint, Chiquitorum linguâ instruendos, futuros postmodum interpretes.

At verò hi Indi non erant Tapuquii, ut crediderant, sed populi Morococi, vel ut alii vocant, Corvini. Est ista gens sat magnâ corporis staturâ, & lacertosâ. Armantur telis & lanceis, ex præduro ligno confectis, quibus quidem magna dexteritate utuntur. Numerus eorum non est frequens quâ ob multiplicem pestem, quâ ob continua cum vicinis bella, quâ ob id etiam, quòd proles tantum duas educunt; cæteræ enim à matribus necantur, ut ab educandi molestiis se liberent, & unâ impudicam vitam commodius continuare possint. Solis fœminis datur honorarius titulus Dominæ, quales revera sunt, cum ipsæ viris imperent, qui ex stulto uxorum arbitratu sæpius habitationes suas mutare coguntur. Nihil laboris domestici in se suscipiunt mulieres, sed in abjectissimis quibusque etiam rebus virorum servitia exposcunt.

Præest quidem huic populo Caciquius, sed nullam regiminis speciem norunt: neque certæ cujusdam religionis sunt, licet magos honorent. Regio ex se est sanè unâ ex infelicitissimis, quia tellus penitus infructuosa. Clauditur insuper vastis sylvis & asperis montibus. Ex quo colligas, licet, alimenta ibi locorum esse, & viliora, & rariora præ aliis terris. Cibus eorum potissimum sunt radices, quibus sylvæ abundant. Sed & potum ex eisdem sylvis petunt. Nam aquæ loco ex dissecta palma crassam, & spongiosam medullam eximunt, ex qua succum exprimunt, & bibendo abliguriunt. Hyemis quidem tempore est acre frigus, quod tamen, etsi nudi incedant, parùm illis incommodat, quoniam cute duos facilè digitos crassa, pridem indurati muniuntur. Unde ipsis robusta, ac sana corporis constitutio, ut inter illos viri æquè ac fœminæ centesimum annum vivendo excedant, donec citra omnem morbum sola senectutis necessitate emoriantur.

CAP. XVII. §. 2.

1. *Morotoci bene afficiuntur Christiano modo vivendi. Eorum pagi quinque ad Coloniam S. Josephi transferuntur. 2. Alii Indorum pagi sunt in spe Conversionis. Sed memoria injuriarum cogit Neophytos retrocedere, ablati duobus pueris, qui dein occasio sunt convertendæ suæ gentis.*

1. **D**Uobus adolescentibus ex hac gente, quos Boxi secum abduxerant, Christianus vivendi modus valde placuit, uti etiam cum tempore eorum gentilibus, miro gaudio affectis in consideratione abundantis victus, & quietæ Neophytorum vitæ. Itaque sine mora concluderunt, vel relicta sterili patriâ sua Christi legem amplecti. Eodem anno, quo hæc fiebant, in proximâ pariter erat P. Philippus Suarez ad invisendos quinque alios pagos Morotocorum, & ad veri DEI cognitionem permovendos. Huic tamen expeditioni moram tantillam fecit mandatum P. Vicarii Provinciæ Antonii Garriga, quo jubebatur post P. Joannem Parricium Fernandez illis Missionibus præesse. Nihilominus ne occasionem negligeret, maturavit iter in messem, eamque tam auspiciatam, ut totum populum secum reduceret. Nec nihil difficultatis principio fuit translatae genti, ut etiam veterem respiceret patriam. Causabantur enim, hunc terræ situm non facere ad suam valetudinem. At Deus repensurus servo suo Apostolicum laborem, præcipuè longam sitis patientiam, qua per dies quinque ne quidem aquæ guttam gustavit, zelum Patris rarum habuit. Quippe delinict tandem Indi, in Christi nomen unanimes condixerunt, & in S. Josephi communitatem transferendos se præbuerunt.

2. His feliciter peractis intellexit insuper de pluribus aliis Indis, in viam salutis pariter deducendis. Erant hi populi, *Quies dicti, Morotoxis quidem contermini, sed alterius idiomatis: item Cucarates, versus Boream degentes, Careræ, & Zatieni sive Ibriaya, qui ad fossam salinariam habitabant, præterea Zamuci, quilibet linguâ, & armorum usu cum Morotocis conveniant, tamen in hoc diversi sunt, quod cum populo Tobas & Mocobies capite tonsi sint, & muliebris sexus*

flexus honestè rectus. De his aliisque pluribus Nationibus, in plaga Australi versùs spatiosissimas regionis Chaco provincias sitis, ubi recognitum est, illico cura suscepta est docendi in fide Cucurates, & Quies, qui ad flumen, in Paraquarium influens, habitabant. Missi sunt igitur ad illos aliquot Boxi, & Chiquiti, qui quidem post die-rum aliquot iter ad Quies pervenerunt, sed sine desiderato successu. Tamen enim nemo resisteret, nihilominus nullus Barbarorum ho-spicibus fidebat, vel amicis eorum verbis, quibus alliciebant, aurem accomodabat. Quin fuere aliqui Barbari, qui his advenis non invi-tatio objiciebant illata per ipsos prioribus annis damna, & ut osten-derent se adhuedum memores esse exercitæ hostilitatis, vulnèrum acceptorum cicatrices exhibebant. Infectis proin rebus recedendum fuit nostris Neophytis. Id unum commodo fuit, quòd duos pueros ad discendam Chiquitorum linguam secum in reditu duxerint. Ve-ràm hi ipsi parvuli, antequam in patriam redierant, ansam dede-runt, ut paulò post cæteri eorum populares Christo nomen dare non jam dubitarent. Quippe cùm parentes dictorum parvulorum quæ cu-riofitate, quæ innato amore ducti, rescire cuperent, quæ se haberent filii, ad Christianam Communitatem se contulerunt. Et verò statim amore capti sunt, dum videbant, quàm bene non tantum eorum fi-lij, sed & ipsimet tractarentur cum omni amoris significatione. Ita-que hi primùm, postea & cæterus populus in Reductione S. Josephi Christianæ Legi se subjecit. Equidem aliquot familiæ amore patriæ remanserant, cum firmo illam nunquam deserendi proposito, sed ze-lo denique P. Philippi Suarez victæ sunt, dum fortè hic Patet.

Anno 1715. apud illas pertransierat, obviaturus
Guayranis Missionariis.

CAP. XVII. §. 3.

1. *Variarum nationum notitia accipitur, revera Regionis del Chaco. 2. Liberalitas in Zamucos parit odium inter Cucarates. 3. P. Zea neci proximus: excipitur à robusto Neophyto. Fructus tamen Missionis hujus.*

1. **P**RO Missione ad Cucaratas nolebat P. Zea sibi socios assumere Chiquitos, ne ille populus horum conspectu territus forassis diffugeret. Quare cum solis Morotocis aliquot iter aggressus est. Postquam primum Cucaratarum pagum attigerat, aliquos ibi Zamucos reperit, qui ad Patrem invisendum accesserunt. Cum his diu sermones miscuit, præcipuè cum aliquo Caciquio, qui satis instructionis de sua patria dedit. Narrabat inter alia, in sua regione sex nationes versari, quarum quælibet magnitudine par Reductioni S. Josephi, quæ ipsa tunc temporis numerabat quingentos Indos. Præter has, ajebat, alias sex inveniri gentes, numero pauciores, proximè sibi invicem conjunctas, apud quas id commodi, quodd unicà ex natione oriundæ, una eadèmq; linguà loquantur. Nec paucos præterea populos esse, qui utrumque litus fluminis non exigui, ab ortu in occasum tendentis, obsident. Ab his non procul abesse populos Tobas, Caipiorades, & alios magno sanè numero, cum quibus sibi perpetua propè bella sunt. Ex hac relatione colligere erat, hanc tam populosam regionem non aliam esse, quàm regionem del Chaco, per quam diu, & sedulò, sed incastum aditus quæsitus est ad conjunctionem arctiorem harum Missionum cum cætera Provincia.
2. Quanto magis igitur P. Zea hujus operis effectum cnoctanter operatur, tanto ardentior instabat Zamucis, ut veri DEI cognitionem persuaderet. Donabat igitur illis liberaliter cultros, serras, vomeres, & id genus alia ad opus rusticum instrumenta. At Zambuci verebantur accipere tam larga munera, cum propterea à Cucaratis invidio oculo aspicerentur. Objeçtabant enim, Zamucos proprii tantum lucri studio Patrem adhiisse, in suum necessariò præjudicium. Quanto enim liberalior se profunderet in Zamucos, tanto parcior in Cucarates fore credebant. Non attentà hac discordi invidià, adegit tamen
P. Zea

P. Zea Zamucos ad recipienda oblata à se munuscula ; quoniam Deus faciliè esset provisorus ut omnibus & singulis aliquid posset imperitari. Verùm sive ista munusculorum causa fuerit, sive quòd Cucarates non serio animo agerent in amplexanda fide, ne quidem tam liberale Patris promissum Cucaratum votis satisfecit. Quocirca unus Caciquiorum Patrem aggressus, seorsim abiipuit, jamjam mactaturus. Fucum neci prætendebat, quòd non alio sine venisset, quàm ut populum suum fraudibus circumveniret.

Equidem Vir martyrii cupidus felicem se reputabat, quòd occasione pro Christo moriendi tandem nactus fuisset. Interdixit proin Neophytis suis, nequis eorum beatam mortis sortem interverteret. At enim unus perquam robustus ex Monoticis hoc non ferendum ratus, intrepidè accurrit, rapuitque Patrem è Caciquii manibus dicens - *Quare vis Patrem nostrum occidere, cum tamen ad eò bonus Vir sit?* Dolebat quidem ardens Missionarius, sibi tam optatam occasionem fuisse subito ereptam, mirabatur tamen facinus Barbari, qui paulò antò truculentæ feræ similior, quàm homini, jam defenderet Christianam legem, ejusque prædicatorem se præberet. Motus eò facto Pater sacrosancta Christi pendentis vulnera pio osculo est veneratus, utpote quorum pretioso Sanguine corda Barbarorum ita fuerant emollita. Atque hæc erat tam ferventer suscepta ad Cucarates Missio, nec absque omni fructu. Inprimis enim aliquot familiæ ex hac gente in Coloniam S. Josephi sese emanciparunt, quorum exemplo postmodum plures aliæ eò tractæ sunt.

CAP. XVII. §. 4.

1. *Iter difficillimum duorum Patrum inter continuas Barbarorum insidias. Via tamen ad Chiquitos non reperitur.* 2. *Munusculis deliniti Barbari cessant infestare.*

1. **C**ogor hic filum historiæ tantisper interfecare, ut referam laboriosum iter, & gloriosam capite sequenti explicandam mortem duorum Apostolicorum Virorum P. Josephi de Arce, & P. Bartholomæi de Blende. Hi duo sub finem Januarii Anno 1715. ex urbe, & portu Ascensionis B. V. MARIÆ profecti sunt, detecturi

tandem in flumine Paraquario toties, sed frustra quæsitam viam ad Chiquitos. Abeuntium latus usque ad portum stipabat non tantum plebs totius urbis, sed etiam ipse D. Gubernator ejus Provinciæ. Sub eundem abitum impetrandi felicitis itineris gratiâ in templo Cathedrali expositum est Numen Eucharisticum. Nihilominus præmissis tanto, & tam universali omnium desiderio Deus, cujus judicium nobis sunt inaccessa, permisit, ut optatus scopus non obtineretur. Siquidem omnia itineris offendicula si ex ordine enarrare vellem, finem vix invenirem. Fuerunt certe pericula cum ex hostibus, tum ex latentibus scopulis & brevibus in vasto hoc flumine, tum ex contrariis ventis, & iniquis tempestatibus. Primum, & periculo plenum fuit offendiculum à perfidis Barbaris, quos Payaquas vocant. Hi Patribus obviam facti præseferbant speciem integræ amicitie, ceu nihil magis affectarent, quam Christianam Fidem, dum interim id unum intendebant, ut totum Comitatum ducerent captivum, naves incenderent, & ferramentis ibi repertis potirentur. Sed enim hoc pium propositum vel ipsis aliquibus Barbaris nimis inhumatum est visum, ut etiam impetum suorum clam reprimerent, nobis interim de periculo admonitis. Hoc igitur Payaquarum maleficio eum in modum declinato, alterum discrimen adierunt apud Guaycureos, potentes populos, sed Hispanis, & nomini Christiano semper insensibilissimos. Spectabantur isti de die & de nocte ad litus Paraquarii, inhiantes nostris navibus. Absconderant se aliqui hostium in alvei lateralis angustiis, quæ non sine periculo prætereundæ erant. In horum proin rapaces manus certo certius devenissent, nisi repentinum Deus misisset ventum, qui navigium aliò abreptum, Barbarorum insidiis subduxit.

2. At Barbari licet sui propositi sine frustrati, necdum litora fluvii desererebant, donec à nostris naviculariis munuscula acciperent, puta cultellos, & alia ferrea, imò & aliquid telæ linæ, qualia dona Guaranicæ Reductiones Neophytis Chiquitis eleemosynæ titulo transferranda dederant. Dilapsis hoc pacto hostibus, adversi venti negotium fecerunt, ut continuis remis utendum fuerit. Accidit aliquando, ut impactum in arenas navigium exonerare cogentur ad cursum reperendum. Cætera cura erat, ut in lingua Chiquitorum se persicerent, interea tamen viam ad Chiquitos quærendam non negligerent. Nec aberat periculum in eo, cum hostes iterum se passim ferebant, qui variis, sed falsis in favorem scilicet navigantium informationibus, nobis.

nobis imponere, & illudere satagebant. Quin nec DEUS ipse ob incognitas nobis causas voluit, ut depactum ad plagam Borealem à P. Fernandez signum viæ ad Chiquitos ducentis deprehenderet, etiam si per septem propè menses indagando nulli industriæ peperissent.

CAP. XVII. §. 5.

1. P. Arce terrestri itinere pergit querere quæsitam viam cum Comitibus Indis. 2. Fame premuntur. Sylva superaudæ difficultas. 3. Zelus P. Arce infatigabilis inter perpetuas ærumnas. 4. Morbo corripitur, nec à suis deseritur.

Hunc, simulque priorum annorum sinistram exitum secum reputans P. Josephus de Arce, consilium omnium sententiâ remerarium iniit, nisi cognitus zelus & amor Missionum excusaret. Hoc Apostolico ardore accensus, & simul firma in DEUM fiducia animatus, duodecim fortissimos, & in fide insuper ferventissimos Indos sibi delegit. Cum his deserta nave iter terrestre iniit, non destiturus, donec Christianas Chiquitorum Colonias detexisset, etsi id aliter fieri nequiret, quàm cum periculo in hostiles Barbarorum manus incidendi, aut ex fame & siti pereundi. Quanta autem in hoc ærumnoso duorum mensium itinere passus sit, non meis verbis dabo, sed afferam partem narrationis, quam à quinque redeuntibus viæ comitibus accepimus. Relatio est talis. R. P. Josephus de Arce sumpro secum Christo Crucifixo ad Lacum Mamorensem exscendit in continentem. Ibi mox iter ingressus, quatuor nostrum duntaxat se comitari voluit, reliquis octo subsistere iussis, donec porrò imperium daret. Sed dies pauci intercesserant, cum missâ brevi epistola monuit, ut ipsum sequeremur. Igitur post aliquot dierum iter ex conspecto procul fumo collegimus, ubinam Pater reperiretur. Delatos ad locum ambobus brachiis nos amantissimè est complexus.

At cum eo toto die nihil prorsus cibi nobis fuerit, & simul misertias amantissimi Patris diutiùs cernere non possemus, citato passu ad navigium regressi sumus, pro viribus alimenta apportaturi. Reduces Patrem solum offendimus, reliquis ad escam quærendam dispersis. Accen-

Accenderant hi ignes ad capiendum forrè fortuna cuniculum unum, & alterum. Et Pater quidem tam erat emaciatus, ut præter pellem & ossa nihil in illo conspiceres. Reditu nostro admodum recreatus, solacium suum multis lacrymis, & tenerrimo amplexu nobis est restatus. Sedata igitur tantillum fame iter profecuti sumus, & ingenti quidem cum difficultate; nam toto die cum densissima sylva luctandum fuit, ut tandem, ubi essemus, quò declinandum nobis foret, ignoraremus. Et verò nec sibi jam, nec nobis Pater ipse consilere poterat, utpote perdità etiam ad reditum vià. Denique nos allocutus: filii, inquit, qui ex vobis tantis porrò laboribus sese impares sentiunt, mea pace redeant ad naves vià quacunque. At nos unanimi voce respondimus, statuisse omnes perseverare apud Patrem, ubi ubi, & quocunque vellet tendere. Hujus decreti nostri firmitatem eodem adhuc die Deus tentandam putavit, quando levandæ sibi nihil suppetebat præter malè olentem paludem. Emenso aliquot horarum intervallo bona fors cervum nobis persequentibus in prædam dedit. At cum denuò portus deficeret, unus nostrorum effossa ad duas orgias terrâ fontem feliciter aperuit, quem provido sanè Numini grati hilarésque adscripsimus. Ad hanc proinde scatebram aquæ totam noctem exegimus, viribus reficiendis intenti ad futuros labores. Altero quippe die occurrit nobis vastissima sylva, per quam semita magno labore a seipsis fuit complananda, donec in planitiem peramœnam eluctari sumus.

3. Hic loci P. Arce iterum ad nos conversus, cum debiles nos magnopere ex laboribus crederet, admonuit, ut siquis forrè redire ceperet, tempori id faceret, dum licet. Se enim statuisse DEI, & Superiorum suorum voluntatem exequi, quamdiu quidem provivere daretur, etiamsi per unum aut plures annos in his sylvis sibi errandum esset. Quodsi occurrerent Ethnici populi, in medium eorum, quicunque forent, se illaturum ajebat, ad annuntiandam Dei legem. Usque adeò magna, & in immensum porrecta desideria erant in hujus Apostolici Viri, cum interim vix pedibus confisteret. Quæ quidem Viri orationes non tam in admirationem rapuit, quam ad continuandos labores animavit. Obstabat iterum sylva nobis perrumpenda, in quamdam per senticeta Pater se penetrare cogitur, altera rogæ suæ parte spoliatus est; unam enim vestis partem ignis consumpserat, cui ad se calefaciendum iusto propior factus estat. In hac quidem solitudine

de

de novo Pater ita vires fregit, ut ad singulos ferè passus humi concideret, quin semet relevare valeret. Itaque à nobis duci oportuit. Hac ratione ad fluvium aliquem delati sumus, ubi capris pisciculis aliquantisper morati sumus, & eo quidem loco, quo opinione nostra Barbarorum manipulus paulò antè nos confederat. Pergere ulterius per diem non sinebat Patris debilitas, quo pacto plusculi dies præterire, quin nobis alimenti quid esset, nisi sylvestres fructus. In his duris sanè circumstantiis summæ admirationis fuit ingens patientia, & animi conformitas in nostro dilectissimo Patre. Nunquam ille vel leviter conqueri, sed in Deo absorptus omne tempus transigere. Illud maximè stupebamus, dum quot diebus, priusquam in via pergebamus, longum tempus genibus flexus orationi primo diluculo dabat. Interea aliquid solatii ad breve tempus nobis indulgere visus est bonus DEUS, cum præmissi exploratores nostri procul ascendentem fumum conspexerunt, id quod fausto omni datum. Præterea primo Octobris obvius nobis fuit fluvius, qui pisces, & testudines in victum nobis suppeditavit. Sed inde profectos iterum cibus, & potus defuit, ut præter palmarum fructus nihil Patri nostro offerremus. His ipsis panis loco fruebamur, & nos, sed sinistro eventu. Certè P. Josephus statim stomacho laborare, dein internis caloribus uri cum ardentissima siti.

Hæc infirmitas, quidquid reliquum erat exiguarum virium, ita imminuit, ut opinione nostra de ejus vita esset conclamatum. Nec æger ipse dissentire videbatur, quandoquidem nos rogavit, ut ipsum deduceremus ad aliquod flumen, ubi jacentem solum illum relinqueremus, ad Paraquarium redituri. Hoc enim verò curas mirum quantum auxit, non tam ob insolitum hoc postulatum, quam quòd cadaveri magis quam viventi homini similis cerneretur. Imò solaturus nos ne quidem verbum exprimere potuit ex linguæ inflammatione. Verùm vel solus aspectus Viri nobis omnis exhortationis loco fuit. Nam de ipsius magis, quam de nostra vita solliciti, iterum ipsi confirmavimus, nos paratos cum illo vivere, & mori. Aliquanto tamen post tempore se recollegit, etiam spiritu naturæ vires subministrante, ut adeò viam repereret, quamquam identidem in terram procideret. Quarto subin itineris diè modicum mellis sylvestris reperimus, quod ipsum in ardentis sitis levamen Patri porreximus. Interea unus nostrum ex conscensa arbore occasum versùs denuò fumum ascendentem

notavit. Ille, ut postea compertum est, excitatus erat ex igne, quem Indi Christiani sub cura Patris de Zea accenderant, dum ex ora fluminis Paraquarii domum revertebantur. Cum igitur exploratum fumolocum attingissemus, Patrem in reti pensili deportandum deinceps duximus, veriti, ne brevi mortuus concideret, si diutius peditem illum ire sineremus. At nulla ratione id Pater admisit, testatus, se velle nobiscum, quidquid adversitatis foret, perpetuusque ad ultimum vitæ halitum. Sequens dies (erat Feria VI.) nobis in solidum fuit esurialis nempe ex inopia omnis cibi. Proximo autem Sabbato obtingit in escam una testudo, quam Patri nostro obrulimus.

CAP. XVII. §. 6.

1. *Viam ad Chiquitos inveniunt cum gaudio. Ad Reductionem S. Raphaëlis deferuntur, ubi Pater Zea.*
2. *P. Arce iter continuare nititur, sed mora facta disponente DEO per pluvias, ne periret cum aliis.*

I. **T**Andem aliquando post tot exhaustas ærumnas illuxit optatissima tam diu hora, quæ in via tanto studio quæsitæ versûs Chiquitos nos constituit. Gaudium, quo ea de causa Vir DEI erat delibutus, explicari vix potest. Certè lacrymas solatio plepas illi expressit, nec aliud vel cogitare vel loqui sciebat, quàm debitas celo gratias rependere. Ad has agendas nos quoque Socios voluit, id quod decantatis Litanis Lauretanis etiam præstitimus. Post hæc pertigimus ad locum, ubi pridie sacrum fecerat P. Joan. Bapt. Zea. Hic loci nobis denuò collectis gratias multiplices lacrymis magis quàm verbis dixit, quòd sui causâ tot molestias, & ærumnas exantlassemus, & sponndit simul perennem, quoad viveret, nostrum omnium memoriam. At hoc solatium, quo hunc universi fruebamur, non nihil minuit casus Patris. Quippe effigiem Christi Crucifixi in via se perdidisse deprehendit. Inquisivimus quidem omni diligentia, sed nusquam illa reperta est. Hæc jactura amantissimum DEI Servum ita afflixit, ut infomnem duceret noctem in consideratione, quàm potenter inter ærumnas cor istum ea Crux corroborasset. Postridie nobis obvenere & potus aquæ & pisces, simul duo Christiani, qui

qui sacratum aræ lapidem cum cætero sacrificii paratu Patri de Zea secum deferebant, nosque rectà ad pagum deduxerunt. Quo gaudio & animi affectu hi duo Apostoli se mutuo salutârunt, citius cogitaveris, quàm scripseris. Hucusque dicta Indorum relatio se porrigit.

Mora, qua P. Arce in hac Communitate, nempe S. Archangeli Raphaëlis, se detinuit, admodum brevis fuit, festinabat enim Superiorum voluntatem exequi. Itaque denuo iter arripuit, brevius quidem, sed æquè ærumnosum usque ad lacum Mamorensem, ea spe, quòd Patrem Blendæ, & relictam navem esset reperurus, sed frustra. Quoniam P. Blendæ post longam expectationem ab navigantibus coactus est solvere atque redire. Dubius igitur, quid consilii caperet, à Vicario Provinciæ Præside literis monitus est, ut se expectaret, pariter cum illo navigaturum. Respondit P. Arce huic tuo Superiori, se diutius ad S. Raphaëlem posse morari. Cùm enim naves jam discessissent, in animo sibi esse, naviculis contendere ad Iayaguas, quorum mentem & inclinationem ad recipiendum Evangelium in nupero transitu satis exploratam haberet: spem adeò sibi facere, quòd illi ad urbem Assumptionis MARIÆ se essent comitaturi, ex qua mense Aprili sequentis anni regrederetur ad deducendum P. Vice-Provincialem. Verùm iste non expectato hoc responso, mox in viam se dedit cum P. Zea, qui exactis quinque mensibus in illa Missionè se Comitem obtulerat. Quin magnanimum insuper promissum addit P. Zea, nimirum si P. Blendæ cum navigio suo jam abiisset, se naviculas confecturum, & posthabitis periculis, & hostibus Patrem Vice-Provincialem ad urbem Assumptionis deportaturum. Animosum hoc propositum equidem Deo non displicuerit, sed ille in ejusdem executione aliud statuit. Vix enim triginta & aliquot viæ miliaria confecerant, quando tam copiosa pluvia decidit, oppletis ita lacunis, & paludibus, ut citra submersionis periculum in tanta elevatione iter profèqui non potuerint. Imò si etiam Paraguayum attingissent, in Barbarorum manus incidissent, ambo necandi.

CAPUT XVIII.

P. Josephus de Arce, & P. Bartholomæus Blende à Barbaris Payaquis trucidantur. Mentio brevis de utriusque Apostoli virtutibus.

§. I.

1. *Apostata cum veneficis evertit spem Missionis.*
2. *Necatur ab his ipsi P. Blende cum Sociis.*

Postquam P. Arce Socium suum Patrem in navi reliquerat, terrestri itinere ad Chiquitorum Missiones penetraturus, Pater Blende duos in ea Ora menses duravit, cum proposito non abscedendi, donec notitiam de Socio Patre Arce prius accepisset. At huic proposito obstiterè duo Hispani, unus navicularius, alter Centurio, qui Patri dudum offensi ob interdictum plagium, longiorem Patris Arce absentiam querebantur. Itaque seu veris seu fictis rationibus id agunt, ut Pater cum illis reverteretur. Ille principè id præcisè abnuit, cum monito, ut incommoda itineris pro Dei gloria potè perferre non gravarentur. Sed cum querelarum non esset finis, & insuper minæ accederent, fore nimirum, ut Patrem solum desererent, Barbarorum lanienæ expositum, coactus est ille obsecundare.

1. Hoc cum intellexisset Quatuor Caciquius Payaguaram, cum suis popularibus Patrem abeuntem insecutus est, Legem Christi suscepturus, & uni Christicolarum communitati se cum suis conjuncturus. At quoniam probè nôrat, quòd inter suos aliqui essent, qui Ductore Apostata, nomine Ambrosio, meri præstigiatores, & obstinati magi firmiter statuerant brutam, effrenamque vitam prosequi, consilium iniit se cum suis reliquis separandi. Itaque paratis naviculis, quas Indi Canoas vocant, omnem rem suam familiarem imposuit, Patrem

Patrem etiam celoribus suis præventurus. Quin omnibus, qui in vicinia urbis ab aſſumpta in cælum Virgine diſtæ habitabant, perſuaſit, ut ipſum ſequerentur, id quod læti & alacres præſtiterunt, mox itineri ſeſe accingentes. Atque in hoc Statu tunc quidem erat ſpes converſionis hujus miſelli populi, ut nemo de proſpero rerum exitu dubitaret. Verùm damnatus Erebi hoſtis omnem eam ſpem peſſumdedit operâ memorati Apoſtatae, & veneficæ ſuæ cohortis.

Vir DEI ex præcepta ſpe tanti lucri, quod de tot animabus jam ſe feciſſe crediderat, ſub occidentem ſolem anchoram jecit proximè ad paludem Tarrè vocatam. Illuc impii proditores venerunt, quaſi Patrem viſitaturi. Simulabant ſuam amicitiam, & ſuæ deſectionis & erroris pœnitentiam præſerebant. Optimus Pater, nihil niſi earum animarum lucrum ambiens, omni benevolentia hos advenas exceperit, & in ſancto propoſito modis omnibus confirmavit. Latrones autem hi ad tegendas ſuas technas rogabant Patrem, ut eorum impedimenta ſuam in navem reciperet, quò faciliùs cum ſuis lembis ſequerentur. Hoc admiſſo ſubitus, & ſat vehemens ventus navigium, quo vehebatur Pater, tam concitato curſu abripuit, ut proditorum lembi, alioquin celerrimi, magno poſt intervallo relinquerentur. Mam vix trium dierum impendio majorem navim ſunt aſſecuti, id quod ſceleratis valde doluit, veritis nempe, ne meditatam ſcelus exitu careret. Hunc ut certius obtinerent, Patris ipſius navem conſcenderunt ſpecie petendi alimenti. Primus intrantium navem fuit Indus juvenis, Cotaga vocatus, filius magi infamis. Amabat hunc Pater, ut adedò aſſidere lareri ſuo plerùmque pateretur. Fortè de more iterum latus Patris tenebat, alius verò latus Hiſpani, qui remigabat. Hic dum jacentem ibi aſciam obſervat, callidus inſidendo eandem texit. Tum verò dato utrinque ſigno latronum primus navem aggreditur, cui uno aſciæ iſtu caput demerit. Eodem temporis articulo Cotaga Patrem brachiis validè conſtringit, ne moram reſiſtendi daret, alter autem latro immani iſtu Patris verticem ſindit, & cum reſiduæ vitæ motum deprehenderet, ſemel atque iterum plagam repetit. Poſt hos barbari carnifices invadunt reliquos Chriſtianos, Patris Comites, & unâ omnes necant. Indum quidem adoleſcentem, qui Patri ad aram ſervire ſolebat, multis lanceæ vulneribus confoderunt. Peracta hac cæde mirè triumphabant homicidæ truculenti, ſubſiliebant, ſibi plaudebant. Demum ad Lanienam reverſi,

singula cadaverum capita resciderunt, & in ripa insulæ, quam fluvius facit, reliquerunt, & corpus quidem Patris Blende in medio cæterorum collocarunt. Navigium verò flammis absumperunt, ut clavos ferreos, & reliqua ferramenta in prædam acciperent. Cæteram suppellectilem cultui divino factam, puta, calicem, & amictum sacrificantis cum aliis in frustra conciderunt, sibi que quisque pro libidine exiis vendicavit, quidquid poterat rapere.

CAP. XVIII. §. 2.

1. *P. Arce reperit casa Patris Blende, & Sociotum corpora.*
2. *Animat suos ad simile Martyrium.*
3. *P. Arce cum tredecim Christianis & ipse occiditur.*
4. *Cœleste necis hujus futura omen.*
5. *Interfectores à Caciquio Catechumeno puniuntur.*

1. **A**T enim scelerati hi percussores hoc maleficio, quod diximus, necdum saturi, ut potiùs efferatioris inde & crudeliores porro furere perexerunt. A malo enim genio, & hujus pedissequis magis instigati, finem tragœdiæ huic statuerunt facere etiam in Rev. Patris de Arce nece. Nempe ut hoc pacto illum tollerent è medio, qui eorum scelera castigare, pessimos mores exprobrare consueverat: ut denique popularium suorum animos à profitenda Christi lege averterent. Itaque summa sollicitudine explorabant, quò Patris iter vergeret. Hic autem, cum alteram speratam navem nuspiam inveniret, aliam suoapte Marte, quoad poterat, cum suis fabricavit navim. Hanc conscendit cum 12. Indis recentibus Christianis, qui eò usque in tot & tantis periculis fideles Patris Comites fuerant ab ipso initio Decembris.

2. Et verò ipsorum navigatio tam prosperum tenuit cursum, ut paucos intra dies attingerint illam insulam, in cujus litore cæsa Sociorum corpora jacebant. Et quoniam illa prorsus recentia cernebant, propter exscensionem fecerunt in continentem, inspecturi cominus cadavera. Neque alia, quàm ipsius Patris Blende, & sociorum corpora esse vera deprehenderunt. Quot animi morus, quot dulces lacrymas Patri Arce aspectus horum felicium Christi Martyrum elicue-

rit:

rit: quantus item dolor ejusdem corincesserit ex jactura tam pretiosi Socii, facilius est cogitare, quàm scribere. Stravit se humi, corpùsque Martyris complexus rigavit suis lacrymis. Interim sanctè in- videbat Eidem tam beatam sortem, nihilque magis cupiebat, quàm pretiosum pignus secum auferre, sed tantum spatii navigiolum non dabat. Ignarus nempe tunc erat optimus P. Arce, sibi à Deo parem mortis gloriam reservari ad coronandos tot Apostolicos labores, & sudores. Indi Patris Comites considerata suorum gentiliùm crudelitate in innocentes, ingenti timore perculsi ajebant: *Pater, matura nobiscum reditum. Payagua enim cum tam insensò in nos animo sint, pari barbarie nos aquè ac alios tractabunt, si comprehenderit.* Pater ad hæc: non ita, inquit, *filioli mei, non ita. Longinquam nimio opere viam jam consecimus. Neque DELUS nos destituet, quandoquidem hoc iter non nisi pro ejus majore gloria susceperimus. Saltem à Pater (reponant Neophyti) liceat nostra arma, fistulas ferreas, & sagittas cum ceteris in prociñis habere.* At Pater nec hoc annuit, palàm confessus, se nihil aliud desiderare, quàm mortem pro Christo. Ipsimet proia ne dubitarent consecrare vitam suam Deo suo. *Quòd si, inquiebat, incèptum negotium omni nostro labore & sudore ad exitum perducere nequimus, defecum hunc nostro sanguine suppleamus. Certè nihil acceptius DEO, nobisque utilius præstiterimus, quàm si veritatem fidei nostra cruore nostro obfigemus. Nullo proin pacto dimittamus è manibus illam coronam, nobis à celo imponendam: coronam, ajo, tam ardentè à tot aliis quasitam, à paucis inventam. Sanè nullo compendio citiore & faciliore vitam æternam merebimur, quàm si Payaguarum secures & lancea è miseris hù terris brevè nos sustulerint.* His verbis boni Neophyti irà accensi sunt animo, ut penitus statuerent suum pium Patrem sequi usque ad profusionem sanguinis pro Christi Fide.

Interea, cum sacro Martyrii ardore pleni navigabant, animadvertunt se in præsentiarum reipla dilapsos esse in manus suorum latro- 3.
num. Hi enim improvisò ex fruticeto prorumpentes, harpagine corripuerunt navem, & ripæ applicuerunt. Primus, qui in navigium insiliit, erat Cotaga sanguinarius ille magi filius, de quo suprà. Hic apprehensum illico Patrem protrahit in continentem, summa vi humi sternit. Quamquam eà violentià minimè opus fuerat, cum Pater viribus fractus aliàs vix pedibus consisteret, nisi solo Apostolico Spiritu sustentaretur. Arreptà igitur a scia latro tam immanem idum
Patris

Patris capiti infixit, ut in vestigio mortuus jaceret, prolatis tantum pauculis his verbis: *Charissimi filii, quare mecum sic agitis?*

4. Res noratione digna est, quæ eadem ipsâ circiter horâ, dum hæc cædes facta, accidit. Erat in Urbe Assumptionis Reverendus P. M. Josephus de Zerza, Superior Conventûs B. Virginis de Mercede. Iste singularis amicus fuerat hujus Viri Dei, quippe sub cujus Magisterio Philosophica studia absolverat. Dum hic in sua cella versatur, ecce! introeuntem Patrem nostrum conspicit, & voce anhelanti dicentem audit: *Fili mi, ora DEUM pro me; sum enim in magnis angustiis.* Contigit hoc paulò antè necem Patris, ut postea supplicato tempore est compertum. Quapropter dictus Superior altero mox die suis indixit, ut legenda sacra ad suam Superioris intentionem offerrent. Et quoniam hic Antistes totus quantum impalluerat, subditi ipsius non quieverunt, donec causam mandati explicaret illis. Postquam igitur Pater vitam suam immolaverat, ad mactandos ejusdem focios versi sunt latrones. Et focii quidem verbo & multò magis exemplo sui amanissimi Patris animati, micissimarum ovium instar ad lanienam se pertrahi sunt passi, quin ullo modo resisterent. Heroicus certè actus quæ Christianæ charitatis quæ mansuetudinis iste fuit, quando & sese, & Patrem explosis fistulis, aliisque armis faciliè defendere, & mortem eripere potuissent. Neque tamen Deus permisit, ut omnes occiderentur, ut cum tempore notitia daretur de felici morte duorum Apostolicorum Patrum. Latrones scilicet aliquibus pepercerunt, ut non mactarent, sed captivos tanquam mancipia abducerent. Jam verò cæsi Patris cadaver raptarunt ad alterum fluminis litus, & Barbaris Guaycuris tradiderunt. Hi utpote complices hujus lanienæ ut primum corpus exanime ante suos pedes viderunt, furore correpti lanceas, & secures stringere, totum cadaver perfodere, & quoniam animam exturbare jam non poterant, ultimam saltem cruoris guttam exprimere.

5. Simul ac de crudeli hoc facinore inaudit præcipuus Caciquius, nomine Guati, simul indoluit adeò, ut propè mentem perderet. Quocirca cum suis subditis mox expeditus in latrones movit, ulturus neces Virorum Apostolicorum; erat enim catechumenus ardentissimè flagitans fidei gratiam. Cùm ergo isti homicidæ nefarii viderent, se tam potentis Caciquii manus effugere non posse, suppliciter petierunt à Guaycuris. Nihilò tamen minus hos fœderatos Caciquius
Guati

Quatuor aggressus, primo statim impetu non paucos interemit, residuis ex acie in sylvas profugientibus, nec præ metu prorepere ausis. Minus tamen reos, & comparere ausos Idem Caciuius acerbis castigavit verbis, amarè questus, quid tandem causæ fuerit, cur hos optimos duos Patres tam diris modis trucidassent: qui illis ipsis tor bona præstiterant, & portò præstare parati erant. Irent modò ad Mamalucos, illos adulterinos Lusitanos, experturi, utrum ab iisdem meliorem in modum essent tractandi. Sacrata vasa, à latronibus profugis relicta, sed jam corrupta, & comminuta collegit per diligentem Caciuius Guari, constans in Christianæ legis desiderio. Et tamen ejus sanctum, & fervens votum Christianæ fidei ad executionem perducere non potuit, quoniam aliqui Caciuii ex conterminis Urbj Assumptionis populis bello impliciterant cum Hispanis. Cæterum mirabilis modus est, quo usa est Divina Providentia ad harum rerum omnium cognitionem acquirendam. Biennium jam abierat, quin noticia haberetur de morte duorum Apostolorum, solicitis eapropter universis, & piè afflictis. Aliqui credebant, Patribus interclusam fuisse viam ad reditum in Urbem Assumptionis, ac proin in regionis interiora penetrasse prædicandi Evangelii causâ. Et verò sat causæ erat hoc credendi, cum gemini hi Viri, ardentissimo zelo pleni, nullam propagandæ fidei occasionem negligere solerent. Verius divinabant, qui duos Patres à Payaquis interfectos, aut certè captos esse autumabant. In ipsa Urbe Assumptionis rumor increbuit, Patrem Arce duntaxat esse occisum, Patrem Blendæ autem captum, Nautam Hispanum denique Guacuris venditum fuisse. Postremò adfuit certior nuntius de felici morte horum Apostolorum, & omnibus rei peractæ adjunctis. Quatuor enim Christiani Indi, & Comites Patris, quos in captivitate abductos supra diximus, clam aufugientes ad Reductionem S. Archangeli Raphaëlis delati sunt, ex quorum ore plena & accurata rei noticia hausta est.

CAP. XVIII. §. 3.

1. *Vita & virtutes Patris de Arce.* 2. *Donum Orationis.* 3. *Humilitas.* 4. *Paupertas, & abstinencia.* 5. *Palmaris virtus in sancienda pace.* 6. *Mors Patris truculenta ex odio fidei.*

1. **U**T huic historiæ novum conciliemus ornamentum, in compendio aliqua memoranda veniunt de vita, & virtutibus horum Christi Heroum. Natus est P. Josephus de Arce 9. Novemb. Anno 1651. in insula Palma, quæ una est ex Canariis. Parentes ejus genere & virtute nobiles filium in timore Domini, & devotione erga Cœlitum Reginam sollicitè educârunt. Brevi enim paruit, quod egregiam à Deo indolera esset nactus, futuram olim honori, & ornamento gentilitio. Itaque ad altiores scholas Salamancam maturè miserunt, ut habilis fieret ad sacram vel profanam olim dignitatem capeffendam. Verùm alia profus erant Dei consilia, qui vocabat eum ad sua unicè servitia. Et verò vocanti Deo obsecundare perfacile fuit nostro Josepho, qui propria inclinatione ad virtutem pronissimus, rerum terrenarum vanitatem clarè perspiciebat. Sentiebat certè magnum stimulum serviendi Deo in Societate Jesu. Voti proin sui damnatus est Salamancæ 3. Julii Anno 1669. Inde ad primæ probationis annos transit Villagaricam. Ibi in virtute ita profecit, ut, quamvis juvenis 18. annorum esset, sanguineæ insuper & vehementis naturæ, hanc tamen ad eò domuerit brevi tempore, nihil ut præposteri mortûs proderet. Nullam profus Societatis regulam violâsse unquam est deprehensus. Absoluto Tirocinio Societatis ad sublimiores scientias exhauriendas est missus, ubi nihil de ardore virtutis perdidit, ut etiam animum caperet proficiscendi in Indias, ad imitationem scilicet S. Xaverii, quem valde colebat. Huic Apostolico desiderio brevè se obrulit occasio opportuna. Appulerat in Europam P. Christophorus Altamirano, Procurator Provinciæ Paraquariæ, abducturus secum novos vineæ Dominicæ Operarios in vastissimam Paraquariam. Consulito igitur diutius Deo, desiderium suum superioribus aperuit. Hi proinde cùm probè nôssent juvenis hujus solidam virtutem, non dubitabant, hunc fervorem à cœlo accendi, atque ad eò in Paraquariam dimiserunt. Ap-
pul-

pulsus feliciter est in portu boni aëris Anno 1664. Toro navigationis tempore reliquis omnibus erat solidum virtutis exemplum. In portu dein boni aëris, ubi subsistendum illi tantisper fuit, paria sanctitatis specimina præbuit, ita ut universi mirarentur ejus modestiam, devotionis ardorem, & amabilem conversandi modum, omni laude superiorem. Narravit mihi aliquis, modò Societatis JESU membrum, tunc temporis autem in sæculo adhucdum constitutus, quòd sæpiùs Collegium inviserit ea sola de causa, *ut pium hunc juvenem videre posset.* Quadraginta duo plùs minùs anni, quos in Apostolica vita transegit, nihil exhibebant nisi meram sanctimoniam in continuo virtutum studio, & maxime in zelo animarum. Unde in tota Provincia illud elogium sensu plenum est promeritus, quo S. Augustinus S. Paulinum ornavit; nam & ipse ab omnibus dictus est *copiosissimè Sanctus*, nempe compendium virtutum omnium, & ipsius perfectionis. Non memorabo hìc, quantum laboris & molestiæ exhausserit in terris Chiriquanorum, Chiquitorum, & Guaravorum: item in explorando flumine Paraguario. Non narrabo, quor animas ad Deum adduxerit, quor ædes sacras erexerit, quàm frequentia necis, à Barbaris inferendæ, pericula adierit: quanta contentione, & infatigabili studio opus fuerit ad perdificendas diversissimas, & difficillimas Barbarorum linguas, puta, Chiquiticam, Guichacanam, Guaranicam, Chiriquanam, & Payaguanam. Has ut perfectè calluit, ita singulas disertè loquebatur. Nihil dicam, quantum totâ vitâ suâ impenderit Indis non tantùm ad animarum, sed etiam corporum emolumenta: quantas interim persecutiones vel in rectè factis continuò exantlârît, quando publicè quoque verbis increpitus est ceu Vir parùm sanus, Vir intempestivi, & inconsulti zeli.

His ita transmissis pauca tantùm de aliis ejus virtutibus afferam. 2.
Inprimis dici vix potest, quàm bello consortio Martham, & Magdalenam, nimirum vitam contemplativam & activam conjunxerit. Verus Missionariorum querela in hisce regionibus est, quòd tam modicum ipsis tempus agendi cum DEO suppetat, ita quidem, ut toto die cum Indis in labore & sudore transacto, sub noctem vix nanciscantur temporis particulam ad preces fundendas. At Pater de Arce, finitis diurnis negotiis, simul ac orationi vacare cœperat; simul in DEO ita absorbebatur, quasi nihil externæ distractionis habuisset. Ante Evangelisticum in ara DEUM flebat genua tam immotus, ut exanimem

crederes. Certè in eo litu Virum aspicientes ad orationis fervorem incendebantur. Dicit adeo potest, omnem ejus vitam aliud non fuisse, quam continuam orationem. Quippe dum membra ipsius foris occupabantur, mens ejus in Deum erat defixa, id quod clarè elucebat ex vultu, ex quo ipso vera sanctitas promicabat. Nihil in orbem terrarum illi tanquam pulchrum aridebat præter Deum, quo uno velut summo Bono penitus absorbebatur.

3. Honoratas Cathedras seu Templi, seu Academiae, & id genus splendida, à profanis, quin & ab imperfectis religiosis aestimari solita, ipse ceu onera intolerabilia reputabat. Unde, cum Superiores ad docendas sublimiores scientias illum Cordubam in Tucumaniam mittere statuisent, non destitit inter copiosas lacrymas deprecari id officii, donec eà curâ liberatus est. Ut verò Viri demissio magis patefcat, referam eventum ab ocularis testibus mihi significatum. Cum P. Josephus magnâ concionandi gratiâ, & dexteritate polleret, pro Feste S. Francisci Xaverii dicendus illi Panegyricus est oblatus. Equidem videbat, hoc ad eximiam sui aestimationem, & honorem vergere ob ingentem populi, atque etiam Nobilitatis accursum: at humillimus Vir honoris loco potius sui despicientiam affectabat. Consensu itaque suggestu ad præsentem D. Episcopum Nicolaum de Illoa se convertit, publicè confessus, sibi nullam coram tanto, tam nobili auditorio dicendi dotem esse, posse proin nihil præter modicum quid de doctrina Christiana afferre in medium. Et verò nihil aliud, nisi unum, & alterum vitæ Christianæ documentum explicuit, & hoc quidem non duntaxat citra omnem ornam, sed etiam cum sat indecoro gestu. Juvenis quidam, olim in Philosophia hujus ipsius Patris discipulus, aliquot post dies publicum ascendit theatrum ridiculo habitu personatus. Ibi Patris concionantis verba, & gestus tam lepidè est imitatus, ut cunctis præsentibus ansam effusè ridendi, Patri verò optatam sui deprimendi occasionem daret. Quo quidem despectu Vir humilis ita delectatus est, ut Juvenem præ amore stringeret, actis insuper illi mille gratiis. Hoc tam Heroo viri actu ille ipse Juvenis ita piè est affectus, ut deinceps nullum faceret finem prædicandi virtutem Patris.
4. Vestimentum hujus tam vile erat, & tot centonibus confutum, ut vel egentissimus Mendicus in eo erubescere potuisset. Victus illi tam paupertinus, & miser, ut vel Barbari, qui in sylvis ferarum in morem

rem vitam tolerant, illum naſceſſent. Excavata cucurbita ſerviebat illi loco ollæ, Lancis, orbis, & poculi: triticum Turcicum, ſolâ aquâ decoctum ordinariam abſolvebat menſam. Fruſtulum carnis perperam coctæ admittebat ſolùm tempore infirmitatis.

Claudam Viri laudes uno facinore, quod vel ſolum aſtruere po-
teſt, & debet nomen præſtantiffimi Viri in Paraquarienſi Provincia. 5:
Opus eſt autem, altiùs petere rei ſeriem. Incaluerat implacabilis hoſtilitas inter populos Guaranos, & Guanoas. Cauſa tricarum erat, quòd gens Guanoa prohiberet, ne Chriſtiani flumen Uraquayum traſſicerent, ſolitam annonam ex bobus, & vitulis, & vaccis proviſuri: id quod alioquin ſingulis annis factitarum, abactis viginti, quin, & tringenta millibus id genus pecorum, ex campis mari Atlantico adjectis. Ob has ergo ſimultates ingens orta eſt annonæ inopia, caritas, & fa-
mes, ac ſubſequens peſtis terribilis in Chriſtianorum communitaribus, ita ut fatalis ruina totius Paraquarienſis Eccleſiæ timeretur. Equidem Miſſionarii noſtri nullum non lapidem moverunt, ut pacem concilia-
rent, ulterioribus malis conſuluri. Sed actum egerunt. Creſce-
bant indies inimicitia. Laboratum eſt, ut hoſtiles Guanoæ ad fidem adducerentur, ſed nullo pacto veritati aſſenſere, cauſati, Chriſtia-
norum DEUM ubique eſſe præſentem: ſcire eundem, & videre omnia
& ſingula: nolle autem ſe DEUM, qui ad ſingulos eorum paſſus at-
tenderet: miſeram vivendirationem eſſe, ſemper arbitrum habere ad
latas: ſervarent proinde Chriſtiani ſuum ſibi DEUM, quo ipſi ſanè
non indigerent. Poſtquam & hoc remedium fructu caruit, amicitia
hoſtium querebatur muneribus, quæ pretioſa ſunt his populis, &
non niſi à præcipuis emi ſolita. Sed & hæc ratio conciliationis fructu
caruit. Interim quotidiana hoſtilitatis incrementa: arctior commea-
tus, & intolerabilis fames: præſentius magis, & magis periculum
vertendæ funditus Miſſionis per omnem latè Paraquariam. Tandem
P. Arce, diviniore ſpiritu actus, ſtatuit ire vel cum periculo mortis
ad ſtabiliendam pacem cum hoſtibus. Effatum erat commune om-
nium, ſcil. illum eſſe iturum in certam mortem: amplexabantur
adèd abeuntem inter lacrymas, quaſi æternum d. ſturi vale. At enim
Vir DEI exultabat gaudio, ut nunquam aliàs, ſanctè aſſeverans, ſe
lubentiſſimè vitam ſuam, velut reconciliationis victimam, immola-
turum, vel certè quasvis moleſtias DEI cauſa toleraturum. Et hem!
quam vim habeat virtus vel apud Barbaros. Stupebant Indi venientis ani-
mò.

mostratem : pronis auribus eundem audiebant, sancita tandem usque ad eò oprabili, & necessaria pace. Ita fami hujus Christiani orbis confutum, pax firmata, Christiani in Statu integro conservati.

6. Denique Vir Apostolicus, ut sanè vixerat, ita cum fama sanctitatis, & Martyrii gloria vitam clausit Anno 74. ætatis suæ, 46. in itæ Societatis, & 29. solennis Professionis, quam edidit Anno 1686. Tarrixæ, ubi Collegio præfuit Rector, disciplinæ Religiosæ non modò Conservator, sed & ejusdem Auctor.

CAP. XVIII. §. 4.

1. *Vita & virtutes Patris Blendæ. 2. Ab Hollandis intercipitur cum Sociis. Hereticorum insolentia. 3. In Hollandiam cum capto Archi-Episcopo abducitur, Catholicos ibi jurvat. 4. Liberatus cum Sociis repetit navigationem in Indiam. Ab Anglis invaduntur.*

1. **I**am de Socio R. Patris de Arce, nempe Apostolico Viro P. Blendæ aliqua delibemus. Natus in hanc lucem est Brugis in Flandria Austriaca à Nobilibus Parentibus 24. Augusti Anno 1675. Natus non tantum bonam, sed & perspicacem animam. Post literas politiores ad Philosophiam animum appulit. Sed enim hac nondum ad finem perducta, Deus ad suum Servitium vocavit in Societate JESU. Cum ergo adhuc in sæculo religiosam profus, puta, probatissimam vitam vixisset, Sanctus omnino erat in sacro Religionis Ordine. Transactis ita piè 15. Annis in sua Provincia, post repetitas preces à Superioribus obtinuit licentiam transeundi in Indiam. Madritum igitur delatus, aliquanto tempore in Collegio Imperiali, ut vocant, commorari necesse habuit. Nec diu fuit, cum virtutum radii in illo emicuerunt ad eò, ut universorum sententiâ P. Blendæ verus sanctus censeretur, & Vir omnibus Apostolicis dotibus instructus. Unde etiam post professionem in dicto Collegio diu fuit virtutis odor relictus, & dulcis viri memoria. Madrito Gades abiit, ubi 2. Martij Anno 1710. navem conscendit ad portum boni aëris transvehendus, cum 89. Sociis è Societate JESU. Hi erant diversæ quidem Nationis, sed

sed in uno spiritu collecti, ejusdem omnes voluntatis eundi scil. ad laboriosas, & ærumnosas Missiones in Paraquaria & C hile.

Sed altero mox die, dum secundis ventis navigant, densa eos 2.
 nebula involvit, cujus beneficio tres naves Hollandicæ propius advolârunt. Nec mora: exploso in navim nostrorum tormento bellico res cruentam velitationem spectabat, dum una pars suarum facultatum defensionem, altera caprandæ prædæ sese accingit. Verùm quia navis mercibus ita fuerat onerata, ut difficilis nostrorum machinarum usus esset, deditionem faciendam censuerunt: præsertim quòd spes foret autoritate Reginæ Anglicanæ, a qua navigium nostrum literas liberi com meatûs obtinuerat, salvos omnes Servatum iri. Explicari satis non potest, quanta immanitate, furore, & impetu Hollandi in navigium interceptum transilierint, quàm truculenter cum omnibus, quotquot in navi, egerint. Singulorum, ne navis quidem Præfecto exempto, excusserunt non modò vestes, sed ferreo etiam, eoque acuminato instrumento reconditas corporis partes perentâre & perscrutari non erubuerunt, nempe aurum, aut aliud quid pretiosi eruturi. Quæ quidem omnia quàm non Christiana, quin prorsus non humana fuerint, velex eo colligitur, quòd ipse Magistratus Hollandiæ hoc impudens, insolensque facinus minimè probârît, navis verò suæ præfectum Amstelodamum citârît, officio privârît. Quid autem actum cum nostris Missionariis, facile est divinare. Satis est, victores fuisse hæreticos, & juratos ad eò veræ Ecclesiæ hostes. Profectò nemo in navi inclementius tractatus est, quàm hi ipsi Socii JESU. Non solum enim illos penitus exspoliârunt, sed compegerunt simul in vilissimum & sordissimum navigii angulum, quò vix tantillum levissimi victûs projecerunt, quantum arcendæ morti sufficeret. Interea illi efferati piratæ comessari, & ita heluari, ut temulenti omnes rationem sepelirent, ut mera perturbatio, mera debacchantium insolentia, rabièsque in navigio conspiceretur. Ea certè occasione victis non defuere & multa & acerba disteria, sannæ, scommata ab his ingesta, & tacite devoranda præcipuè à Jesuitis. Nam cum in explorandis corporum partibus, etiam rectissimis, auri & argenti loco nihil deprehendissent apud hos præter cilicia, cinctûsque ex filo ferreo, nova rabie efferati, illa pœnitentiæ instrumenta à corporibus diripuerunt, & iisdem ceu scuticis usi, nostros verberabant. Alia vice cum viderent Missionarios pallidi, ac moribidi coloris esse, commiseratione

neducti, capacia offerebant pocula, vario potu opplera. Nostris autem bibere recusantibus vel præ modestia, vel alia de causa, vim faciebant, admoto eorum pectoribus sclopo manuali, jamjam exonerando. Inter omnes has adversitates, à 26. Martii usque ad 6. Aprilis continuatas, solus P. Blende erat reliquis consolationi. Nam iste suo amabili modo agendi sibi devinxit ipsum efferum cor Hollandici Præfecti, donec Lusitanum in portum Olysiptonensem inveherentur. Ibi, cum fama jam prævolasset, quid actum esset nostris, in procinctu stabant lembi ad deportandos reduces Missionarios in urbem. Nostris, quæ par erat, & fieri amat, omne charitatis genus experti sunt, quamdiu morari illos ibi locorum contigit. At Patri Blende eocommodo diu furi non licuit.

3. Quippe petente Domino Petro de Levanto (qui cum caractere Archi-Episcopi Limensis in Americam pariter ire intendebat, sed ab eisdem Hollandis quoque captus erat) cum hoc à nostris Superioribus missus est in Hollandiam. Nimirum Hollandi non tam facile concedendum putarunt, ut tantus Prælatus, suus nobilis captivus, diutius Olylipone hæreret. Sepositis ergo religiosis tantisper vestibus profanum induit habitum. Constat enim, nullum in religioso schemate ibi tolerari. Et quamdiu quidem Amstelodami, & in reliqua Hollandia est versatus, se verum Apostolum probavit. Hollandi enim ipsi, clam Catholici, ad ipsum confluebant, sacra confessione, & divina synaxi sese reficiebant, verbum salutis avidè hauriebant, in Catholica Fide oppidò confirmari. Restituto in libertatem Archi-Episcopo, Seviliam cum Eodem rediit. Ibi 15. Aug. 1711. quatuor vota est professus. Antè tamen, quam Gades inde adiret, offerebat eidem Patri Archi-Episcopus multa & pretiosa munera in animi gratificationem ob præstita multiplicia obsequia; liberati enim Prælati gratia magnam partem debebatur ipsi P. Blende. Ex omnibus tamen donis admisit nihil præter unum & alterum libellum; Indis servitutum.

4. Gadibus tandem cum suis Sociis iterum vela fecit 27. Decembris Anno 1711. sed, & altera hac navigatione aggressionem Anglorum perpessi sunt. Soluta igitur pyrriâ machinâ Hispanos, ut se dederent, monuerunt. Et parùm certè abfuit, ut non ad ipsum P. Blende scilicet sternendum globus pertineret. Percussis omnibus insolito terrore, solus P. Blende nesciebat metuere, sed laxo, serenòque vultu impertiebat in pri-

in primis generalem omnibus absolutionem, dein verò pro temporum angustis consententes de noxiis excipiebat. Interea tamen, dum hostibus securitatis diploma est exhibitum, liberum itineris cursum profequi licuit. Cæterò navigationis tempore natus P. Procuratoris Indici Novitiis nostris instruendis præfatus est. Et verò maternum illis animum exhibuit, cedendo suam ipsius cameram, dum sibi abjectissimum, & incommodum maximè navis locum reservaret. Ex hoc angulo rariùs prodibat hauriendæ salubrioris autæ gratiâ. Nempe Deo, & cœlestibus semper absorptus, nullam commodorum temporalium curam sibi sumebant. Dolebant summopere ipsius Tirones, cum ad portum Boni aëris, quo 8. Aprilis Anno 1712. devenerunt, separatio fuit faciendâ. Nam amissio tanti Magistri illis accidit perdifficilis, qui non tantùm verbo, sed & ipso opere docuerat omnes eas virtutes, quæ in tam arduis barbararum regionum Missionibus Apostolico Viro sunt necessariae. Quanta a facritate postmodum, & fructu ipse P. Blende in hac Domini vinea laboravit, ex eo colligere est, quòd superiores illum unum præ tot aliis Apostolicis Viris aptum judicârunt ad difficillima negotia consuecenda. Ex his erat via tandem detegenda facilior & brevior ad Chiquitos, ubi & traductio ad fidem eorundem & plurium populorum, in quo ipso opere, ut narratum, vitam suam cœlo consecravit felici Martyrum morte. Erat sanè Vir insignis sapientiæ, & aliarum dotum, de quibus Paraquarica Provincia multò majora sperare poterat. Verùm inaccessa Dei consilia longè aliò tendebant, dum brevi tempore Virum, huic Provinciæ indultum, sibi in cœlum rapuerunt. Contigit hoc sub finem Novembris Anno 1715. Ætatis 40. Religionis initæ 21.

CAPUT XIX.

Erectio novæ Coloniae. Initium Missionis apud Zamucos per P. Joannom Bapt. de Zea cum brevi vitæ ejusdem descriptione.

§. I.

1. *Reductio S. Joannis Bapt. cum alia perit.* 2. *Reductio S. Josephi in duas dividitur.* 3. *Nova Reductio S. Joan. Bapt. sub P. Joanne Bapt. Xandra.* 4. *Iter Patris Zea perdifficile.*

1. **A**Nte aliquod tempus penuria Missionariorum tanto detrimento fuit Christianæ rei apud Chiquitos, ut duæ recens erectæ Neophytorum communitates penitus interciderint. Una harum fuerat à S. Joanne Bapt. dicta. Huic damno reparando offerebat modò ansam Colonia S. Josephi, plùs satís populosa. Numerosa enim Conversio Morotocorum, & Quiesiorum incolas ita auxerat, ut pro eorum numero terra illa, aliàs parùm frugifera, vix satís alimentorum præberet.
2. Quocirca consultum videbatur, si ista communitas in duas divideretur, adeoque cum una populi parte nova Reductio fundaretur. Tredecim milliariibus ortum versùs distabat à Communitate S. Josephi ingens campus Naranial vocatus, qui quidem sterilis tunc jacebat, non defectu naturalis fecunditatis, sed debità culturæ. Hæc proin planities electa est unanimi consensu in novorum habitatorum sedem. Illuc ergo congregarunt se Neophyti diversæ nationis, & linguæ, videlicet populi, quos Boros, Penotos, Taus, & Morotocos vocant.
3. Huic novæ Communitati nomen accitum ex vetere eversa Reductioe S. Joannis Bapt. Labor in ordinando hic loci populo fuit sanè ingens, præsertim, quòd potior pars incolarum in Fide suscepta recens

ens adhuc magnâ etiam morum curâ indigebar. In plurimum enim Communitate, ubi Novitii cum cæteris simul degunt, inveteratas à pueritia usque consuetudines pessimas eradicare, contrâ exactum sanctæ legis tenorem rudibus inserere res profectò est eximii zeli, & majoris etiam patientiæ. Hoc operæ tam laboriosæ obvenit P. Joanni Bapt. Xandra, natione Sardo. Iste tamen indefesso suo labore id effecit, ut populus translatus tam in erigendis tectis, quàm in colendis agris sedulam operam præstaret. Atque hoc ipsum est, quod mirabatur P. Zea, cum à Zamucis veniens illuc deferretur, summo solatio propterea superflusus. Quin hoc felici accensus successu, suam haud satis felicem Missionem ad Zamucos reperere statuit. Quoniam ergo opus hujus Missionis, & junctus eidem zelus Apostolici Viri plenior meretur mentionem, de utroque hîc non nihil factus agam. Ut sol sub occasum ex nostro hemisphærio recessurus, multò amabiliorem se oculis nostris exhibet: ita noster quoque Apostolicus Sol P. Joannes Bapt. de Zea suam lucem, & amoris ardorem erga proximos multò jucundius exeruit, quò propinquior erat finiendæ vitæ. Licet enim Vir iste non tantùm provectæ ætatis, sed etiam multitudine laborum satis fractæ esset, vires tamen collegit tantas, quantæ sufficerent ad erigendam & defigendum triumphale Christi vexillum in ea regione, quam non tam barbaries incolarum, quàm naturalis terræ fitus quaquaversum occluserat, ut penetrari, & adiri non posse videretur. Antè tamen, quàm hoc arduum opus aggredere, spiritum suum ardentis orationis assiduitate acuit, Deum suppliciter obtestatus, sua ut benedictione propositum secundaret.

His præmissis profectus est mensè Julio 1716. comitantibus centum Neophytis. Sed post paucas horas aëreæ orci potestates hoc iter infestârunt tam continenter, ut intra novendecim dies vix quatuordecim milliaria emeritentur. Quippe horrendæ tempestates præter modum debacchari, turbulentem ventum constanter furere, fluvii ex nimbis intumescere, ripasque transgressi, omnia longè latèque exundatione sepelire: ut nihil dicam de cæteris millenis molestiis. Unicus fructus & solatium inter tot viarum, & tempestatum ærumnas erat Viro Apostolico, quòd in lustrandis aliquor desertis Tapiquiarum pagis triginta animas reliquas ostendit, adhuc Ethnicis immerfas tenebris. Has Christo feliciter conciliatas, ad Reductionem S. Josephi deduci jussit. Post hæc perlatus est ad novam viam, & unâ ad novos labores; nam

obvia sylva, tamen si decem horas longitudine non excederet, nihilominus erat usque adeò densa, & penetratu difficilis, ut Pater absque eo, quòd occasione multiplicium Missionum cum sylvis impeditis illi crebrò pugnandum fuerit, tamen fateretur, tantam, aut huic similem difficultatem, sibi nunquam occurrissè. Quid hac in re passus sit, & exantlaret, propriis Patris verbis, ad Vice. Præsidentem Provinciæ perscriptis, hìc depingam. Sic autem scribit. Indi mei, quàmvis initio statim omniem abjecerant spem superandi insolitam sylvæ densitatem, tamen manum admoveere cœperunt in exciscindendis fruticibus, & senticibus. At ubi in medium saltus ventum est, tum verò laborantes animum omnino despondere, ab infructuoso labore velle desistere, idque tam ferò, ut prodigio simile mihi videretur, quod ad resumendos cœptos labores permovere potuerim. Hoc autem effeci meo exemplo, quo præivi, modò asciam aut ligenem, aliâque instrumenta præferens operi flagranti necessaria: modò conquistum aquæ haustum subministrans, quo intolerabiles calores non nihil refrigerarent. Atque hæc mea industria secundantibus superis tam auspiciatò cecidit, ut tandem post novendecim dierum labores finientis sylvæ terminum assequeremur. Quod verò labores ex se difficiles, multò intolerabiliores nobis reddiderat, erat innumerabilis, variâque copia culicum, muscarum, fucorum, & œstrerum, diu, noctûque infestissima. Certè nos punctationibus suis ita deformârunt, ut longo tempore cruentas in vultu cicatrices circumferremus. Dedi huic sylvæ propè inextricabili nomen *Purgatorii*, ut superventuri post me sequentibus annis ad animarum venationem, ex ipso statim nomine colligerent, quanto labore & sudore ea expeditio olim sit statura.

CAP. XIX. §. 2.

1. *P. Zea post excisam in sylva Purgatorii viam iter continuat.* 2. *A Neophytis aliquibus fraude diaboli in via deseritur.* 3. *Cum solis duodenis per novam sylvam aperire semitam molitur, seg frustra.*

2. **E**Xciso in dictum modum saltu in planitiem emerferunt denique, sed nihil alimenti sedandæ fami ibi fors obrulit. Fractis adeò viribus reparandis solæ radices servierunt, profectò crudæ, & fel-

elle amariore, nec hæ in abundantia. Aquarum quidem erat afflu-
 tum, sed ex stagnantibus paludibus. Ea de causa subiit dubitare vel
 ipsum Patrem, an iter suum esset deducturus ad finem, cum multi
 Neophytorum post tot labores ægrotarent, cæteri verò penuriâ anno-
 næ vacillarent. Nihilominus iter non interrupit. Aberat forè bi-
 duum intervallo ab ultimo pago Cucaratum, cum aliquot Orebates,
 & Morococi, Socii itineris rogârunt, uti à præstituta via nonnihil de-
 clinaret, visurus tres popularium suorum vicos, quos Christiana fide
 ambueret. Probavit Pater eorum petitionem, iussitque, ut potior
 comitantium pars ipsum expectaret apud Cucarates. Ipse assumptis
 paucis comitibus reliquis quæsitos vicos bidui impendio invenit, sed
 incolis vacuos. Communis enim annonæ penuria coëgit illos, ut
 dispersi in sylvas victum sibi quisque conquirerent. Christiani qui-
 dem non cunctabantur sparsos insequi, & per saltum vagantes undi-
 que indagare. At Barbari cum crederent hostilem instare impressio-
 nem, aut vim Chiquitorum, quos maximè timent, arreptâ mox fu-
 gâ se subdlexerunt, donec gentiles suos recognoscerent, atque adeo
 fuga desisterent. At enim mentionem de suscipienda Christi lege
 aegris auribus exceperunt, quòd sedes suas deserere nollent, absque
 hoc autem in fidei præceptis instrui non possent. Itaque Pater, cum
 terram hanc ad faciendam animarum messem necdum maturam expe-
 ctaretur, redire cum suis constituit. Ne verò labori suo præmium à
 celo deesset, in reditu occasionem, solatio plenam, Deus obtulit.
 Nam dum alios desertos pagos lustrabat, reperit in illis ferè septua-
 ginta Indos, quos omnes non magno negotio Christi partibus adscri-
 psit, ad Reductionem S. Josephi deinde abductos.

Hoc solatio delibutus pervenit ad extremum pagum Cucaratum,
 quòd præmissi Christiani erant, ut Patrem operirentur. Ar verò hi Pa-
 tris gaudium brevè corrupere, cum adverteret, eorum animos à dia-
 bolo in desperationem esse conjectos. Nulla enim arte jam permove-
 re poterat, ut secum iter resumerent. Quid ageret hoc rerum articu-
 lo Apostolus? sine Sociis in novam, & inviam similiter impeditam
 sylvam, ut prior erat, se intromittere, temerarium: in isthoc autem
 loco solum & unicum morari, & sibi met ope Barbarorum sylvestrem
 viam aperire velle, consilium erat sine ulla effectûs spe, si rem huma-
 no penlemus modulo: præsertim quòd plerique omnes ejus tractûs
 Indi, audito Chiquitorum adventu, fugam in consilio habuerint.

Dolebat proinde, cogi se ad propositum suum intermittendum, & in futurum annum differendum. Verùm eximius Viri zelus non acquievit tam coacto consilio, sed effecit, ut statueret, se nuperis difficultatibus, & periculis rursus exponere, etsi ea tempestate ex confuetis pluviis regio nataret. Qua constantia hoc arduum negotium denuo aggressus sit, satius ex ipsius verbis intelligemus. *Hanc Missionem in se suscipere*, inquit, *perinde erat, ac bellum Orco indicere; & ad resistendum totis viribus nequam spiritus irritare. Quod quidem re ipsa, nec oscitanter fecerunt, quã per horribiles tempestates viam intercludere conati. quã irritatos adversum me homines subornare ausi. Erant enim, qui mihi penitus persuadere satagebant, ut à proposito meo absterem, causati, quòd humanas vires id omnino transcenderet; adeòque citra temeritatis notam suscipi non posset. Alii id ipsum urgebant aliis verborum phaleris, nimirum me tempus & operam perdere in reducendis tam paucis, cum tamen alia, & multò fertiliores regione: sese offerant, ubi gloria Divina felicius ampliari posset. His sanè verbis Apostolicus Vir compendio dat difficultates, sibi & suo proposito obversantes. At nihil his movebatur Vir pluribus & majoribus obstaculis par. Vocante enim ad opus DEO, nullã humanã eloquentiã, nullo formidoloso periculorum obtentu, nullis aliis exaggeratis impedimentis à sententia dimoveri poterat.*

3. Quapropter die quo jam duodenas ad se vocat ex ferventioribus, & inter pericula animosioribus Christianis. His ut itineris Socii esse vellent, multis rationum momentis persuadere studuit. DEUM enim, ajebar, illos copiosè remuneraturum, quiddid ejus amore toleraturi essent; etiam ipsis perinde ac sibi causam esse promovendĩ salutem animarum: immisericordes proin fore, si nulla commiseratione tangerentur erga tot millia animarum, quæ adhucdum sub diabolica tyrannide versantur, ex qua tamen exemptas voluit Divina Misericordia: occurruras molestias & pericula ne reformidarent, quoniam illi aquè per tot pericula in admirabile fidei lumen deducti essent: ceterum semper semper primum fore in omni casu, & periculo: nihil adeò curandum aliud ipsis, nisi ut præeuntis exemplum sequerentur: se enim antesignanum fore ad exploranda fluviorum vada pro transitu: primum se paludibus audacter crediturum: quin si Barbari hostilem in eos vim intentarent, se scuti loco in fronte constiturum ad eorum defensionem. Hæc, & similia, zelo ardentia verba sanè in rem erant ad vacillantes Indos erigendos, & ad novum laboris onus animandos.

Et profectò felix orator Pater fuit, quando ita persuasi, ad vorum suum initio anni sequentis, etsi iniqua tempestate, iter cum Patre non gravatè inierunt. Primum viæ obstaculum fuit denuo intricata sylva, quæ viam ad Zamucos præcludebat. Hac exploratà mox in opus ventum est. Ipse Pater primam complanandæ viæ manum admovit, de quo sic ipse scribit. *Per decem omnino dies, inquit, à manè usque ad vesperam laboravi, ut partem semita per saltum, ascis expeditam redderem.* Quo in labore merfus aquis umbilico tenus porissimùm stibam nudis pedibus, insuper habitis aculeatis veprium molestiis. Accessit præterea rapidi violentia fluvii, quæ sæpenumero semitam factam pessumdabat. Hoc omni tamen conatu ultra dimidium saltus non profecerunt in expedienda via. Hic enim verò sentitis cœpit Vir Dei, sibi rem esse non modò difficilem, sed etiam supra vires. Nam, ut nihil dicam, de periculo submersionis, si aquarum eluvio vel paululam cresceret, nec pusillum terræ solidæ illi erat, ubi post labores tantos quietis modicæ partem caperet. Acerbissimum tamen inter omnia accidebat agmen culicum, aquis supervolans, copiâ, & molestia intolerabili. Iterum ergo pedem retrahere ab incœpto itinere debuit, & retrogredi. Reservabatur nempe hoc negotium opportuniori tempori, donec viæ Comites suas instaurassent vires. Nam ipsum Patrem quod attinet, nihil dum incommodi sentiebat, perinde ac homo, qui per ardua continua omnem sensum amisisset. Hoc operabantur in illo partim incensus animarum zelus, partim abundantia cœlestium consolationum, quæ laboribus ejus aspergebantur. Postremùm salvi omnes & incolumes devenerunt ad Coloniam S. Joannis Bapt. die Parasceves, consumptis in laborioso itinere plus 40. diebus.

CAP. XIX. §. 3.

1. *Careræ populi Anthropophagi. 2. Eorum bella cum Morotocis. 3. Pacem recusant, & fidem: vel-
tatio cruenta cum Christianis Indis. 4. P. Zea ten-
tatam nuper in saltu viam pervincit ascis. 5. A
Zamucis amicissimè excipitur. 6. Reductioni
S. Ignatii fit initium.*

1. **S**equente Resurrectionis Dominicæ festo die primas curas P. Zea
eò extendit, qua ratione populos Careræ simul pacificaret, si-
mul Christo adjungeret. Nempe eo fine, ut aliquando tandem
viii publicis stare sua securitas à tor periculis, quibus hi crudeles an-
thropophagi omnes iter facientes involvebant, non sine ingenti dam-
no sanctæ Fidei dilatandæ.
2. Isti populi, scil. Careræ, natione quidem, & idiomate non di-
stinguuntur à Morotocis, cum his tamen pacem ante aliquod tempus
fregerunt, diris hostilitatibus infesti cum cruenta utriusque partis
strage, donec bellorum saturi, per legatos à Morotocis pacem pete-
rent. At isti præter jus gentium pacis internuntios trucidârunt. Hoc
facto magis exacerbati Careræ in novum fœdus conjurarunt, nimi-
rum Morotocos funditus exscindendi. Igitur omnes ex his, quor-
um in manus suas venerant, in frustra conciderunt, structo ex cæso-
rum corporibus atroci, & simul sibi geniali epulo. Ad hos proinde
Barbaros nonnihil cicurandos, & ad fidem permovendos ex Redu-
ctione S. Josephi centum sexaginta Indi Christiani sunt missi.
3. Hi in primo Barbarorum pago appulsi de pace tractare cum illis
cogitabant. At Careræ pacis mentionem avertati mox correptis ar-
mis prima aggressione unum sternunt Indum, duos alios graviter vul-
nerant. Hoc conspecto, & nostri Neophyti tela sua expediunt, &
hostium non paucos mactant, reliquis in fugam conjectis. Sedecim
tamen minus validi Barbari in prædam captivi cesserunt, qui subia
ad Communitatem S. Josephi traducti, Christianis accensi sunt. Pro-
fugi autem illi non una occasione Patrem Zea ad necem quæserant,
quem tamen Daus singulis vicibus per varios modos illæsum protexit.

Hæc

Hæc postquam acta erant cum careris, indefessus animarum Venator resumpsit suum arduum, nuper intermissum propositum, ut ad finem deduceret. Ergo iterum Sociorum habuit delectum, quos non minus robore corporis, quam virtute & zelo valentiores judicârat. Cum his siniente Majo anni 1717. profectus, ad locum laboris, priori anno inchoati, pervenit. Ibi altero conatu ulteriorem viam exasciando promovere per Sylvam attentavit. Equidem in vanum fore hic iteratus labor principiò videbatur: sed nihil inaccessum, nihil insuperabile est illi, qui Deo cor suum totum quantum, proximis verò suam vitam solo amore ductus ex integro consecravit. Quippe spatio viginii non amplius dierum denique pervasit ad finem hujus intricatissimæ Sylvæ, & duodecimo Julii ad primum vicum Zamucorum.

Incolæ de hujus Viri adventu & spem, & aliquam notitiam habentes, cum incredibili lætitiæ & honoris significatione obviam progressi sunt. Circumdederunt Patrem latum scribendo circulum, ex quo viri primò procedentes, alius ex alio reverenter accedebant, manu osculaturi. Emulari cupiebat & alter sexus hoc reverentiæ genus, quibus Pater loco suæ manûs ad osculum obtulit effigiem Divinæ Matris, dum interim dulcibus fluebat lacrymis. Sed & Comites viæ Christiani à Barbaris amicissimè excepti sunt, ut hi etiam in amplexu advenarum ruerent, & hospites in sua tuguria deductos, pro cultatibus suis recrearent. Postridie collecto ad forum omni populo explicavit Pater causam sui adventûs, nempe prædicandæ veræ Legis, & beatos faciendi illos in omnem æternitatem. Sciscitatus dein, num eum in finem aliquos Missionarios sibi optarent, responsum accepit, hoc ipsum esse, quod longo jam tempore ferventer desiderassent: nec aliam causam nisi defectum Missionariorum obstitisse, quò minùs essent jam Christiani. Si res ita se habeat, reposuit Pater, opus est, ut vestro Deo ac Creatori ædes sacra fabricetur, & in uno Colonix loco, omnibus communi congregentur universi. Et verò Caciqum potiores annutum mox dederunt, se Patri ad voluntatem omninò fore. Si tamen Communitas commodiori in loco fundaretur: cui postulato etiam mos gestus est. Erectam interim à Patre Zea proceram crucem omnes de genibus prociui adorârunt, post quæ Laureranz Litaniz sunt decantatæ, & noster S. Fundator Ignatius in Patronum futuræ Colonix titulo singulari fuit electus. Hoc tam

feliter cœptum opus in reductis ad Fidem hisce populis equidem pro voto persequi non potuit, cum paulò pòst cogeretur locum tam optatum deserere, & reverti. Prima quidem causa fuit, ut Missæ Sacrosanctæ necessaria, quæ tum ad manum non erant, sibi pararet, sed & alia causa fuit, soli Dæo cognita, ut postea memorabimus. In abitu magnum sui desiderium reliquit; & spem accelerati reditus: quamquam æquale, vel etiam majus ipsi Patri desiderium erat revisendi suos Neophytos, apud quos non delicias eo tempore, sed multas ærummas exhaurerat, aquâ & crudis herbis pasci solitus. Sed & sub ipsum abitum ferventis Viri zelo labor oblatus est; in hoc enim itinere centum propè Indos partim Zinorecas, partim Japoretecas, & Curcutes ad semitam salutis deductos, secum ad Communiratem S. Joannis transtulit. Eodem tempore, quo ibidem sed iterato itinere parat, literas accipit ab Admodum Rev. P. Generali. In iis jubetur regimen Provinciæ Paraquariæ: quod quidem onus in se suscepit, sed non sine dolore, quòd adeò dilectam sibi Missionem cogeretur deserere. Quoniam ergo huic Apostolico Viro exantlati Missionum labores haud parùm de vitæ annis detraxisse videntur, quam altero pòst anno hujus sui officii piè clausit, compendium hic dabo de meritis, de virtutibus, de cætera ejus vita.

CAP. XIX. §. 4.

Vita & Virtutes Patris Zea.

Natus est P. Joannes de Zea Anno 1654. 18. Martii ad Goazen, veteris Castiliæ locum. Ibi in Grammaticis scholis ita instructus est, ut pro ratione loci, & Magistrorum plùs in morum probitate quàm literis proficeret. Ad severiores disciplinas capessendas, Vallisoletum se contulit, ubi nomen capacis æquè ac perspicacis ingenii adeptus est. At verò laus, à virtute proficiscens, multò major fuit. Elucebat in illo virginea modestia, & amabilis in omni gestu innocentia, cui jungebat contemptum omnium terrenorum: contra summam rerum divinarum æstimationem. Ita ab omni præpostero carnis & animi effectuliber, nullam difficultatem sensit, quò minùs voluntati Divinæ, ad Societatem Jesu vocanti, morem gere-

gereret. Susceptus est in illam 13. Aug. 1671. à P. Jacobo de La Fuente Hurtado, qui jam tum, Deo illustrante, prospiciebat, ad quàm præclara opera & incrementum Ecclesiæ suæ Superi hunc Servum sibi delegissent. Ex eo certè tempore hominem singulari prosequeretur amore, ut propè sancti nomine illum veneraretur. Cùm ergò sumpto sacri ordinis habitu etiam onus sibi impositum cerneret in virtutis via proficiendi, sollicitè observabat Novitiorum æqualium re-
 & facta, ut æmulatione omnium & singulorum decora sibi adscisceret. Regulis observandis, tam quæ interna, quàm quæ externa spectant, accuratè invigilabat, nequè magno opus erat molimine, ut cor suum penitèns Deo conjungeret, absque alio ad ipsum solum ruminandum, & amandum. Cùm Philosophicis dein studiis vacaret, perexigium illi conclave fuit, ex quo nunquam prodibat, nisi scholæ vel domestica negotia evocarent. Reliquum tempus à studiis vacuum soli Deo consecrabat; neque enim citra necessitatem cum aliis conversabatur.

Dum posteriore tempore Salamanticæ Theologiæ vocabat, intellexit, Gadibus appulisse duos Patres Christophorum de Gryalva, & Thomam Dombidas, Procuratores Provinciæ Paraquariæ. Reputans proinde secum magnum opus animarum, & desertissimas gentes, & inter has maturos Evangelicæ messi agros, modò sat operatorum esset, etiam ipse Apostolico ardore correptus est, ut esset in numero eorum, quibus obringeret Missio in Paraquaria. Satagebat proin omnibus modis eam gratiam à Superioribus consequi. Dubia diu fuit deliberatio, tum quòd nostri Præsides nollent se privari tam præclaro homine, tum ne vocanti illum Deo se opponerent. Ad ultimum voti damnatus est cum inexplicabili gaudio. Profectus est igitur ex sua semper dilecta Provinciâ non sine sensu omnium Sociorum ac familiarium condiscipulorum. Antequam navim conscenderet, initiatus est sacro Presbyteratûs Ordine Anno 1681. Vix è portu solverant, quando percommoda se Viro obtulit occasio suas virtutes, maximè charitatis exerendi. Nam cùm in principio statim navigationis consueta cacostomachia etiam suos itineris Socios, quorum 60. erant, propè omnes stravisset, postea autem graves aliæ infirmitates accessissent, Octonis nostrorum defunctis, solus P. Zea omnibus omnia factus est. Non duntaxat enim ægris famuli, sed & coci servitia præstabat, & arte quidem, quam nunquam didicerat, nisi

magisterio charitatis, suppletis experientiam. Nostris revalentibus, operam charitatis transtulit ad rectores nautas. His adfuit sacris alloquiis, & cohortationibus, excipiendis eorum Confessionibus, & id genus religiosis functionibus, quarum nullam spernebat, etsi vilissimam, & despectissimam. Atque hac ratione trium mensium navigationem transegit cum miro profectu plurimorum, ad sanioram vitam redeuntium. Ad hoc facilius efficiendum utebatur furentis maris tempestatibus & naufragiorum periculis, quæ se solis vel obstinatissimas animas ad aliquam salutis curam habendam compellere possunt.

Quid præclari post suum in Indiam adventum ubique egerit, in quibus negotiis totius vitæ tempus exegerit, rescire non potui, partim quod potiore tempore remotissimus à me vitam degeret, partim quod plerique nostrum, qui Virum propius norant, vitæ jam excesserint. Id tamen mihi constat, illum à primò statim ingressu in Provinciam Superioribus magni æstimatum fuisse. Unde illi mox delatum fuit officium Ministri in præcipuo, & maximo totius Provinciæ Collegio Cordubensi, ubi juniores nostri, quæ Novitii, quæ Scholastici, educantur. Postea egit Superiorem Missionum ad flumen Uruquayum. Visitandis subin Chiquiticis Missionibus cum potestate Præfectus est, vices Rectoris in Collegio Cordubensi, dein ipsam officium Rectoris in Collegio Urbis Corrientes dictæ sustinuit. Tandem cursum vitæ absolvit in munere Præsidis Provinciæ per totam hanc Regionem, quæ latè porrigitur.

CAP. XIX. §. 5.

1. *Paupertas Patris Zea*, 2. *Sui abnegandi Studium*.
3. *Abstinencia*. 4. *Obedientia*. 5. *Charitas, zelus animarum*, 6. *patientia*. 6. *Ejus obitus*.

Nunc animus mihi est, aliqua de Patris Zea virtutibus commemorare, sed pauca; nam singula ejus præclara, & heroica acta describenda transmitto fusiori calamo.

1. Initium duco à religiosa paupertate. Hæc ex ejus vestitu elucebat tam evidenter, ut nonnemo Missionariorum joci gratia dicere soleret,

leret, vestem Patris Zea plus *accidentium* quam *substantia* habere. Centones enim centonibus affutos mirareris, non alterius artifice manu, quam ipsius Patris, miserè confarcinantis. Nunquam alias admisit vestes, nisi essent veteres, & detritissimæ, frustillatim deciduæ, quæ cohærere diu jam corpori nullo pacto poterant. Fortè eum tanquam Præses Provinciæ ad urbem boni aëris pervenisset, P. Joannes de Alzola, qui ipsi à secretis erat, rogavit, ut saltem in Urbe honestiorem togam indueret, quando verus penitus lacera, albicantem potiùs quam nigrum colorem præferret. Secus enim, si suam exuere abnueret, se quoque coactum iri, ad deponendam suam togam, & viliores assumendam, nempe ejus togæ consimilem. Ad hæc P. Zea reposuit. Quin jubeo, ut R. V. suam sibi togam retineat, & meam mihi relinquat; in hac enim meæ sunt deliciae, eandemque pluris æstimo, ac omnes pretiosissimas Regum ac Cæsarum purpuras. Totus cubiculi apparatus erat rete, somno necessarium, absque omni stragula aut pulvinari. Præter hoc vidisses nihil, nisi aliquot pios libros cum S. Crucis effigie. Breviarium horarum Canonicarum tam obsoletum, & detritum, usurpabat, ut ex eo debitum Sacerdotis pensum præstare non posset, nisi maximam horarum partem è memoriâ recitasset.

Potissimum ejus thesaurum constituiebant varii generis instrumenta poenitentiae, nempe cilicia, asperæ ex filo ferreo catellæ, armatæ acutis clavis cruces, & id genus plura armamenta sacra, quibus corpus suum in servitutem redigebat, incusso etiam illo salutaris timore, quo se contra se ipsum vel Gentium Apostolus olim obarmarat.

In itineribus famem levabat buccellâ panis cum vilioribus aliis, quibus non nisi pauperes Indi vescuntur. Nam cibos, quibus hic locorum Europæi solent vesci, per multos annos ne quidem gustavit, contentus sylvarum fructibus. Neque enim per saltus & solitudines, quas peragrabat, alius facile se cibis offerebat. Et in hac quidem paupertate & abstinentia tam læto erat animo, ut tempore postremi morbi admodum grave illi accideret, illas quasi ægrorum cupedias, & commoda admittere, quæ Societas Jasu suis ægrotis maternè indulget.

Paupertate & abstinentia nihil inferior fuit Viri obedientia, cujus munificè dedit specimina. Erat sanè P. Zea, ut postea videbitur, Vir extraordinarii zeli in bonum animarum. Nihilominus

pluribus opus non fuit, quàm nuntii Superioris, ut desertà Guranicà Missionem, ubi incredibiles fructus colligebat, in solitariam alicujus Collegii cameram se reciperet, citra aliud officium, quàm ut in Scholis inferioribus juventutem instrueret. Alia vice dum totus quantus erat in eo, ut numerosum Barbarorum gregem in gremium Matris Ecclesiæ transferret, factò jam felici Missionis auspicio, ad voluntatem tamen Superiorum tantum opus citra moram interrupit, iturus ad Uruguayenses Missiones. Id quod perinde fuit, ac migrare ex una terræque globi parte ad alteram ejus partem per mille, ducenta milliaria. è diverso ex eadem obedientia alterum iter ipsi aliàs faciendum erat, quod quidem 24. horas non excedebat, sed per viarum difficultates totidem dierum impendium exposcebat. Postremùm hæc ardua obedientia omnium maximè in Viro resplenduit, quando ingens opus convertendi Zamucos, summo fervore cœptum, subito intermisit, jussus præesse Provinciæ. Et verò fatebatur ipse, sibi difficillimum accidisse, & nulla alia occasione naturam ita refractariam fuisse, quàm ea vice. Attamen, licet eo onere officii se liberare haud difficulter potuisset justis ex causis, citra omnem excusationem Majorum imperio acquievit, studio solius obedientiæ.

5. Quod autem in hoc Viro maximè mirandum, ille zelus animarum est in Barbarorum conversione. Nam fidem Christi propagare, sive hoc fieret per instructionem Neophytorum, sive per reductionem Ethnicorum, non tam ipsius virtus, quàm naturalis & congenita inclinatio esse videbatur. Unicum proinde quietis centrum, una vivendi ratio illi erat adductio animarum ad cognitionem, & amorem DEI: cæteris in negotiis nihil admodum solatii capiebat. Si quis tempore infirmitatis illum recreare intenderet, non erat aptior modus, quàm inferre sermonem de novis expeditionibus ad bonum animarum, de pia quin sancta Neophytorum vita, de novis Ethnicorum Reductionibus. Utinam apponere huc possem aliquot ejus epistolas, ut omnibus constaret, neminem unum ex mundi amasis sua prava voluptatis desideria ita prodidisse, ut prodidit Evangelicus hic Operarius suos sanctos, & ardentis affectus ad promovendum DEI honorem. In consideratione hujus non adeò mirum jam viderur, quòd invictà patientià omnes persecutiones tulerit, & minima quæque damna rei Christianæ reparare sategerit. Colligere id licet ex ejus epistola, in qua inter alia sic scribit: *Major mihi honor aliunde obvenire*

non

non potest, quàm à persecutionibus, quandoquidem recentem Chiquitorum Christianismum promoveri contendo, qui ab ipso sui principio tanto labore meo & sudore stetit. Magnitudinem laborum, de quibus paucis his verbis meminit, facile est credere, si attendatur hinc conditio Barbarorum, qui vultu tenus homines, moribus autem brutis animantibus similes erant: illinc paternus amor, quo Barbaros illos, non secus ac filios suos complectebatur: dies enim noctesque laborabat, ut eorum corporibus æquè ac animabus provideret: nunc famelicis de cibo & potu, nunc ægris de medicina prospiciebat. Aliàs ulcera, & vulnera languentium mundabat, utut natura exhorresceret: aliàs lites & tricas odiosas componebat, id quod cum insigni moderatione & incredibili amore conficere solebat, idèò solummodo, ut necessariam pacem & concordiam inter dissidentes stabiliret. Quod postremum præstare hoc difficilius cadebat, quo major his Neophytis ante fidem susceptam libertas & mos erat, suas simultates committendi arbitrio æmorum, & sic finiendi. Hæc & ejus generis plura ipsi vel agenda, vel toleranda fuerunt in gratiam Indorum. Equidem ista tam gravia non omnium viribus commensa sunt, ut etiam aliquibus impossibilia videri possint. At verò noster Apostolus continuavit hæc durissima per tot annos tanto cum fervore, ac si recens semper inchoaret opus Evangelicum. Quòd si totis viribus quandoque exhaustus languebat, velut apud Chiquitos ipsi contigit, mox reparatis viribus pristinis, labore novo ardore prosequabatur. Aecessit his arduis, quod difficilimum esse solet, nempe necessitas discendi tot disparatas, & Barbaras linguas, quas tamen ita feliciter comprehendit, ut vel ipsi indigenæ, linguarum gnari, alienigenam illum vix crederent. Ad has totâ vitâ tam graves molestias devorandas solus impulit animarum zelus. Eò enim addegit iste Virum, ut parem pueris se faceret, & verbum unum post alterum edisceret, ipsorum Barbarorum discipulus spontaneus factus. Ultimum suum, & summum officium in administranda Provincia eodem amore, quo animarum salutem promoverat, erga nos subditos obsignavit. Nam erat in omnes & singulos liberalis, amabilis & comis, nec potestatem suam exerebat, nisi regula obedientiæ juberet. Itaque à nobis vicissim amabatur ob placidum agendi modum, & minimè fucatum, quo cor ejus, & os conspirare cernebantur. Sed quantus amor erat, tanta erat nostra reverentia, ut tanquam Virum sanctum coleremus.

6. Corruptus denique febrī, aliisque symptomatis, cum de periculo vitæ commonitus est, nihil horroris præ se tulit, ut potius heroico animo se ultimæ pugnæ pararet. Erat eo in articulo summa illi in DEUM fiducia, cujus bonitas indulserat eidem pro singulari gratia 48. annos in Societate Jesu, 38. inter Indicos labores. Equidem incolæ nostri Collegii Cordubensis statas precandi horas, & spontaneas castigationes corporis sibi sanxerant, ut Bonitas Divina suum sibi Superiorem dilectissimum prolixius concederet. At DEUS, ut præsumimus de ejus benignitate, suo fideli Servo cœlestis meritorum præmium non diutius differendum judicavit. Ergo eundem ipso festo SS. TRIADOS è terris ad cœlum evocavit, quas terras inter piissima, & intensa ad Christum Crucifixum suspiria & Colloquia dereliquit, munitus pridie omnibus morientium Sacramentis. Hunc ipsum postremum diem transegit citra omnem mortis formidinem, quin tam tranquillo animo, ut etiamnum capax fuerit ordinandi aliqua in bonum Provincia. Ætas ejus se extendit ad 65. Annos; dies mortis fuit quartus Junii Anno 1719. Terræ mandatus est eodem adhuc die in præsentia D. Episcopi, & multorum Religiosorum: item politici Senatûs, & præcipuorum ex Nobilitate cum populo copioso. Reliquias Venerabilis Patris; puta, libellos, & pœnitentiæ arma nostri sibi partite vendicârunt, tanquam sacra diplana à Viro, Apotheosi digno, ob tot conversas animas de Catholica Ecclesiâ optime merito.

CAPUT XX.

De continuata Missione apud Zamucos per P. Michaëlem de Yegros, & Fratrem Albertum Romero, quorum posterior à Barbaris mactatur.

§. I.

1. *Iter Patris Yegros ad Zamucos.* 2. *Cupidè excipitur ad iisdem.* 3. *Difficultas novæ Coloniae ex aquæ, & victûs penuria.*

Renuntiatu novus Provinciæ Præses Rev. P. Joannes Bapt. de Zea subornârat sui loco P. Michaëlem de Yegros, ut elapso pluviarum tempore cum Fratre Alberto Romero ad Zamucos se conferret, cœptam recens Reductionem S. Ignatii constiturus. Itaque P. Yegros signatum sibi tempus prævertendum rebatur, ut maturè de loco idoneo prospiceret, & simul sibi à periculo caveret ex mora, non offendendi scil. in via necessariam sicientibus aquam. In eum finem initio Aprilis 1713. profectus est. Vix autem sylvam Zamucorum atigerat cum Sociis, cum advertit, se nimis serò iter instituisse; nam aquæ penuria illum cum suis regredi coëgit. Hæc aquarum inopia plùs satis pensata est, cum altera vice mense Septembri suum iter aggressus est; tunc enim pluvix tam copiosæ ruerunt, ut agri, & prata cucuratum superfluis undis stagnarent, Pater verò viæ terminum agrè consequeretur. Patet id ex ejus literis, quibus memorat, si crebro inter undas quasi natâsse, non sine continuo interitûs periculo, ex quo tamen Deus ipsum eripuerit. Sed & seipsum in discrimine identidem animabat recordatione immaniunt laborum, quos Antecessor & primus Apostolus ejus loci P. de Zea exhauserat. Superata difficiliore viarum parte, aliquot Indos Christia-

nos præmisit cum bellè exornato baculo, & vestimento pulchrè colorato, quod donum præcipuo Caciquio deferrent. Cum his muneribus ubi pervenerunt, non sine honore suscepti sunt, & ab ipso Caciquio ad mensam invitati. Torum autem hoc convivium constabat folis certi generis radicibus in Sylva erutis, & uno aquæ vasculo. Defectus enim fontanæ ibi locorum tantus est, ut se felicem quis reputer, si tenui ex scatebrâ tantillum obtineat, quantum suppositâ volâ capere potest.

2. Biduo post, quam advenerant, Christiani cum loci Caciquio, & subditis aliquot P. Missionario obviam ierunt, exceptumque de via quinto Octobris die ad illum locum deduxerunt, ubi priore Anno P. Zea Crucem erexerat. Difficile distu est, quanto gaudio exultarit optimus hic populus, quod sua in regione aliquis Missionarius modo versaretur. Maximus Caciquiorum, qui alios Indos morum honestate multum superabat, prolixas egit gratias in nomine totius gentis pro auspiciato Patris adventu. Addidit Caciquius, se non absteritum premente fame & pauperie, quam hic locorum inrer suos populares pati necesse habuit, attamen inde discedere noluisse, quin nec suis licentiam dedisse aliò in remotiora migrandi: atque hoc ea tantum de causa, quod bona spe constanter se sustineret, fore scilicet ut brevi Missionarius adventaret: Præterea sæpius aliquos suorum dimisisse, quandoque seipsum excurrisse, nempe exploratum, an non aliquis Patrum se in viis conspiciendum offerret.

3. Quò major igitur populi læticia, eo majus fuit solatium, quo animus Patris Yegros perfundebatur, præsertim cum videret, quam functuosus Patris Zea impensus labor, & sudor effer, quam copiosa ecclestis benedictionis pluvia ex eodem enata fuisset. Cæterum nullâ morâ interpositâ cœpit cum illo Caciquio, & præcipuis ex populo tractare de negotio sui adventus, nempe de condenda nova Colonia. In hunc finem cum bona eorum venia liberum sibi esse voluit, ut datis eum ductoribus singulos eorum vicos perageret, locum Reductioni aptissimum quæsiturus. Hunc autem sibi obventurum sperabat versus occasum, haud procul à fossa salinaria. Circa hanc enim dari idoneum Coloniam tractum audierat ob commodum aquæ, ex adjacentibus montibus scaturientis, præsertim ob res educando pecori servituras. Eodem insuper consilio magnopere intendebat, ut ea ratione cæteris Chiquiticis communitatibus propius jungeretur, & via ad il-

las multò brevior aperiretur. Responsum Caciqñi ad ista perfcibit Pater his verbis ad P. Joannem Patricium datis: Cum Caciqñus hoc meum propositum intellexisset, ingemiscere cepit, & clamare: mi Pater, essem enimverò ingratiissimus, & abjeçtissimus mortalium, si post tantum à te exhibitum amorem præsumerem, in quacunquere tecum mendacis agere, aut datà repulsà te contristari. Itaque, etsi fidem mihi vix dederis, cogor tamen sinceram proferre relationem, quòd nimirum in tota regione nostra illum tot commodorum, ut opinaris, tractum non sis reperturus. Nam quidquid in præsentia hoc locorum situ cernis, hoc & non plus in cæteris provinciis deprehendes. Esto, quòd tempore pluviali per exundationem fossa aliquot & lacuna inebrientur, tamen paucis post mensibus exarescunt. Ea causa est, cur dispersati vitam agamus, necessariò invicem divisi, unicè, ut cibum & potum conquiramus. Hos Caciqñi responso non absterritus, plura & validiora rationum momenta in medium attuli, prout DEUS ingerebat, ut me cum via ducibus sineret proficisci ad occidentuos regionis pagos, visitaturum eorum quoque Caciqñios. Ad quæ rursum Caciqñus: mi Pater inqueiebat, quàm vehementer te amo, tam asseveranter tibi edico, te in præstituta professione cum suis vel ex sola siti animam exhalaturum. Usque huc Patris epistola, qui hac instructione accepta, se subduxit, negotium isthoc Superis commissurus.

In ea Patris absentia Caciqñus suos ad forum convocat, improbrans, quod aliqui eorum mendacis Patri imposuissèt, scil. ingerendo, ceu foret in regione sua commodior occasio erigendæ Communitatis. Querebatur præterea, se ob falsas ejusmodi gerras pudore suffusum iri, quibus Patri ansa opinandi facta esset, quasi dolis agere voluissèt, subticendo, quod tam ardentem avebat nescire. Denique severum omnibus dedit mandatum, ut universè, quidquid ab eis Pater requireret, ultronei obedirent. De hoc Caciqñi ad suos admonitione intellexit Pater post finitum orandi secessum, qui in priori narratione ita pergit: Hac instructione accepta statui ipsis proponere, an non placeret extra miseris & siticulosas terras suas in unum locum sese congregare ad conflandam Reductionem: nimirum ubi eorum regio contermina est Campù Japerarum, & Cucaratum. In transitu enim me observasse dicebam, valde aptam stationem ad præfixum scopum fore. Quapropter ad me citavi Caciqñum, cui meam sententiam declaravi. Sed simul ac mentem meam aliquatenus intellexerat, interrumpens sermonem, lato ore respondit, esse enimverò bonam electionem, cum sibi præsentia in eodem loco

explorata essent omnia, & summe approbata: sperare se proin bonum rei
 successum. Afferabat prætereà, quòd in vestigio cum suis subditis, & fi-
 nitimis populis ad destinatum locum fuisset Patrem secuturus, nisi agrorum
 fruges obstarent, & aliquorum sementis nuperrime facta. Deinceps se neu-
 tiquam permitturum ajebat, ut ab hoc tempore aliquid sereretur, sed facta
 messe suos populares deduciturum ad designatum locum: Intereà velle se dare
 via ducores ex primariis, me comituros ad omnia rite exploranda. Hoc
 constituto visum est mihi, ut interim post duos dies redirem ob aqua utilis pe-
 nuriam; per biduum enim commorationis hinc mea bibendum erat ex lacuna,
 plàs horâ hinc distante, ubi plus luti, & cani, quàm aqua extabat. Sub
 nocturnam quietem, cui populus sese jam commiserat, ad me venit Caci-
 quius cum adulteriorebus aliquot Indis, solatium allaturus his verbis; Pater
 mi, ne tristeris; confirmo enim tibi, me post annum in nova habitatione
 peractum, iter cum meis institutum trium dierum trans montes usque ad Za-
 mucos, olim amicos nostros, in decem Communitates, nostris pares, di-
 stributos. Inde intervallo unius diei, ubi montium juga desinunt, initium
 sumunt patentissimi campi, qui ab innumeris populis inhabitantur, seque
 extendunt usque ad illos terminos, quos nos Hispanicos vocamus. Hi per-
 petua bella gerunt cum una & altera parte nostræ regionis, cujus incolæ Un-
 garanos nominamus. Hæc notitiâ à Caciquio acceptâ me valde letari osten-
 debam, utpotè ad votum meum, maxime cum adderet, assignatam habi-
 tationi stationem universis summo opere placere. Ad ultimum cum alios insu-
 per pepulos non procul distitos obiter commemorasset, valedixit, domum
 repetiturus. Hucusque verba Patris Yegros. Cum verò Pater postri-
 diè discessum pararet, repentinus clamor & planctus in populo exor-
 tus est. Nempe quia magno sancto fidei desiderio flagrabant, du-
 rum ingratumque accidebat, si Missionarios eos desereret. At cum
 Pater denique sponderet, se brevi rediturum, acquieverunt. Quin
 erectis in cælum manibus Deo supplicabant, ut Partis iter prospera-
 ret, & reditum ejus maturaret. Demùm populo copiosam à celo
 benedictionem precatus iter arripuit cum duobus à Caciquio datis com-
 mitibus Zamucis. Cum his 16. Octob. eodem Anno 1718. ad Com-
 munitatem S. Joan. Bap. cum extraordinario incolarum gaudio dela-
 tus est. Studebant singulari charitati, quam exhibebant duobus pere-
 grinis, fururis Christianis, ut his obsequiis deliniti, majorem sacro-
 sanctæ fidei æstimationem & desiderium conciperent. Verùm P. Ye-
 gros omnium rationem dedit Rev. P. Joanni Fernandez, qui visitan-
 dia

dis hisce Missionibus erat cum potestate constitutus. Nec poterat P. Fernandez satis laudare divinam Bonitatem, quæ tam fortunatum rei successum indulserat. Neque diu evauctatus, illico duos, cum P. Yegros advectos, Zamucos ad suum Caciquium remisit cum monitis, ut Caeiquius cum suis interea circumscriptam propè Cucurates habitationis sedem adiret: quò P. Yegros cum altero Socio sine mora esset secuturus.

CAP. XX. §. 2.

I. *Fundanda Reductio S. Ignatii, præter omnem spem intercidit. 2. Violenta à Barbaris mors Fratris Romero Soc. JESU, & duodecim Christianorum.*

Quis jam sibi persuaderet, tantum ad DEI gloriam & tam laboriosè susceptum, tam feliciter (ut videbatur) ad finem deductum opus, de repente potuisse in nihilum redigi? Et quidem tam fatali casu, ut ab eo usque tempore effici potuerit nihil, ut in opere instaurando laboratum sit summo fervore. Plerique omnes causam infaustæ adeò vicissitudinis referunt ad innatam Barbaris mutabilitatem. Ego autem, si mentem meam explicem, potius sentio, ex altioribus nempe causis ea omnia accidisse. Cum enim opus hoc aliud non sit, quàm salus animarum, quod primariò in executione pendet à DEO, hujus ipsius providentia sæpè permittit, ut omnis humanus conatus, rei perficiendæ adhibitus, oprato successu careat. Atque hoc ob eam potissimum causam, ut nostrarum tenuitatem virium agnoscamus, ut soli divinæ gratiæ in acceptis referamus, quidquid nostrâ veluri operâ, doctrinâ, industriâ prosperè actum reperire potuissemus. Hæc quocúmque modò se habeant, transimus nos ad infelicem Missionis hujus interitum.

P. Michaël de Yegros, cum Fratre Alberto Romero ex Reductio-
ne S. Joannis iterum profectus erat Anno 1719. Mense Augusto. Sum-
pserat secum, quidquid ad peragendum Divinum Sacrificium, & or-
dinandam novam Ecclesiam requirebatur. Jámque designatum no-
væ Communitati S. Ignatii locum attigerat, quando vacuum omni ha-
bitatore reperit. Ex Indis subin exploratum missis, intellexit, tugu-
ria eorum in cineres redacta esse, ipsos verò aliquot dierum intervallo

ad piscosum lacum se congregasse, impeditis post se viis, nequis facile sequeretur.

2. At verò Frater noster Albertus ea de causa absterri non potuit, quò minùs profugos investigaret, inventosque denique sui promissi admoneret. Barbari monitum æquo animo accepisse visi, simulabant, ceu vellent confectum promissis stare. Eo in proposito iter cum Fratre inierunt; cujus amabili conversationi & ipsi blandis verbis & gestibus respondebant, donec tandem 1. Octobris Anno 1719. palliata eorum perfidia se ipsam prodidit. Mactârunt enim principio duodecim Christianos crudelem in modum: Dein Caciuius ipse Fratrem Albertum, collo apprehensum, impacta ponderosæ satis clavæ acie stravit, & fisco in duas partes vertice. Paupere dein præda potiti, in fugam se Barbari latrones conjecerunt. Et quoniam formidabant à Chiquitis vindictam, tam profundè se abdidit, ut longo tempore non reperirentur. P. Michaël de Yegros ubi per duos fugâ elapsos Christianos triste nuntium accepit, indoluit vehementer inauspicatæ Fratris excursioni, quo ipso casu coactus est, veller, noller, regredi. Christianæ verò Communitates necem tam pii & religiosi Fratris dignis lachrymis sunt profecuti. Memores ergo plurium ab illo acceptorum beneficiorum honoratas pro viribus exequias eidem celebrârunt. Quoniam autem ejus religiosa sanè vita præconium mereatur, cum hoc ipso caput præsens finiam.

CAP. XX. §. 3.

Vita, & Virtutes F. Alberti Romero, è Societate JESU.

1. *Natus est à copiosis Parentibus, Indias petit mercimonii causâ post opes ad inopiam redigitur, sed ad salutem ejusdem. Fit Nostris à familiaribus obsequiis, atque etiam Catechista, & Operarius Manualis, agrorum insuper curator. 2. Sanctitati inter imstudet, orationi & mortificationi deditus. A Satana*
vis-

*visibili infestatur per triennium. 3. Societati ad-
legitur, pro fide dein occisus, ut dictum.*

Natus est Frater Albertus Romero, Segoviæ in Hispania Patente spectabili, multarum facultatum mercatore. Incessit hunc subin desiderium lustrandi peregrinas terras, suæ fortunæ velificaturus. Eo sine in Societate aliorum mercatorum Regnum Peruanum adiit, tam prospero successu, ut brevi magnas opes colligeret. Usus deinde est ejus operâ tam Regium dicasterium, quam ipse Archiepiscopus Chuquisacæ in gravibus negotiis pro bono publico. Verùm ut terrena hæc mutari solent cum fortuna, qua nihil instabilius, ita prosperæ Alberti res subito aliam faciem induerunt. Quippe intra perbreve tempus, (causam nescio, nisi fuerit ipsius Numinis dispositio, ad conjugendam sibi arctius hanc Animam,) brevi, inquam, perditis cunctis opibus ad extremam inopiam est redactus, sed non sine alterius generis lucro. Nam hæc perfidi mundi strophæ tam altè in cor hominis descendit, ut animum suum paulò diligentius colligeret. Reputans proinde seum, quòd omni suo labore, & industria non tantum nullas terrestres opes, sed nec meritum cælo promerendo cumulasset, indoluit suæ socordix, cum proposito deinceps vocandi Deo, & Animæ salutis, hoc est, impendendi reliquum vitæ quærendis duraturus, & cælestibus divitiis ex meliore jam mercandi arte. Hoc tam liberale propositum Divinæ Bonitati magnopere placuisse evenus docuit. Soler enim liberalitas Dæi per sæpe Operariis, qui ultimâ horâ in vineæ labores venirent, eadem mercede Divina remunerari, quæ datur à primo manè laborantibus. Ea tempestate solebant aliqui pii Hispani in tractu urbis Tarixæ eleemosynas corrogare, pauperibus Chiquitis annuatim de more mittendas. Cum hac eleemosyna amandârunt Tarixâ Patres nostri dictum Albertum, qui tunc temporis necdum Religiosus ibi versabatur, Patribus oppidò familiaris. Hoc charitatis obsequium, pro bono rei Christianæ susseptum, bonus Deus Alberto abundè rependit. Nam cum recentium Christianorum piæ ac laudabilem vitam, nostrorum simul Missionariorum Apostolicos labores consideraret, vehementer enim stimulum sensit Deo arctius se devinciendi, & superstites vitæ dies exigendi in Ecclesiæ Chiquitice obsequiis & ejusdem bono promovendo. Nec instinctui huic obsecundare distulit, dum in vestigio cœpit Indos instruere in variis opificio-

ficiorum genere, cum iisdem Sylvas excindere, terram aratro, & aliis modis vertere pro semente, domi verò ægros, aut ætate fractos senes paterna amore curare. Verbo, Albertus omne id aggressus est, quidquid amor & necessitas Indorum ipsi suadebat. Singularem tamen modo amorem erga Neophytos præ se tulit, quos tenerè diligebat, ceu pectori sui inclusos. Unde ab illis ægrè avellebatur, sine quibus versari, vel ad breve tempus non posse videbatur. Neque absterrebat per inconditos Barbarorum mores, cum in istis non tam exteriora, quàm animæ, Christo redemptæ, pretium spectaret.

2. At enim in medio horum laborum, sponte susceptorum, profectus sui in morum Sanctitate nullatenus est oblitus; solebat enim frequenter animum suum in oratione recolligere, sub qua profusa ubertim lachrymæ satis testabantur, quanta è cœlo hauriret solatia. Indigebat sanè his ad pugnam constanter pugnandam, ab inferno hoste oblatam. Ringebatur scilicet Orcus, quòd illiteratus senex in via Christianæ perfectionis tantos progressus faceret, & unà tot animas faucibus ejus eriperet. Itaque diu noctisque Alberto infestus erat objectis horribilibus spectris. Durebat hic conflictus per integrum triennium, sed ad majorem nimirum laudem & meritum semper Vincentis Alberti, qui à Deo, & Angelo suo Custode animatus, nunquam se superari est passus.

3. Ego quidem credo, quòd Deus tantam constantiam remuneratus, tam ardens desiderium ineundi Societatem nostram in illo accenderit. Sed non consulto priùs Admodum R. P. Præposito Generali ea gratia homini tam provectæ ætatis conferri non poterat. Ergo cum id longius sibi tempus posceret Romam usque, P. Vice-Provincialis Ludovicus de Roca desiderio Alberti aliquatenus satisfaciendum putavit. In numero proin eorum Fratrum, quibus S. Ordinis Vocedere non nisi in mortuali lectulo licet, (Donatos Hispani vocant,) recepit interim, donec Româ licentia adveniret suscipiendi hunc veteranum Candidatum. Sed enim Deus prævertit hoc tempus, dum Albertum gloriosa morte in cœlestem Societatem transulit.

CAPUT XXI.

De variis Casibus aliarum Reductionum ad Annum 1717. & 1718.

§. I.

1. Chiquiti Christiani sunt aliis Indis Apostoli. 2. Reducunt multos ad Fidem, à qua vel solum nomen Mamalucorum absterret alios.

INjuriam facturus essem zelo recentium Christianorum in Chiquitica Ecclesia, si intermitterem debitum illis præconium. Illorum enim operâ Dei Gloria, & numerus rectè Credentium majorem in modum auctus est. Hic igitur apponam, quid hoc in genere apud diversas Reductiones contigerit. Initium facio à Communitate S. Xaverii. Hujus ergo incolæ Christiani in duplici diverso loco Missionem instituerunt. Aliqui eorum, natione Zamali, illos Ethnicos indagârunt, quos jam prioribus Annis repererant, sed defectu interpretis re infecta deserere debuerunt. Erant hi Indi nomine Guarayi, ad quos cùm Christiani altera vice pervenerant, peramicè excepti sunt. Et quamvis Interpres denuo desideraretur, tamen multi Guarayiorum solis signis, ac nutibus blandis persuasi sunt, ut Christianum gregem sequerentur. Alter Christianorum manipulus, qui solos Pinnocas numerabat, expeditionem ad interfectores Ven. P. Lucæ Cavallero, nempe Puyzocas adornârunt, quin tamen finem suum consequerentur. Nam cùm ex itinere in pagum Cozocarum delati essent, incolæ, in agrorum labore tunc occupati, improvise horum adventu ita sunt perterriti, ut præsentem sibi hostem interpretarentur. Itaque omnes præcipiti fuga se subdixerunt. Pauci eorum à fuga retenti sunt, cum quibus nostri vicum quidem subierunt, sed neminem ex incolis ibi invenerunt. In tuguriis tamen cernebant pulchra, plumis exornata scura, in cubiliis suorum lateribus pendientia: Item oculis occurrebant integre cumulus ossium humanorum: Imò & recentia humanæ car-

nis frustra, ex quibus palàm fiebat, hos populos esse Anthropophagos. Cæterum honestè vestiti incedunt; In modo vivendi quidem, sed non item in idiomate concordant cum Baurensis, & Corsiviciis. Quos ex di-
 2. ctiis Anthropophagis Christiani secum abduxerant, erant sex & triginta.

Porro Christiani ex Communitate Intemeratæ Conceptionis visi-
 2. tarunt Corsivicas, sed majore conatu, quàm fructu, equidem Socios
 viæ secum attulerant duos alios ejus Nationis, quos biennio abhinc,
 cum hunc ipsum quoque populum inviserent, secum in suam coloniam
 abduxerant. At neque hi populares aliquid effectum dederunt, sedu-
 ctis à malo genio Barbaris ea suspicione, ceu comites cæteri suorum
 duorum popularium essent pessimi Mamaluci, aut certe hostes, in ser-
 vitudinem ipsos abstracturi. Nihilominus nostri ad qualem qualem refe-
 ctionem sunt invitati, & fructibus passî. Accidit autem, ut ex alio lo-
 co integra Barbarorum caterva collecta irrueret, Christianos jactu re-
 lorum pulsura. Nostri, licèt vim vi armati repellere potuissent, ut jus-
 si erant à suomet Caciquio, nihil tamen aliud egerunt, quàm ut in-
 tortas sagittas cautè declinarent, executuri eo facto Legem Christi,
 nolentis, malum malo rependi. Tres Christianorum sub hac irru-
 ptione Animam posuère, cæteris non sine vulneribus domum re-
 versis.

Duplex præterea alia Christianorum cohors ex Communitate
 S. Raphaëlis sacram fecit excursionem. Et prima quidem, quæ ex
 meris Tausis constabat, prædam reportârunt reductis nimirum qua-
 dringentis & octoginta Ethnicis Bacufonibus. Altera autem turma,
 numerans meros Tabicas, experiundi gratiâ Lurucanes adierunt.
 Ex hac turma unus Chiquitus, qui cum aliquot Sociis paululum ante-
 cesserat, naviculam in flumine conspexit, quam principiò credebant
 esse eorum Ethnicorum, quos quæsitu venerant. Idcirco sub frutem la-
 tendi causa se tantisper reduxerunt, dum propior fieret lembus. Ve-
 rùm ubi Comitæ ductoris Chiquitici deprehenderunt in navigiolo
 unum nigricantem Brasilum, duosque alios Indos, altum exclamâ-
 runt: *Mamaluci! Mamaluci!* quo dicto fugam accelerârunt. Solus
 Chiquitus in arena constitit, in quem nigricans ille arcum suum jam-
 jam intendebat. Id cum lentius faceret, inclamavit Chiquitus alta
 voce: *Ne me occidas velim; equè enim Christianus sum, ac tu: Nec lade-
 re te cupio.* Ut verò hosti nigello Chiquitus proniorem fidem faceret,
 ostentavit effigiem Cælestis Reginae cum Divino Filio in brachiis hæ-
 rente.

rente. Tum verò hostis arcum intencum cum telo remisit, ac pronus in genua ante Statuam se eminus demisit. Interea cum reliqui Neophyti, quorum 150. erant, se collegissent, secundum ripam fluminis longa serie se stiterunt. Ibi ergo Dux Mamalucus propior factus, unum Chiquitum, Guaranicæ linguæ gnarum ad se vocavit. Ex hoc quærebat, quinam essent? qua de causa hic morarentur? Cui Chiquitus respondit, se esse Filios Patrum Missionariorum (hoc enim nomine se hic locorum vocant Neophyti,) præterea omnes hos esse Christianos ex Reductione S. Raphaëlis: Excurrissè autem ad investigandos cæcos Indos, quò lumen veræ Fidei aspiciant. Hic ipse scopus noster est, reponit Dux Mamalucus, sed scias velim, universos hujus tractus Barbaros nobiscum fuisse abstractos. Postea perrexit quærere, quis Patrum illos in Fide instruxisset? quinam cum illis unà venissent? & quos Caciquios haberent? Ad duas primas quæstiones candidè noster respondit, nempe & Philippum Suarez suum Missionarium esse, se tamen sine illo solos huc advenisse. Ad tertium quæsitum plus quàm Indicâ Astutiâ reposuit, nempe numerum suorum esse ingentem sub ducibus propè 60. hoc est, Caciquiis. Hoc vix audito Mamalucus ad suos conversus, plus non dixit, quàm hoc: *Hi homines sunt valde numerosi.* Hoc dicto mox signum ad abitum suis dedit, quem celerrimè arripuit, metu scilicet, ne tanto Indorum numero, quem credebat, interciperetur. Christiani hoc tam fausto doli successu læti, viam continuârunt usque ad pagum Curuacanum. Ibi in foro in genua procidentes Corollam Marianam texere orando cœperunt, ut nimirum Dæus loci incolis conferre dignaretur gratiam agnoscendæ Legis suæ, & amplectendæ. Incolæ interim hoc conspecto, admiratione juxta ac metu siderati stabant, ne hæc in malum omen vergerent. Quapropter omnes se fugâ proripuerunt, decem exceptis, qui finitis precibus à Christianis sunt detenti, & faciliè persuasi, ut Christianam susciperent Legem. Hi ipsi decem Viri sequente Anno tam prosperè egerunt, ut ex sua Patria ducentos, & undecim alios secum auferrent. Atque ex istorum narratione compertum est, multas in ea circum Regione gentes degere, inter quas Merejones, Gurjones, Bacufones, Betaminis, Aripayres, Zipes, Tades, Guaryoes, Subarecas, Paricies, & plures alias,

CAP. XXI. §. 2.

1. *Infelix mors Indæ Christianæ, sed impudicæ. 2. Apparet terribilis post mortem, fassa causam damnationis.*

I. **C**eterum ad Christianæ Religionis incrementum non parùm contulit funestus casus, qui in Communitate S. Raphaëlis cum juniore Fœmina nomine Isabella contigit. Hæc decimo octavo ætatis Anno sanctam quidem Fidem suscepit, sed secundum ejus Leges vitam suam minimè instituit. Quamvis enim Christiano ritu esset maritata, tamen stimulante turpi genio brutam suam libidinem satiare non poterat. Itaque seposito omni pudore cum casto timore Domini spurcissimi exempli vitam est professæ. Nihilominus ne Missionariis suspicionem moveret, SS. Sacramenta frequentare non est verita, neque id sine coactis pietatis lachrymis. Verùm non permisit Deus, ut recens illa Ecclesia ex pessimis his exemplis damnum acciperet. Ergo impudicam ad pœnam raptrat, Misericordiæ tamen suæ non oblitus. Tempus enim & ansam pœnitentiæ indulxit, modo vellet. Fortè in paterna domo noctu dormiebat, cum repente cæpit horrendis modis vociferari, ut crederetur mentem perdidisse. Suspectabat fixo obrutu in alcum ingenti cum horrore, Parentem suum compellans: *Ecce! ecce! maligni spiritus irruunt, me rapturi in orcum.* Quo dicto profilitè lecto, fugam captura, nisi parens prohiberet. Interea ab horribilibus spectris ita delassata est, ut diu mentis & sensuum usu careret. Missionarius, qui corporis quidem invaletudinem, non item animi intellexerat, quàm citissimè advolat, salutem Animæ in primis curis habiturus. Dum igitur fatalem horam non longè abesse adverteret, more Christiano ad extremum sacro oleo inunxit. Hoc peracto cæpit Christiana monita pro eo articulo fugerere, quæ tamen ægra audire renuit, oculosque à Sacro Medico averfos, certo in loco constanter fixit. Quin se denudare conata, inter impudicos gestus vocabat suos Amasios, quos præsentis putabat. Ex his Pater facilè collegit illusionem Diaboli, qui sub aliena formata tentationes cieret. Quapropter eò ardentius instituit, ut ægræ accuratam de peccatis Confessionem persuaderet. Verùm infelix Animæ latens conscientiæ Virus nullo modo prodere voluit. Hanc
tergi-

ergiverfationem stygijs hostis haud parùm promovit, qui miseræ
 liquantam quietis partem indulfit. Inde Patrem incessit opinio, ceu
 ericulum decrevisset, & appensis S. Ignatii Iipfanis invisæ Erebi lar-
 æ penitus essent fugaræ. Itaque cùm illum negotia aliò avocarent,
 gram deseruit, animo statim redeundi. At enim vix aliquot passus
 omo recesserat, cùm ægrota sacras Reliquias de collo diripuit. Post
 la item cœpit amatoriis verbis complices suos adulteros advocare, &
 ater impudicos gestus quasi quempiam amplexans, infelicem exha-
 vit spiritum, artonitâ præsentium Consanguineorum Coronâ.

Eodem subin die terræ mandatum est cadaver, sed sequente mox
 octe adsuit damnatus spiritus ad fores Parentum suorum, & vocans
 um Maritum: *Aperi, inquit, an me non nōsti? Ego sum tua Isabella.*
 ummè artonitus Maritus surgit, referat fores. Verùm simul ac con-
 pexit uxorem, Animo externatus est. Ab hac domo transit dam-
 arum spectrum ad habitationem P. Missionarii, tam expavescenda in-
 orma, ut Patereodem temporis momento deliquium patiens, colla-
 eretur, & vix per dies aliquot se recolligeret. Inde discedens spe-
 rum toram habitationis nostræ Peripheriam & Templum circumvit,
 ercussis crebro ictu Campanis, Incolæ quidem totius Reductionis
 ræ horrore contremuere: Sed nemo unus pedem efferre domo ausus
 t. Plus terroris dein incussum est inquilinis, quando spectrum ob-
 mbulando omnes plateas pervadens instar immanis bellua ululare,
 ululare, rugire horribiliter cœpit. Neque hoc satis erat, proximo
 im die Sorori suæ, & pluribus aliis in specie iterum terribilissima
 e spectandam obruit: Nisi fallor, Deo sic ordinante, qui plures
 tragicæ hujus Historiæ testes esse volebat, ut illi, qui non nisi
 metu malorum ad frugem perducuntur, minùs dubita-

rent de hujus formidolosissimæ Catastro-
 phes veritate.

CAP. XXI. §. 3.

1. Vita & Mors P. Josephi Tolù: mirabilis Visio ejusdem. 2. Mors item Surdastrorum duorum statim post factam Patri Confessionem. 3. Ejusdem Patris fortitudo sub intentata nece. 4. Animabus Purgatorii omnia sua merita transcribit, & posthuma Suffragia.

His quâ tristibus, quâ lætis eventis subjungo mentionem de Apostolica Vita fervidi Operarii in memorata superius Reductione S. Raphaëlis, ubi diem extremum piissimè clausit 10. Maii Anno 1717. Est autem hic Pater Josephus Tolù, natus Poragi in Sardinia 2. Novembris Anno 1643. In Societatem JESU adlectus 2. Maji 1664. Ad hanc Provinciam delatus Anno 1674. Hic loci igitur absolutis integrè Studiis Litterarum, Sacerdotio initiatus, ad Guaranicam Missionem ire justus est, ubi aliquamdiu utilem operam Indis illis locavit. Ibidem Deus illi ostendit, quanti labores ipsum exspectarent. Quippe læto quodam die Sacro cum in suum cubiculum recederet, orationi vacaturus, vidit subito velut in ecstasi multitudinem incogniti populi circa se, sibi ipse autem videbatur occupatus in terra colenda usque ad copiosum sudorem, quin ullus ex presentibus illum tanto labore levaret, vel saltem sociam operam jungeret. Mirum sanè habuit Patrem hoc genus ostenti, cujus sensus adhuc lætebat. At brevi claram interpretationem fecit Majorum imperium, quo jussus est in Communitate S. Ignatii Chiriquanorum Conversioni insudare. Hic enimverò populorum quidem satis superque circa se reperit, sed apud quos oleum & operam perdidit. Nemo illi ne ad aram quidem fervire, multò minùs in domesticis negotiis adesse, quantumcunque rogabat, & invitabat. Ergo coactus est suismet manibus hortulum construere, & in sudore vultus sui de victu sibi provide-re. Quin imò necesse fuit, ut ipse Pater ex sylvis ligna comportaret, aquam ex fluvio afferret. Movit quidem hic labor admirationem Barbaris, sed non commiserationem, qua opem ferrent laboranti. Recordatio habitus ostenti hic eò valuit, ut summa cum patientiâ non tantùm has, sed multas insuper molestias alias toleraret. Neque enim
Barbaris

Barbaris satis erat, carere Patrem omni solatio ex suis obsequiis, sed aliis etiam modis eidem molesti erant. Inter cætera maleficia fuit, quòd equos in Patris hortum pabulatum immiserint; perduto omni laboris fructu. Tandem cum Superiores rescivissent, quàm malè impensus esset sudor tam ferventis Viri in terra adeò sterili, inde avocârunt Tarrixam ad officium Operarii. Ibi minus quidem laboris, sed plus fructus invenit. Inter alia, quæ in hoc loco ipsi obvenerunt, memoratu dignum est, quod subjungo.

Fabricabat fortè parvulum tubum acusticum ea sola de causa, ut ejus usus quandoque esse possset in audiendis pro Confessione Surdastris. Paulò post, cum tubum absolverat, ecce adest ex improvîso peregrinus homo, quæritur se ex surditatis vitio non posse, prout vellet, ritè confiteri. Pater hominem solatus, insinuat, sibi instrumentum esse, cujus beneficio citra difficultatem audire intelligenter possset. Confiteretur igitur cum incredibili cordis solatio, gratias agit, abiensque ait: *Nunc ibo ad Sacram Synaxim, dein moriturus.* Nec fundamento caruit assertio; Ita enim factum est, ut prædixit. Fuit & alter, cui paria contigère, simili auditus difficultate afflicto. Hic enim sanus & valens ope instrumenti acustici cum Patre omnes conscientia suæ rationes ex Sententia composuit, & pari modo post biduum repentè vitam elausit. Utriusque tamen mors solatio non caruit ex præcepta spe æternæ felicitatis, quam haud dubiè adierint. Verùm eò minus solatii, ac spei alius reliquit, qui sæpè admonitus est, ut Animæ suæ statum in tuto collocaret per sacram animi collectionem in Exercitiis, vel saltem ante instituendum iter generali conscientia expiatione noxas deponeret. At salutare consilium frivolis rationibus elusit, causatus, se jam non posse. Caro stetit hæc putida negligentia. Nam in itinere gravi morbo correptus, intra paucos dies Animam egit, haud satis feliciter, si humano judicio rem metiamus. Postremùm P. Telù Tarrixâ ad Chiquitorum Missiones tanquam Superior avocatus est Anno 1698. magno Animi gaudio, quòd voti compos fuerit factus in illa Animarum cura. Poterat equidem excusare inconstantem valetudinem, quò minus id oneris susciperet. At sancta obedientia illi potior fuit ex eo maxime capite, quòd semel nulum Superiorum neglexisset. Nunc igitur Dei voluntati ultrò obsequens, ad præstitutam se contulit Reductionem. Huic cum multa deessent, multi laboris occasionem præbuit, sed & meriti non vulgaris. Inter omnes difficultates gravios illi

illi non accidit, quamquod ingentes suorum Subditorum labores, & cum his summam rerum necessariorum penuriam aspiceret quidem, sed levare non posset. Nihilominus per quadriennium, quo Superioris Officio functus est, pro viribus studuit novellam Christianorum Ecclesiam ad statum decentem redigere, quæ Ethnicorum conversione, quæ pleniore Neophytorum instructione. Præstitit hoc tanto cum fervore, ut non semel vitæ periculum subiret. Unum ex multis afferam casum, ex quo id patebit.

3. Conspexerat fortè Neophytum, qui Barbaro adhuc more vultum suum variis, fædisque coloribus turpissimè pinxerat, aut verius collularat. Exprobrat huic factum Pater his verbis: *Profecèdè inquit, pulchellus es tu, dum ad vivum refers ipsissimum Diabolum.* Indus hac ironiâ irritatus, actutum corripit arcum, telo confosurus Patrem. Iste autem nihil territus, diductâ togâ ostentat suum pectus: *En pectus!* clamat, *huc telum dirige, ne aberres, aufer mihi vitam, quam amore tui DEO meo toties obtuli.* At Superis aliter visum, heroico virtutis actu contentis; Nam Indus valde terrefactus, & pudore suffusus conspecta tanta magnanimitate nihil porro tentare ausus est. Cæterum magna pars laborum erat P. Josepho frequens instructio selectorum aliquod parvulorum, quos non solum in Fidei præceptis, sed etiam in aliis Templi functionibus, præsertim sacro in cantu informabat. Hoc molestum & laboriosum studium usque ad vitæ finem continuavit fervore incredibili & amore, quo utroque sanè opus fuit. Tam malè moratam enim pueritiam sensim cicurare ad modestiam, & velur novam instillare naturam, major est labor, ac credi potest. Consequens tamen fructus hanc curam non modò tolerabilem, verùm etiam optabilem & solatio delibutam reddidit.

4. Quantum autem studium, amorque alienæ salutis fuit, tanta etiam propriæ perfectionis cura P. Josephum commendabat. Observâsses valde circumspectum in accurata observantia Legum sui Ordinis. Quot diebus selegit sibi horas ad saginandum quasi spiritum virtutum exercitio, quo ferventior exinde rediret ad curam Animarum. Animabus in igne lustrico hærentibus singulari modo erat addictus. His enim non solum omnia sua bonorum operum merita in vivis transcripsit, sed precum quoque suffragia post obitum suum speranda iisdem dono reliquit, quoniam proprias suas culpas, easque magnas, ut agebat, per semetipsum eluere in illo igne cogitabat. At verò in gratiam

tam heroici actûs adhucdum viventi, ignem Deus Purgatorium submisit, puta, & multos & graves morbos, ut longo tempore consueras Societati functiones explere non valeret. Tandem Deus felici morte ad cœlestem mercedem avocavit, post 18. Annos, in Missionibus exactos, post 74. ætatis suæ, & 53. in Societate, in qua se quatuor Solennibus Votis obstrinxit 17. Augusti 1682.

C A P U T XXII.

§. I.

1. *Brevis descriptio Regionis Chaco.* 2. *Ritus & indoles Incolarum, diu resistentium Evangelio, cæsis etiam aliquot Apostolis.* 3. *Causa tantæ Contumaciæ sunt Hispani.* 4. *Cæsi duo è Nostris apparent post mortem.*

Regio del Chaco vastissimus terrarum tractus est à trecentis milliaribus secundùm longitudinem, à ducentis quoad latitudinem. Jacet autem inter flumen Januarium (Rio de la Plata,) & Paraquarium, & inter Provincias Tucumaniam, & de los Charcas. Circumdatur velut perpetua montium catena, qui proximè urbem Cordubam in Tucumania initium faciunt, & procurunt ad famosissimas Aurifodinas in jugo Potosino, & Lipensi (de Lipes & Potosi.) Inde sectuntur versus S. Crucem Serraram, (Santa Cruz de la Sierra,) & desinunt tandem ad spatiosum lacum Mamorensem. Tellus multis locis est admodùm frugifera per frequentes rivos, & multò magis ob duo ingentia flumina, terras illas irrigantia, quæ post longas ambages denique sese exonerant in Januariam, (de la Plata,) cui porissimum aquarum vestigial pendunt.

Incolarum numerus in hac Regione præteritis temporibus fuit ingens, quando in sola vicinia urbis Guadalcazac, quæ hodie jacet eversa, plùs 400. pagi ex diversis populis & linguis hïc visabantur. Ex his notiores populi sunt sequentes: Calchaquies, Tonocotes, Belctas, Mocobies, Tobas, Mabalaes, Maraquayos, Aquilores, Chupies, Amuralaes, Callagæes, Abipones, Payaquas, Guaycurus, Chura-

Churamates, Ayoyas, & Lules. Sunt hi populi perquam calidi & vividi temperamentii: Staturâ corporis mediocritatem superant, vultu Europæis nonnihil abfimiles. Quòd si hunc colore inficiunt, ut sæpe solent, horrendi aspectus fiunt, infernis spectris quàm simillimi. Contigit aliquando in urbe sancta Fidei, (de Santa Fe,) ut animosus aliquis belli ductor, jam antè in Europa stipendia meritus, in procinctu ad pugnandum cum hac gente staret, quando harum larvarum aspectu ira intremuit, ut propè viribus defectus, liqueretur. Virorum vestem quod attrinet, se cingunt parte Sindonis, ex qua multæ circum plumæ dependent: cætera nudi incedunt. Alii eorum portant insuper in verrice texrum ex plumvis fertum. Sunt rursus alii ex his pagis, qui longiore pallio utuntur, ex ferarum pellibus confuto. Queyapi vocatur hoc operimentum contra aëris injurias factum. A collo ad talos usque demissa zona pendet, ex plumis item contexta. Fæminæ tantillùm se obtegunt, ut ne omninò nudæ compareant.

Nullum hic Politicum regimen est, nec Civilis vivenditatio. Cæciquium duntaxat sibi quisque pagus vendicat, cui qualem qualem honorem habent. Pauci unâ vitam degunt, qui ipsi ex facili dissociantur levi & obvia de causa. Domicilia eorum sunt mera ex stramine coagmentata tuguria, quæ citra ordinem passim in sylvis reperias dispersa. Sed nec hoc commodi curant populi Payaguæ, qui nullo in loco constanter morantes, quòquò venerint Sole cadente, pernoctant. Istorum autem vel rectum vel tegumentum potiùs, non est, nisi modicum stragulum stramineum, quo se miserè defendunt adversus ventos: cætera nudi sub dio cubant. Potissimum insumunt tempus in apum alveariis per sylvas investigandis, ex quarum melle suum consuetum scilicet vinum, seu potionem conficiunt, qua sæpe inebriantur. Hoc potu ubi incaluere, post merum eo pacto exiguum, quod habent, rationis lumen, plerumque finem faciunt suæ comestioni tris, & mutuis cædibus. Nam quidquid reconditi diu odii, iræ, vindictæ fuerat, præ metu vel aliis causis proderè aliàs non ausi, in ea temulentia exerunt adversus hostes suos ultione ferocissima. Maximè tamen mirum est, Consanguineos cætorum nihil admodum moveri ab accepta injuria, etiam post serenatam ebrietatis tempestatem, tamenli eorum proles, vel proximi affines mactati fuissent.

3. Ut hi Barbari populi ad Christianam Fidem, & vitam rationi conformem traducerentur, jam olim sub initium prioris Sæculi omni favore

vore & conatu laborarunt P. Joannes Dario, Italus, & P. Gaspar Otorio, Hispanus. Miserat hos P. Nicolaus Mastrilli Durau, qui ea tempestate Provinciam Paraquariae regebat. Erat hic P. Mastrilli cognatus gloriosi Martyris Marcelli Mastrilli. Quoniam verò horum duorum Virorum labori & sudori vix ullus fructus respondebat, inde recesserunt, aliam vineam utiliore operâ colendam, & sudore Apostolico rigandam quæsituri. Tanta hujus gentis contumacia magnam partem stuebat ex malicia aliquorum Hispanorum. Longum foret dicere hac de re, sed quoniam meas Christiana sine lachrymis & maximo dolore isthæc non intelligeret, satius visum est, omnia illa hic silentio præterire. Siquis tamen notitiam de his maleficiis desideret, adire potest alios Historiographos. Id unum memorabo, quòd primitus, simul ac Christiana Lex in his plagis prædicari cœpta est, intra perbreve tempus admirandus & incredibilis fructus sit collectus, & quamdiu perversitas Hispanorum se ibi non intruserat, vera Fides virtute, pietate morum, ac Religione floruerit. At ubi primùm insatiabilis avaritia ibi locorum caput extulit, & miselli Indi modo profus non Christiano premi cœperunt. Hi velut desperatione transversum acti, omnes intenderunt vires ad excutiendum Hispanorum jugum. Nostri quidem Patres omni nisu & industriâ laborarunt, frenos avaritiæ & crudelitati injicere, vi & autoritate multorum à Regibus Hispanis decretorum, quæ sæpius iterata sunt. Verùm cum nostri actum agerent, ipsi Indi in libertatem sese asserere hoc modo sunt conati. Conjuracione enim facta statuerunt omnes Gubernatores è medio tollere, id quod reipsa executioni dederunt. Atque ab eo tempore implacabile adversus Hispanos odium his Indis altum insedit, ut illos non nisi hostium loco habeant, & vocare soleant.

Nihilominus P. Petrus Romerus, Hispanus, qui postea Fidei causa occisus, & P. Josephus Origi, Italus, Vir profus Apostolicus, Frater Cardinalis D. Augustini Origi, & Cognatus alterius Cardinalis Domini Origi, qui hodieum vivit: Hi, inquam, duo Patres vitam suam mediis periculis exposuerunt apud Guaycuros. Ibi ergo inter mortis discrimina, & inexplicabiles labores Christi Fidem promulgare instituerunt, sed non alio fructu, quàm quòd infantes aliquot Sacro Fonte tinxerint. Itaque ab opere Evangelico incepto abstinendum fuit. Anno dein 1637. pariter se illuc contulerunt P. Gaspar Osorio, & P. Antonius Ripario, Italus, & uniço emolumento, quòd

vitam suam pro Fidei Sanctitate immolârint. De qua beata sorte jam antecedenter P. Oforius certam notitiam habuit, ut colligitur ex Epistola, quam dedit ad Cardinalem de Lugo, excipientem olim Romæ P. Oforii confessiones. Ambo hi Apostolici Viri post obitum suum, induci Sacerdotum vestes, & radiis collustrati, Barbaris suis interfectoris spectabiles se stiterunt cum acri exprobratione patraræ necis, & mandato, ut alios ex JESU Sociis sibi asciscerent, erudiendi in Doctrina Christiana. Sed enim Barbaris sanum consilium repudiantibus, P. Ignatius de Medina, & P. Andreas de Luciàn Anno 1653. ad opus Evangelicum venerunt in hac Regione, ut non invitati. Verùm enim verò etiam hac vice spes concidit, solis infantibus, & jamjam morientibus adultis Baptismo ablutis ad quaecunque laboris solatium. Cæterùm cum intellexissent, Barbaros ipsis necem meditari, se furori stolido subdlexerunt. Porro ad Annum 1673. cum Domino Angelo de Pebedo, harum terrarum Gubernatore adierunt eandem Missionem P. Franciscus de Altamirano, & P. Bartholomæus Diaz. Et hi quidem rem eò deduxerunt, ut apud populos Mocovieis nova Colonia plantaretur sub Nomine S. Francisci Xaverii, non amplius quam 4. horis distans ab urbe de Esteco. Initia ibi secundo cursu ibant adeò ut brevi tempore mille octingentæ Animæ in hac Communitate numerarentur. At quia nunc dicti Gubernatoris ille pagus Hispanorum arbitrio fuit traditus, in nihilum reciderunt omnia, dispersis incolis, tota denique Reductione sublata. Hoc ipsum opus denuò in Consilio fuit, Anno 1683. gubernante Domino Fernando de Mendoza Matæ de Luna. In hunc finem designati erant P. Antonius Solinas, Sardus, & P. Jacobus Ruiz, Hispanus. Jamque hi quoque copiosum collegerunt populum ex gente Ojotadum, & Tannosiorum, fruendæ Colonizæ suffectuum. Verùm juratus omnis boni hostis suos veneficos Satellites instigavit, ut cruenta morte tollerent Missionarios. Absente autem Patre Ruiz, cum ad meditatam cædem hostes advenissent, Partem Solinas cum alio Sacerdote Petro Ordiz de Zarrate, 27. Octobris dicti superius, Anni trucidârunt. Omnis hic effusus cruor, omnis zelus & conatus tot Apostolicorum Virorum usque ad id tempus necdum effecerant certio rem spem hos Barbaros aliquando in Fidei orbi tam deducendi: Donec tandem D. Stephanus de Unizac, Tucumanizæ Gubernator, hanc refractariam gentem armata manu ita domuit, ut Fidei Sacrosanctæ suscipiendæ condiceret. Ex hoc proposito

posito illuc ablegatus est P. Antonius Machomi, Sardus, post explicatam Cordubæ in Regia Universitate Philosophiam, futurus in Agro Domini Operarius.

CAP. XXII. §. 2.

1. P. Antonius Machomi fundat Reductionem S. Stephani.
2. Indoles & mores horum populorum: Item Religio & Barbaries citra ullam Legis Naturæ cognitionem.
3. P. Machomi crebrò ad necem queritur.
4. Baptismus dat etiam corporis sanitatem.

Hic novus proinde Apostolus statim operam dedit, ut Communitas aliqua sub Nomine S. Stephani ordinaretur. Constabat hæc ex gentibus Lulès, Toquistinès, Ixistinès, Aristinès, quarum majores jam olim fuerant Christiani. Faciei formæ in his populis propius colorem castaneum accedit: Statura corporis transcendit mediocritatem: Sunt alacris & excitatæ indolis. Unde nec facili de causa se mœrore affligunt; Pollent ingenio, & incredibili dexteritate discendi omnia opificia & artes, obstinati tamen ad non credendum, quidquid oculis aut manibus non usurpârint. Conceptum semel odium diu animo fovent, donec subitæ ultionis occasio se præbeat contra hostes. Si Religionis modum queris, nullam profitentur hi cœci Ethnici. Neque enim ullum Numen agnoscunt, aut venerantur: Nisi dicamus, ventrem eorum Deum esse, cum aliud nihil anhelent, quàm vitæ suæ dies in brutis voluptatibus consumere. Quin nec Naturæ Legem agnoscunt, ut aded proles nullam prorsus habeant suis parentibus reverentiam, potius ut ipsis dominentur crudissimum in modum, nec denique horreant violentas inferre manus. Erga ægrotantes Parentes nulla miseratione moventur, nunquam visitant, linuntque vel morbo vel fame miserè perire, utique bestiis hoc pacto crudeliores. Melior proin apud ipsos conditio canis est, quàm hominis. Erga canes enim se mites, & liberales exhibent, præbendo illis vel ultimum proprii oris bolum. Accidit aliquando, ut adveniret Pater Machomi, quando defunctam matrem cum viva prole sepultum ibant. Nulla enim Inda erat, qui pupulum lactare veller. Hunc ergo sibi vendica-

vit Paterraptum è gerulæ brachiis, sed nullis precibus & promissis vel unam nutricem lactantem impetravit. Cogebatur proin Pater cum propria molestia infantem hædino lacte alere, cum interim non sine dolore cerneret, quòd quàm plurimæ matres carellas, ex uberibus suis pendentes, enutrent. Nubere solent adulta jam ætate, postquam scilicet inter brutas & cum natura pugnantibus libidines sat diu voluntarunt. Verùm nec conjugia eorum constantiam tenent. Nam ubi collibitum uxori, deserit suum maritum, alteri adhæsuræ: Sed nec viri melioris sunt Fidei in connubii pactis. Verbo: Nulla naturæ lex est, quæ ab his Barbaris observatur.

2. Dicitur non potest, quantum laboris exhausit ferventissimus Pater, in fundamentis Fidei huic effero, bestis que simili populo inculcandis, donec ex bestiis homines, ex hominibus Christianos effingeret. Primus ipse erat cum ligone in manibus ad vertendam terram, primus ad dirigendum ararum, & cætera præstanda, quæ faciunt ad agriculturam, Barbaris hac parte instruendis utilia. Finitis laboribus ad ægros invisebat cum tanta charitate, quanta ab amantissima Matre sperari posset. Imò buccellam, ori proprio ademptam, porrigebat Indis: Quidquid bonitas Europæorum soli Patri pro victu subministrabat, eorum necessitati impendebat. Tolerabat interim ferreâ patientiâ multiplices eorum errores, & stolidas ineptias ex sola spe fructus inde colligendi. Sed multo plus laboravit in bonum Animarum. Desperata res videbatur in abolenda impudicitia, vindictæ cupiditate, ebrietas, & millenis aliis vitiis, quibus innutriti erant cum lacte materno, quibus cum ætate crescente assueti, & magis & magis roborati, consuetudinem in naturam verterunt. Verùm Dei brachium excelsum, & zelus Apostolici Viri eò rem deduxerunt, ut barbara hæc corda pedentem mitescerent, vitæ tandem humanæ non tantum, sed etiam Christianæ se accommodarent. Primitiæ frugum in hoc agro fuerunt multiplices infantium Animæ, quas accepto Baptismo in cœlestia horrea transmisit. Altera messis erat occasione sævientis luis in populo, cui par gratia, licet adultiori, in præsentis pestis necessitate obtigit.

3. Tam secundum S. Fidei progressum in Regione tam inculta ægris dudum aspicebat oculis damnatus orci Spiritus. Quare omni nisu conabatur Evangelicam sementem in herba, primo flores suppressere, antequam adolesceret. Ut hoc consequeretur, ad necem Patris instigavit sanguinarios Barbaros. Et verò non semel eandem sunt machinati,

sed

d irritò effectù. Collecti aliquando erant hi ipsi Barbari in remotio-
 extra pagum loco, ubi compotationi, saltui, aliisque ineptiis ju-
 undè indulgebant. In medio Choreæ erat cucurbita, quæ ope Dia-
 boli perinde ac ipsi subsultabat per gyrum. Ibi proin benè poti pess-
 è concluderunt, Patrem eadem adhuc nocte mactare, ut ejus molestias
 monitionibus finem facerent. Verùm Pater cùm eorum clamorem,
 tumultum audisset, è pago processit, visurus, quò ea insolentia
 ergeret. In via dum est, ex improvìso offendit Indam Fœminam,
 æ ipsa à Choreâ veniens & abundè pota fortè obviabat. Quærit ex
 Pater, quid tanta vociferatio portenderet? Illa verò, quamquam
 annium gnara, veritatem suppressit, & cum Cachinno reposuit, se
 scilicet nescire, quid hic tumultus sibi veller. At Pater mox depre-
 endit mendax responsum. Acriùs ergo quærendo institit, ut veri-
 tem extorqueret. Tum verò Inda, rem Patri jam suboluisse rata,
 ordine recensuit conjurationem. Hac intellecta Pater, ad tugu-
 rum suum redux, noctem exegit in precibus, offerens vitam suam
 pro Salute harum Animarum, atque in singula momenta latrones suos
 spectans. At Dæus Virum pretiosum ad plures labores reservari vo-
 lit. Et Indi quidem, intellecto, perfidiæ suæ rethnas Patri inno-
 disse, non ausi sunt inferre parricidales manus, Hispanorum insuper-
 tionem veriti. Hac Orci strophâ elusâ alius dolus in consilio fuit.
 gessit enim Barbaris mentibus præposteram opinionem, ceu infantes
 sacrum lavacrum deportare id foret, ac eisdem tumulo inferre.
 que hæc stulta persuasio tam altè infederat animis horum hominum,
 Patres nostros in pessimorum hostium loco haberent. Huc non mo-
 cum contulit alius error, quò opinabantur sese fore immortales, nisi
 Patribus occiderentur, cùm quotidiana interim suorum funera cerne-
 nt, & palparent. Tam inepto errori eximendo omnis industria à
 Patribus est adhibita, quam ipse Dæus secundare dignatus est. Quip-
 eum Divinæ Bonitatis mos sit, clementi oculo maximè Neophy-
 s respicere, subministravit remedium non modò augendi numerum
 Christianorum, sed etiam solandî fideles servos suos. Res autem ita
 venit.

Ibat aliquando P. Machomi cum olla, cibus plenâ, de domo in 4.
 omum, ut ægris levamen ferret. Obviat eunti Inda ex insperato,
 fantem gestans, jamjam moriturum. Quoniam igitur mater nec
 gere, nec prolem occultare jam poterat, lenibus verbis Pater eblan-
 diri

diri institit, ut moribundam sobolem ad S. Baptismum admitteret, id quod re ipsa factum, nec sine prodigio. Pater enim mente ad Deum conversa, & ad Magnum Indiarum Apostolum, Franciscum Xaverium id unum suppliciter petiit, ut remedium malo statueretur, atque adeo sinistra hæc, Propagandæ Fidei tam noxia, persuasio tolleretur. Id autem futurum confidebat, si bonus Deus huic infanti non tantum salutem Animæ lavacro sacro. sed & sanitatem corporis esset collaturus. Addidit, se, modò vori damnaretur, infanti nomen S. Francisci Xaverii inditurum. Annuir benignum Cælum precibus Servi sui. Eodem enim temporis articulo, quo in sacro Fonte lavabatur infans, salvus & incolumis exiit. Id ipsum postea accidit adultæ jam Filix. Hæc ad extrema deducta, vix jam signa vitæ superstitionis præferebat, & tamen suscepto Baptismo non duntaxat revixit momento temporis, sed valida quoque & vegeta surrexit. Hæc tam manifesta prodigia in populo eò valuerunt, ut stultam opinionem seponerent, & nihil ardentius optarent, quàm Baptismum suis prolibus. Ringebatur ea propter Erebi Spiritus, scilicet sua hæcenus machinamenta in vanum abiisse. Itaque aliam tentaturus aleam, sparsis calumniis Patrem exorfum populo facere laborabat. At innocentia triumphavit, multò gloriosior, ac unquam aliàs. Quocirca vel invitus tandem Dæmon propagationem Evangelii in terris del Chaca tolerare coactus est. Pergunt proinde hodie dum Apostolici Societatis JESU Viri ibidem quàm laboriosum, tam fructuosum Domini agrum colere, non tantum cæcos Indos ad Fidei lumen adducendo, sed & Hispanos ad boni exempli vitam promovendo. Præterquàm enim quòd eorum Conscientias expient, etiam in proximas urbes & arces excurrunt, Verbum Divinum iisdem explicantes. Quòd si milites, indagaturi Barbaros, expeditionem faciunt, nostros Patres comitantur, cum multiplici fructu non tamen sine vitæ periculis.

CAP. XXII. §. 3.

1. *Gens Europæi coloris detegitur. 2. Patres explorant incogniti fluvii accolæ: Innumerabilis grex equorum & ovium. 3. Comitum aliquorum nex.*

Novem Anni fluxerant, quos P. Machomi in labore Apostolico transegerat, dum altiori potestate avocatus, Socium seu Secretarium agere jussus est R. P. Provincialis Josephi Aquire. Illi proinde subrogatus est in Missione P. Joachim de Yegros. Neque tamen in altero hoc Officio intermisit P. Machomi cum ipso R. P. Provinciali procurare hujus totius Regionis salutem. In eandem rem plurimum contulit Regius Gubernator D. Stephanus de Urizac. Anno igitur 1719. iter adornarunt ad Regiones Barbarorum, urbi S. Michaëlis adjacentium in Tucumania. Occurrit ipsis in hac expeditione fluvius, quem tum quidem Pilcomayum crediderunt. In ejus litore visæ sunt multæ gentes vultûs non barbari, sed candidioris, ut aded Europæis æquipararent, vel etiam tales esse putarent. Regius ergo Gubernator id Consilii suscepit, ut cohors suorum militum sequente Anno illuc mitteretur, explicariûs flumen illud cum accolis detectura. Huic jungi volebat aliquot Patres ex Reductione S. Stephani, qui velut Castrenses Apostoli comitarentur. Neque P. Provincialis hanc petitionem abnuit, ex spe augendæ majorem in modum Divinæ Gloriæ. Igitur aliquos Missionarios Guaraniorem circa litora Paraquarii per fluvium Pilcomayum, Paraquario se insinuantem, jussit se jungere militari illi cohorti, nullâ viarum morâ factâ. Duplex ejus consilii causa fuit, prima quidem, ut detecto hoc flumine in Regionem del Chaco via aperiretur luce Evangelica illustrandam. Altera fuit causa, ut brevior ad Chiquitos aditus exploraretur, tandiu quæsitus, necdum inventus.

Ad id negotii destinavit P. Provincialis P. Gabrielem Parinno, & P. Lucam Rodriguez, qui ambo in urbe Assumptionis nati, & tum temporis in Guaraniorem Missione versabantur. His adjunxit ex Paraquariensi Collegio Fratrem Bartholomæum de Niebla, & unum Donatum (ur vocant,) Faustinum Correa nomine cum aliquot Indis, Patres adversus vim Barbarorum defensuros. Ex Missione Zamucotum asciti erant P. Philippus Suarez, & P. Augustinus Castannaras.

Illi autem , qui ex Provincia Tucumaniaë sociare se cogitabant , deprehenderunt , fluvium nuper Nostri obvium non esse Pilcomayum , cum ille exigua , hic verò multò majoris latitudinis. Superaturi flumen Pilcomayum usi quidem sunt actuariis navibus , sed post 8. navigationis milliaria vadum fluminis tam non profundum senserunt , ut citra periculum naufragii pergere non possent. Minoribus ergo navigiis adhibitis plus trecenta milliaria confecerunt. Navigantibus ad litora fluminis plurimæ gentes conspectæ sunt. Denique ad populum delati sunt , usque ad id temporis omnino incognitum. Liberali hic erat formâ , & bona indole : Justa illis Statura corporis , & color candidus , ut planè ex facie Hispanos crederes. Ibidem offenderunt innumerabilem copiam equorum & ovium , ex quarum lana pannus perutilis à Barbaris conficitur. Incredibilis est hujus Regionis fecunditas , quæ sanè fruuntur hi Indi in multiplici & fructuum genere pro liberali vitæ sustentatione.

3. Patres varia hic , sed exigua , Indis tamen æstimata munuscula expedierunt , quæ dono data ita eorum Animos devinxerunt , ut spes maxima convertendi in vestigio populi videretur. Sed enim aliqui ex gente Tobas , & Mocovies , qui inter hos Indos versabantur , spem optimam pessumdederunt. Hi nequam enim balatrones simplicibus istis Indis de Christianis pessima quæque sunt mentiti , ut demum irritati , Patrem è medio tollere statuerint. Unde , cum comites Patris lignatum iverant , ab his Barbaris obruti sunt. Duo eorum occisi , unus ita sauciatus , ut paucis post diebus Animam egerit : Reliqui fugientes ad naviculam properarunt , ubi à Patre expectabantur. At cum Barbati usque illuc instarent profugis , Pater tautinas pelles navigiolo obtendi jussit , quo tegumento securi à telis siebant. Mirum dictu est , quòd Pater , licet sæpius nullo corio obrectus ad proram naviculæ profilire necesse habuerit , ab integro telorum Barbarorum nimbo petitus , nihil tamen vulneris acceperit , aberrantibus hostium jaculis. Cum ergo cernerent , iter ulterius sibi præcludi à Barbarorum crudelitate , reditum maturare compulsi sunt per quadraginta milliaria , quæ adhuc emensi fuerant , iterum remedienda cum pari labore.

CAP. XXII. §. 4.

1. *Pestis fugat Incolas Reduccionis S. Stephani.* 2. *Redeunt tandem.* 3. *Periculum ab aliis Barbaris.*
4. *S. Francisci Solani Prophetia de Indis convertendis.*

UT verò redeamus ad Coloniam S. Stephani, illa jam Anno 1721. in statu tam secundo florebat, ut multæ Neophytorum Familiæ numerarentur. At enim repentina Pestis ingruit, ex qua initio quidem duo tantum extincti sunt, sed cæteris tam insolitum mortis horrorem incusserunt, ut eodem adhuc die, Incolæ plerique omnes aufugerint, exceptis octodecim adultioribus, & viginti pueris. Itaque P. Joachim de Yegros, P. Laurentius Fanlo concensis equis profugos longissimâ viâ sunt infecuti. Verùm ubi densior Sylva, & ardui montes obviârunt, ut equorum usus porro non serviret, pedites iter continuârunt, id quod incredibili labore sterit. Quippe fugientes non rectam institerunt viam, sed per avia ambages faciebant. Sibi enim persuaserant, quòd hoc pacto pestis illos persequi non posset, cum tot anfractus non esset repertura post tergâ fugitivorum. Usque aded deliri sunt hi Indi. Quoniam autem Patres à fuga suos reducere non potuerunt, redeundum ipsis fuit ad curandos domi ægros relictos. Substituerunt tamen sibi duos Indos, qui profugis instarent. Ipsi Patres autem quatuordecim ex illis octodecim adultioribus citra metum contagionis, vivos & mortuos Christianè curârunt.

Porro emissi illi duo Illi Indi fugitivos quidem sunt affecuti, sed plus non impetrârunt, quàm ut illuc se conferrent, ubi Patres opperiebantur. Et quamquàm isti quoque omnibus modis agerent, ut in vicum suum dilapsi reducerentur, plus tamen non obtinuerunt ab illis, quàm ut sponderent, se peste desinente domum redituros. Quapropter Patres denuò retrocedere coacti, ægros domesticos reviserunt, & tanta quidem charitate, ut suismet manibus eosdem sepelirent. Tandem verò, qui aufugerant, hortatu Parrum ad suas habitationes regressi sunt.

Hodie hæc ipsa Colonia in summo periculo extremæ depopulationis versatur. Quippe populi, quos Mocovias, & Tobas vocant, à Governatore Tucumanie hætenus coerciti, novas hostilitates machinari

chinari coeperunt. Et quandoquidem vel ipsos prædiciarios in munitamento S. Josephi interimere, & propugnaculum Valbuenam obsiderunt auri, primum est formidare, ne Reductionem quoque S. Stephani obruant simul, & funditus destruant, utpote militibus nudam, & inermem.

4. Nihilominus tamen Missionarii Societatis JESU non omni spe exciderunt, fructus uberes in terris del Chaco colligendi. Ea enim se spe lætant, fore, ut Prophetia S. Francisci Solani, qui primus populo Lulenti, (Lules dicuntur,) Evangelium prædicavit, beato eventu coronetur. Verus enim est traditio de duabus rebus, quas prædixerit dictus S. Apostolus, nimirum urbem de Esteco eversum iri, id quod triginta abhinc Annis reipsa evenit: Secundò, Indos Chacoenses ad veram Fidem conversum iri. Superi dent, ut huic Prophetiæ brevi fieri sua Fides.

C A P U T XXIII.

Ultima Relatio de Missionibus apud Chiriquanos & Chiquitos.

§. I.

1. Chiriquani post tot Annorum tergiversationem ultrò petunt Missionarios. 2. Petitionis causa est Apostata post infelicem mortem apparens. 3. Fundatur reductio. 4. Diabolus terribili forma Reductis insultat. 5. Ope subitanea B. V. MARIE sanatur persona moriens: Item pluvia impetratur.

- ¶ **Q**uoniam superius narratum est, duas Reductiones apud Chiriquanos everfas esse, necesse videtur, ut etiam monstreretur, qua ratione Patres Societatis JESU post aliquot Annos illos populos reviserint. Versabatur P. Vice-Provincialis Ludovicus de Roca Anno 1715. in Collegio Tarichano, cum proposito Missiones Chiquitorum visitandi, cum aliqui Chiriquanorum delegati advenèret, enixè precati, uti Patrum aliqui in suas terras ire, fidem ibidem prædicare, & Baptismum conferre non

grava-

gravarentur. Hæc tam repentina dicti populi mutatio omnes sanè milites habuit, quoniam experientia satis docuerat obstinationem horum Indorum, qui assueti erant identidem redire ad vomitum, ad scelerosos, inquam, suos mores, ætate roboratos. Per sedecim siquidem Annos luserant operam nostram, & unâ salutem suam tardaverant, præcisâ omni fructûs olim colligendi spe.

Brevi autem paruit causa tam subitæ vicissitudinis. Erat ex ea gente unus, qui susceptam olim Fidem, impius Apostata deseruerat. Hic justo Dæi iudicio in sua perfidia diem postremum infelix obierat, Dæoque ordinante suis popularibus à morte se stitit, asserens, quàm plurimos Chiriquanorum in damnatorum carcere detineri secum; & se quidem æternis ignibus adjudicatum, quòd à sancta Fide defecisset. Hæc ostentum magnos in populo motus concitavit, eosque permovit, ut illico internuntios suos Taricham transmitterent, impetraturos Parrum aliquos ad promulgandam sanctam legem.

Pater Vice-Provincialis, qui probè noverat ejus gentis inconstantiam, vehementer dubius substitit, num aliquos suorum illuc ablegaret. Duos tandem statuit mittere, ultimum veteris contumaciæ specimen sumpturos. Movit ad hoc decretum etiam desiderium piissimi Marchionis de Valle de Texo. Ad Conversionem horum populorum proinde electus est Paulus Restivo, Rector Collegii Saltensis, Guaraniæ linguæ peritissimus. Huic Socius additus est P. Franciscus Guevara, qui in Collegio Taryano degebat. Ambo Parres ad hunc populum feliciter delati, in id statim incubuerunt, ut communitatem ex gente ordinarent sub titulo illibatæ Conceptionis. Et verò Chiriquani sub tam potentis Dominæ præsidio brevi Sathanæ servitio renuntiaverunt, sub Christi labaro, deinceps militaturi. In eum finem attulerunt ultrò suas renellas proles, ut in sacro Fonte renascerentur. Verùm juratus Animarum hostis his lætis principiis omni modo obstiteret.

Nam inferorum spectra tam fœdis & horrendis formis spectanda sese offerebant, ut ex solo eorum aspectu animis linquerentur, humisque sternerentur. Itaque remedium à Patribus sollicitantes, iusti sunt, fixâ inprimis in Deum fiducia, Cruces fabricare, in domibus, in placeis, & collibus erigendas, & religiosè honorandas. His conspectis Christi triumphalibus signis orcus enimvero desit tumultuari, nec jam suis terriculis populum infestare. Missio igitur omni metu, deinceps Indi

nihil spectrorum senserunt. Fugatus sic Diabolus non ideo quievit, novas strophas lusurus ad sufflaminandum Fidei progressum. Sui enim loco excitavit præstigiatores, subornata Erebi instrumenta. At Deus non solum impia disjecit consilia, sed vel ex ipsis Magis fecit Evangelii Operarios, Patrum adjuutores in propaganda S. Fide futuros.

5. Quin ad abolendam magis Idololatriam & promovendam Fidei propagationem placuit DEO admittere etiam prodigia supra naturæ vires. Duo ejus generis narrabo. In da febre correpta jam à consanguineis conclamabatur non sine lachrymis. Eò enim profecerat morbus, ut jamjam agere animam videretur ægra. Recurritur in hoc planctus articulo ad Divinam Matrem, ut Patrona hæc & Salus Infirmorum à Divino Filio moribundæ exoraret sanitatem. Pondus habuerant precantium lachrymæ. Hem depulsa febre ægra stupentibus omnibus postridie sanitati integræ restituta surrexit. Aliâ vice ingens ficcitas affligebat colonos ejus Communitatis, metuentes, ne agrorum spes penitus exaresceret. Iterum populi pietas, vota sua vertit ad propriam DEI Parentem, & ecce! sudum cælum momento eodem in densas nubes cogitur, liberales pluvias dispergit, timendum segetibus malum anteverit. Hæc & id generis plura DEI Altissimi Beneficia spem faciunt, tandem Chiriquanorum obstinationem penitus esse emolliendam, dum eo in labore distenti duo Patres interim infantes saltem per sacrum lavacrum Christo adjungunt; Eâ fiducia enim sunt, fore, ut ex his in Christo regeneratis, olim stabilietur novella hæc Ecclesia, & labor Apostolicorum Virorum conversione totius gentis coronetur.

CAP. XXIII. §. 2.

1. De Chiquitis, & Zamucis. 2. Guarayi profugi. 3. Incendium pagi separationem populi à populo suadet. 4. Via brevior ad Chiquitos denique inventa per P. Franciscum Hervàs. 5. Felix Neophytorum zelus in reducendis ad Fidem Indis.

1. Cùm narratio properet ad finem, commodum videtur, si brevis mentio adjungatur de statu Missionum apud Chiquitos, uti etiam, quid apud Zamucos acciderit, quantum quidem ex tanta
 locorum

locorum distantia resciri potuit. Jam ergo ex Communitate S. Francisci Xaverii compertum habemus, quòd ab ista sat procul distita gens degat, quæ Guarayos dicitur, & Guaranicâ linguâ utitur.

Itraque ex spe colligendi fructus ex illa gente aliqui distæ Communitatis Anno 1719. illuc profecti sunt, collaturi cum Incolis ejus terræ, ad persuadendam scilicet Christi Legem. Sed citra fructum regredi necesse fuit; Nam delati ad populi illius habitationes, neminem unum invenerunt, omnibus fugâ dilapsis. Insecuti tamen sunt fugitivos per aliquot dies, quòd aliqua fugæ vestigia deprehenderint. At tandem iter interclusit ingens flumen, quod profugi trajecerant, quin nostrî indagatores recognoscerent, ubinam excensionem fecissent.

Eodem Anno 4. Maii in Reductione S. Raphaëlis erupit incendium, cujus occasione Ethnici, qui in eo pago collecti, sed necdum Baptismo tincti versabantur, tumultuari videbantur. Timendum proinde fuit, ne in suas sylvarum solitudines iterum dilaberentur, maxime quòd omnem annonam flamma consumpsisset. Verùm Deo disponente hæc seditionis species in brevi suppressa est, facto dein unanimi decreto, sese invicem dividendi in geminas colonias, id quod Anno 1721. perfectum est, institurâ novâ S. Michaëlis Communitate.

Inter isthæc infortunia fors tamen bona nobis derexit viam novam ad Chiquitos, tamdiu desideratam. Obrulit se ista ad radices montis Chiriquanorum, cujus cognitionem in acceptis referimus infatigabili zelo P. Francisci Hervàs, primi repertoris. Proin Anno mox sequenti duo recentes Patres Missionarii, nempe P. Joachim de Aquilar, Arragonius, & P. Joannes Baptista Sperh, Ingolstadianus Bojus, eâ primùm apertâ viâ usi sunt. Est hodièque ea via omnibus communis, illuc proficiscentibus, magis compendiaria, ac prior, qua per Reductionem S. Crucis Serratæ, (de la Sierra,) nostris pergendum fuit longis ambagibus.

Posteriores Annis Neophyti nostri passim Christiano zelo excitati surrexerunt ad conterminos populos Christo asserendos. Præ aliis ad meridiem occurbat innumerabilis populus, sed nonnihil remotior. Ad hunc ducebat admodum ardua via, à feris hætenus non visis infesta. Eò plaris proinde æstimandum erat, quòd non absterriti tanto periculo nostri Neophyti eò pergere non horruerint pro pauculis ad Fidem perducendis. Fiant enim, mutationem Regionis & aëris pluribus abductis mortem accersere. Quæ ipsa causa est, cur Communitates In-

dorum

dorum sint Incelis minus frequentes. Et quidem hæc querela magis locum habet apud Moxos, quorum Regio longè sterilior est, ut ad eò numerus inquilinorum, quotidiana capiat decrementa. Imò penitus deficerent Coloniae, nisi fervor Patrum Operariorum ex adductis Ethnicis supplementa identidem facerent. Compertum pariter est de pagis Chiquitorum, quòd incrementa capiant ex eorum zelo, qui singulari industria, novos aggregare populos satagunt. Specimen esto Reductio S. Raphaëlis, quæ Anno 1723. octoginta Ethnicorum familias, pagus item S. Joannis, qui duas & octoginta Animas ad suam Communitatem attraxerunt. Singulariter tamen Deus providit Coloniae S. Raphaëlis, ex qua duæ novorum Incolarum turmae, metu ingruentis luis, Mense Augusto Anno 1722. aufugerunt. Una harum turmarum serius rediit: Altera felicior, cum in Ethnicos incidisset, his eisdem veram Fidem persuasit, & cum superius dictis octoginta familiis, quæ recentas personas conficiebant, brevi se restituit loco. Ex quo ipso patet fructus hujus fugæ, quem providus Deus dedit nihil tale cogitantibus. Nec steter Divina Bonitas in hoc, sed per traductas dicto modo Familias, totam eam gentem ad Fidei lumen attraxit.

CAP. XXIII. §. 3.

1. Nomina & distantia Missionum seu Reductionum.
2. Cucutades populi respuunt Evangelium pauculis exceptis.
3. Sed per irruptionem hostium Ugarianorum impulsæ, ad Fidem confugiunt.
4. Mors P. Francisci Hervæs.

Reductiones modò sex numerantur, & hoc ordine veniunt, si initium sumimus à plaga Australi. Prima Communitas est S. Joannis, à qua novem milliaribus distat Communitas S. Josephi. Ab hac numeramus triginta horas usque ad Coloniam S. Raphaëlis; postquam octo milliaribus remotior jacet Communitas S. Michaëlis. porro ab hac ipsa abest quadraginta duobus milliaribus Reductio S. Xaverii. Intervallo dein viginti quatuor horarum pervenitur ad Communitatem illibatae Conceptionis. Sita autem ad meridiem Reductio S. Joannis est sub $18\frac{1}{2}$. gradu Altitudinis. Conceptionis sub 17 . gradu. Hanc Reductionum numerum brevi augebit, spero, nova ad meridiem erigenda.

erigenda Communitas, à S. Ignatio nomen sortitura. Huc populi Zamuci sunt congregandi, de quibus mentio superius facta est, cum de cæde Fratris Alberti Romero egimus. Hi Zamuci mille ducenta, & amplius capita conficiunt, quibus pari numero Ugerani adjunguntur. Neque enim Patres omni spe exciderunt lucrandi hos populos, quamvis Inferi omnem lapidem moveant in contrarium. Eò igitur missi sunt in opus Evangelicum P. Philippus Suarez, & P. Augustinus Castanares, qui quidem post emensa nonaginta itineris milliaria populum ex universa Zamucorum gente offenderunt, sed omnis Apostolica Industria ab eisdem elusa est. Proximo dein Anno P. Castanares in Comitatu P. Joachimi de Aquilac denuò illuc delatus est 21. Aprilis post nonaginta viarum milliaria, sed locum desertum ambo Patres reppererunt. Itaque per viginti insuper horas perrexerunt ire, & populum, deserti loci nuper incolam, sunt affecti, à quibus amicè excepti sunt.

Hæc ipsa gens (Cucutades nominant,) constat ex quinquaginta 2. Familiis sub Regimine trium Caciquiorum, quorum unus tunc aberat. Postquam ergo hi Ethnici & diu & multum garriverant, Patres sui adventus causam aperuerunt, nimirum se apud illos stationem facturos, & illis perinde ac Chiquitis sit, ad sacra obsequia futuros. His auditis gratias quidem egerunt pagani, quòd à Patribus essent visitati, sed duo Caciqui pro responso addiderunt, Patribus in hac sua Regione stationem non fore, nisi per unam noctem, ut quiescendo vires repararent, postredie verò ipsis esse remigrandum. Secus enim, si hoc loco subsistere cogitarent Patres, sese hoc ipso loco cessuros ad sedem alibi quærendam. Ista inexpectata responso Patres mirè afflixit. Spem tamen sibi faciebant, fore, ut Barbari sub vesperam mentem suam mutarent. Et verò spes non sefellit; nam ante noctem Patribus significauerunt, morari intereà illos ibi posse, quia sententiam de hujusmodi rebus sui primarii Caciqui, nunc absentis, arbitrio reservatam volebant; hujus proinde reditum Patres expectarent. Mora hæc excurrit ad viginti septem dies, quo tempore omnibus modis fatagebant, ut variis munusculis, huic genti, pretiosis animos delinirent; jamque videbatur capteata benevolentia, cum expectantibus Patribus supervenit tandem tertius Caciquius ipso Festo SS. TRIADOS. Iste Caciquius, Professione Magus non vulgaris, sub adventum suum terribiles clamores extulit. promulgans inter insanas eas vociferationes,

se Deum esse gentis hujus, & Regionis, simul citans properè ad se Patres. Hi serua Auctoritate cum Orci mancipio agendum rati, & hominis superbiam obviandum, è diverso ad suppressendum fastum stolidum responderunt: non decere, ut ipsi sequerentur nutum Caciquii, potius ut hic morem gerens Patribus se susteret. Paruit Orci Sarelles, & se Patribus stitit, qui sedentes eum exceperunt. Ille verò reperit, quæ duo Caciquii sub adventum utriusque Patris enuntiauerant, nempe illos in sua Regione non toleratum iri, quoniam eorum præsentia mortem crearet infantibus suis, & alia mala suis terris inferret. Hoc effatum uniuersus populus ratum habens, jamjam armis se accingebat, solo hac in resuspensio adhuc uno Caciquio, in quam partem scilicet iter. Eodem temporis articulo etiam intervenit cum decem vel tredecim stipatoribus ille, qui Religiosum Fratrem Albertum trucidarat, atque hic quoque sanguinarius latro confirmavit populum in scelerato proposito. Persectâ igitur populi hujus pertinaciâ Patres iter suum remensi, 16. Junii ad suos reuiderunt. Torum gravis itineris lucrum fuere decem Animæ, à Patribus persuasæ, ut desertis Ethnicis Patres sequerentur, in Fide instruendi. Neque verò nostri post hæc spem amiserant reducendi plures exemplo priorum ad fidei veritatem, quod ipsum feliciter contigit.

3. Post elapsam quippe temporis intervallam hi ipsi obstinati populi ab aliis itidem Barbaris, scilicet Ugaranis bello petiti sunt. Utrinque multum sanguinis fulum cum multorum cæde. Duæ autem cohortes, quæ numerabant viginti familias, ea stragis occasione, ad Coloniam S. Joannis ex via diverterunt 25. Februarii 1723. Erant autem hæ turmæ Zamucorum. Una harum recensibat quinquaginta Animas, ex gente Quiripeodes, cui Caciquius nomine Sossade præerat; hic duos numerabat inter suos, qui mortem Fratris Alberti sua truculenta manu promoverant. Alteram turmam faciebant Cucutades, numero quadraginta duo, præsidente Caciquio Omale dicto. Atque hic ipsissimus erat, qui Superiore Anno Patres abscedere iusserat. Hos aded, si simul numeres, nonaginta duos crudelitas Ugaranorum ad frugem permovit. Quin edicebant, brevi & cæteros sua exempla secuturos. At quoniam mala lue ibi locorum corripiebantur, metus incessit hos advenas, ut Patres optarent secum redire in patrias suas terras, nec id gratiæ negatum est. Quapropter 30. Junii P. Franciscus Hervàs, Superior illarum Missionum, cum P. Castannares eò profectus est, in eorum

rum Regione Reductionem ordinaturus. Post 40. dierum iter ad Zamucos pervasit, sed regione Incolis vacua. Idcirco Pater Castannares cum Indis suis abiit quæsitum alios populos, de cujus portò functionibus nihil dum compertum est.

Cæterum P. Franciscus Hervàs, qui totis viribus fractus adven-
 rar, necesse habuit redire. Jamque ad intervallum quinque horarum
 propinquabat Reductioni S. Joannis, cum illuc excurrens P. Joannes
 Baptista Xandra de nævis conscientia confitentem audivit, & quibus
 potuit fomentis medicinae recreare studuit. Eò saltem valuit hoc cha-
 ritaris obsequium, ut æger ad S. Joannis contubernium transferri po-
 tuerit, ubi frustratis medicinis post suscepta morientium præsidia ulti-
 ma, ex calida febre piissimè in Domino obiit 24. Augusti 1723. Erat
 Patri hic Annus vigesimus secundus à Solemni Ordinis Professione, ab
 adita Societate JESU quadragesimus quartus, à Nativitate verò Annus
 sexagesimus primus. Ipsiùs insignes virtutes, & infatigabiles labores
 postularent equidem fusioem narrationem. Sed distantia locorum
 iam non indulget nobis accuratiorem noticiam de Viri vita, tam sanctè
 acta. Unicè nos solari debet commodior olim rescicendi occasio. At-
 que hoc demum est, quod tanto studio urgebatur, ut scilicet post alios
 etiam Zamuci ad Evangelii lumen transferrentur. Et verò non vana
 spes nos lætat, hoc magnum opus labore strenuo Missionariorum su-
 sceptrum, auspiciato successu coronandum.

ANNUA ENUMERATIO,

Uti singulis Annis Romam mitti solet,

Facta ad finem Anni 1729.

Oppida ad Fluvium Paranensem spectantia.

S. Ignatii, quod majus vocant, numerat Personas	3674.
S. MARIÆ de Fide	6958.
S. Rosæ Limensis	5291.
S. Jacobi	3238.
Annuntiationis B. V. vulgò Itapuã	5829.
Purificationis B. V. vulgò Candelaria	3286.
M m 2	SS. Cosmæ

SS. Cosmæ, & Damiani MM.	2307.
S. Annæ	4266.
B. V. Lauretanæ	6933.
S. Ignatii, quod minus vocant	3938.
SS. Sacramenti, seu Corporis Christi	4285.
Nominis JESU	1747.
S. Caroli Borromæi	2784.
SS. TRINITATIS	4088.
S. Josephi	3637.

Summa Baptizatorum Parenensium
Sexaginta duo Millia, Ducen-
ti, sexaginta tres.

Uruguaienses Reductiones, seu Oppida.

SS. Apostolorum Petri & Pauli, numerat Personas Immaculatæ Conceptionis B. V.	3835.
SS. Trium Martyrum Japonensium	5493.
S. MARIÆ Majoris	3698.
S. Francisci Xaverii	3841.
S. Nicolai	3708.
S. Aloysii Gonzagæ	7335.
S. Laurentii	5984.
S. Michaëlis	6215.
S. Joannis Baptista	4710.
SS. Angelorum Custodum	4111.
S. Francisci Borgiæ	4745.
S. Thomæ Apostoli	3297.
Affumptionis B. V. vulgò S. Crcis	3388.
SS. Trium Regum vulgò Tapeyu	4114.
	4921.

Uruguaienses universim Personas numerant
Sexaginta novem Millia, quadrin-
gentas, & quinque.

Omnia ad Majorem DEI Gloriam.

I N D E X

R E R U M M E M O R A B I L I U M .

A.

- A** Doratur Diabolus, etiam visibilis, vide Diabolus.
Adulter cæcitate punitur, sed pœnitens visum recipit, folio 77.
n. 5. f. 78. n. 6.
Adulteri alterius mors horrenda, & sepultura. fol. 83. n. 3.
Ægri divinitus sanati, vide MARIA, item Angelus.
Ærumnæ Missionum, fol. 61. 62. n. 1. 2. 3. 4. Modus venandi animas,
fol. 61. n. 1. Difficultas, & pericula hujus venationis, fol. 61. n. 2.
Alia & crebra mortis pericula, & sexcentæ ærumnæ, fol. 62. n. 3.
Nec ramen sine sacro solatio, fol. 62. n. 4. Stabiliuntur priores ærum-
næ per epistolam, fol. 63. n. 1. Soliditas virtutum requiritur ad has,
fol. 65. n. 2. Longævitas Patrum inter tot ærumnas, fol. 65. n. 3.
Alexii Garcie infelix expeditio, & truculenta mors, fol. 3. n. 3.
Angeli monita, fol. 89. n. 2. à nece servat, fol. 178. n. 4.
Angelus apparet uni ex ægris, qui omnes sanantur, fol. 181. n. 5.
Ethnici Christianos æmulati, consumantur ab Angelo, fol. 186. n. 5.
Animam immortalem credunt Manacici, vide Manacici.
Animæ post mortem iter fabulosum, vide Manacici.
Animalia apud Chiquitos, vide Chiquitos.
Anenæ defectus prodigiôsè suppletur, fol. 73. n. 1. 2. 3.
Antonii Fideli mors cum elogio, fol. 57. n. 3. Ejus strenuî labores,
fol. 57. n. 2. Ejus vita, virtus, navigatie morosa per varios casus,
fol. 58. n. 1.
Antonius Machomi, fol. 261. toto f. 2.

Index

- Anthropophagi, fol. 4. n. 4.
Apostatæ turbas excitant, fol. 13. n. 1. Apostatæ alterius conversio,
fol. 79. n. 2.
Apostata alius cum veneficis evertit spem Missionis, fol. 212. n. 1.
Apostatæ infelix mors Chiriquanos convertit, fol. 269. n. 2.
P. Arce, vide P. Josephus de Arce.
Architectura Manaciorum, fol. 138. n. 3.
Avaritia Hispanos perdit, & Missiones, fol. 41. n. 1. 2. fol. 192. n. 3.
fol. 258. n. 3.

B.

- B**aptismus dat etiam corporis sanitatem, fol. 263. n. 4.
P. Bartholomæus Blende necatur cum suis, fol. 213. n. 2. Ejus vi-
ta & virtutes, fol. 222. n. 1. Ab Hollandis intercipitur cum Sociis,
fol. 223. n. 2. Hæreticorum insolentia & impudentia ibidem. P. Blen-
de cum capto secum Archi-Episcopo in Hollandiam reducit, fol. 224.
n. 3. Catholicos ibi juvat, fol. 224. n. 3. Liberatus cum Sociis repe-
tit navigationem in Indiam, ab Anglis invaduntur, fol. 224. f. 225. n. 4.
Boxi Neophyti missi ad Morotocos, fol. 200. n. 1. Lepidus casus Indi-
fenis ibidem.
Breviarium putatur Liber Magicus, fol. 161. n. 5.

C.

- C**æcitate percussus adulter, poenitens visum recipit, fol. 77. n. 5.
Cæcitas poena adulteri, fol. 77. n. 5. fol. 78. n. 6.
Cædis auctores cæduntur, fol. 120. n. 4. n. 2.
Cælorum pro Christo corpora requiruntur, fol. 121.
Catechumenus suos populares ad fidem permover, fol. 96. n. 2.
Chacoensis Regionis detectio, fol. 204. n. 1. Ejus descriptio, fol. 257.
n. 1. Ritus, & indoles incolarum, diu resistentium Evangelio, cæ-
sis aliquot Apostolis, fol. 257. n. 2. Causa tantæ contumaciæ sunt
Hispani, fol. 258. n. 3. Cæsi duo è nostris apparent post mortem,
fol. 249. n. 4.
Charontis cymba, & species renovata fraude Dæmonis, vide Diabolus,
& Manacici.
Careræ anthropophagi, fol. 232. n. 1. Eorum bella cum Morotocis,
fol. 232. n. 2. Pacem recusant & fidem, velitatio cruenta cum Chri-
stianis, fol. 232. n. 3.

Rerum memorabilium.

- Cavallero, vide Lucas Cavallero.
Chicha potionis genus, fol. 21. n. 5. fol. 189. n. 3.
Chiquitanæ terræ limites & flumina, fol. 2. Prisci ejusdem Regionis incolæ, dein transmigrantes, fol. 3. n. 2.
Chiquitorum nova Regio, fol. 16. n. 1. Ejus flumina, mellis copia, animalia, fol. 16. 17. n. 2. 3. Piscatio, fruges, fol. 17. n. 4. 5. Temperies plagæ, fol. 18. n. 7. Indoles, forma, fol. 20. n. 1. Vestitus, n. 2. Arma, n. 3. Regimen, fol. 21. n. 4. Porus Chicha, fol. 21. n. 5. Ritus nubentium, fol. 21. n. 5. Habitatio, fol. 22. n. 6. Hospitalitas, convivium, ebrietas, sed sublata, fol. 22. n. 7. Morbi, & modus medendi ineptus & crudelis, fol. 18. n. 7. Partitio diei, annui labores, victus, lusus, fol. 24. n. 1. Religio Chiquitorum: sepultura: lunæ eclipsis relis defenditur: fulguris, & fulminis interpretatio, fol. 25. n. 2. Aliqua etiam superstitio, fol. 26. n. 3. Perdifficilis lingua Chiquitorum, fol. 27. n. 2. 1. Linguae ejus specimen, fol. 28. 29. n. 2. Chiquiti bellicosi pacem denique petunt, fol. 33. n. 1. Valdè attriti, & minuti per Hispanos, & Mamalucos, fol. 34. n. 2. Fatales ponunt inimicitias, fol. 69. n. 2. Ad hos via brevior quæritur, fol. 95. n. 1. Fiunt aliis dein Apostoli, fol. 249. n. 1. fol. 250. n. 2.
Chiriquani anthropophagi. fol. 4. n. 4. Eorum Legatio pro dono fidei, fol. 4. Eorum pars invitant nostros, pars altera repellunt, fol. 6. 7. n. 2. Horum indoles, fol. 7. n. 1. Nostros conspexit, velut Mamalucis, aufugiunt, fol. 116. n. 3. Tandem ultrò petunt Missionarios, fol. 268. n. 1. Petitionis causa est Apostata post infelicem mortem apparens, fol. 269. n. 2.
Christianos lucidus à cælo globus circumdat, fol. 76. n. 4.
Christiani plagarii Sancti, fol. 118. n. 1. fol. 120. n. 1. vide Neophyti.
Colonia S. Ignatii fundatur, fol. 15. n. 3. fol. 233. n. 5. vide in fine hujus opusculi, ubi numerus Reductionum, & personarum enumeratur ad centum triginta, & unum millia, sexcenta, & ultrà, fol. 275. 276.
Constantia in fide meretur sanationem post vulnera à dæmone, fol. 158.
Conversio Caciui & popæ convertit totum populum, fol. 155. n. 5.
Conversio Morotocorum, & Quiesiorum, vide Morotoci.
Conversio mira Manaciorum, fol. 133. n. 4.
Conversio venefici mirabilis, fol. 78. n. 1. Et Apostatæ, n. 2. Item impudici per fulmen, fol. 81. n. 3.

Index

Conversio Mapononis, hoc est, popæ, qui dein Apostolus, fol. 163.
n. 3. Item alterius popæ conversio, fol. 177. n. 2.
Cruces à Barbaris ipsis erectæ contra incursum tigrum, fol. 100. n. 6.
Cucutades populi respuunt primò Evangelium, pauculis exceptis, fol. 273.
n. 2. Sed per irruptionem hostium Ugaraniorum impulsæ, confugiunt
ad fidem, fol. 274. n. 3.

D.

Damnatus ex Orco apparet in visione, vide ostentum, vel raptus, vel
ecstasis.

Deipara spectabilis, vide MARIA.

Delubrum evertitur à P. Cavallero, fol. 161. n. 2. Idem in ipso deorum
fano baptizat Barbarum, fol. 178. n. 3.

Diabolus cogitur salutaria dicere, fol. 86. n. 5.

Diabolus veram Ecclesiam æmularur, fol. 142. n. 1. 2. f. 143. n. 1. 2. 3.
f. 144. n. 2. 2. 4. f. 145. n. 5. f. 145. n. 1. f. 146. n. 2. f. 146. 147.
n. 3. f. 148. n. 1. 2. 3. f. 151. n. 3.

Diaboli strophæ ad perdendum Patrem Cavallero, fol. 135. n. 4. f. 154.
155. n. 2. Ringitur ob conversionem sui nuper populi, fol. 157. n. 1.

Exagitat popam conversum, querelæ, minæ, verbera usque ad san-
guinem, fol. 157. n. 2. 3. Sed cœlitus sanatur.

Diabolus prænuncians adventum Patris vacuat pagos incolis, fol. 184.
n. 5. Ejusdem suafu infantes baptismo subducuntur, fol. 181. n. 2.

Pater in vindictam erigit crucem ad ipsum fanum: calcat pedibus idola,
fol. 185. n. 3. Diabolo præfente ritus sepeliendi mortuos, fol. 189.

Fugæ demon veniente Patre, & popam secum aufert ad inferos, fol. 190.
n. 2. Reductis terribili formâ insultat, fol. 269. n. 4.

Doctores fidei passim peruntur, fol. 10. n. 3.

E.

Ebrietatis vitium, Evangelii impedimentum, sublatum.

Eclipsis Lunæ telis missis defensa, fol. 25. n. 2.

Ecstasis mirissima Neophyti ægrotantis, fol. 85. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.
fol. 88. n. 1. 2. 3. 4.

Equorum & ovium grex innumerabilis, fol. 265. 266. n. 2.

Ethnici Christianos æmulati, crucem erigunt, se flagris cædunt, qua ra-
tione pestem extinguunt, fol. 186. n. 5.

Exempli mali vis à malis Europæis, fol. 7. n. 2.

Rerum memorabilium.

Exequiæ Barbaræ, fol. 189. n. 4.

Exequiæ Manaciorum, fol. 150. n. 1.

F.

F Amacofio animal mirabile, & nocens, fol. 137. n. 1.

Fervor mirus Neophytorum, vide Neophyti.

Fidei Doctores passim percutuntur, fol. 110. n. 3.

Fidem refractarii nuper, nunc ultrò sollicitant, fol. 8. n. 2.

Flagellatio vel ab Ethnicis usurpata pestem fugat, hi ipsi confirmantur ab Angelo, convertuntur, fol. 186. n. 5.

P. Francisci Hervàs mors, fol. 275. n. 4.

S. Francisci Solani prophetia de Indis olim convertendis, fol. 268. n. 4.

PP. Franciscanorum charitas in nostros ejectos vi tempestatis, fol. 59. n. 2.

Fulguris & fulminis inepta interpretatio, fol. 25. n. 2.

G.

G Ens Europæi coloris detegitur, fol. 265. n. 2.

Globus lucidus è cælo circumdat Christianos, fol. 76. n. 4.

Guarani pridem capti à Mamalucis deficiunt post eorum cladem ad Christianos, fol. 53. n. 3.

Guarayi à Christianis ad fidem adducti, fol. 112. n. 1.

Gubernatores sacri & profani, fol. 1. n. 1.

H.

H Abitatio Chiquitorum. Hospitalitas eorum, vide Chiquiti.

Herba Paraquariensis, fol. 100.

Hispani sedem figunt apud Chiquitos, fol. 31. n. 2. Trucidantur novi

domini ob avaritiam, fol. 32. n. 3. Hispani residui fugiunt, & con-

dunt Urbem S. Laurentii, fol. 32. n. 4. Vicus S. Xaverii Christiano-

rum fit Reductio, fol. 32. n. 5. Barbari Hispanorum prædia exspo-

liant, denique ipsosmet necant, fol. 32. n. 6. Talionem Hispani re-

ponunt, fol. 33. n. 7. Indos olim judicârunt Hispani non esse veros

homines, fol. 72. n. 2. Sed Popa declaravit contrarium, fol. 73. n. 2.

I.

I Dololatria Manaciorum mirabilis, vide Manacici.

Idola calcantur, comburuntur, vide ibidem.

Idololatræ subito adoratores S. Crucis, fol. 180. n. 3.

JESU, MARIE, nomina inclamata à tigridis unguibus liberant, fol. 76. n. 2.

Index.

- S. Ignatii Colonia, fol. 15. n. 3. f. 233. n. 5.
Ignis accensi fumus ex montibus nuntius adventantium hospitem vel hostium, fol. 102. n. 2.
Impudicus juvenis miserè perit, fol. 82. n. 1.
Incendium à dæmone excitatum à Neophytorum rebus sacris compescitur, fol. 94. n. 2. Incendium separationem populi à populo suadet, fol. 271. n. 3.
Inda, ut innocentiam post baptismum non perderet, mori optavit, & mortua est, fol. 68. n. 3.
Indæ Christianæ, sed impudicæ infelix mors, fol. 252. n. 1.
Indi juvenis benevolentia, & liberalitas, fol. 104. n. 1.
Indi faucii cælitus curantur, fol. 178.
Indi se jungunt navigantibus cum spe convertendæ gentis, datis interim pueris, quasi obsidibus, fol. 106. n. 3.
Indorum tricæ cruentæ componendæ, fol. 9. Eorum consultantium cæremonia, peregrinæ nobis, fol. 15. n. 2. Eorum post conversionem fervor, & pietas: quin cruenta pœnitentia, fol. 66. n. 1. Conscientiæ expiandæ candor, fol. 67. n. 2.
Indos judicârunt olim Hispani non esse homines, sed bestias, fol. 72. n. 2. Popa declarat, esse veros homines, fol. 71. n. 2.
Indus Catechumenus suos populares ad fidem permover.
Inimicitia gentis contra gentem impediunt pluviam, fol. 130. n. 1.
Interfectores nostrorum, Payaguani, ad fidem invitantur, fol. 107. Mutua à nobis & illis munera, fol. 108. n. 1. Eorum hostilitates, & perperua locorum mutatio sunt impedimento, quò minùs convertantur, fol. 108. n. 3. Læsi pacem frangunt, fol. 114. n. 4.
Josephus de Arce Pater ope S. Xaverii sanatus declinat concionandi munus honorificum, & Missionem impetrat, fol. 5. n. 2. à Chiriquanorum parte invitatur, ab altera repellitur cum aliis nostris, fol. 6. 7. n. 2.
Pacem conciliat, fol. 10. n. 2. Adit Guairanos, fol. 8. n. 1. Præclusam sibi Missionem constantiâ evincit, fol. 42. n. 1. Iter ejus ad Chiquitos, fol. 43. n. 2. Inter illos ipsos lues, fol. 43. n. 3. Novam sedem Chiquitis eligit. Templum struit novæ Reductioni, fol. 44. n. 4. Indi Pinoquis adjunguntur eidem, fol. 45. n. 1. Morbus Patris Arce, fol. 45. n. 2. Convalescens avocatur à Superioribus. Locus Colonæ mutatur, fol. 46. Contra Mamalucos colligit suppetias à militari urbis præsidio Hispanorum, fol. 49. n. 1. f. 50. n. 2. Felix pugna

Reverum memorabilium.

- pugna contra Mamalucos nostris cum S. Cruce præcuntibus, fol. 51. n. 3. fol. 52. n. 2. Zelus P. Arce infatigabilis, fol. 208. n. 3. Morbo corripitur, nec à suis deseritur, fol. 209. n. 4. Reperit cæsa Patris Blende, & comitum corpora, fol. 214. n. 1. Animat suos ad simile Martyrium, fol. 214. n. 2. P. Arce cum tredecim Christianis, & ipse occiditur, fol. 215. n. 3. Cæleste necis hujus futuræ omen, fol. 216. n. 4. Interfectores à Caciquio Catechumeno puniuntur, fol. 216. 217. n. 4. Vita & Virtutes Patris de Arce, fol. 218. toto f. 3. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6.
- P. Josephi Tolù vita & mors, c. 21. fol. 254. 255. 256.
- Iter novum per terras, & undas explorandi ergò, sed sinistro exitu, fol. 110. n. 1. Morbi nostrorum cum morte Fratris, fol. 111. n. 2.
- Itinerarium per terras & aquas, fol. 98. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.
- Jurucares convertuntur, fol. 170. n. 1. f. 171. n. 2. f. 172. n. 3. 4.

L.

- Lacus, ex quo origo Paraquarii, fol. 105. n. 2.
- Lacus Mamorè detectus, ubi portus Mamalucorum fuerat, fol. 113. n. 2.
- Legatus pro pace cum sociis occiditur, fol. 99. n. 3.
- Lingua Chiquitorum perdifficilis, fol. 27. n. 1. Ejus specimen, fol. 28. 29. n. 2.
- Litaniæ cantantur ad Crucem erectam attonitis Barbaris, mirè convertis, fol. 164. n. 1.
- P. Lucas Cavallero ingressus in Societatem Jesu, & primus fervor, dein labores & Martyrium, fol. 122. & toto Capite XI. mo & XII. mo Patria ejusdem, conditio parentum, pia educatio, pudor virgineus, fol. 122. n. 1. Literarum studia: recipitur in Societatem: Indias affectat, & impetrat, fol. 122. n. 2. Vela facit: exscendit in portu boni aëris: altiora ejus studia: fit Sacerdos, fol. 122. n. 1. Initia facit Missionis apud obstinatos Pampas, fol. 124. n. 2. Chiriquanis biennium frustra impendit, pulsus tandem Patribus cum P. Cavallero, fol. 124. n. 3. Desertur ad Chiquitos: ejus zelus, & fructus: item morbi, fol. 124. n. 4. Detritæ ejus vires & vestes jocandi ansam dant barbaris, quos invicem ad fidem permovet, fol. 125. n. 1. Plagiarii Europæis fortiter resistit, fol. 126. n. 2. Puraxes populos docet, illisque pluviam à cælo impetrat, fol. 126. n. 3. Calumnia Patri Cavallero impacta ab Europæo non invenit fidem apud Puraxes, fol. 126. n. 1. Expostulatio, & minæ scelerati hujus hominis spec-

Index

nuntur à Patre, fol. 127. n. 2. P. Cavallero sternitur morbo: voto facto convalescit, fol. 128. n. 1. Frustrà terretur, ne Manacicos adeat, fol. 129. n. 2. Patris magnanimitas animat Puraxes, fol. 129. n. 3. Inimicitia gentis cum gente impedit petitam pluviam, fol. 130. n. 1. Renovata pax eandem impetrat, fol. 131. n. 2. Metus Comitum redire volentium, fol. 131. n. 3. Confirmantur à P. Cavallero in itinere prorsus periculoso, fol. 131. n. 4. Territi iterum Comites, exemplo Patris, crucem præsumptis, propinquant barbaris, fol. 132. n. 1. Hi ad conspectum hospitem in arma ruunt, fol. 133. n. 2. P. Cavallero cum Cruce in manibus imperterritus, fol. 133. n. 3. Izu Patris interpres suos Manacicos pacat, & ad fidei gratiam pertrahit in medio impetu necandi omnes, fol. 133. n. 4. Pax firmatur cum Manacicis, jam Catechumenis, fol. 134. n. 1. Accedunt pacis fœderi plures populi, fol. 135. n. 2. Redire cogitur P. Cavallero invitis Neophytis, fol. 135. n. 3. Diaboli strophæ ad perdendum P. Cavallero, sed per abitum ejus elusa, cujus interim laudes enuntiant vel ipsi barbari, pugnatuæ contra Orci satellites, fol. 135. n. 4. Luce pereunt machinatores necandi Patris Cavallero rabidorum canum instar: nigra eorum cadavera: alba baptizatorum ex peste morientium, fol. 136. n. 5. Alii crucem evertentes miserè mortui, fol. 137. n. 6. Missio P. Luca Cavallero apud Manacicos, fol. 152. 153. Pacem persuadet: periculum in montibus, fol. 154. n. 1. Inopia victus. Herbæ, quibus Dii vescuntur, insulsæ, fol. 154. n. 2. Diabolus affligit Patrem variè, fol. 154. 155. n. 2. Zibicæ populi Patrem habent hostis, quin magiloco, fol. 155. n. 4. Conversio Caciquii, & popæ junioris convertit totum populum, fol. 155. n. 5. Ringitur Orcus ob Conversionem populi, 157. n. 1. Exagitat popam conversum: querelæ diaboli, & minæ, fol. 157. n. 2. Quas popa constans in fide ridet. Ideò cæditur à dæmonibus usque ad sanguinem, & vitæ periculum, fol. 157. n. 3. Tantæ constantiæ præmium est subita sanitas à cælo data Maponni seu popæ, fol. 158. P. Lucas Cavallero adit Quiriquicos ad pacem faciendam cum inermibus Sociis Indis, fol. 158. n. 1. Charitas horum comitum erga Patrem famis tempore, fol. 159. n. 2. Adventum Patris dæmon antè prodit inter querelas contra eundem simul ad arma vocat, fol. 159. n. 3. Vitis nostris fugiunt barbari. P. Cavallero insequitur profugos, fol. 160. n. 1. MARIE effigies ostensa, Barbaros arcus enervat, ut etiam telâ retorqueantur in ipsos hostes, fol. 161. n. 2.

Delu.

Reverum memorabilium.

Delubri aras Pater, revertit, aut comburit, fol. 161. n. 3. Comites Patrem deserunt paucis exceptis, fol. 161. n. 4. Breviarium putatur, liber magicus: mors Patris designatur, sed metu avertitur, fol. 161. n. 5. Patris *Lucas Cavallero* necem meditantibus peste pereunt, fol. 162. n. 1. Hoc ipsum movet ad conversionem, quam juvat Indus *Sonema* nomine, fol. 162. n. 1. Se dedunt arbitrio Patris, fol. 162. n. 2. Maponò seu popa non tantum conversus, sed & Apostolus, fol. 163. n. 3. Barbaris mirè conversis Crux erigitur, fol. 164. n. 1. Litanie cantantur attonitis Barbaris, fol. 164. n. 1. Infantes baptizantur ingenti numero, fol. 164. n. 1. Abitus Patris barbaris catechumenis prorsus illætabilis, fol. 164. n. 2. *P. Lucas Cavallero* revertitur ad Manacicos: visitat singulos eorum pagos, & alià viâ redit ad S. Xaverii reductionem, fol. 166. toto Capite XV.º anhelat Pater ad Chiquitos. Excipitur amicè à Zibacis, fol. 166. n. 1. Pacem fancit feliciter, fol. 167. n. 2. Tum verò prædicat Evangelium jam benè paratis. Fidei articuli cantantur, fol. 168. n. 3. Deipara invocata, & unquam catechumeno spectabilis ægros sanat plures, ad fidei incrementum, fol. 168. n. 4. Jurucarès idololatræ adit: dæmon ejus adventum inter querelas prædicat, fol. 170. n. 1. Persuadentur ad fidem, fol. 171. n. 2. Crux erecta adoratur: idololatria dedocetur, fol. 172. n. 3. Proteruntur, comburuntur idololatræ, fol. 172. n. 4. Zibacæ Neophyti cum suo Caciquio promovent rem Christianam, fol. 173. n. 1. Jurucarès ad pacem permoventur, fol. 173. n. 2. Quiriquire putant, Patrem esse pestis suæ causam. Refutatur stulta opinio, & morte punitur, fol. 174. n. 3. Caciquius phreneticus miraculo ad se redit, instruitur, baptizatur, piè moritur post preces *P. Cavallero*, fol. 175. n. 1. Idem precibus suis pellit pestem, fol. 175. n. 2. Cefocas adiens telorum nimbo salutarur, fol. 176. n. 3. Tela prodigiosè rerorta salvo Patre, qui scuti loco Deiparæ effigiem extulit adversus tela, fol. 176. n. 4. Barbari furorem ponunt, fol. 177. n. 1. Ad verba Patris Popa primus omnium fidei lumen capit, fol. 177. n. 2. Barbarus in ipso Deorum fano baptizatur, fol. 178. n. 3. *P. Cavallero* iterum ad necem quæsitus, per Angelum servatur, fol. 178. n. 4. Sauciorum Neophytorum patientia. Sanantur divinitus, fol. 178. n. 5. Certatim volunt fieri Christiani Cozacæ, uti & Zubareæ populi, fol. 179. n. 1. *P. Cavallero* adit illos, fol. 179. n. 2. Ægros omnes sanat Pater recitato S. Evangelio. Idololatræ subito adoratores S. Crucis, fol. 180. n. 3. Ægris Comitibus Pater sanitatem impetrat,

O O

fol. 180.

Index

fol. 180. n. 4. Angelus apparet uni ex ægris, qui omnes sanantur, fol. 181. n. 5. Incommoda viarum: victus inopia: pagani Comites Patrem deserunt, fol. 182. n. 1. Uni apparens Deipara hortatur, ut ne deserat Patrem cum aliis viæ Sociis Christianis, fol. 182. n. 2. Venit *Pater Cavallero* ad Aruporecas, cum quibus tendit ad Tapacuràs. Parum gratus ejus adventus, fol. 183. n. 3. Causa hujus aversionis, nempe crux eversa à Barbaris, & ideo lue sublati. Errorem dedocti morem gerunt Patri, fol. 183. n. 4. Dæmon prænuntians adventum Patris vacuat incolis pagos, fol. 184. n. 5. Summa difficultas itineri. Amice excipitur Pater, fol. 184. n. 1. Sed suafu diaboli infantes baptismo subducuntur, fol. 185. n. 2. *P. Cavallero* in vindictam erigit crucem: ante ipsum fanum. Calcat pedibus idola, fol. 185. n. 3. Bohozas adit, benevolè exceptus, fol. 86. n. 4. Ethnici, Christianos imitati, crucem ipsi erigunt, se flagris cædunt, qua ratione pestem extinguunt. Confirmantur à viso Angelo: novam Coloniam faciunt, fol. 186. n. 5. Area novæ Reductioni eligitur, fol. 188. n. 1. Populi nudissimi & idololatræ, Patrem Cavallero proni audiunt, fol. 189. n. 2. Potum Chichæ sibi interdici nolunt. Modus conficiendæ hujus potionis, fol. 189. n. 3. Ritus sepeliendi mortuos præsentem dæmone, fol. 189. n. 4. Fugit dæmon adveniente Patre, & populus secum abripit ad Tartara, fol. 190. n. 5. Nova Colonia augetur aliis Indis, fol. 191. n. 1. *Pater Cavallero* iterum salutatur etiam à nova hac gente emissis telis. Tamen adit intrepidus, & munera accipit: explorat exequias barbaras, fol. 191. n. 2. Plagiarum Europæi crudelitate sua pessumdant omnia, fol. 192. n. 3. Terribilis pugna animi in *P. Luca Cavallero*. an Puyzocas adeat, nec ne. Vincit, & ad illos ire statuit, fol. 193. n. 2. Ficta benevolentia excipitur: Comites Patris cruciantur: demum & ipse *P. Cavallero*, fol. 194. n. 3. Puyzocæ post Patris, & aliorum cædem terrore suo dispergant cæteros Christianos, fol. 195. n. 1. Præsidium militare contra homicidas emittitur. Flamma prodigiola conspicitur supra cadaver Patris. quod incorruptum adhuc deprehendunt, fol. 196. n. 2. Jumenta militum ultrò, atque adeò prodigiôsè adveniunt ad corpus Martyris deportandum, fol. 197. n. 3. Auctores necis miserè pereunt, fol. 197. n. 4. *P. Luca Cavallero* virtutes, fol. 197. 198. n. 1. f. 199. n. 2. Lue pereunt machinantes necem Patri Cavallero rabidorum canum instar: atra eorum cadavera, alba baptizatorum ex peste morientium, f. 136. n. 5.

Lues

Rerum memorabilium.

Lues averſa, fol. 73. n. 2.

Luxurioſi alterius interitus, fol. 82. n. 1. f. 83. n. 3.

Luxurioſi poenitentia per fulmen; fol. 81. n. 3.

M.

Magnanimitas P. Cavallero in aditu Manaciorum, fol. 129. n. 2. 3.
fol. 131. n. 4. f. 132. 133. n. 3.

Mamalucorum origo, & maleſicia, fol. 34. n. 1. 2. à Deo & Rege de-
ficiunt, fol. 35. n. 3. Situs Piratiningæ urbis, Mamalucorum nidus,
& ſpoliarium: ſoli fertilitas, fol. 35. n. 4. Plagiarii Mamaluci cum
ruina Urbium & Miſſionum, fol. 35. n. 5. Eorum inaudita impietas,
fol. 36. n. 1. Puniuntur à Deo, & Indis victoribus, fol. 37. n. 2.
Mamalucorum irruptio, fol. 47. n. 1. His cladem inferunt Pinoqui-
ſii, fol. 47. n. 1. 2. Altera irruptio Mamalucorum cum clade Neo-
phytorum per dolum, fol. 48. n. 3. Sed hi cæſi talionem reddunt,
fol. 49. 50. 51. n. 1. 2. 3. Iterata clades Mamalucorum, fol. 52. n. 2.
Duo Patres ab Mamalucis ad mortem uſque cæduntur, fol. 101. n. 7.

Manaciorum regio: ejus fructus varii, & feræ, fol. 137. n. 1. Fama-
coſio ſic dictum animal mirabile, ſed aſtu ſternitur, fol. 137. 138. n. 1.
Fructus Bainilla, & Turumas. Piſces & meſſis copioſa ibidem.
Species incolarum, & indoles, fol. 138. n. 2. Architectura eorum,
fol. 138. n. 3. Labor ſeminarum: ritus conviviorum, fol. 139. n. 4.
Auctoritas, & poteſtas Caciquiorum, fol. 139. n. 1. Polygamia,
hæreditarium dominium, fol. 140. n. 2. Frequentia hujus populi.
Regionis deſcriptio cum populis variis, fol. 140. n. 3. Pareſuæ avi-
culæ mortiferæ, fol. 141. n. 4. Manaciorum ſuperſtitiones, mixtæ
quaſi umbrâ Chriſtianâ, fol. 142. n. 1. Interim dæmones viſibiles co-
lunt, fol. 142. n. 2. Emularur diabolus veram Eccleſiam, fol. 143.
n. 1. Ritus adorationis, & ſalutationis in adventu dæmonum terribi-
li, fol. 144. n. 2. 3. Reſponſio Satanæ, & adhortatio; dum ſe re-
rum creatorem fert, cum ſtygia aula pedifequa, fol. 144. n. 3. Com-
potationes, choreæ, ad quas incitat diabolus: cædes ebriorum, f. 144.
n. 4. Etiam dæmones ſimulant ſe ſitire Chicham potionis genus,
fol. 145. n. 5. Poſt cômotationem à Satana ſit mulica ad Sancta San-
ctorum, quæ patent ſoli ſacrificulo, fol. 145. n. 1. Nullus pagus ſine
tali præſtigiatore, fol. 146. n. 2. Oracla Orci ſemper proſpera cum
reciproco commate Barbarorum, fol. 146. n. 2. Dona diabolis ob-

Index

lata, & gustata. Abitus eorum cum ingenti tumultu. Mapano sacrificu-
 lus & magus abit in cœlum, & redit miris modis, fol. 146. 147. n. 3.
 Dii aquarum coluntur fumo tabacæ herbæ, & oblata parte piscium,
 fol. 148. n. 1. Honor & tributum popæ præstitum, fol. 148. n. 2.
 Popæ domus ejusdem aliquando solitudo. Candidati ad officium popæ
 instruuntur rigide: jejunium, dein convivium, fol. 149. n. 3. Ma-
 pano junior popa, constans in fide, cæditur à demone, fol. 157. n. 3.
 Tantæ constantiæ præmium est restituta subito sanitas, fol. 158.
 Manicorum religio. Credunt immortalem animam, ad cœlos recipien-
 dam. Exequiæ eorum, fol. 150. n. 1. Iter animæ defunctæ, fol. 150.
 n. 2. Diabolus in specie fabuloli Charontis animas transvehere credi-
 tur, fol. 151. n. 3. Aliæ ineptiæ de mortuis, fol. 151. n. 4. Quale
 cœlum defunctis in eorum opinione, fol. 152. n. 5. Eorum regio cu-
 jus formæ, fol. 166. n. 1.
 MARIE effigies obversa barbaros arcus enervat, fol. 161. n. 1. Hostium
 tela retorquet, fol. 176. n. 4.
 MARIA implorata ægros sanans, apparet Catechumeno, fol. 168. n. 4.
 Opè subitanea sanat morientem, fol. 270. n. 5.
 MARIA invocata ægrum Indum sanat, fol. 76. n. 3. Devotio munifica
 Neophytorum erga eandem, fol. 72. n. 1.
 MARIA spectabilis, fol. 9. n. 1. f. 90. n. 1. f. 168. 182. n. 4. Duplex
 navigantium discrimen ab ea depulsum, fol. 109. n. 4.
 Medendi modus impetus, & crudelis, fol. 18. n. 7.
 P. Michaëlis Yegros labores. Iter ad Zamucos, fol. 241. n. 1. Cupidè
 excipitur ab iisdem, fol. 242. n. 2. Difficultas novæ coloniæ ex aquæ
 & victûs cæteri penuriâ, fol. 242. n. 3.
 Missionis remoræ, fol. 34. n. 1. 2. Missionariorum supplementum,
 fol. 39. n. 1. 2. Missio S. Joan. Bapt. fol. 60. n. 4. Missionum turbatio,
 & jactura, fol. 54. n. 1. Nostrî ad necem quæeruntur, fugantur,
 fol. 55. n. 2. Colonia S. Xaverii bis transfertur, fol. 55. n. 3. Reduc-
 tio S. Raphaëlis etiam mutatur, fol. 56. n. 4. Missionum ærummæ,
 fol. 61. n. 1. 2. 3. Modus venandi animas, fol. 61. n. 1. Difficul-
 tas, & crebra mortis pericula sub hac venatione, fol. 61. n. 3. fol. 62.
 n. 3. 4. Soliditas virtutum huc requisita, fol. 65. n. 2. Longævitas
 Patrum inter tor miseras, fol. 65. n. 3. Nomina & distantia Missio-
 num seu Reductionum, fol. 272. n. 1.
 Morbus fatalis Patris Arce à S. Xaverio pellitur, fol. 5. n. 2.

Rerum memorabilium.

- Mororocorum gens, ejus arma, fol. 200. n. 2. Proles necant, paucas
reservant, fol. 200. n. 2. Uxor apud illos est domina domûs, & viri
servi vilissimi, fol. 200. n. 2. Nullum certum illis regimen, nec reli-
gio, fol. 200. n. 3. Potus ex palma. Nudi incedunt, nec frigent,
ob curem induratum, fol. 200. n. 3. Ætas eorum longæva, ibidem.
Morococi benè afficiuntur Christiano modo vivendi, eorum pagi quin-
que ad Coloniam S. Josephi transferuntur, fol. 202. n. 1. Memoria
injuriarum cogit Neophytos retrocedere, ablatis duobus pueris, qui dein
occasio sunt convertendæ suæ gentis, fol. 202. n. 2.
Mors aliquorum è nostris, fol. 102. n. 3.
Mors cruenta Fratris nostri cum vitæ compendio, fol. 111. n. 2.
Mors infelix Indæ impudicæ, fol. 252. n. 1. f. 253. n. 2.
Mors P. Francisci Hervàs, fol. 275. n. 4.
Mors P. Joan. Bapt. Neumann, & honor posthumus, fol. 109. n. 1.
Mors P. Lucæ Cavallero designatur, sed metu avertitur, fol. 161. n. 5.
Per Angelum ejusdem mors cavetur, fol. 178. n. 4. Mors tandem glo-
riosa à Barbaris, fol. 194. n. 3. Mira in ejus morte, fol. 196. n. 2.
fol. 197. n. 3. Auctores necis miserè pereunt, fol. 197. n. 4.
Mors pia Caciqui. miraculo ad se redeuntis, fol. 175. n. 1.
Mors violenta à Barbaris Fratris Romero S. J. & duodecim Christianorum,
fol. 226. n. 2. Vita ejusdem Fratris, fol. 246. toto 5. 3.
Mors violenta duorum Fratrum nostrorum ab Indis, fol. 101. n. 1.

N.

- N**aturalis legis nulla cognitio, fol. 261. 262. 263. n. 1. 2. 3.
Neophyti ægorantis mira ostenta, fol. 85. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.
Item f. 88. n. 1. 2. 3. 4. Neophytorum aliquorum beata mors, fol. 88. n. 1.
Ex rapto sibi redditur, fol. 91. n. 3. Zelus convertendi alios, fol. 92. n. 5.
Neophyti Boxi mittuntur ad Morococos. Casus lepidus Indi senis,
fol. 200. n. 1.
Neophytorum patientia post vulnera. Sanantur divinitus, fol. 178. n. 5.
Neophytorum, seu novellorum Christianorum fervor, fol. 66. n. 1. 2. 3.
Eorum corrector Indus, fol. 68. n. 1. Eorum exercitia devotionis
planè admiranda, fol. 70. n. 3. Sacra musica sub noctem, fol. 71.
n. 1. Devotio munifica erga Deiparam. Processiones sacræ, fol. 72.
n. 1. fol. 73. n. 1. f. 74. n. 2. Impetrata ab iisdem pluvia: lues aver-
sa: annæ defectus prodigiôsè tollitur, fol. 73. n. 1. 2. 3.

Index

- Neophytus faucius post ultima Sacramenta coelitus sanatur, fol. 119. n. 3.
Zibacæ Neophyti cum suo Caciquio promovent rem Christianam,
fol. 173. n. 1.
Nex aliquorum Comitum, fol. 266. n. 3.
Nomina JESU, MARIA, à tigridè liberant, fol. 76. n. 2.
Nubentium ritus apud Chiquitos, fol. 211. n. 5.

O.

- O**bstacula Patri Arce facta, fol. 39. n. 3. Etiam ab Hispanis plagia-
riis, & malis institoribus, fol. 40. n. 4.
Orizæ nativæ, non sativæ copia, fol. 101. n. 7.
Ostenta mira Neophyti ægri, fol. 85. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. f. 88. n. 1, 2,
3. 4. fol. 90. n. 1. 2.
Ovium & equorum innumerabilis grex, fol. 265. n. 2.

P.

- P**acem respuunt barbari, fol. 98. n. 2. Legatum pacis necant, fol. 99.
n. 3. Pax conciliata, fol. 10. n. 1. fol. 134. n. 1. 2. f. 69. n. 2.
fol. 167. n. 2. f. 173. n. 2.
Paraquariæ Longitudo, fol. 1. n. 1.
Paraquariensis herba, fol. 100. n. 5.
Paraquarii fluminis origo quæritur, fol. 31. n. 1. f. 96. n. 3.
Parehuçæ aves parvæ, sed mortiferæ, fol. 141. n. 4.
Payaquani interfectores nostrorum ad fidem invitantur, fol. 107. n. 1.
Mutua à nobis & illis munera, fol. 108. n. 2. Eorum hostilitates, &
perpetua locorum immutatio sunt impedimento, quò minùs convertan-
tur, fol. 108. n. 3. Læsi pacem frangunt, fol. 114. n. 4.
Peccata etiam ignorata obicem ponunt cælo, fol. 90. n. 4.
Pericula Patrum, fol. 113. n. 3.
Pestis pellitur, fol. 175. n. 2. vide Lues.
Pinoquisi neophyti cladem inferunt Mamalucis, fol. 74. n. 1. Cladem
reciprocam ab iis patiuntur per dolum, fol. 48. n. 3.
Piratininga nidus Mamalucorum, fol. 34. n. 2.
Plagiarii Catholici causam suam malam diu defendunt, & decisionem im-
pediunt, fol. 41. n. 1. Graves tandem poenæ in eos statutæ, fol. 41.
n. 2. Pessumdant omnia, fol. 192. n. 3.
Plagiarii Mamaluci cum ruina urbium & Missionum, fol. 35. n. 5.

Pla-

Rerum memorabilium.

- Plagiarii sancti, novi Christiani, fol. 118. n. 1. Inermes se impunè
nunt trucidari, fol. 118. n. 2.
Pluvia impetratur, fol. 126. n. 3. f. 131. n. 2. f. 73. n. 1.
Populi diversissimi circa Paraquarium fluvium, fol. 103. n. 4.
Porcus aquaticus, fol. 104. n. 1.
Præstigiatoris exitium, fol. 82. n. 2.
Puraxes populos docet P. Cavallero, illisque pluviam impetrat, f. 126. n. 3.
Puyzoæ Barbari necant P. Lucam Cavallero cum aliis, fol. 194. n. 3.
Circumstantias mortis vide ibidem.

R.

- R**aprus ecstasticus Neophyti, vide Ostenta, vel Visio.
Reductionum nomina & numerus, item converforum, fol. 1. n. 2.
fol. 275. 276. in fine operis.
Reductio S. Josephi inter maximè florentes, fol. 56. n. 1.
Remoræ Missiois, fol. 6. n. 2. vide Missio, & Mamaluci.
Rosaria Mariana à Neophytis summè æstimata, tanquam scutum in adver-
sis, fol. 75. n. 1. Rosarium ablatum arguitur ab ipsa Deipara, quæ
reddi jubet, fol. 91. n. 2.

S.

- S**anitatem Angelus apparens uni ex ægris, omnes sanat, fol. 181. n. 5.
Sanitatem ægris Comitibus P. Cavallero impetrat, fol. 180. n. 4.
Sanitas cœlitus reparata post diaboli verberationem, fol. 158.
Sanitas plurium sauciorum divinitus data, fol. 178.
Sanitas recitatio super ægros Evangelio, fol. 180. n. 3.
Superstitiones Manaciorum mixtæ quasi umbrâ Christianâ, fol. 142.
n. 1. 2. fol. 143. n. 1. fol. 144. n. 2. 3. 4. f. 145. n. 1. f. 146. n. 2.
fol. 147. n. 3. f. 148. n. 1. 2. f. 149. n. 3.

T.

- T**homæ Apostoli doctrina, olim prædicatâ, degenerat in supersti-
tiones diaboli, vide supra Manacicos.
Tricæ Indorum cruentæ, sed composiæ, fol. 9.

V.

- V**enefici alterius exitium, fol. 82. n. 2.
Venefici conversio, fol. 78. n. 1. Item impudici, fol. 81. n. 3.

Via

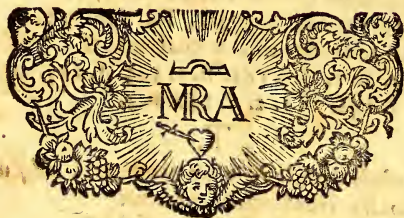
Index rerum memorabilium.

- Via brevior ad Chiquitos quæritur, fol. 95. n. 1. f. 115. n. 2. Tandem
via inventa, fol. 210. n. 1. Via brevior ad eosdem detecta, fol. 271.
num. 4.
Victoria iterata contra Mamalucos, fol. 51. n. 3. f. 52. n. 2.
Visio mirabilis Neophyti ægri, fol. 85. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. fol. 88.
n. 1. 2. 3. 4.

Z.

- P. **Z**Ea iter perdifficile, fol. 227. n. 4. f. 228. 229. n. 1. 2. 3. Tentam
ram nuper in saltu viam pervincit ascis, fol. 233. n. 4. à Zamu-
cis amicè excipitur, fol. 233. n. 5. Vita, & Virtutes P. Zea, fol. 234.
per totum §. 4. 5.
P. Zea neci proximus eripitur à robusto Neophyto, fol. 205. n. 3.
Zelus Neophytorum ad convertendos etiam alios Indos, fol. 83. n. 1.
fol. 92. n. 5. f. 118. n. 1. 2. f. 120. n. 1. f. 173. n. 1. f. 200. n. 1.
fol. 271. n. 5.
Zibacæ Neophyti cum suo Caciquio promovent rem Christianam, fol. 173.
num. 1.

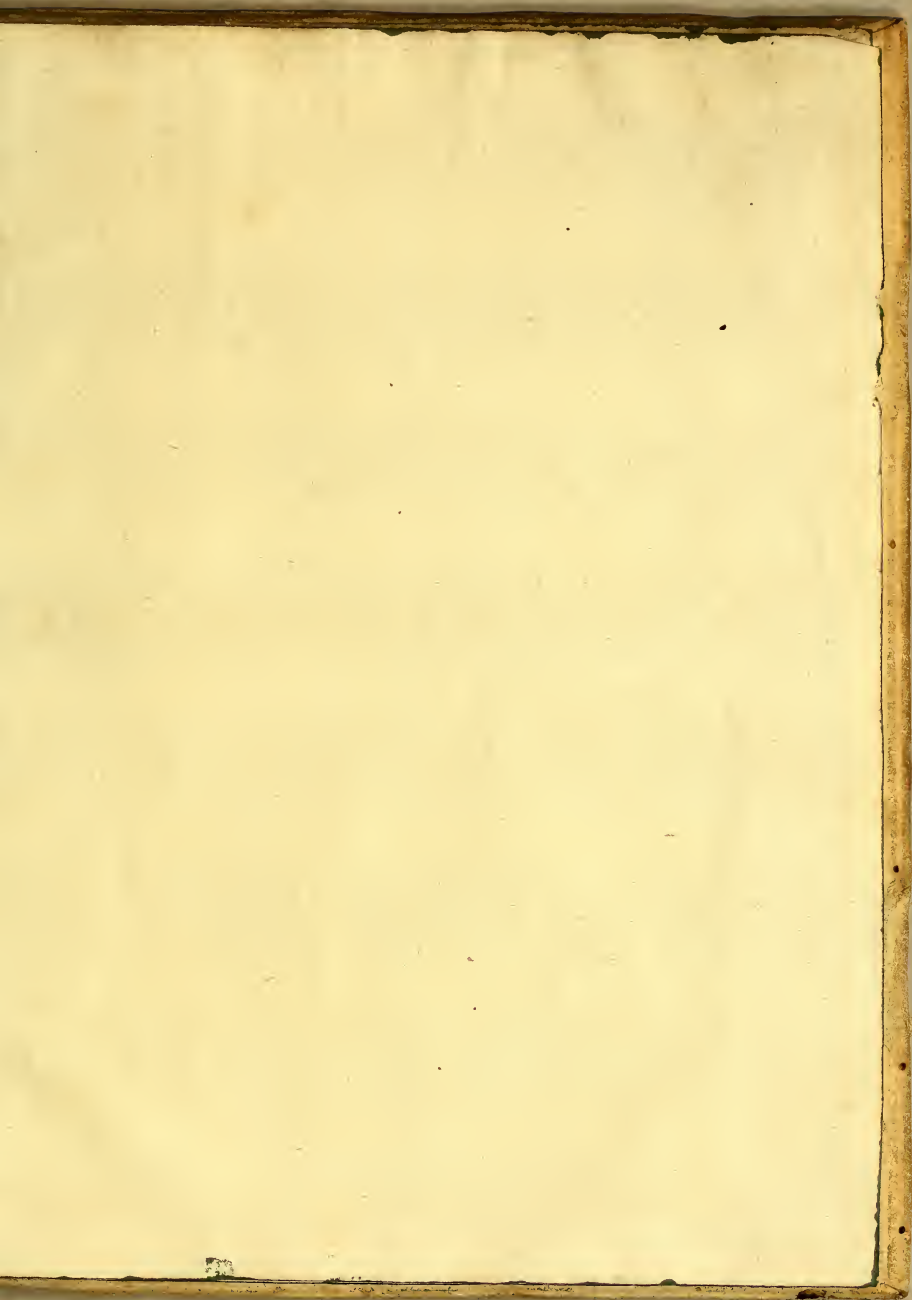
F I N I S.

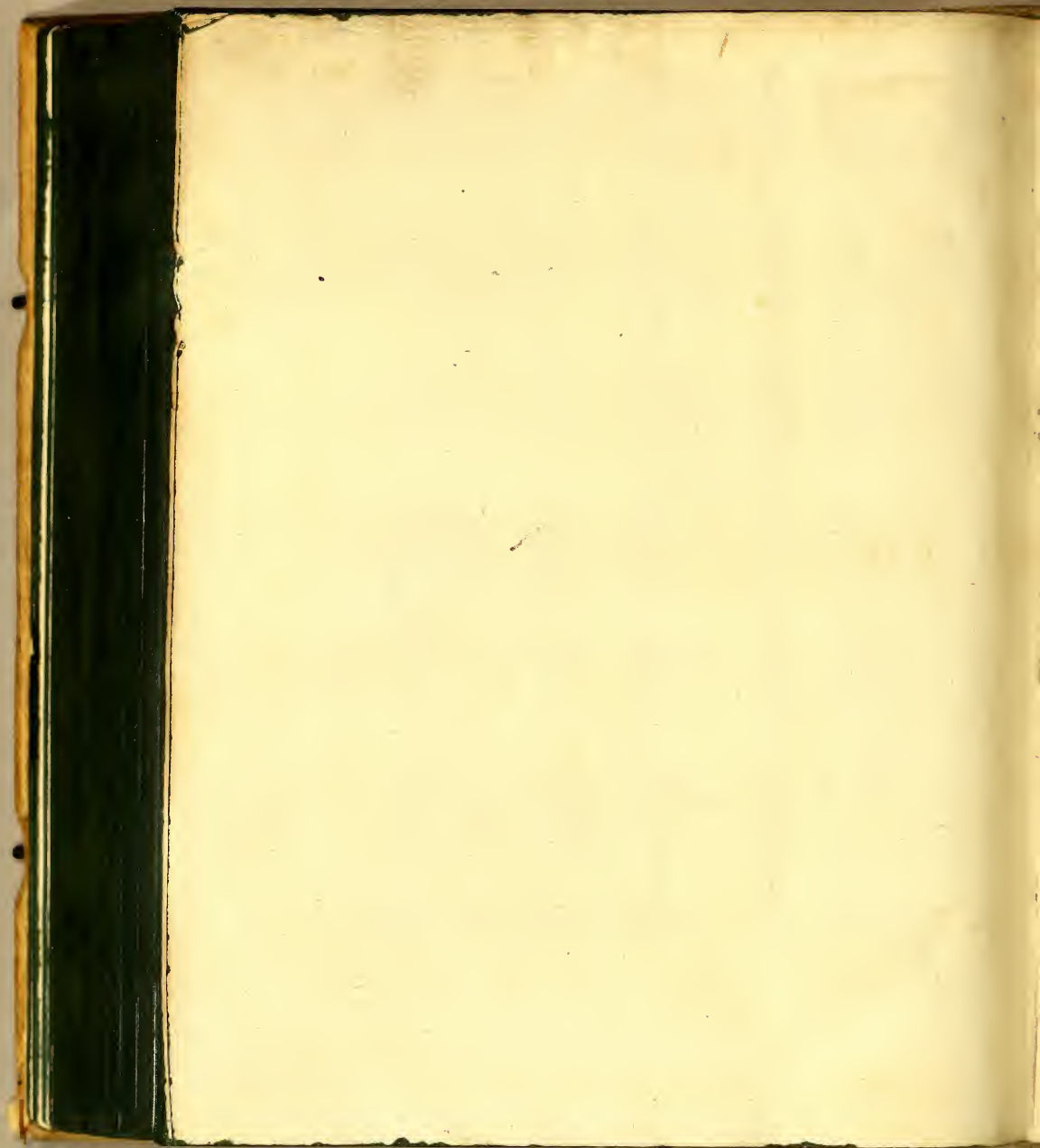

Errata.

In Approbatione P. Silva,	utpote,	lege	ut portet.
Folio 3. n. 3. lin. 3.	& cura,	adde	incessit.
fol. 8. lin. 13.	Regem,	lege	Regum.
fol. 15. lin. 9.	ridebant,	lege	redibant.
fol. 18. n. 5. lin. 4.	goscypium,	lege	gossypium.
fol. 20. n. 2. lin. 7.	notæ,	lege	notæ.
fol. 24. n. 1. lin. 15.	aliqua multi,	lege	aliquammulti.
fol. 48. n. 3. lin. 22.	aliqua multi,	lege	aliquammulti.
fol. 26. lin. 15.	stigi,	lege	Stygii.
fol. 36. lin. 11.	constituerant,	lege	constituerat.
fol. 59. n. 3. lin. 8.	in gloria,	lege	ingloria.
fol. 60. n. 3. lin. 14.	vifam,	lege	vitam.
fol. 60. n. 4. lin. 9.	in valetulinem,	lege	invaletudinam.
fol. 76. n. 2. lin. 20.	stracuras,	lege	stricuras.
fol. 79. n. 1. lin. 20.	ex templo,	lege	extemplò.
fol. 82. in ipsa synopsis præstigiationis,		lege	præstigiatoris.
fol. 87. n. 7. lin. 18.	ad DEI legem,	adde	temerandam.
fol. 100. n. 5. lin. 11.	destinebant,	lege	distinebat.
fol. 101. n. 6. ad finem,	Alboymmboym,	lege	Mboymmboym.
fol. 102. n. 3. lin. 12.	Albototei,	lege	Mbototei.
fol. 115. n. 1. lin. 17.	accideret,	lege	arrideret ad locum.
fol. 120. n. 3. ad finem,	manifestum fuisse,	lege	fecisset.
fol. 120. n. 1. lin. 5.	ex hoc,	lege	ex hac.
fol. 120. n. 1. lin. 7.	barbaros,	lege	barbaris.
fol. 131. n. 3. lin. 7.	scribit,	lege	scribit.
fol. 131. n. 4. lin. 1.	dico,	lege	duo.
fol. 143. lin. 3.	irridet,	lege	arridet.
fol. 143. lin. 6.	velut,	lege	velit.
fol. 163. n. 3. lin. 12.	sui,	lege	suis.
fol. 184. in ipsa synopsis	fragis,	lege	flagris.
fol. 186. n. 3. lin. 1.	reficarentur,	lege	reficarentur.
fol. 187. n. 5. lin. 21.	noctu,	adde	multi.
fol. 188. n. 1. lin. 11.	vel die,	lege	vel de die.
fol. 193. n. 2. lin. 10.	artibus,	lege	artibus.
fol. 194. n. 3. lin. 6.	in sincera,	lege	insincera.
fol. 197. n. 3. lin. 5.	laboribus,	lege	laboris.
fol. 199. n. 1. lin. 2.	cogentur,	lege	cogeretur.
fol. 200. in ipsa synopsis	Iadis,	lege	Indi.
fol. 201. n. 1. lin. 18.	moximi,	lege	maximi.
fol. 203. n. 2. lin. 17.	invitatio,	lege	invitatis.
fol. 208. n. 3. lin. 14.	estat,	lege	erat.
fol. 210. n. 1. lin. 12.	hunc,	lege	tunc.
fol. 213. n. 2. lin. 13.	Mam,	lege	Nam.

fol. 221.	n. 4.	lin. 4.	euccurbita,	lege	cucurbita.
fol. 224.	n. 2.	in fine,	furi,	lege	frui.
fol. 225.	n. 4.	lin. 25.	ubi,	lege	uti.
fol. 233.	n. 4.	lin. 1.	careris,	lege	Careris.
fol. 241.	n. 1.	lin. 12.	cucuratum,	lege	Cucuratum.
fol. 241.	n. 1.	lin. 14.	si	lege	se.
fol. 242.	n. 3.	lin. 8.	perageret,	lege	peragraret.
fol. 243.	n. 3.	lin. 33.	aliqui,	lege	aliquis.
fol. 243.	n. 3.	lin. 37.	nescire,	lege	nescire.
fol. 243.	n. 3.	lin. 39.	de hoc,	lege	de hac.
fol. 244.	circa medium		adulterioribus,	lege	adulterioribus.
	Ibidem post medium		sancto fidei,	lege	sancta fidei.
	Ibidem post medium		Missionarios,	lege	Missionarius.
	Ibidem post medium		Partis,	lege	Partis.
fol. 245.	n. 1.	lin. 25.	intervallo,	lege	intervallo.
fol. 246.	n. 1.	lin. 26.	piscorum,	lege	piscosum.
fol. 247.	n. 1.	lin. 16.	vocandi,	lege	vacandi.
fol. 247.	n. 1.	lin. 21.	venirent,	lege	veniunt.
fol. 247.	n. 1.	lin. 18.	duraturus,	lege	duraturus.
fol. 247.	n. 1.	lin. 21.	Divina,	lege	diurna.
fol. 247.	n. 1.	lin. 30.	vehementer enim,	lege	vehementem.
fol. 247.	n. 1.	lin. 33.	variis,	lege	vario.
fol. 248.	n. 1.	lin. 36.	paterna,	lege	paterno.
fol. 248.	n. 2.	lin. 6.	scilicet,	lege	scilicet.
fol. 248.	n. 2.	lin. 9.	Durebat,	lege	durabat.
fol. 250.	n. 4.	lin. 2.	Costricas,	lege	Costricas.
fol. 250.	n. 4.	lin. 20.	Lurucanes,	lege	Curucanes.
fol. 250.	n. 4.	lin. 23.	quæsit,	lege	quæsitum.
fol. 250.	n. 4.	lin. 25.	comitis,	lege	comites.
fol. 251.	n. 4.	sub finem	amplectandæ,	lege	amplexandæ.
fol. 251.	n. 4.	in fine	Gufones,	lege	Guyones.
fol. 251.	n. 4.	lin. ult.	Guaryes,	lege	Guaryoes.
fol. 253.	n. 2.	lin. 13.	bellua,	lege	belluæ.
fol. 255.	u. 2.	lin. 21.	metiamus,	lege	metiamur.
	Ibidem eadem	lin.	P. Tell,	lege	P. Toll.
fol. 259.	n. 4.	lin. 10.	& unico,	lege	e unico.
fol. 260.	n. 4.	sub finem	Fidei orbi tam,	lege	orbitam.
fol. 262.	n. 1.	ad finem	fat diu	adde	se
fol. 263.	n. 3.	sub finem	id,	lege	idem.
fol. 264.	n. 4.	ad finem	del Chaca,	lege	del chaco.
fol. 266.	n. 2.	in fine	quæ,	lege	qua.
fol. 269.	n. 3.	lin. 5.	de Texo,	lege	de Toxo.
fol. 270.	n. 5.	lin. 12.]	propriam,	lege	propitiam.

HA 733

V295H

